

การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

THE DEVELOPMENT OF BUDDHIST SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN
IN LAMPHUN PROVINCE

นายพัลลภ หารุคำจา

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุขฎฐินิพนธ์ิต
สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

The Development of Buddhist Self-Reliant Community Plan
in Lamphun Province

Mr. Panlob Harukhumja

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุษฎีนิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.ปรุทม์ บุญศรีตัน)

กรรมการ

(พระสุธีรัตน์บัณฑิต, รศ. ดร.)

กรรมการ

(ดร.พิสิฐรุฑ์ โคตรสุโพธิ์)

กรรมการ

(ผศ. ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง)

กรรมการ

(ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ)

คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์

ผศ. ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายพัลลภ หารุคำจา)

ชื่อคณาจารย์ : การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

ผู้วิจัย : นายพัลลภ หารุคำจา

ปริญญา : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมคณาจารย์

: ผศ. ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali and Buddhism)

: ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน เป็นศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม แล้วนำเสนอในด้วยกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ในเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า แนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน การพัฒนาชุมชนเป็นการนำวิธีการพัฒนามาใช้ในชุมชนวิธีการหนึ่ง ซึ่งมีปรัชญา แนวความคิด หลักการ วิธีการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนมีหลายทฤษฎี ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน และยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เป็นไปตามแผนชุมชน การถอดบทเรียนชุมชนของบ้านแพะต้นยางงามและป่าเหี้ยว ด้านแนวคิด เน้นการมีส่วนร่วมและความสามัคคี ด้านขั้นตอนกระบวนการทำงาน การจัดระบบการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม มีผู้นำชุมชน มีกรรมการหมู่บ้าน ด้านผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้าน พัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และด้านตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งตนเองได้ เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประชาชนในหมู่บ้านมีสุขภาพที่ดี หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชน ประกอบด้วย ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ ๔ คือ ๕ อิทธิบาท ๔ และภาวนา ๔ คือ กายภาวนา สีสภาวนา จิตตภาวนา ปัญญาภาวนา การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ ศักยภาพหมู่บ้าน ประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางกาย คือ โครงการรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของ

ครอบครัวและสังคม พระเยียมไข่เยียวายด้วยแนวพุทธ ออกกำลังกายวิถีพุทธมหารมภ์ห้ามหามงคล
ชุมชนคุณธรรมพลังบวร ศรัทธาประชาชนวัด บ้านและโรงเรียน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางศีล คือ
โครงการตลาดนัดศีล ๕ และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งเสริมครอบครัวศีล ๕ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมใน
มิติวัฒนธรรมพระพุทธศาสนา ลดเหล้าเข้าพรรษา คຸ້มชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง แผนชุมชน
พึ่งตนเองทางด้านจิตใจ คือ โครงการปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์
จิตใจชาวพุทธในชุมชน สุขภาพจิตดีชีวีมีสุข สวดมนต์สัจจร เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ยกวัดให้บ้าน แผน
ชุมชนพึ่งตนเองทางปัญญา คือ โครงการธรรมะบรรยายทุกวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน ฟังเทศน์ยามเช้าทุก
วันอาทิตย์ผ่านเสียงตามสาย น้อมนำพระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจนสู่ครอบครัวและชุมชน ตัน
กล้าคุณธรรมและส่งเสริมค่านิยมไทย ๑๒ ประการ เข้าวัดฟังธรรมในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วัน
เข้าพรรษาและวันออกพรรษา

Dissertation Title : The Development of Buddhist Self-Reliant Community Plan in Lamphun Province

Researcher : Mr.Panlob Harukhumja

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Thepprawin Chanraeng, B.A. (Religions),
B.A. (Thai Studies), M.A. (Buddhist Studies),
Ph.D. (Pali and Buddhism)

: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : February 28, 2019

Abstract

Research study " The Development of Buddhist Self-Reliant Community Plan in Lamphun" has 3 objectives: 1) to study the concept and learn the the self-reliance lesson of the community in Lamphun Province, 2) to study the concepts, theories and principles that support the development of community plans 3) to propose a model for the developing self-reliant community plans along the Buddhist principles in Lamphun Province. Its methodology is used a qualitative research. Data are collected by in-depth interviews, the Group discussion, and the participatory observation. It is analyzed by the contents analysis and is presented by descriptive report. The results are that:

1) On the concept and learn the the self-reliance lesson of the community in Lamphun Province, the Community development has utilized the implementation of development methods in the community, each of them has its own philosophy, concepts, principles, methods and practices that are unique.

2) On to study the concepts, theories and principles that support the development of community plans, there are many theories used in community development by adhere to the principle of dignity and the potential of the people It adheres to the principle of self-reliance of people and to the principles of public

participation in accordance with the community plan. The study on the community self-reliance lessons of Ban – Pae – Ton – Yang - Ngam and Ban - Pa – Heiw. The concept emphasizes participation and unity. The work process have organized in the empirical system with the help of community leaders, village committee members. On the successful outcome of village development, it leads a village to be a sufficiency economy village, the cultural tourism villages. The indicators of community development is a village of self-sufficiency economy. It can be a cultural tourism village. The people in the village have good health. They are many Dhamma principles that are supporting to the development of community plans such as the 4 Thitthamamikattha, 5 precepts, 4 Iddhipada virtues and so on.

3) On the propose a model for the developing self-reliant community plans along the Buddhist principles in Lamphun Province, it consists of vision, mission, potential, village strategic issues for village development. The physical self-community plan is a Buddhist integrated community management model. Integrating Buddhist psychology and local wisdom in promoting holistic health of family and society. The Monk pays a visit to village. The healing fever Exercise on the Buddhistic sports and festivals those run by the Temple Home and school. Self-reliant community plan in the sacrament is the 5 baptism market project and the village preserving 5 precepts, promoting the 5 precepts of families, building social immunity in the Buddhist culture dimension. Reduce lent Worth the land of the earth Psychological self-reliance community plan is a meditation practice program for the community. Promote emotional development. Buddhist minds in the community Good mental health, Shewe, praying, traveling to the Lord Buddha, raising temples to house, self-reliant community plan is Dharma project, lecture every 2nd Saturday of the month, listening to the morning sermon every Sunday through the voice Bring the Dhamma teachings according to Buddhist principles to families and communities. Moral seedlings and promoting Thai values for 12 reasons. Enter the temple, listen to Dharma on the Visakha Bucha Day, Makha Bucha Day, Lent Day and Buddhist Lent Day.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ได้บรรลุความสำเร็จได้ด้วยความสำเร็จเรียบร้อย เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากผศ.ดร.เทพประวิณ จันทร้แรง ประธานกรรมการที่ปรึกษา และผศ.ดร.พูนชัย ปันธิยะ กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้เสียสละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ เพื่อให้ดุขฎีนิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระอาจารย์เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาสมบูรณ วุฒิกโร, ดร., คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์คณะกรรมการสอบ รศ.ดร.ปรุทมม์ บุญศรีตัน ประธานคณะกรรมการสอบ ดร.พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ กรรมการ พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เจ้าอาวาสวัดป่าเหว พ่อหลวงเกษม ปัญโญใหญ่ ผู้ให้ข้อมูล สนับสนุนข้อมูล ให้คำชี้แนะในพื้นที่ทำการวิจัย ตลอดถึงคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ ผู้วิจัยไว้ ณ โอกาสนี้ เจ้าหน้าที่ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่ เพื่อนิสิตชั้นปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ภาคสมทบ รุ่น ๙ ทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ และให้คำปรึกษาด้วยดีตลอดมา อีกทั้งขอขอบคุณเจ้าของผลงาน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับงานวิจัยนี้ทุกท่าน

ขอขอบคุณครอบครัวหารุคำจา เครือญาติทุกคน และทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้กำลังใจ และสนับสนุนปัจจัยในด้านการศึกษาครั้งนี้

องค์ความรู้ คุณความดี และบุญกุศลใดๆ ที่เกิดจากดุขฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชา แต่พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คุณบิดาพ่อตา หารุคำจา มารดาแม่สม หารุคำจา และ พี่ชายนายสงว หารุคำจา อุปัชฌาย์ อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

พัลลภ หารุคำจา

๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๖
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๗
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๘
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๙
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๙
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๐
๒.๑ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential diffusion theory)	๑๑
๒.๒ ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (Self-reliance of rural community Theory)	๑๘
๒.๓ ทฤษฎีบูรณาการ (A Integral theory)	๒๐
๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต	๒๓
๒.๕ ทฤษฎีและปรัชญาการพัฒนาชุมชน	๒๙
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๖๓
๒.๗ แนวคิดพัฒนาชุมชนตามหลัก “บวร”	๗๖
๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์	๘๑

บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๗
๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	๙๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๙
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล	๑๐๐
๓.๖ ขั้นตอนการศึกษาวิจัย	๑๐๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน	๒๑๐
๔.๑ บริบทของชุมชนจังหวัดลำพูน	๒๑๐
๔.๒ การถอดบทเรียนชุมชน	๑๕๘
๔.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนชุมชน	๒๑๑
๔.๔ การขับเคลื่อนและการประสานแผนชุมชนในจังหวัดลำพูน	๒๒๑
๔.๕ การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน	๒๒๒
๔.๖ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๕๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๒๕๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๕๒
๕.๒ อภิปรายผล	๒๕๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๕๖
บรรณานุกรม	๒๕๘
ภาคผนวก	๒๖๖
ภาคผนวก ก.	๒๖๗
ภาคผนวก ข.	๒๘๘
ภาคผนวก ค.	๒๙๕
ประวัติผู้วิจัย	๒๙๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

		พระสุตตันตปิฎก		
คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก (ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	มชฌิมนิกาย	มชฌิมปณณาสกปาติ (ภาษาบาลี)
ส.ส. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ส.ส. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค (ภาษาไทย)
ส.นิ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค (ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ชั้นธวารวรรค (ภาษาไทย)
อง.เอกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทุก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.ทุก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทุกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.จตุกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ปญจก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ทสกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.เอกาทสก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกาทสกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
อง.เอกาทสก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต (ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท (ภาษาไทย)
ขุ.เปต. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เปตวัตถุ (ภาษาไทย)
ขุ.เถร. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เถรคาถา (ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก (ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.สง. (บาลี)	= อภิธมปิฎก	ธมมสงคณีปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ. (บาลี)	= อภิธมปิฎก	วิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทเรียนของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดี แต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การพัฒนาชุมชนให้มุ่งสู่ความยั่งยืนต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาที่มีฐานคิดเริ่มมาจากจากชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้จัดการเอง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน คนเป็นศูนย์กลาง สร้างสมดุลการพัฒนาในทุกมิติ รวมถึงเครือข่ายภาคีการพัฒนา ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ทั้งนี้การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ สู่การปฏิบัติ จะดำเนินการในหลายระดับตั้งแต่ต้นนโยบายรัฐบาล แผนการบริหารราชการแผ่นดิน แผนของหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ท้องถิ่น ชุมชน ตลอดจนแผนของภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน^๑ โดยรัฐบาลนำประเด็นการพัฒนาที่มีลำดับความสำคัญสูงและแผนพัฒนาเฉพาะด้านภายใต้ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาฯ เป็นกรอบร่วมกับนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภา จัดทำแผนการบริหารราชการแผ่นดินที่มีการประมาณการงบประมาณและทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งระยะเวลาดำเนินการ และการติดตามประเมินผล หน่วยงานกลางนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาบูรณาการกับยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ เป็นกรอบสำหรับกระทรวง กรม ได้พิจารณาใช้ประกอบการจัดทำคำของบประมาณสนับสนุน แผนปฏิบัติราชการ ๔ ปี และแผนปฏิบัติราชการประจำปีภายใต้ภารกิจหลักที่รับผิดชอบจังหวัด กลุ่มจังหวัด จัดทำยุทธศาสตร์ และแผนพัฒนาฯ รวมทั้งแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด

---

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔)*. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๕๘)

โดยจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล และแนวทางพัฒนาภาค ควบคู่กับการประมวลปัญหาและความต้องการของประชาชนทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่นและอำเภอ เพื่อวิเคราะห์กำหนดเป็นประเด็นการพัฒนาในแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด และสามารถ ดำเนินการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของประชาชน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน มุ่งหวังให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชน จัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของตนเองมีแนวคิดหลักการและความเชื่อในหลายๆ ด้าน เช่น ๑) แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสากลที่บอกว่าชาวบ้านมีศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน ๒) แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง ๓) แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน ๔) แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน และ ๕) แนวคิดที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะ Bottom-up ไม่ใช่ Top Down

งานพัฒนาชุมชน เป็นงานบริหารที่ต้องการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม และพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยมุ่งให้ข้าราชการ ปัญญาชนของชาติ และผู้นำทางสังคมทั่วไปลงไปทำงานในชุมชน เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างประชาชนที่อยู่ในชนบท และประชาชนที่อยู่ในชุมชนเมือง จึงนับว่างานพัฒนาชุมชนจะก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความสามัคคีต่อกันระหว่างคนในชาติ ทำให้ประชาชนในชนบทเกิดความรักความหวงแหนหมู่บ้านชุมชนของตนเอง การพัฒนาชุมชนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะนำมาซึ่งความมั่นคง มั่งคั่ง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ และความเป็นธรรมในสังคมไทย ทางราชการมีนโยบายให้ใช้วิธีการ “พัฒนาชุมชน” เป็นเครื่องมือในการทำงาน^๒ โดยมีแผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

---

^๒ ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาแผนชุมชนให้เข้มแข็ง คือ^๓

๑) การพัฒนาแบบเดิม มักมองกันว่าประชาชนเป็นผู้ไม่รู้ไม่มีความคิดในการพัฒนา จึงเป็นการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำการพัฒนา ในทุกด้านโดยถือกันว่าข้าราชการ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิมากที่สุด เพื่อเข้าไปปฏิบัติงาน ในหมู่บ้านและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทุกประการการปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องให้ชาวบ้านเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ โดยต้องดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อให้ชาวบ้านเสนอภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวเอง ออกมาให้ได้การดำเนินการโดยประชาชนเอง แม้จะทำให้เกิดความยั่งยืน แต่การเริ่มต้นก็ต้องใช้เวลามากสามารถเกิดได้เพียงบางหมู่บ้านเท่านั้น เพราะในปัจจุบัน เกิดปัญหาชุมชนล่มสลาย ต่างคนต่างอยู่ในชุมชนมีผู้มีอิทธิพลและคนเห็นแก่ตัวมากขึ้นถ้าหากรอให้ชุมชนมีวิวัฒนาการเองบางหมู่บ้านอาจไม่สามารถพัฒนาไปได้

๒) ผู้ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนามักจะท้อแท้ ที่มองเห็นว่าชุมชนล่มสลายและขาดการมีส่วนร่วมและมักจะเป็นข้ออ้างว่าพัฒนาไม่ได้แน่นอน และก็พากันละทิ้งชุมชนนั้นไป ซึ่งทำให้ชุมชนขาดโอกาสที่จะมีผู้เข้าไปร่วมเป็นภาคีการพัฒนา ดังนั้น ควรตั้งสมมติฐานว่าหมู่บ้านเป้าหมาย มีลักษณะของชุมชนที่ล่มสลาย คือ ต่างคนต่างอยู่มาเป็นเวลานาน ทำให้ความร่วมมือในการพัฒนาจากประชาชนทั้งหมู่บ้านมีน้อย แนวทางที่เป็นไปได้ที่จะดำเนินการพัฒนา คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้มีความคิดเห็นร่วมกันในหมู่บ้านเพียงจำนวนหนึ่งก่อน เรียกว่า “กลุ่มสนใจ” ซึ่งกลุ่มจะขยายผลไปสู่การพัฒนาที่เพิ่มขึ้นต่อไป โดยหลักความสำคัญ คือ ต้องทำให้กลุ่มดังกล่าวมีความอิสระในการเคลื่อนไหว ไม่ถูกรอบของทางราชการครอบงำความคิด ผู้ประสานงานการพัฒนาที่จัด จากหน่วยงานต่างๆ จะเป็นผู้สนับสนุนทางแนวความคิดอย่างต่อเนื่อง

๓) ประชาชนในชนบทมักไม่กล้าแสดงออกแม้เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตาม ทำให้การวางแผนการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ไม่สามารถประเมินผลได้ในทันที วิทยากรจึงต้องทำให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นออกมาให้ได้ ด้วยการใช้กระบวนการต่างๆ เพื่อให้สามารถประเมินผลได้ทุกขั้นตอน ซึ่งจะช่วยให้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการที่เหมาะสมได้อย่างต่อเนื่อง

๔) ในพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่ล่มสลาย ผู้นำหมู่บ้านตามกฎหมายมักไม่มีลักษณะเป็นผู้นำธรรมชาติ เช่น ในอดีตประชาชนมักให้การยอมรับอย่างไม่จริงใจ ความร่วมมือใน

^๓ ศุภชัย ภูริ์ หลีกเมือง, อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/377641> [๑๔ เม.ย. ๒๕๖๐].

การพัฒนา เพื่อแก้ปัญหาจึงมีน้อย การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงจำเป็นต้องค้นหาผู้นำตามธรรมชาติที่มีบทบาท ในการพัฒนาต่อไปให้ได้ และสร้างบทบาทให้เกิดขึ้นอย่างแนบเนียน ไม่เป็นการสร้างกลุ่มอำนาจขึ้นมาคู่กับคณะกรรมการหมู่บ้าน แต่จะทำงานไปด้วยกันอย่างสอดคล้องซึ่งอาจหาได้โดยเร็วจากการจัดการประชุมแบบมีส่วนร่วม

๕) การแก้ไขปัญหาการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ชุมชนเป้าหมายนั้น ส่วนราชการเป็นภาคีการพัฒนาที่มีระบบและเชิงแกร่งมากที่สุด แต่เดิมมีข้อบกพร่องในเรื่องการถูกกำหนดกรอบและรูปแบบในการปฏิบัติงานที่เป็นอุปสรรคมากที่สุด คือ ระบบการสั่งการจากข้างบน อย่างไรก็ตามหากสามารถทำให้ส่วนราชการเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะของอาสาสมัคร เพื่อการพัฒนาชุมชนได้ ก็จะทำให้ผู้ประสานงานการพัฒนามีประสิทธิภาพ สามารถลดเวลาในการสร้างกลุ่มสนใจโดยอาศัยความเชื่อมั่นของประชาชน ที่มีต่อข้าราชการอยู่แล้วในขั้นต้น แต่สิ่งสำคัญที่จะให้ประชาชนอยู่รอดก็คือการพึ่งพาตนเอง โดยการอาศัยปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด

หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่มีการกล่าวถึงและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมอย่างแพร่หลายมากในสังคมปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า การพึ่งตนเองเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างหนึ่ง ซึ่งตั้งต้นจากความเข้าใจในธรรมชาติของคน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดก็ย่อมมีพลังสติปัญญาความสามารถที่อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ และสาเหตุที่ช่วยตนเองไม่ได้ก็เพราะถูกปิดกั้นในการที่จะพัฒนาตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อม ครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความสามารถที่จะพึ่งตนเอง การพัฒนาหรือการสร้างที่พึ่งตนเองต้องเริ่มต้นจากตนเองเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งรูปแบบนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนในนาถสูตร^๔ ตามหลักฐานที่ปรากฏในทุติยนาถสูตร ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวัน พระอารามที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวาย พระพุทธเจ้าได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันแล้วทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้ที่พึ่งอยู่เถิด อย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลย บุคคล ผู้ไม่มีที่พึ่งย่อมอยู่เป็นทุกข์” ทรงย้ำว่าผู้ที่ปฏิบัติจะมีแต่ความเจริญโดยไม่มีความเสี่ยง และก่อนจะจบพระสูตรทั้งปฐมนาถสูตร และทุติยนาถสูตร พระพุทธเจ้าทรงย้ำว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเป็นผู้ที่พึ่งอยู่เถิด อย่าเป็นผู้ไม่มีที่พึ่งอยู่เลย บุคคลผู้ไม่มีที่พึ่งยอม

^๔ อจ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๘/๓๔-๓๘.

อยู่เป็นทุกข์”^๕ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้ใน “ปฐมนาถสูตร”^๖ และทุติยานาถสูตร”^๗ ซึ่งว่าด้วยเรื่องของธรรมสำหรับการพึ่งตนเอง ประกอบด้วยหลักธรรม ๑๐ ข้อ ได้แก่ ๑) ความประพฤติดี ๒) ความใฝ่รู้ ๓) ความมีเพื่อนที่ดี ๔) ความว่าง่าย ๕) ความชวนชววยในกิจการ ๖) ความฝึกฝนในคุณธรรม ๗) ความขยันหมั่นเพียร ๘) ความพอเพียง ๙) มีสติ และ ๑๐) ประกอบด้วยปัญญา^๘ แนวทางพัฒนาตามหลักพุทธวิธีนี้จะมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน แผนชุมชนให้เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน

การสร้างแผนพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การพัฒนาชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ขอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่ โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่ ๑) ด้านร่างกาย ๒) ด้านจิตใจ ๓) ด้านสังคม^๙ ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนาตามหลักภาวนา ๔^{๑๐} หมายถึงการเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา: cultivation; training; development) ๑. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้อุจจกติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้อุจจกธรรมงอกงาม ให้อุจจกธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ: physical development) ๒. สีสภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้อยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development) ๓. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development) ๔. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การ

^๕ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๒๕.

^๖ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๓๑-๓๓.

^๗ อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๘/๓๔-๓๘.

^๘ พระธรรมเมธาภรณ์ (ระแบบ วิฑิตญาโณ), *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๙ -๑๖๑.

^๙ ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, *ชุมชนและการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๗-๘.

^{๑๐} อ.ปญจก.(ภาษาไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

ฝึกอบรมปัญญา ให้อ่านเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development) ^{๑๑}

ในพื้นที่ชุมชนจังหวัดลำพูนมีหมู่บ้านและชุมชนแห่งการพัฒนาหลายพื้นที่ด้วยกัน การบริหารจัดการชุมชนจะมุ่งสู่ความเป็นหมู่บ้านวิถีพุทธ นำหลักการพุทธวิธีมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน อาทิเช่น บ้านแพะ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน บ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นพื้นที่ที่จะทำการวิจัย ซึ่งเป็นตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง ได้มีการขับเคลื่อนชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างระบบ มีกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และได้รับการนำไปใช้ประโยชน์จากส่วนท้องถิ่น มีกระบวนการในการจัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องแผนชุมชน การรวบรวมข้อมูลระดับชุมชน การวิเคราะห์ การจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และการสรุปบทเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้วิจัยค้นพบประเด็นด้านแผนพัฒนาชุมชน ปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแผนพัฒนาชุมชนที่นำหลักพุทธวิธีมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง จึงมีความสนใจที่จะถ่ายทอดและนำเสนอแผนพัฒนาชุมชน ที่จะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างไร และค้นหารูปแบบหรือแนวทางพัฒนาโครงการกิจกรรมที่จะให้ชุมชนนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ได้จริง เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบในกระบวนการพัฒนาและส่งเสริมวิถีชีวิตให้มีแนวทางการสร้างแผนพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง จากขั้นพื้นฐานไปถึงขั้นสูงสุด ในมิติและองค์ความรู้ตามหลักแห่งพุทธวิธี

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูนมีประเด็นใด ได้ผลอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๒ หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองมีหลักธรรมใด อะไรบ้าง

^{๑๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า

๑.๓.๓ การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และโดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์และการจัดสนทนากลุ่มย่อย เป็นต้น

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน หลักการและพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง การถอดบทเรียนชุมชน การสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูล

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Data) โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และศึกษารวบรวมข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธวิถีในการพัฒนาชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน และการสร้างแผนพัฒนาชุมชนจังหวัดลำพูน

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาบรรณานุกรม และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องและศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนชุมชน หลักการพัฒนาชุมชน สืบค้นเอกสารผลการดำเนินงานของการพัฒนาชุมชนและศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนด้วยวิธีต่างๆ เช่นศึกษาโดยการสนทนาแบบไม่เป็นทางการ กับผู้สูงอายุ และประชาชนในชุมชนหรือมีส่วนร่วม การสังเกต การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย เป็นต้น แล้วนำมาสังเคราะห์รวบรวมเป็นข้อมูล

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยจะศึกษาในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งมีชุมชนหมู่บ้านตัวอย่างที่มีการขับเคลื่อนเรื่องแผนชุมชนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และเป็นตัวอย่างชุมชนที่การดำเนินงานด้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล แยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ๑) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ๒) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) พระสงฆ์ ครูผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ชุมชนละ ๑๐ คน รวมจำนวน ๒๐ คน

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

๑) บ้านแพะต้นยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีและวัฒนธรรมตามแบบฉบับของไทยลื้อ ในหมู่บ้านนี้มีอุโบสถบ้านแพะ (ต้นมีน) ตั้งอยู่กลางนาของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ทำสังกรรมในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา มังงานบุญสลากภัต เป็นต้น

๒) บ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นชุมชนคุณธรรมพลังบวร ศรัทธาประชาชน วัด บ้านและโรงเรียน เป็นชุมชนแห่งความสุข บนความพอเพียง

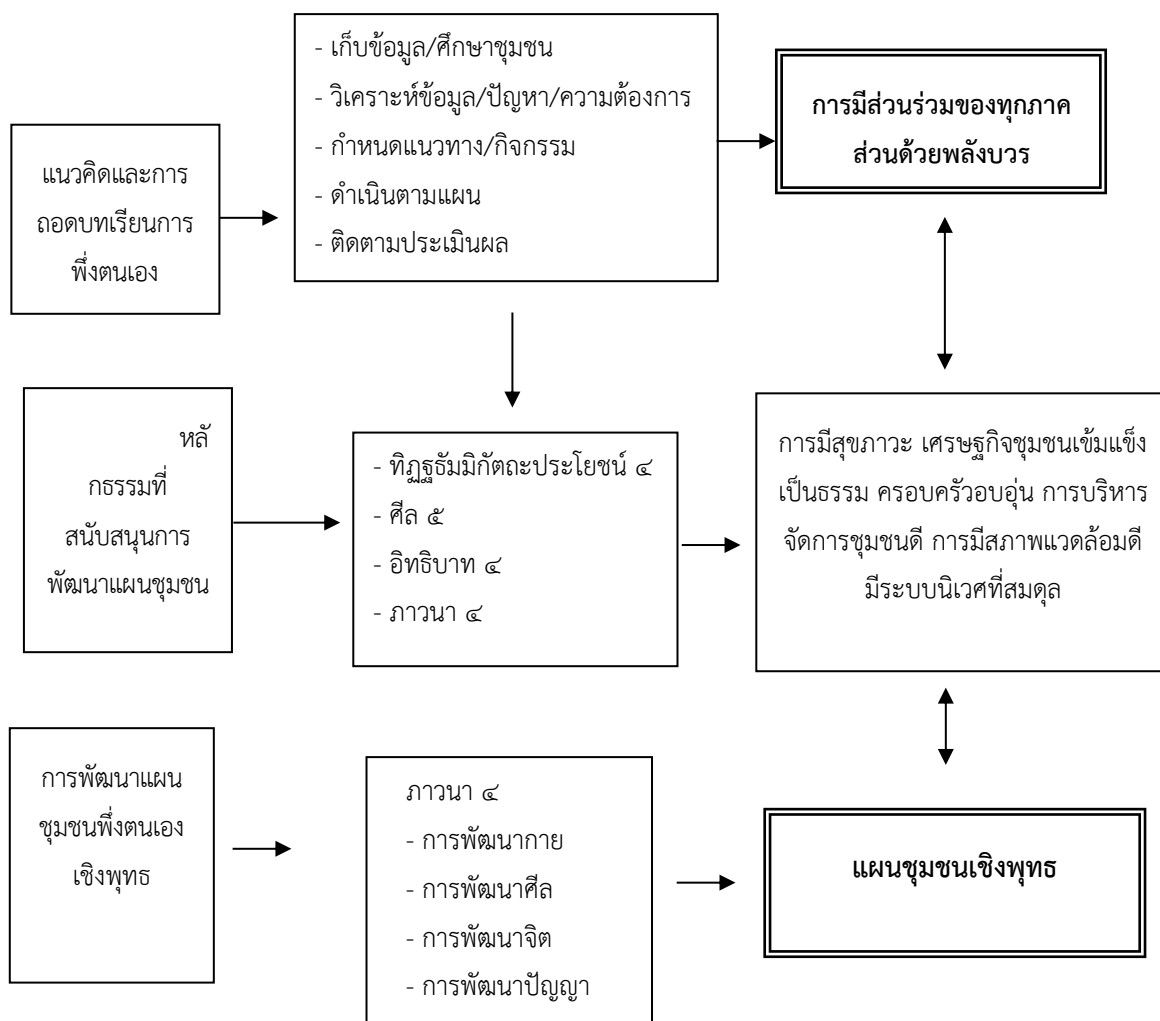
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

แผนชุมชน หมายถึง แผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

แนวคิดเชิงพุทธ หมายถึง การนำหลักภาวนา ๔ คือ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การพัฒนา ประกอบด้วย กายภาวนา สีสภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เข้ามาเป็นปัจจัยหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

แผนชุมชนพึ่งตนเอง หมายถึง การกำหนดโครงการกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักทางพระพุทธศาสนา คือ หลักภาวนา ๔ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การพัฒนาชุมชนที่สามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ภายใต้แนวคิดการพึ่งตนเอง เพื่อให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้อง และสมดุล มีทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบแนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบหลักกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนฟังตนเอง
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบการพัฒนาแผนชุมชนฟังตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน
- ๑.๙.๔ ผลการศึกษาชุมชนท้องถิ่นสามารถปรับใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกำหนดทิศทางการทำแผนชุมชนในมิติทางพระพุทธศาสนาให้เป็นที่มาของกระบวนการสร้างแผนชุมชนต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนมีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตต่อไป และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญกับตนเองและสังคมต่อไป ในงานศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน มีประเด็นในการศึกษา ดังต่อไปนี้

๒.๑ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory)

๒.๒ ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (Self-reliance of rural community Theory)

๒.๓ ทฤษฎีบูรณาการ (A Integral theory)

๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๕ ทฤษฎีและปรัชญาการพัฒนาชุมชน

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๒.๗ แนวคิดและหลักการ “บวร”

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์

๒.๘.๑ แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙)

๒.๘.๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒

๒.๘.๓ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของจังหวัดลำพูน

๒.๘.๔ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด

ลำพูน

๒.๘.๕ กลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (development potential diffusion theory)

๒.๑.๑ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนา (development potential diffusion theory)

เป็นทฤษฎีพัฒนาสังคมที่ประกอบไปด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ศักยภาพการพัฒนา และการแพร่กระจายนวัตกรรม สารสำคัญที่อธิบายการพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงตามแผนที่เป็น การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อาจวัดคุณภาพชีวิตได้หลายแบบ เช่น วัดทางการศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง อนามัย หรือทางจิตใจ การมีสิ่งเหล่านี้สูงขึ้นหรือมากขึ้นก็ถือว่ามีการพัฒนาที่สูงขึ้น ทั้งนี้การพัฒนา อาจเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยศักยภาพการพัฒนา โดยมีสาเหตุปัจจัย ๖ ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม เมื่อมีสิ่งเหล่านี้มากขึ้นเพียงใด การพัฒนาสังคมนั้นก็ยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น การดำเนินการพัฒนาถือเป็นกระบวนการการพัฒนา คือ การดำเนินการเป็นขั้นตอน จากจุดเริ่มต้นซึ่งเป็นภาวะหรือสภาพชุมชนที่ไม่พึงปรารถนา ดังนั้น จึงต้องการเปลี่ยนแปลงไปจนถึงจุดสุดท้ายของการพัฒนาอันเป็นสภาพที่สังคมปรารถนาเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง^๑

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่าตามทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย ๖ ประการ^๒ คือ

๑. ทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ (natural resource) ทำให้เกิดการพัฒนามาถึง สิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตัวอย่าง เช่น ดิน น้ำ แร่ธาตุ ปัจจัยเหตุ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนาเหตุผล คือ เมื่อมีทรัพยากรก็จะทำให้เกิดทรัพย์สินเงินทองสามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น ยังมีทรัพยากรธรรมชาติมีค่าจำนวนมาก ก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นไปอีก

๒. ทรัพยากรมนุษย์ (human resource) ปัจจัยเหตุโดยเฉพาะมนุษย์ในวัยแรงงาน ก่อให้เกิดปัจจัยผล คือ การพัฒนา ยังมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้นเพียงนั้น เหตุผล คือ คนในวัยแรงงานก็มีกำลังแรงที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้

^๑ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑), หน้า ๑-๔๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๙.

เช่น เพิ่มการศึกษาทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคงเข้มแข็ง ซึ่งปัจจัยนี้เป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้

๓. องค์การสังคม (social organization) ทำให้เกิดการพัฒนาโดยที่องค์กรทางสังคม เหล่านี้ช่วยให้เกิดพลังในการทำงานใหญ่ขึ้นและมากขึ้นเพราะเป็นการรวมกำลังแรงงานกับงานใหญ่ๆ ที่ทำคนเดียวไม่ได้ องค์กรก็สามารถทำได้ ทำได้มาก และทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะได้ร่วมช่วยกันคิด ช่วยกันพิจารณา จึงมีความรอบคอบ ไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย จึงเป็นเหตุให้เกิดการพัฒนาได้อีกทางหนึ่ง

๔. ภาวะผู้นำ (leadership) ทำให้เกิดการพัฒนา ภาวะผู้นำหรือจำนวนผู้นำประเภทต่างๆ ยิ่งมีมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้การพัฒนา มีระดับสูงมากขึ้นเพียงนั้น ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำมักเป็นคนที่มีความคุณภาพการทำงานของผู้นาจึงพลอยมีคุณภาพหรือประสิทธิภาพไปด้วย หรือไม่เช่นนั้นผู้นำจะสามารถรวบรวมคนได้ เป็นจำนวนมาก กลายเป็นกลุ่มคนจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ นอกจากนั้นด้วยบารมีของผู้นำทำให้คนที่รวมตัวกันทำงาน ทำงานอย่างทุ่มเทจึงเกิดผลดีแก่การพัฒนา

๕. การติดต่อ (contract) ทำให้เกิดการพัฒนา หมายถึง การติดต่อระหว่างชุมชนระหว่าง เมืองหรือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะชุมชนเมืองประเทศที่ด้วยพัฒนาจะไดประโยชน์จากชุมชนเมือง ประเทศที่พัฒนาแล้วหรือเจริญกว่า ทั้งนี้เพราะการติดต่อเช่นนั้นทำให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ รับเอาความรู้ ความชำนาญ สินค้า เทคโนโลยีจากสังคมเจริญมาใช้หรือมาผลิตเครื่องมือสินค้าขึ้นมา ในสังคมด้วยพัฒนาทำให้สังคมด้อยพัฒนา มีความเจริญก้าวหน้าตามไปด้วย

๖. การฝึกอบรม (training) ทำให้เกิดการพัฒนา เพราะการฝึกอบรมก็เหมือนกับการศึกษา เพราะทำให้ความรู้ความชำนาญด้านต่างๆ ของคนสูงขึ้น การพัฒนาก็ย่อมจะสูงขึ้นตามไปด้วย

สรุปได้ว่า ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ศักยภาพการพัฒนา ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ และการแพร่กระจาย คือ การติดต่อกับโลกภายนอก โดยมีการฝึกอบรมเป็นตัวเชื่อมหรือตัวแปรแทรกซ้อน (intervening variable) ดังนั้น การพัฒนาซึ่งรวมถึงการพัฒนาสังคมด้วยจะเกิดขึ้นโดยมีปัจจัย ๖ เหตุ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรทางสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้มีมากเพียงใด การพัฒนาสังคมก็จะมีระดับสูงมาก ยิ่งขึ้นเพียงนั้น

๒. ทฤษฎีการแผ่กระจาย (Diffusion Theory)

เกี่ยวกับแนวความคิดการแผ่กระจายนี้ โฮสต์ บุษเซอร์ (Horst Buscher) ได้อธิบายไว้โดยกำหนดเป็นข้อสันนิษฐานว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงจะดำเนินไปได้โดยการถ่ายเทปัจจัยการผลิตที่หายาก เช่น ทุน การริเริ่มเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคใหม่ และความรู้ในการทำงาน (know-how) เป็นต้น จากประเทศอุตสาหกรรมไปยังประเทศกำลังพัฒนาและความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในภาคทันสมัยจะแผ่กระจายไปทั่วประเทศ กล่าวคือ มีสินค้าอุปโภคบริโภค เทคนิค และแนวนิยมทางพฤติกรรมและสถาบันอย่างทั่วถึง

โรนัลด์ เอช ชิลโคท (Ronald H. Chilcote) กล่าวว่า การบรรลุผลสำเร็จของลัทธิทุนนิยมที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปนั้น ถือว่าเป็นผลของทฤษฎีการแผ่กระจายความพัฒนาทั้งสิ้น

แฮรี จี จอห์นสัน (Harry G. Johnson) ได้กล่าวเกี่ยวกับทฤษฎีการแผ่กระจายการพัฒนาไว้ว่า กระบวนการพัฒนาการอุตสาหกรรมมีลักษณะสำคัญประการแรก คือ เมื่อมีการอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ณ ประเทศใดหรือพื้นที่แห่งไหนย่อมมีแนวโน้มที่จะทำให้การอุตสาหกรรมมีมากยิ่งขึ้น มีรายได้สูงขึ้น มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีการแบ่งงานกันทำ และมีระบบเศรษฐกิจที่แสวงประโยชน์อันนำไปสู่การดึงเงินทุนและแรงงานเข้าไปยังตลาด ทำให้เกิดปัจจัยการผลิตและวงจรความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอันเป็นลักษณะสำคัญของระบบการอุตสาหกรรมและทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ระหว่างพื้นที่ ๆ พัฒนาหรือเรียกว่า ศูนย์กลาง (center) กับพื้นที่ห่างไกลออกไปหรือเรียกว่า พื้นที่ขอบนอก (periphery) สำคัญกว่าความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว ก็คือ วงจรของความ เป็นเหตุเป็นผล (cumulative circle of causation) ที่เสริมสร้างแรงดันทางเศรษฐกิจหลาย ๆ ประการ และทำให้กระบวนการพัฒนาแผ่กระจายไปสู่พื้นที่ขอบนอก โดยระบบเศรษฐกิจของศูนย์กลางต้องการทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบ ทรัพยากรแร่ ทรัพยากรที่หายาก อาหาร และราคาของสิ่งต่าง ๆ มีแนวโน้มสูงขึ้น จึงต้องแสวงหาของราคาถูกกว่าในพื้นที่ขอบนอก นอกจากนี้ยังมีความต้องการทุนและแรงงานที่มีลักษณะเพื่อจะทำให้พื้นที่ขอบนอกเป็นแหล่งผลิตต่อไป คนที่อยู่ในพื้นที่ขอบนอกจึงคุ้นเคยกับความรู้เฉพาะด้าน การแบ่งงานกันทำ มีรายได้สูงขึ้น มีการสั่งสินค้ามากขึ้น และการมีรายได้สูงขึ้นทำให้สามารถผลิตสินค้าได้และส่งออกขายกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งอยู่ในพื้นที่ขอบนอกด้วยกันและส่งขายให้ประเทศศูนย์กลางด้วย

กลไกอีกอย่างหนึ่งของการแผ่กระจายการพัฒนา ได้แก่ การเคลื่อนไหวของแรงงานระหว่างประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับทุนและเทคโนโลยี รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคนิคทั่ว ๆ ไป เพื่อเพิ่มค่าจ้างแรงงานความก้าวหน้าทางเทคนิคในประเทศศูนย์กลางจะค่อย ๆ เพิ่มค่าจ้างที่นั่นเมื่อเทียบกับประเทศขอบนอกปรากฏการณ์ดังกล่าวจะทำให้มีการผลิตเกิดขึ้นในประเทศขอบนอกโดยใช้ทุนและเทคโนโลยีจากประเทศศูนย์กลางและใช้แรงงานราคาต่ำกว่าในประเทศขอบนอก การผลิตก็

มักจะทำเพื่อขายในประเทศของตนเองซึ่งก่อนหน้านี้ซื้อจากประเทศศูนย์กลาง และต่อมาถ้าค่าขนส่งไม่แพงเกินไปอาจส่งสินค้านั้นไปขายในประเทศศูนย์กลางด้วยกลไกสำคัญในเรื่องนี้ ก็คือ ค่าจ้างแรงงานและการฝึกอบรมแรงงาน ส่วนประเทศศูนย์กลางจะมุ่งผลิตสินค้าที่มีขนาดใหญ่ ใช้ความรู้เฉพาะด้านและคนที่มีความรู้สูง

การใช้กลไกทั้งสองประการเพื่อถ่ายทอดกระบวนการพัฒนาให้กับพื้นที่ขอบนอกโดยศูนย์กลางนั้นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมในพื้นที่ขอบนอกที่เอื้ออำนวยด้วย เช่น

๑. นโยบายของรัฐบาลจะเป็นตัวสำคัญต่อการแผ่กระจายการพัฒนาดังกล่าว กลไกประการแรกจะเป็นไปได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับ

๒. รายได้จากการส่งออกและอากรล้มเหลว ถ้ามี

๓. ประชากรเพิ่มมากขึ้นไปจนทำให้รายได้ต่อหัวต่ำมาก

๔. ในกรณีของการทำอุตสาหกรรมที่ใช้ทุนและเทคโนโลยี (Capital Intensive) เช่น การทำเหมืองแร่ การจ้างแรงงานและรายได้ในท้องถิ่นอาจน้อยเกินไปที่จะเป็นตลาดที่พอเพียงสำหรับการพัฒนาต่อไปได้ ยิ่งกว่านั้น องค์การทางสังคมดั้งเดิมอาจเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงด้วย

ในทำนองเดียวกัน กลไกการพัฒนาอุตสาหกรรมประการที่สองนั้น ถ้าการศึกษาและการฝึกอบรมมุ่งทำให้ปัญญาชนมีลักษณะสอดคล้องกับการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมของพื้นที่ขอบนอกหรือเพื่อตอบสนองอาชีพทางการเมืองและการบริหารเท่านั้น โดยไม่คำนึงถึงการอุตสาหกรรมแล้ว ปัญหาก็คจะมีอยู่เช่นเดียวกัน เพราะลักษณะต่าง ๆ ของสังคมแบบดั้งเดิมนั้นมิได้ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม จอห์นสัน กล่าวเชิงสรุปว่า ประเทศด้อยพัฒนาควรเร่งพัฒนาเศรษฐกิจโดยมีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกำหนดโครงสร้างทางอุตสาหกรรมให้เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และมุ่งไปสู่การเลี้ยงตัวเองได้ รวมทั้งการส่งออกตามความต้องการของประเทศพัฒนาแล้วด้วย หรือกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีการแผ่กระจายความเจริญ ก็คือ กระบวนการถ่ายทอดปัจจัยหายากของการผลิต เช่น ทุน เทคนิคใหม่ ๆ และความรู้ เป็นต้น จากประเทศอุตสาหกรรมไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา ความเจริญก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศูนย์กลางจะแผ่กระจายไปยังพื้นที่ขอบนอกในเรื่องสินค้า เทคนิค พฤติกรรม และสถาบันต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ซิลโคท ได้จำแนกทฤษฎีการแผ่กระจายไว้ ๓ แบบด้วยกัน คือ

๑. ทฤษฎีการพัฒนาทางด้านการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในประเทศทุนนิยมก้าวหน้าทั้งหลาย เช่น ทฤษฎีประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Modern Democracies) จากผลงานของ เจมส์ ไบรซ์ (James Bryce) ในปี ค.ศ. ๑๙๒๑ และระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญของ คาร์ล เจ ฟรีดริช (Carl J. Friedrich) ในปี ค.ศ. ๑๙๓๗ ผลงานดังกล่าวนี้เน้นถึง

คุณค่าและการปฏิบัติของระบอบประชาธิปไตยตะวันตก (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความชอบธรรมของรัฐธรรมนูญ การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการเลือกตั้ง มีระบบพรรคการเมือง ปลายพรรค และมีการแข่งขันทางการเมือง)

ต่อมา เซมัวร์ มาร์ติน ลิปเซท (Seymour Martin Lipset) ได้รวบรวมเนื้อหาสาระสำคัญเข้าด้วยกันเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๕๙ เป็นข้อกำหนดของประชาธิปไตยตามแนวทางแห่งความชอบธรรมทางการเมืองและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ ลูเซียน พาย (Lucian Pye) ได้รวมเอาสาระสำคัญเหล่านี้ไว้ด้วยกันในเรื่องจุดรวมของการเมืองแบบประชาธิปไตย (Focus on Political Democracy) ภายหลังต่อมา พัฒนาการทางการเมืองในประเทศตะวันตกได้เพิ่มความสนใจให้การแบ่งงานตามความรู้เฉพาะด้าน ความเสมอภาค และความสามารถของระบบการเมือง ทั้งยังผ่านวิกฤตการณ์ทางเอกลักษณ์ ความชอบธรรม การมีส่วนร่วม การเข้าไปได้อย่างทั่วถึง (Penetration) ของบริการและอำนาจรัฐและการกระจายอำนาจทางการเมือง

๒. ทฤษฎีการแผ่กระจายที่เกี่ยวกับลัทธิชาตินิยมซึ่งเป็นแนวความคิดทางยุโรปที่ให้ความสนใจกับสัญลักษณ์ของชาติ เช่น เพลงชาติ ธงชาติ ความเป็นปึกแผ่นทางสถาบัน อธิปไตยของชาติ ข้อความที่เกี่ยวกับความจงรักภักดีและความรู้สึกร่วมกันของคนในชาติหรือเจตจำนงที่มีอยู่ในสำนึกของคนทั้งชาติ เป็นต้น ลัทธิชาตินิยมทำให้เกิดพลังทางอุดมการณ์และแรงจูงใจเพื่อการพัฒนาโดยปกติแล้วลัทธิชาตินิยมจะเน้นไปสู่การพัฒนาตามแนวทางทุนนิยม เช่น ที่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส เยอรมันนี และอิตาลี ระหว่างเวลาในศตวรรษที่ ๑๙ หรือเมื่อไม่นานมานี้ในประเทศใหม่ ๆ ในทวีปอาฟริกา เอเชีย และลาตินอเมริกา

๓. ทฤษฎีการแผ่กระจายอีกแบบหนึ่งมีลักษณะเป็นเส้นตรงไปสู่สภาวะทันสมัย โดยมีความเชื่อว่าประเทศในโลกด้านตะวันตกจะแผ่กระจายค่านิยม เงินลงทุน และเทคโนโลยีไปสู่ประเทศพัฒนาน้อยทั้งหลายให้มีอารยธรรมมากขึ้นตามแนวทางประเทศพัฒนาแล้วทางตะวันตก การพัฒนาตามแนวทางนี้มีกระบวนการขั้นตอนซึ่งกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

การพัฒนาทางเศรษฐกิจของ วอลท์ ดับเบิลยู โรสโตว์ (Walt W. Rostow) ซึ่งถือว่ากระบวนการพัฒนามีขั้นตอนต่อเนื่องไปสู่ความสำเร็จและเป็นแบบแผนทางอุดมคติ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่มีอิทธิพลพอสมควรในช่วง ๑๙๖๐ โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. สังคมโบราณ (Traditional society)

เป็นสังคมที่มีโครงสร้างที่เป็นปัญหาต่อการพัฒนาอย่างมากและอาจกล่าวได้ว่าเป็นสังคมที่ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่มีการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีการผลิตที่จำกัดมาก ทรัพยากรที่ใช้เพื่อการเกษตรมีอัตราส่วนสูงมาก ในโครงสร้างทางสังคม มีการใช้อำนาจตามระดับของการบังคับ

ปัญหาการเปลี่ยนแปลงฐานะของคนในสังคมโดยอาศัยคุณวุฒิและความสามารถแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย ครอบครัวและเชื้อสายต้นตระกูลของคนมีบทบาทสำคัญมาก และมีการถ่ายทอดความเชื่อถือต่าง ๆ สืบกันไปชั่วลูกชั่วหลาน สังคมแบบนี้จึงมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรดั้งเดิมและยึดมั่นอยู่กับค่านิยมและความเชื่อเก่า ๆ ที่ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน

๒. สมัยหลังสังคมโบราณ (Post-traditional society)

หรือขั้นเตรียมพร้อมที่จะออกเดินทาง (Pre-conditions for take-off) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สังคมกำลังเปลี่ยนแปลง (Transitional society) ก็ได้เพราะเป็นช่วงของสังคมโบราณเปลี่ยนแปลงเพื่อแสวงประโยชน์จากความเจริญทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เป็นระยะของการเตรียมตัวของสังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ถ้าสังคมใดมีลักษณะโบราณมากและมีความมั่นคงเช่นประเทศส่วนใหญ่ในยุโรปและประเทศเกือบทั้งหมดในทวีปเอเชีย อาฟริกา และตะวันออกกลาง เมื่อมีความจำเป็นจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้างของสังคม ระบบการเมือง และเทคนิคการผลิต ย่อมจะเปลี่ยนแปลงได้ยากและต้องใช้เวลาอันยาวนานไม่เหมือนกัน บางประเทศที่มีลักษณะอันเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และประเทศอื่น ๆ บางประเทศ เพราะไม่สู้จะมีสิ่งที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมมากนัก ประกอบกับมีทรัพยากรและลักษณะบางประการที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลง จึงสามารถเตรียมตัวนำสังคมเปลี่ยนเข้าไปสู่ขั้นที่สามได้โดยใช้เวลาไม่ยาวนานนัก

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในขั้นของการเตรียมตัวเพื่อออกเดินทางของการพัฒนาได้แก่การเปลี่ยนจากสังคมโบราณที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๗๕ เป็นเกษตรกรเข้าไปสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม มีการคมนาคมและการสื่อสารที่เจริญก้าวหน้าขึ้น มีการค้าขายสินค้าและบริการต่าง ๆ การจัดการทางด้านการเมืองการปกครอง การเศรษฐกิจ และสังคม ไม่ควรจำกัดขอบเขตอยู่ในอาณาเขตแคบ ๆ เฉพาะท้องถิ่นหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ เท่านั้น แต่ควรจะมีแนวโน้มให้กว้างไกลขึ้นไปถึงระดับชาติและระหว่างประเทศ

ทัศนคติของการมีลูกควรเปลี่ยนไปในทางที่ทำให้อัตราการเกิดของประชากรลดลง ประชากรจะได้ไม่มากเกินไป ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาของความเจริญก้าวหน้า เจ้าของที่ดินรายใหญ่เป็นกลุ่มชนที่มีรายได้เหลือใช้ ควรจะหาทางนำเงินส่วนนี้มาช่วยประเทศในการสร้างถนน โรงเรียน และสวัสดิการต่าง ๆ แทนที่จะปล่อยให้แต่ละคนมีเงินเหลือและใช้จ่ายตามความพอใจ เช่น ทศนาจรต่างประเทศ สร้างโบสถ์ สร้างวัด สร้างบ้านพักตากอากาศชายทะเล และซื้อเครื่องประดับส่วนตัว เป็นต้น

ความรู้สึกที่ว่าค่าของคนและฐานะของคนอยู่ที่การเกิดหรือตระกูลที่ให้กำเนิดเปลี่ยนไป เป็นการให้ความสำคัญกับคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ หรือความรู้ความชำนาญในการทำงานเฉพาะ ด้าน และที่สำคัญที่สุด ก็คือ ความเชื่อที่ว่าสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดย ธรรมชาติและโดยพระเจ้า ควรวจะเปลี่ยนไปสู่ความมีเหตุมีผล เพื่อให้คนมีความคิด มีเหตุผลและ สามารถทำการผลิตได้มากขึ้น และก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า

๓. ขั้นที่สามของการพัฒนาคือการออกเดินทาง (Take-off)

เป็นช่วงของการเอาชนะการต่อต้านขัดขวางและอุปสรรคต่าง ๆ ของสังคมโบราณได้แล้ว เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นปัญหาของความเจริญเติบโต ในขณะเดียวกัน พลังต่าง ๆ ที่ทำให้เกิด ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ได้แผ่ขยายไปอย่างทั่วถึงในสังคมและสามารถทำให้มีความเจริญเติบโต ได้อย่างปกติต่อไป ในช่วงของขั้นการออกเดินทางนี้ อัตราการลงทุนและการออมทรัพย์อาจเพิ่มขึ้น จากร้อยละ ๕-๑๐ ของรายได้แห่งชาติหรือมากกว่าก็ได้ มีการลงทุนทางอุตสาหกรรมใหม่ ๆ แผ่ขยาย อย่างรวดเร็ว ผลประโยชน์ที่ได้จากการผลิตส่วนใหญ่จะนำมาใช้ในการขยายการลงทุนต่อไปอีก การ อุตสาหกรรมใหม่ ๆ ที่เพิ่มขึ้นนี้จะช่วยให้คนมีงานทำ ในขณะเดียวกันจะมีความต้องการบริการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนการอุตสาหกรรมเหล่านี้ อันส่งผลทำให้คนมีรายได้สูงขึ้น มีผู้ประกอบการเพิ่ม มากขึ้น มีผู้ลงทุนในภาคเอกชนมีการปรับปรุงวิธีการผลิตให้ทันสมัย และมีการใช้ทรัพยากรให้เป็น ประโยชน์ได้มากขึ้น

๓. ขั้นขับเคลื่อนไปสู่ความโตเต็มที่ (Drive to maturity)

เมื่อผ่านขั้นออกเดินทางมาแล้วประมาณ ๔๐ ปี จะเป็นช่วงของความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างกว้างขวาง มีการใช้ทุนประมาณร้อยละ ๑๐-๒๐ ของ รายได้ประชาชาติเพื่อการลงทุน ที่สำคัญคือ สามารถทำให้ผลผลิตเพิ่มสูงกว่าอัตราการเพิ่มของ ประชากรอย่างมาก มีการเร่งการลงทุนทางอุตสาหกรรมใหม่ ๆ ให้รวดเร็วขึ้น มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตให้ก้าวหน้า มีความสามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้ สามารถผลิตสินค้าที่เคยสั่งซื้อจากต่างประเทศมาก่อนได้เองภายในประเทศและมีสินค้าส่งออกใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกัน การปรับปรุงค่านิยมหรือสถาบันต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้มีลักษณะที่สนับสนุนส่งเสริมความเจริญเติบโตหรืออย่างน้อยก็ ไม่ให้เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อความเจริญดังกล่าว กระบวนการทางอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีอาจ มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยเปลี่ยนจากสมัยของการอุตสาหกรรมถ่านหิน เหล็ก และอุตสาหกรรม หนักทางด้านรถไฟ ไปสู่สมัยของรถยนต์ เครื่องจักรกล เครื่องเคมี และเครื่องไฟฟ้า เหมือนอย่าง ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันนีเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙

๔. ชั้นของการบริโภคขนาดใหญ่ (The age of high mass-consumption)

ในขั้นนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสำคัญ ๆ ที่ทำให้เกิดความเจริญเติบโตเข้าไปสู่การผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคและการบริการต่าง ๆ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงจากอุปทานหรือการผลิตไปสู่อุปสงค์หรือความต้องการ และจากปัญหาของการผลิตไปสู่ปัญหาของการบริโภคและสวัสดิการว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้มีอาหารและบริการที่อำนวยความสะดวกสบายและความพอใจให้กับประชาชนได้ เพื่อให้ประชาชนได้รับความสุขโดยทั่วกัน ในขณะเดียวกัน ก็คงยังมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการเพิ่มผลผลิตทางอุตสาหกรรมอยู่ต่อไป พร้อมกับการสร้างความมั่นคงของอิทธิพลออกไปนอกอาณาเขต มีการใช้ทรัพยากรไปในทางทหารและนโยบายต่างประเทศมากขึ้น อันเป็นการสร้างชื่อเสียงของประเทศให้เป็นที่เชื่อถือ

๒.๒ ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท (Self-reliance of rural community Theory)

ยิววัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ กล่าวว่า การพึ่งตนเอง (Self-Reliance) หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งมีความหมายตรงข้ามกับการพึ่งพาผู้อื่น การพึ่งพาผู้อื่นคือ ความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเอาเปรียบและเหนือกว่าอีกฝ่ายที่ถูกครอบงำ จะสูญเสียความเป็นตัวเอง และเป็นลักษณะต้องยืมจมูกคนอื่นหายใจ หรือยืมบนขาตนเองไม่ได้^๓

กัลป์ตั้ง (Galtung) กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความมีอิสระที่จะกำหนดเป้าหมายของตน และตระหนักว่าเป้าหมายนี้ จะบรรลุได้ด้วยความพยายามและพลังกำลังของตนเองรวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่นๆ ด้วย^๔

วัชร อินธิอวักกุล กล่าวว่า ความหมายของการพึ่งตนเองไว้เป็นนัย ดังนี้

๑. เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทัศนคติการมองปัญหาต่างๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง
๒. เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน
๓. เป็นการพึ่งพาตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

^๓ ยิววัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ, *แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗๐.

^๔ Galtung, J., *Self-Reliance: A Strategies for Development*, (London: BoGle L'ouverture Publication, 1980), p. 25 – 26.

๔. กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^๕

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคงสมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน คำว่าปัจเจกชนพึ่งตนเอง หมายถึง การที่บุคคลดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาอยู่ห่างจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิตสามารถเลี้ยงตัวเองได้ สามารถตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆ ได้ด้วยตนเอง หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่น มาประกอบการตัดสินใจของตนเองได้^๖

โกวิท พวงงาม กล่าวว่า การพึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่คนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไปในทุกด้าน โดยมีความสมดุลความพอดีในชีวิต และต้องสอดคล้องกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการพึ่งพาตนเอง เป็นการเสริมสร้างแรงงานให้ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เป็นการจัดการกับชีวิตให้เหมาะสมกับสิ่งต่างๆ เช่น คน สังคม ธรรมชาติ โดยไม่มุ่งเน้นในด้านการแข่งขัน และค่อยตัดสินใจในการแก้ไขได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้การพึ่งพาตนเอง ไม่ได้หมายถึง คนๆ เดียว หรือกลุ่มเดียว จะพึ่งตนเองได้โดยสมบูรณ์ แต่ต้องพึ่งกลุ่มอื่นด้วย^๗

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การที่ตนเองและชุมชนสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างอิสระ ทางด้านความคิด ด้านการทำกิจกรรม ทั้งระดับปัจเจกชน และระดับชุมชน โดยผ่านระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ในการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือเกื้อกูล การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน โดยไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน ทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ได้หมายถึงการปิดกั้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จะมีการติดต่อในรูปแบบการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนของตน

---

^๕ วชิร อินธิอาวัชกุล, **โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น: ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

^๖ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^๗ โกวิท พวงงาม, **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๔.

๒.๓ ทฤษฎีบูรณาการ (A Integral theory)

Guztnav Names ได้ใช้แนวคิดของการบูรณาการเพื่อเสนอทางออกของระบบการบริหารจัดการของรัฐที่เป็น Top-down มาเป็น Bottom-up เขากล่าวว่าการบูรณาการสามารถกระทำได้ทั้งการบูรณาการโดยนำสิ่งที่มีอยู่จริงมาบูรณาการ (Factual Intergration) หรือบูรณาการความคิด (Conception Intergration)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เสนอวิธีคิดแบบบูรณาการไว้อย่างสนใจ ๓ ประการ คือ

ขั้นที่ ๑ ถอดกรอบเพื่อที่จะได้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรม ทางความรู้ ทางประสบการณ์

ขั้นที่ ๒ ขยายกรอบโดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยอุปนัย การมองประสานชีวิตตรงข้าม และมองแบบทุกฝ่ายชนะ^๘

ขั้นที่ ๓ คุมกรอบ ซึ่งก็คือการกลับมาบูรณาการอีกครั้ง

คำว่า “บูรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติ เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” เป็นคำบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Integration” ในภาษาอังกฤษ หมายความว่า การรวมหน่วยที่แยกๆ กันเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น หลักสูตรแบบบูรณาการรวมหน่วย^๙ ปัจจุบันใช้เพียงคำว่า “บูรณาการ” หมายความว่า การประสานเนื้อหา หลักการ กิจกรรม การฝึก ฯลฯ เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น การสอนภาษาแบบบูรณาการ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านทักษะต่างๆ ทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวิชาเดียวกัน ไม่แยกออกจากกันเป็นหลายวิชาดังแต่ก่อน^{๑๐}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)^{๑๑} ได้ให้คำนิยามของคำว่าบูรณาการ (Integration) ค่อนข้างจะสอดคล้องกับราชบัณฑิตยสถานว่า หมายถึง การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) โดยได้ยกประเด็นพระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มา

^๘ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖).

^๙ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓๔.

^{๑๐} กาญจนา นาคสกุล, คลังความรู้, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.royin.go.th2th/knowledge/detail.pnp?ID=56 [๔ มกราคม ๒๕๖๒].

^{๑๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๙.

อธิบายเพิ่มเติมว่า ถ้าศรัทธาในพระพุทธศาสนากับปัญญาในทางวิทยาศาสตร์เป็นไปในทางเดียวกันคือ ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันก็จะก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ องค์รวมนี้แหละคือบูรณาการ และเนื่องจากวิทยาศาสตร์ครอบคลุมไปถึงศาสตร์สมัยใหม่ ที่อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์สร้างระบบความรู้ขึ้นมา เช่น ครุศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ เราจึงสามารถบูรณาการพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ด้วย ประเด็นที่น่าสนใจคือ ท่านได้ยืนยันว่า พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาแห่งการบูรณาการที่มีคำสอนครอบคลุมทั้งกฎธรรมชาติฝ่ายรูปธรรม และนามธรรม กฎทุกกฎรวมกันอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยาม ท่านได้เปรียบเทียบการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เสมือนช่วยให้มีดวงตา ๒ ข้างบริบูรณ์ ดวงตาข้างหนึ่ง คือ พระพุทธศาสนา ดวงตาอีกข้าง คือ ศาสตร์สมัยใหม่ จัดเป็นคนสองตา (ทวิจักขุ) นั่นคือมีความรู้แบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็น บูรณาการ คือ ทำให้เกิดองค์รวม (Holistic) หมายความว่าองค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ การมีดุลยภาพ (Balance) หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้อะไรก็ตาม ของมนุษย์สอดคล้องกับธรรมชาติ ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบไปด้วย ๔ องค์ประกอบที่ต้องบูรณาการให้เป็นระบบสัมพันธ์หนึ่งเดียว โดยให้คนเป็นแกนกลางทำหน้าที่ เป็นปัจจัยตัวกระทำ ได้แก่

๑. มนุษย์ ระบบการพัฒนามนุษย์มีสามด้านที่สอดคล้องกัน คือ ๑) พฤติกรรม (ศีล) คือการมีวินัยต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิต เช่น วิธีเสพ บริโภค การประกอบอาชีพโดยต้องพัฒนาให้มีความสามารถเลี้ยงชีพได้ การรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ และการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยไม่เบียดเบียน ๒) ด้านจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยการมีสติ และสมาธิ เพื่อที่จะสามารถพัฒนาสภาพจิตใจที่ตั้งงาม โดยใช้คุณธรรมและ แนวทางปฏิบัติเมื่อทำแล้วจะเกิดความสุข ความสดชื่น เบิกบาน ๓) ปัญญา ซึ่งเป็นความรู้ ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวคิด ทศนคติ และค่านิยม

๒. สังคม โดยระบบในสังคมต้องประสานสอดคล้องเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน มีการสร้างบรรยากาศไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูล ลดความ เห็นแก่ตัว ร่วมกันวางมาตรการไม่ให้เอาไรต์เอาเปรียบกันร่วมกันวางมาตรการพิทักษ์การเบียดเบียนธรรมชาติ และสนับสนุนการกระทำ หรือกิจการที่เกื้อกูล กับธรรมชาติ

๓. ธรรมชาติ โดยเรียนรู้และเข้าถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติ มองตนเองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และบำรุงรักษาธรรมชาติ

๔. เทคโนโลยี ในการพัฒนามักจะใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือใน การสร้างความเจริญ ซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของการใช้ชีวิต ดังนั้น เทคโนโลยีควรใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ธรรมชาติโดยส่งเสริมเรื่องการใช้เทคโนโลยีด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยตมหา และเป็นเครื่องมือที่ช่วยเสริมสร้างปัญญา โดยกระบวนการการพัฒนาที่ยั่งยืน จำแนกได้เป็น ๒ ขั้นตอนคือ (๑) การพัฒนาคนโดยพัฒนาตัวคนที่เป็นปัจจัยตัวกระทำ ให้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาด้วยการ พัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบ คือ ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา (๒) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเอาคนที่พัฒนาเต็มระบบนั้นเป็นตัวกลางหรือเป็นแกนกลาง ด้วยการเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ไปประสาน ปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ให้เป็นระบบแห่งการ ดำรงอยู่ด้วยดีอย่างต่อเนื่อง^{๑๒}

นอกจากนี้ **อึ้ง บั้วศรี** ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรจะมี ลักษณะสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เพราะปัจจุบันนี้ ปริมาณของความรู้มีมากขึ้นเป็นทวีคูณ รวมทั้งมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเป็นลำดับ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิม เช่น การบอกเล่า การบรรยายและการท่องจำ อาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิด การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพได้ ผู้เรียนควรเป็นผู้สำรวจความสนใจของตนเองว่าในองค์ความรู้ หลากหลายนั้น อะไรคือสิ่งที่ตนเองสนใจอย่างแท้จริง ตนควรจะแสวงหาความรู้เพื่อตอบสนองความ ต้องการเหล่านั้นได้อย่างไร เพียงใด และด้วยกระบวนการเช่นไร ซึ่งแน่นอนว่ากระบวนการเรียนการสอนลักษณะนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) ไม่น้อย

๒. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้ และพัฒนาการทางด้านจิตใจ เป็นการให้ความสำคัญแก่เจตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพแก่ผู้เรียนในการ แสวงหาความรู้ ไม่ใช่เน้นแต่เพียงองค์ความรู้หรือพุทธิพิสัยแต่เพียงอย่างเดียว อันที่จริงการทำให้ ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งเสียก่อนที่จะได้ลงมือศึกษานั้น นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง สำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นทั้งแก่ผู้สอนและผู้เรียน

๓. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ ความสัมพันธ์ของการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำนี้ เน้นที่การแสวงหาความรู้ ควรมีความสัมพันธ์กับทักษะพิสัย เพื่อให้เกิดทั้งความรู้และความชำนาญ

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๐.

๔. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียน กับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน คือ การตระหนักถึงความสำคัญแห่งคุณภาพชีวิตของผู้เรียน เมื่อได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตามหลักสูตรแล้ว สิ่งที่สอนในห้องเรียนจะต้องมีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

๕. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ เจตคติ และการกระทำที่เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง ตอบสนองต่อคุณค่าในการดำรงชีวิตของผู้เรียนแต่ละคน การบูรณาการความรู้ของวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการหรือเพื่อตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ จึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ควรจะทำในขั้นตอนของการบูรณาการการเรียนการสอนเป็นอย่างดี^{๑๓}

สรุปว่าเป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ควบคู่การให้ความสำคัญกับพัฒนาการทางด้านจิตใจและพัฒนาการด้านทักษะของผู้เรียน สรุป การเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นลักษณะของการผสมผสานเนื้อหาวิชาหรือวิธีสอนเพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนทัศน์ ความรู้ ทักษะ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ การบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงผสมผสานความรู้ต่างๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจในลักษณะองค์รวม มีความหมายลึกซึ้ง ช่วยผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย นอกจากนี้แล้วยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของความรู้ ความคิด และสิ่งอื่นๆ รอบตัว สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้มาจัดระเบียบใหม่ให้เหมาะสมกับตนเป็นองค์ความรู้

๒.๔ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

๒.๔.๑ ความหมายของคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต เป็นคำที่มีความหมายกว้างหลายมุมมอง จะเปลี่ยนไปตามเวลาสถานที่การรับรู้ประสบการณ์ อาชีพ การศึกษาของแต่ละบุคคล จึงเป็นการยากที่จะให้ความหมายที่เป็นนามธรรมชัดเจน ได้มีนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ให้ความหมายหรือคำจำกัดความของคุณภาพชีวิตคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปก็เป็นส่วนของรายละเอียดหรือจุดเน้นตามศาสตร์ของแต่ละสาขา

---

^{๑๓} อารัง บัวศรี, **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘๐-๑๘๑.

ในทรรศนะของ **ยุพา อุดมศักดิ์**^{๑๔} ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิต หมายถึง คุณภาพในสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองและการศาสนา ซึ่งเป็นคำเทียบเคียงไม่มีกฎเกณฑ์ตามตัวแน่นอน กล่าวคือ ทุกคนหรือทุกประเทศจะกำหนดมาตรฐานต่างกันไปตามความต้องการของชีวิต และย่อมเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาและสถานการณ์ ในส่วนของ **ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์**^{๑๕} สรุปไว้ว่าคุณภาพชีวิตย่อมแตกต่างกันไปตามบุคคล ครอบครัว สังคมและประเทศเพราะการมีชีวิตอยู่อย่างเป็นสุขนั้นจะต้องมีความสุขทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๖} ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตว่า ประกอบด้วยคำ ๒ คำคือ คุณภาพ หมายถึง ลักษณะความดีประจำบุคคลหรือสิ่งของ และชีวิต หมายถึง ความเป็นอยู่ ดังนั้น คุณภาพชีวิต จึงหมายถึงความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล นอกจากนี้ ประภา รัตน์เมธานนท์^{๑๗} ได้ให้ความหมาย คุณภาพชีวิตว่าความรู้สึกเป็นปกติสุข (Seen of Well Being) มีความหมายใกล้เคียงกับความพึงพอใจในชีวิต (Life Satisfaction) ความเป็นสุข (Happiness) ซึ่งเป็นผลร่วมของการตอบสนองความรู้สึกภายในตัวบุคคล และกรมการแพทย์^{๑๘} ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง

ศิริ ฮามสุโพธิ์^{๑๙} สรุปความหมายของคุณภาพชีวิต ไว้ว่า หมายถึง ชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่เหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้กับสังคมเป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีการดำรงชีวิตที่ขอบธรรมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของ

^{๑๔} ยุพา อุดมศักดิ์, **ประชากรศึกษากับการปรับปรุงคุณภาพชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร: วิบูลย์กิจ, ๒๕๑๗), หน้า ๖๒.

^{๑๕} ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, “การปรับปรุงคุณภาพชีวิต: นวัตกรรมทางประชากรศึกษาจริงหรือ”, **วารสารประชากรศึกษา**, (๔ สิงหาคม ๒๕๓๓) หน้า ๖๐.

^{๑๖} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๘๙.

^{๑๗} ประภา รัตน์เมธานนท์, “การศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคกล้ามเนื้อหัวใจตาย”, **การศึกษาค้นคว้าอิสระสาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒), หน้า ๑๖.

^{๑๘} กรมการแพทย์, **การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๒๖), หน้า ๗๗.

^{๑๙} ศิริ ฮามสุโพธิ์, **เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๘-๒๒.

สังคมสามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้องภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่ ส่วนของ สุจิตรา นิลเลิศ^{๒๐} ได้กล่าวถึงคุณภาพชีวิตว่าเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก เพราะเป็นนามธรรมและมีความซับซ้อนหลายมิติ ดังนั้นความหมายของคุณภาพชีวิตจึงไม่เป็นสากล และมีความหลากหลายความหมายเนื่องจากคุณภาพชีวิตมักถูกอธิบายกว้าง ๆ ว่า เป็นความพอใจในชีวิตของแต่ละบุคคลที่ได้ดำรงชีวิตด้วยความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในแต่ละช่วงของชีวิต ในส่วนของการศึกษาของ อนุชาติ พวงสาสิทธิ์ และคณะ สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตเป็นการรับของการมีชีวิตที่ดี ความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของบุคคล^{๒๑} คล้ายคลึงกับกึ่งแก้ว ปาจารย์^{๒๒} ที่สรุปไว้ว่า คุณภาพชีวิต น่าจะใกล้เคียงกับคำว่า การกินดีอยู่ดีหรืออยู่ดี มีสุข การกินอยู่ดังกล่าวมีความหมายกว้างและครอบคลุมถึงการมีปัจจัยพื้นฐานที่เพียงพอสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน สุขสบายตามอัตภาพของแต่ละบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกันเปรียบเทียบกับพื้นฐานความคิด ค่านิยม และสิ่งแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ และนักบวชชาวกรีกได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตไว้ว่า เป็นความสุข (Happiness) เป็นส่วนที่ดีของจิตวิญญาณและเป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้แก่คน ดังนั้น คนที่มีความสุขก็จะเป็นที่มีความเป็นอยู่ที่ดี มีชีวิตที่ดีและกระทำแต่ความดี^{๒๓}

จากความหมายของคุณภาพชีวิตที่กล่าวถึง สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

๒.๔.๒ องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

พัทยา สายหู^{๒๔} ได้กล่าวถึง คุณภาพชีวิตเฉพาะตัวบุคคล ซึ่งประกอบด้วย

๑. การมีสุขภาพสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ

^{๒๐} สุจิตรา นิลเลิศ, “ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการอุปถัมภ์จากบุตรกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในชนบทจังหวัดสุพรรณบุรี”, *วิทยานิพนธ์ประชากรศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

^{๒๑} อนุชาติ พวงสาสิทธิ์ และคณะ, *การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗-๑๐.

^{๒๒} กึ่งแก้ว ปาจารย์, *คุณภาพชีวิต*, *สารศิริราช*, (๓ มีนาคม ๒๕๔๐), หน้า ๓-๗.

^{๒๓} กนกพร สุคำวัง, “แบบจำลองเชิงสาเหตุของคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโรคข้อเสื่อม”. *วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๒๔} พัทยา สายหู, *ปัญหาสังคมใน ประชากรกับความอยู่รอด*, (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๓๑-๓๔.

๒. การมีสติปัญญาที่จะศึกษาหาความรู้
๓. การมีความสามารถในการทำมาหาเลี้ยงชีพตนเอง
๔. การรู้จักหาความสุข ความพอใจให้ชีวิตในทางที่ถูกควร

และ **อุทุมพร จามรมาน** ได้สรุปองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของมนุษย์ไว้ ๑๐ องค์ประกอบ

คือ

๑. ทักษะคติ
๒. ลักษณะความเป็นอยู่
๓. การเป็นเจ้าของ
๔. อาชีพหลัก
๕. นันทนาการ
๖. บริการจากวัด
๗. การถือครองทรัพย์สินและที่ดิน
๘. อาชีพรอง
๙. การแสวงหาความรู้
๑๐. สุขอนามัย^{๒๕}

ในต่างประเทศ **ชาร์มา**^{๒๖} (Sharma) ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. องค์ประกอบทางด้านกายภาพ โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม
๒. องค์ประกอบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ได้แก่ การได้รับการศึกษา การมีงานทำ บริการทางการแพทย์ สาธารณสุข สภาพแวดล้อมในที่ทำงานความปลอดภัยในการคมนาคมขนส่ง อีสรเสรีภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ โอกาสในการสร้างสรรค์พัฒนาตนเอง

---

^{๒๕}อุทุมพร จามรมาน, “คุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร”, วารสารจิตวิทยาคลินิก, (๘ สิงหาคม ๒๕๓๐), หน้า ๓๐-๓๑.

^{๒๖} R.C. Sharma, Population and Socio-Economic Development Population Trends Resources and Environment : Hanbook on Population Education, (New Delhi : n.p., ๑๙๗๕), pp ๑๐๙-๑๓๑.

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณภาพชีวิต จะประกอบด้วยความสำเร็จด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ มีรายได้ ได้รับการศึกษา มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความพอใจในชีวิตที่ถูกต้องเป็นต้น

๒.๔.๓ เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมชนิดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เครื่องชี้วัดทางสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา โดย The Statistical Policy Division, Office of Management and Budget^{๒๗} ได้จัดทำสถิติและรายงานของประเทศโดยใช้เครื่องชี้วัดทางสังคม ๘ หมวด (๖๕ ตัวชี้วัดย่อย) ต่อไปนี้

๑. สุขภาพ
๒. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากอาชญากรรมทั้งปวง
๓. การศึกษา
๔. การจ้างงาน โอกาสในการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงาน
๕. รายได้
๖. บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สิ่งอำนวยความสะดวกและเพื่อนบ้าน
๗. เวลาว่างและนันทนาการ
๘. ประชากร

เครื่องชี้วัดเศรษฐกิจ-สังคมเพื่อการวางแผนพัฒนาของประเทศอินเดีย ประกอบด้วย ๗ หมวดใหญ่ (๖๔ ตัวชี้วัดย่อย) ดังต่อไปนี้

๑. ประชากร
๒. สุขภาพและโภชนาการ
๓. บ้านเรือน ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม
๔. การศึกษาและวัฒนธรรม
๕. การจ้างงาน สภาพการทำงาน และความปลอดภัยทางสังคม
๖. การต่อสู้เรียกร้องทางสังคมและสวัสดิการ (Social Defense and Welfare)
๗. รายได้ การบริโภค และความร่ำรวย (Wealth)

---

^{๒๗}อนุชาติ พวงสาส์ และคณะ, การพัฒนาเครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว), ๒๕๓๙), หน้า ๘๗-๙๑.

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประเทศฟิลิปปินส์

ประเด็นเนื้อหาหลัก มีดังต่อไปนี้คือ

๑. สุขภาพและโภชนาการ (อัตราการตายของทารก ความมีอายุยืนยาวจำนวนวันต่อปีที่สามารถอันเนื่องมาจากเจ็บป่วย การได้รับแคลอรีต่อวัน การได้รับสารอาหารโปรตีนต่อวัน)
๒. การศึกษาเรียนรู้ (อัตราการเรียน การเข้าเรียนในแต่ละระดับ คือ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา)
๓. รายได้และการบริโภค (รายได้สุทธิ สัดส่วนครอบครัวที่ยากจนอัตราเฉลี่ยของรายได้ของคนรวยที่สุดและยากจนที่สุด อัตราเงินเฟ้อของราคาผู้บริโภค)
๔. การจ้างงาน (อัตราการไม่มีงานทำ ดัชนีค่าจ้างที่แท้จริง แรงงานประเภทฝีมือ/กึ่งฝีมือ)
๕. แหล่งทรัพยากร (ที่ดินทำกิน ที่ดินป่าไม้ เหมืองแร่)

เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประเทศมาเลเซีย

ประเด็นหลักที่ปรากฏในเครื่องชี้วัด มีดังต่อไปนี้

๑. ประชากร
๒. ความเป็นเอกภาพของชาติ
๓. การฟื้นฟูสังคม
๔. การขจัดความยากจน
๕. รายได้ การบริโภคและความมั่งคั่ง
๖. ที่พักอาศัย
๗. การศึกษา
๘. สุขภาพและโภชนาการ
๙. แรงงานและการจ้างงาน
๑๐. ทรัพยากรธรรมชาติ
๑๑. ความปลอดภัยของส่วนร่วม
๑๒. วัฒนธรรมและการใช้เวลาว่าง

สรุปได้ว่า เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต โดยส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาถึง ด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ การศึกษา รายได้ เป็นสำคัญ

๒.๕ ทฤษฎีและปรัชญาการพัฒนาชุมชน

คำว่า “การพัฒนาชุมชน” (Community Development)^{๒๘} ในการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความหมายปรัชญา แนวคิด อุดมการณ์ หลักการ เป้าหมาย องค์ประกอบ ลักษณะสำคัญ วิธีดำเนินการ กระบวนการพัฒนาชุมชน ข้อควรคำนึงถึงและคุณสมบัติของนักพัฒนาชุมชน ซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนนั้น ผู้วิจัยจะได้กล่าวความหมายของการพัฒนาซึ่งได้มีนักวิชาการจำนวนมากที่ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไว้เป็นจำนวนมากดังจะได้กล่าวต่อไป

๒.๕.๑ ความหมายของการพัฒนา

ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทย มาจากคำว่า “วฑฺฒน”^{๒๙} ในภาษาบาลี และ “วรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ความเจริญ^{๓๐} หรือหมายถึง เจริญ รุ่งเรือง งอกงามเจริญขึ้น เต็มโต ก้าวหน้า แก่ เฒ่า^{๓๑} ซึ่งและการพัฒนา คือ การคุ้มครอง การเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมประการหนึ่ง การสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่สุดในสิ่งที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพอ^{๓๒} และการพัฒนา คือความเจริญก้าวหน้าโดยทั่วไป เช่น การพัฒนาหน่วยงาน ชุมชนหรือประเทศ คือ การทำให้สิ่งเหล่านั้นดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ดียิ่งขึ้น

และการพัฒนาในทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

^{๒๘} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗๒ – ๑๗๓.

^{๒๙} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

^{๓๐} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๘๐.

^{๓๑} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มทร-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๗.

^{๓๒} พระธรรมญาณมุนี, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น”, **เอกสารประกอบการประชุม พระสังฆาธิการและผู้นำประจำปี ๒๕๒๓ อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี**, หน้า ๒๙.

พุทธทาสภิกขุ^{๓๓} อธิบายว่า คำว่า “พัฒนา” หรือ วัฒนา ในภาษาบาลี แปลว่า รก คือรกอย่างหนาแน่น เช่น ผมบนศีรษะรก เรียกว่าพัฒนา หรือวัฒนา หรือวัฒนะ เป็นความเจริญเหมือนกัน และถ้าใครมีความประพฤติไม่มีประโยชน์ ก็เรียกว่าคนทำโลกให้รก ใช้คำเดียวกับคำว่าวัฒนะ จึงมีคำห้ามไว้ว่า น สิ ยา โลกวตฺตโน อย่าเป็นคนรกโลก โลกวตฺตโน แปลว่าคนทำโลกให้รก ดังนั้นถ้าจะให้รกไปด้วยคนดี ของดี ก็ต้องพัฒนาทางจิต ซึ่งเป็นผู้นำของกาย

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ)^{๓๔} อธิบายว่า คำว่า พัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งทางการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบทการพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริงที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มี การทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรม การบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือบำเพ็ญสมาธิ และ คำว่า วิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา

พระไพศาล วิสาโล^{๓๕} อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ อันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์ พร้อมกันนั้นการพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม

จากความหมายต่างๆที่นำเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพของมนุษย์ เพราะการมีศักยภาพที่ดีจะทำให้ชีวิตดีงาม ทำให้โลกรื่นรมย์และทำให้สังคมให้มีแต่สันติสุข โดยมนุษย์สามารถพัฒนาให้รู้ให้เข้าใจ ให้ทำได้ ให้ทำเป็นทำใ้ดังงามและทำให้เป็นประโยชน์ พร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบ

^{๓๓} พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๙-๒๐๐.

^{๓๔} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ), การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๓๕} พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.

ข้างให้ดีขึ้น และมีความหมายมากยิ่งขึ้น การพัฒนามนุษย์ จึงเป็นการมองคนในฐานะเป็นมนุษย์ คือ มนุษย์มีปัญญาที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนได้

หรืออาจจะกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่ น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่ง^{๓๖} หรือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการ (Process) ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของกลุ่มบุคคลเป้าหมายมุ่งให้เกิดความเสมอภาคและการกระจายอย่างเป็นธรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดช่องว่าง ระหว่างคนรวยกับคนจนน้อยที่สุด ทั้งนี้กระบวนการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาสามารถที่จะกำหนด ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างบังเกิดผล^{๓๗}

วิทยากร เชียงกุล^{๓๘} ได้แสดงความเห็นถึง “การพัฒนา” ว่าการพัฒนาที่แท้จริงควร หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญงอกงามทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุ เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องพัฒนาทางด้าน การศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้เรียกว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้า หรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจและความสุขของ ประชาชนมากกว่า

สนธยา พลศรี^{๓๙} ได้สรุปแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ ที่กล่าวถึงความหมายของการ พัฒนาได้ว่า

- ๑) การทำให้ดีขึ้น เจริญขึ้นก้าวหน้าขึ้นโดยไม่หยุดนิ่ง
- ๒) การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจอย่างมีระบบ
- ๓) การกระจายรายได้ของบุคคลในชุมชน

^{๓๖} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๓.

^{๓๗} ดิเรก ฤกษ์หรัย, **การพัฒนาชนบท: เน้นการพัฒนาสังคมและแนวคิดความจำเป็นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๒๔), หน้า ๒.

^{๓๘} วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร: ฉบับกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒.

^{๓๙} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๘.

- ๔) กระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
- ๕) กระบวนการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชนบททั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม
- ๖) กระบวนการจัดองค์การทางสังคมที่มีสมรรถภาพดีกว่า
- ๗) การปรับปรุงระบบสังคมให้ทันสมัย
- ๘) การเพิ่มขีดความสามารถของสังคมอย่างสูงสุด
- ๙) การเปลี่ยนแปลงในระบบทั้งคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม
- ๑๐) การเปลี่ยนแปลงที่มีทิศทางหรือวางแผนไว้ล่วงหน้า
- ๑๑) การสร้างความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและระหว่างชุมชนต่าง ๆ
- ๑๒) การปรับปรุงเงื่อนไขต่างๆ ที่สังคมไม่พึงปรารถนา

จากความหมายข้างต้นอาจแบ่งแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาออกได้ ๔ กลุ่มตามแนวความคิด ได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (Growth) คือ เป็นการเพิ่มของผลผลิตซึ่งกระทำโดยระบบสังคมร่วมกับสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน เป็นต้น

กลุ่มที่ ๒ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบกระทำการ เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมืองและระบบบริหาร

กลุ่มที่ ๓ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนาเป็นการเน้นถึงวัตถุประสงค์หลักถ้าเป็นการบริหารด้วยวัตถุประสงค์ (Management by objectives) คือการทำงานที่มุ่งวัตถุประสงค์เป็นหลัก กล่าวคือ การพัฒนาต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์และความต้องการที่ได้รับความเห็นชอบหรือการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง

กลุ่มที่ ๔ มีความคิดเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อไปใช้ในการดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาจึงเป็นการวางแผนเพื่อหามาตรการให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากที่ไม่พึงปรารถนา โดยการชักชวนหรือกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของประชากรเป้าหมาย โดยโครงการที่วางขึ้นนั้น เพื่อปฏิบัติการให้บรรลุผลตามเป้าหมายด้วยกลวิธีการทำงานพัฒนาต่างๆ

ธนากร สังเขป^{๔๐} ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ มนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันจะต้องพัฒนาโดยอาศัยปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หลักการพัฒนาและวิธีการต่างๆ ซึ่งได้แก่ ปรัชญาสีเขียว ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีใหม่ ทฤษฎีเทอมส์ ทฤษฎีการพัฒนาแนวมานุษยนิยม ทฤษฎีระบบ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่พัฒนามาเป็นหลักการทางวิชาการและหลักการทำงาน ตลอดจนวิธีการพัฒนาที่หลากหลาย ที่จะทำให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างสมดุลกัน

๒.๕.๒ ความหมายของชุมชน

การอยู่ร่วมกันในที่แห่งใดแห่งหนึ่งมีวัตถุประสงค์ ธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมปฏิบัติในทิศทางเดียวกันย่อมทำให้เกิดความสุขได้ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของชุมชนไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของชุมชนไว้ว่ากลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน^{๔๑}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายของชุมชนดังนี้ การที่มนุษย์จะมารวมตัวกัน เป็นชุมชน และมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจการ เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้ประโยชน์จากธรรม หรือจากการสอนของ พระองค์อย่างเต็มที่ พระองค์จึงทำการจัดตั้ง และวางระบบแบบแผนใน ทางสังคมขึ้นมา การจัดตั้งนี้ก็คือตั้งเป็นชุมชนที่เรียกว่า "สังฆะ"^{๔๒}

สุวิทย์ ยິงวรพันธ์ อธิบายความหมายของชุมชนไว้ว่าชุมชน คือ “กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและการรวมกันอยู่ในเขตนั้น”^{๔๓}

จิรพรรณ กาญจนจิตรา กล่าวว่าชุมชนคือหมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในอาณาเขตบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอัน

^{๔๐} ธนากร สังเขป, **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: วี.พรินทร์ (๑๙๙๑), ๒๕๕๕), หน้า ๗๑.

^{๔๑} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๓๖๘.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา, สำนักอัยการสูงสุด, ๒๕๓๙). หน้า ๑๔.

^{๔๓} สุวิทย์ ยິงวรพันธ์, **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๕๑.

เดียวกัน จะโดยอาศัยหลักผูกพันในทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ หรือศาสนาเดียวกัน ก็ตามที่ทำให้แต่ละคน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้นๆ^{๔๔}

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปความหมายของชุมชนได้ว่าชุมชน หมายถึงกลุ่มบุคคล หลากๆ กลุ่มมารวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความใส่ใจร่วมกันและมีผลประโยชน์คล้ายๆ กันและมีแนวพฤติกรรมเป็นอย่างเดียวกัน เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี หรืออีกอย่างหนึ่งก็คือ มีวัฒนธรรมร่วมกันนั่นเอง

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ ให้ความหมายว่าชุมชนเป็นหน่วยทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่ม ต่างๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลายๆ ครอบครัว โรงเรียนวัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง^{๔๕}

๒.๕.๓ ความหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ (สภาพที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ดีงาม) ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ (สภาพที่พึงปรารถนาที่ดีงามหรือเจริญ) กล่าวคือ เป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของ ส่วนประกอบต่างๆ ในชุมชน จากสภาพที่ไม่พึงปรารถนาไปสู่สภาพที่พึงปรารถนาอันเป็นเป้าหมายที่ ชุมชนตั้งไว้ การพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงชุมชนโดยมีการวางแผน (Planned community change)^{๔๖} ลักษณะการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคนให้มีความสามารถในการคิด ตัดสินใจการกระทำ การรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจการต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน รวม^{๔๗}และยังเป็นกระบวนการ (Process) ทำงานอย่างหนึ่งและเป็นกลยุทธ์ๆ หนึ่ง (Strategy) ซึ่งมี จุดหมายปลายทางสูงสุดอยู่ในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและคุณธรรม

ทองคุณ หงษ์พันธ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community development) ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

^{๔๔} จีรพรรณ กาญจนจิตตรา, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๒๐.

^{๔๕} จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, *สังคมวิทยาศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: แพร์พิทยา, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๓.

^{๔๖} สัจญา สัจญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐.

^{๔๗} วิรัช เตียงหงษากุล, *หลักการพัฒนาชุมชน บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๓.

- ๑) การพัฒนาชุมชน คือการสร้างสรรคความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
- ๒) การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน
- ๓) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น
- ๔) การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำ ลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาอนามัยและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ^{๔๘}

จากแนวทางดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) อันเป็นทั้งวิธีการ (Method) และยังเป็นทั้งโครงการหรือแผนงาน (Program) อีกทั้งขบวนการ(Movement) อยู่ในตัวเสร็จ ซึ่งในหลักการดังกล่าว ก็เพื่อการพัฒนาให้คนในชุมชนมีคุณภาพคุณธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมด้วยกัน

พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการ อย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อเป็นการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์ และเสริมสร้างท้องถิ่นให้ก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการดูแลตนเองตามระบอบประชาธิปไตย" การพัฒนาชุมชนจึงเป็นงานที่ลงไปทำกับคน สร้างอุดมการณ์สร้างค่านิยม ทศนคติของคนให้ตระหนักถึง "การพัฒนาตนเอง" ด้วยวิธีการกระตุ้นเตือน ยั่วยุให้ประชาชนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตัวของประชาชน^{๔๙}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนเองด้วย แต่ถ้าหากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง"

^{๔๘} ทองคุณ หงษ์พันธ์, แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

^{๔๙} พัฒน์ บุญรัตนพันธุ์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑.

การทำงานพัฒนาชุมชนต้องร่วมมือกับประชาชนอย่างจริงจังโดยดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาให้มากที่สุดโดยเฉพาะในขั้นตอนของ "การร่วมคิด ร่วมทำ" นั้นถือว่าสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า "งานพัฒนานั้นเป็นงานของเขา" ซึ่งเขาจะเกิดสำนึกที่จะสานต่อโครงการให้ยั่งยืนสืบไป^{๕๐}

สุเทพ เชาวลิต กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมมือกันระหว่าง "เจ้าหน้าที่ของรัฐ" กับ "ประชาชน" และระหว่างประชาชนด้วยกันเอง เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อนามัย และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของประเทศในการปกครองในระบบประชาธิปไตย ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนว่า "อยู่ที่ความร่วมมือกัน" ระหว่างรัฐกับประชาชน และประชาชนด้วยกันเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องยืนอยู่บนพื้นฐานของประชาชนในชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับในภาคประชาชนด้วยกันเอง แม้จะมี "ทุนทางสังคม" อยู่ค่อนข้างมาก แต่สิ่งที่ขาดแคลนเป็นอย่างยิ่งคือ "เงิน เทคโนโลยี" รัฐบาลจึงควร เข้าไปช่วยเหลือในสิ่งที่ประชาชนขาดอยู่^{๕๑}

สานิตย์ บุญชู กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการ (Movement) ที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วยกันเอง แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่ม ก็ให้ใช้ "เทคนิคกระตุ้นเตือน" ให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นจนดูเหมือนว่า "ความร่วมมือของประชาชนต่องานพัฒนาชุมชน" เป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้เด็ดขาดและต้องอาศัย "การกระตุ้นเตือน" เป็นระยะๆ ขาดไม่ได้เช่นกัน เพื่อให้ประชาชนเกิดการพัฒนายู่ตลอดเวลา^{๕๒}

ปกรณ์ อังคสิงห์ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งจะ ชักจูงและส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้สึกกระตือรือร้น สนใจที่จะเข้าร่วมดำเนินการปรับปรุงการทำการมาหากินและสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น" การทำงานพัฒนาชุมชนนั้นไม่ใช่งานที่จะกระทำได้อย่างผิวเผินเพียงแค่ข้ามเดือนข้ามปี แต่ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด ซึ่งปัจจุบันงานพัฒนาในลักษณะต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุดนั้นแทบจะกล่าวได้ว่า "ยังไม่เกิด" ^{๕๓}

^{๕๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^{๕๓} ปกรณ์ อังคสิงห์, การฟื้นฟูชนบท, (พระนคร: โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๐๓), หน้า ๗๑.

สาย หุตะเจริญ กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน" ^{๕๔}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน หมายถึง การวางแผนเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่กลุ่มประชาชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การอนามัย และการเมืองการปกครอง" โดยเฉพาะมองความสำคัญของ "อนามัย" ซึ่งจะมองไปที่ "คุณภาพชีวิต" ของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ^{๕๕}

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่จะต้องทำต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลาและจำเป็นต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง กระทำอย่างรีบร้อน เพื่อให้การพัฒนาไปถึงประชาชนอย่างแท้จริงและเพื่อให้ "ทิศทางการพัฒนา" เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักวิชา โดยการพัฒนามีเป้าหมายหลักอยู่ที่ "การพัฒนาคน" ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าการพัฒนาทั่วไปหลายเท่าตัว ^{๕๖}

ไพฑูรย์ เครือแก้ว กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่จะทำให้ชีวิตทุกๆ ด้านของประชาชนได้มีการเปลี่ยนแปลงเจริญก้าวหน้าขึ้นพร้อมๆ กัน เน้นว่าการพัฒนาชุมชนนั้นควรเป็นไปเพื่อ "คุณภาพชีวิต" ในทุกๆ ด้านอยู่ในเกณฑ์ที่ดีและต้องเป็นขบวนการพัฒนาที่ต่อเนื่องยาวนาน ^{๕๗}

จิรพรรณ กาญจนจิตรา กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นหรือให้เจริญขึ้นทุกด้านนั่นคือ จะต้องพัฒนาคนกลุ่มชน สิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสาธารณสมบัติและพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้บรรลุผลแก่เศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการเมืองของชาติโดยรวม ^{๕๘}

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๕๕} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน : เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๖๐.

^{๕๖} ไพรัตน์ เตชะรินทร์, การบริหารงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๑๓.

^{๕๗} ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บพิธ, ๒๕๑๘), หน้า ๑๘๙.

^{๕๘} จิรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙), หน้า สูตร.

พัฒน์ สุจ้านงค์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้นด้วยความร่วมมือกันระหว่างรัฐและประชาชน โดยวิธีการปรึกษาหารือกัน "การมีส่วนร่วมของประชาชน" โดยมองว่าการพัฒนาชุมชนนั้นควรเกิดจาก "การมีส่วนร่วมของประชาชน" เป็นประเด็นสำคัญ^{๕๙}

วิทยากร เชียงกุล ให้ความหมายว่า การพัฒนาที่แท้จริง หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจความสงบสันติ การพัฒนาชุมชนนั้นจุดเน้นควรอยู่ที่ การพัฒนาคุณธรรมของชีวิต เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณ สินค้าหรือการเพิ่มรายได้หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๖๐}

ชอบ เข้มกลัด กล่าวว่า "การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความรู้สึกนึกคิด ทักษะคติ บุคลิกภาพ นิสัยใจคอ ความชำนาญชำนาญการสนิยม และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน" การพัฒนาชุมชนจะต้องลงไปถึงตัวคน ความรู้สึกนึกคิดทัศนคติของผู้คน หรือ "ผู้รับการพัฒนา" ด้วย ซึ่งถือว่า เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชน เพราะถ้าหาก "การพัฒนาคน" ด้วยเรื่องเหล่านี้ไม่เกิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ปัญหาที่มีอยู่ว่าความคิดเช่นนี้จะเกิดขึ้นจริงและกว้างขวางได้มากน้อยเพียงใด เพราะตัวอย่างการพัฒนาในแนวทางนี้มีให้เห็นมาแล้วมากมายในสังคมไทยแต่ก็มีระยะเวลาช่วงสั้นๆ เท่านั้น ที่ประชาชนให้ความสนใจ จากนั้นก็ปล่อยให้เงียบหายไปในปีที่สุด^{๖๑}

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุง "หมู่บ้าน" ด้วยการกระทำร่วมกันระหว่างประชาชน และหน่วยงานของรัฐหรือ เอกชน เพื่อให้หมู่บ้านเป็นหน่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติได้อย่างมั่นคงด้วยการใช้ทรัพยากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และถ้าหากว่าชุมชนขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จำเป็นแก่การเปลี่ยนแปลงฝ่ายรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนจะช่วยจัดหาสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนนั่นได้^{๖๒}

^{๕๙} พัฒน์ สุจ้านงค์ และคนอื่นๆ, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๐.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๑๘.

^{๖๑} ชอบ เข้มกลัด, "การพัฒนาชุมชน",วารสารสังคมศาสตร์, วิทยาลัยครูเพชรบุรี, (๑ ตุลาคม ๒๕๔๔) หน้า ๔

^{๖๒} ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๘.

ทองคุณ หงษ์พันธ์ ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ ๔ ลักษณะ คือ

- ๑) การพัฒนาชุมชน คือการสร้างสรรคความเจริญและยับยั้งความเสื่อมของชุมชน
- ๒) การพัฒนาชุมชนเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความรู้และความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน
- ๓) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งชักจูง และส่งเสริมประชาชนให้มีความกระตือรือร้นสนใจที่จะเข้าร่วมมือดำเนินการปรับปรุงการทำมาหากิน และสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่น
- ๔) การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนากำลังความคิด และความสามารถของประชาชนในการทำงานร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชนไปสู่ความเจริญทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาอนามัยและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย^{๖๓}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชนว่า ^{๖๔}

- ๑) หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและการตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือการวางโครงการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนของตน
- ๒) หลักการแสวงหาผู้นำในการพัฒนาชุมชนนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคุณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนคือการให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี
- ๓) หลักการทำงานกันกับกลุ่ม จะต้องสร้างกลุ่มคนในรูปแบบต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สถาบันของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเป็นแกนในทางปฏิบัติการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นประการสำคัญ

^{๖๓} ทองคุณ หงษ์พันธ์, **แนวคิด ทฤษฎีและการปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑.

^{๖๔} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **การพัฒนาชุมชน: เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖).

๔) หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ จึงต้องกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักเสียสละแรงงานวัสดุอุปกรณ์ของตนสมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยให้งบประมาณอันจำกัดของรัฐบาล สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

๕) หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาชุมชนเองไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ

๖) หลักการรับผิดชอบร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาชุมชนจะเสร็จสิ้นลงแล้วก็ตามแต่ยังต้องมีการรับผิดชอบดูแลรักษาให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุด เพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของและเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษา ในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

๗) หลักการขยายผลหรือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาชุมชนนั้นมีระเบียบแบบแผนในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่จะเกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

จากหลักการพัฒนาชุมชนดังกล่าวมาเป็นลำดับข้างต้น จะเห็นว่าความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเกิดจากชุมชนไม่ว่าจะเป็นหลักความร่วมมือของประชาชน การทำงานร่วมกันกับกลุ่มการแสวงหาผู้นำ และความรับผิดชอบร่วมกัน ล้วนเกิดจากคนในชุมชนทั้งสิ้นนักพัฒนาอาจมีบทบาทในช่วงแรกที่เข้าไปช่วยกระตุ้นให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำ และมีบทบาทในฐานะ"ผู้ประสานงาน" เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนด้วยกันเองและประสานขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้งานสำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาชุมชนไว้ ๗ วิธีการ คือ ^{๖๕}

๑) การให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนที่มีการศึกษาต่ำ ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยกระบวนการให้การศึกษอบรม พัฒนาความรู้ ความคิด เฉลียวฉลาด อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงามซึ่งได้จากการศึกษอบรม

---

^{๖๕} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖).

๒) การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนากลุ่มหรือองค์กรของประชาชนให้เป็นผู้พร้อมที่จะรับและร่วมปฏิบัติในสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อันเกิดจากการพัฒนาอยู่เสมอ รวมพลังความคิด แรงกาย แรงใจ และวัสดุ เงินทุน เพื่อรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น และเป็นองค์กรสร้างพลังการคิดตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และรับผิดชอบด้วยกัน อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นร่วมกันในหมู่ประชาชนเป็นตัวของตัวเองในที่สุด

๓) การสรรหาและพัฒนาผู้นำของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มของประชาชนขึ้น เพื่อบริหารงานและคิดสร้างกิจกรรมและแนะนำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มออกให้เกิดประโยชน์ โดยต้องมีผู้นำและผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นผู้นำที่ดีและเข้มแข็งสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านบริการ และนำความคิดประชาชนแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดี

๔) การส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปปฏิบัติงานอย่างเป็นมิตรกับประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำหน้าที่เป็นเพื่อนคู่คิด คอยแนะนำแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการคิดริเริ่มการแสวงหาพลังมวลชน กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม และกล้าคิด มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

๕) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นว่าการเริ่มต้นที่ดีช่วยให้งานสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง และการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนนั้นไม่ควรจะล้มเหลว เพราะจะเป็นการทำลาย แรงบันดาลใจ ความกล้ากระตือรือร้นในการทำงานของประชาชน ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนควรต้องมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักในปัญหามากขึ้น ดังนั้นก่อนลงมือทำโครงการพัฒนาจะต้องมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในทุกๆ ด้าน ของชุมชน และข้อมูลแต่ด้านให้ประชาชนและผู้นำมีส่วนร่วมรับผิดชอบรับรู้อย่างใกล้ชิดเพราะประชาชนและผู้นำได้รับรู้ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

๖) การวางแผนและวางโครงการ การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบและมีหลักวิชาการ การนำแผนออกปฏิบัติโดยจัดทำเป็นแผนโครงการต่างๆ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเน้นการวางแผน วางโครงการขึ้นโดยประชาชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน และทางฝ่ายรัฐบาลจะต้องมีการวางแผนจากเบื้องบนแล้วต้องมีการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับแผนของประชาชนเป็นสำคัญ

๗) การประสานงานและการร่วมมือในการปฏิบัติงาน การพัฒนาชุมชนไม่ใช่เป็นงานของประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะแต่เนื่องจากกิจกรรมที่จะต้องพัฒนาในชุมชนนั้นมีมากมาย จะต้องทำให้การประสานสอดคล้องเกื้อกูลกัน ดังนั้นการประสานงานทั้งทางวิชาการ บุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในโครงการจึงมีความจำเป็นและสำคัญ ในโครงการและการนำโครงการออกปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ประชาชนและ

เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคนทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและความถนัดของตน เพื่อให้การวางแผน การปฏิบัติออกมาให้เกิดความรัดกุมและรับรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย

แนวความคิดทางด้านการจัดการภาครัฐแนวใหม่นั้นก็ได้นำเอาเทคนิควิธีการมากมายขององค์กรภาคเอกชนเข้ามา ประกอบกับการเกิดกระแสทางด้านการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบตะวันตก (Democratization) ได้แทรกผ่านเข้ามาพร้อมๆ กัน จึงส่งผลให้แนวความคิดนี้ได้รับความนิยมมีการนำไปปรับใช้ในหลายประเทศจวบจนถึงปัจจุบัน

๒.๕.๔ ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนเป็นการนำวิธีการพัฒนามาใช้ในชุมชนวิธีการหนึ่ง เช่นเดียวกับการพัฒนาการศึกษา การพัฒนาการเมือง การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเกษตร การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งมีปรัชญา แนวความคิด หลักการ วิธีการและแนวทางปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง การพัฒนาชุมชนจึงแตกต่างออกไปจากการพัฒนาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การพัฒนาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงไม่ใช่การพัฒนาชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเนื้อหาของการพัฒนาชุมชนมีขอบข่ายกว้างขวาง จึงได้จัดแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความเป็นมา ปรัชญา แนวความคิด ความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ เป้าหมาย และการพัฒนาด้านอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชนอยู่แล้ว ทำให้ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาชุมชนมีหลายทฤษฎี อาจแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม การจัดระเบียบทางสังคม และการพัฒนาแบบผสมผสาน ซึ่งจะขอนำเสนอเพียงบางทฤษฎี^{๖๖} ดังนี้

จากปรัชญา และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ได้นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ดังต่อไปนี้

๑) ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด นักพัฒนาต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ความสามารถที่จะปรับปรุง พัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผนเพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง นักพัฒนาควรเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ ส่งเสริม

^{๖๖} กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, **หลักสูตรนักพัฒนาชุมชนชนก่อนประจำการ: สำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็น อสพ**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย). (เอกสารอัดสำเนา).

๒) ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน นักพัฒนาต้องยึดมั่นเป็นหลักที่สำคัญว่า ต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือ สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๓) ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่จะทำในชุมชน เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการ

๔) ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกันภายใต้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

๒.๕.๕ ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน (Community Development) มีที่มาจากคำว่า "การศึกษามวลชน" (Mass Education) โดยได้นำมาใช้เป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ อันเป็นผลมาจากรายงานเกี่ยวกับการศึกษามวลชนในสังคมแอฟริกา (Mass Education in African Society) ซึ่งคณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษา ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของประเทศไทย ได้นำเสนอต่อรัฐบาล เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๔ รายงานฉบับนี้เสนอแนะให้รัฐบาลประเทศไทย กำหนดนโยบายการปกครองอาณานิคมให้ทวีปแอฟริกา ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ร่วมควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของตนเอง เพื่อสร้างความรัก ความศรัทธา และความจงรักภักดีแก่ประชาชน ซึ่งเป็นลักษณะของการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนักเพราะคำว่า "มวลชน" มีความหมายไปในทางการเมืองมากเกินไป และคำว่า "การศึกษา" ในประเทศต่างๆ ก็ให้ความหมายได้หลายประเด็น เมื่อแปลความหมายเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ ก็อาจจะมี ความแตกต่างกันและเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ คำว่า "การพัฒนาชุมชน" ถูกนำมาใช้แทนคำว่า "การศึกษามวลชน" เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ โดยที่ประชุมสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญเรื่อง การบริหารและการปกครองประเทศในทวีปแอฟริกา (African Administration) ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ หลังจากนั้นก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากเหตุผลหลายประการคือ ^{๖๗}

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗-๘.

๑. การพัฒนาชุมชนเป็นค่ากลางๆ ที่ทุกประเทศสามารถนำไปใช้ได้ ไม่ว่าประเทศนั้นจะปกครองด้วยระบอบใดและใช้เศรษฐกิจระบบใด เพราะทุกประเทศมีชุมชน และการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ

๒. คำว่า "การพัฒนาชุมชน" เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๔๘ หลักจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ สิ้นสุดลง แล้วประเทศที่เป็นเจ้าของอาณานิคม โดยเฉพาะประเทศอังกฤษได้พยายามแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้บริหารและปกครองดินแดนในอาณานิคมของตนเองการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้อย่างได้ผล จึงทำให้ได้รับความนิยมมากขึ้น

๓. หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศอาณานิคมที่ถูกปกครองโดยประเทศอื่นเกิดความตื่นตัวเรื่องอิสรภาพในการปกครองตนเอง จึงเกิดประเทศเอกราชใหม่ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ประเทศเหล่านี้ ยังต้องพัฒนาล่าหลังในด้านต่างๆ จึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนาประเทศ

๔. ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ นักเศรษฐศาสตร์กำหนดคำว่า "การพัฒนา" ขึ้นใช้และได้รับความนิยมแพร่หลายในระดับหนึ่งแล้ว หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นักวิชาการสาขาอื่นๆ โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาสังคมและชุมชนอย่างจริงจัง ทำให้ การพัฒนาชุมชนแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๕. องค์การสหประชาชาติยอมรับและสนับสนุน หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศต่างๆ ประสบปัญหาจากภัยของสงครามและผลต่อเนื่องจากการเรียกร้องเอกราช และการแยกตัวของประเทศอาณานิคมดังกล่าวมาแล้ว องค์การสหประชาชาติจึงนำวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ แก้ไขปัญหาต่างๆ ทำให้การพัฒนาชุมชนมีความเป็นสากล คือ ใช้กันทั่วไปทุกประเทศ โดยได้กำหนดความหมายหลักการ และวิธีการของการพัฒนาชุมชนขึ้นใช้ร่วมกันทั้งยังกำหนด "ทศวรรษแห่งการพัฒนา" ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๙ ขึ้นเป็นครั้งแรกและยังให้ปี ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๙ เป็น "ทศวรรษที่สองแห่งการพัฒนา" ติดต่อกันอีกด้วย นับเป็นการสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนแพร่หลายและรวดเร็วยิ่งขึ้น

๖. หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศต่างๆ ในโลกแบ่งตามอุดมการณ์ และลัทธิทางการเมืองและเศรษฐกิจออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มเสรีประชาธิปไตย กับกลุ่มสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ทั้งสองกลุ่มต่างแข่งขันกันพัฒนาประเทศอุดมการณ์และวิธีการของตน มีแผนและโครงการพัฒนาที่ชัดเจน ที่สำคัญ คือ ได้นำเอาวิธีการพัฒนาชุมชนไปใช้ในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศเสรีประชาธิปไตย ซึ่งนำโดยประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีปรัชญาและแนวความคิดในเรื่องการ

ปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ซึ่งตรงกับปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน จึงสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๒.๕.๖ หลักการพัฒนาชุมชน

องค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดหลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้^{๖๘}

๑) โครงการพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน เริ่มจากโครงการง่ายๆ ก่อน แล้วค่อยๆ ไปสู่โครงการที่ยากขึ้น

๒) โครงการพัฒนาชุมชนนั้น จะต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน หรือปรับปรุงความสุขความเจริญได้ในหลายๆ ด้าน พร้อมๆ กัน

๓) การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องเริ่มการดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนพร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชน หรือพร้อมๆ กับการดำเนินการของชุมชน

๔) ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนอย่างเต็มที่เพื่อเป็นการสร้างพลังชุมชน และจัดรูปสถาบันหรือหน่วยงานปกครอง หน่วยงานบริหารของประชาชนขึ้น

๕) ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่น และพัฒนาผู้นำท้องถิ่นขึ้นตามลักษณะของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน

๖) ให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทสำคัญต่อการขยายตัวของงานและแนวความคิดต่างๆ ส่วนเยาวชนสามารถเป็นกำลังรับช่วงงานและขยายผลงานได้เป็นอย่างดี

๗) รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อมเพื่อสนับสนุนงานและเป็นหลักประกันในประสิทธิภาพของผลงาน และเป็นกำลังให้แก่ประชาชน

๘) ต้องมีการวางแผนงานเพื่องานพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่น และการบริหารงานในทุกระดับจะต้องมีความคล่องตัว และมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

๙) ในการดำเนินงานการพัฒนาชุมชนนั้น ควรสนับสนุนให้องค์การของเอกชน องค์กรอาสาสมัครต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

๑๐) ในการวางแผนการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องมีการวางแผนให้มีการพัฒนาหรือเจริญก้าวหน้าไปพร้อมๆ กัน ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ระดับกับทุกส่วนของ

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔-๕๕.

ประเทศ จุดเน้นอันสำคัญของหลักการพัฒนาชุมชนดังกล่าว คือ การให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง ทศนคติ ค่านิยมของประชาชน ซึ่งเราต้องยอมรับความจริงว่า ประชาชนทั่วไปมองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะลงไปทำงานพัฒนาให้ชุมชนชาวบ้านมีบทบาทเพียงผู้รอรับการพัฒนา ขณะเดียวกันมองว่า การพัฒนาคือการทำให้เจริญ ทำให้ชนบทกลายเป็นเมือง และทำให้เมืองขยายใหญ่โตขึ้นเป็นนคร มหานครในที่สุด ซึ่งความคิดเหล่านี้ได้ กลายเป็นอุปสรรคอันสำคัญยิ่งต่อการพัฒนา ทำให้การพัฒนาอยู่ในกรอบแคบๆ ตามขีดจำกัดของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี กล่าวถึง หลักการพัฒนาชุมชนว่า ^{๖๙}

๑) หลักความร่วมมือของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานให้มากที่สุด โดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษา การร่วมพิจารณาและการตกลงใจร่วมกันในการแก้ปัญหา หรือการวางโครงการต่างๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีสิทธิและเสมอภาคที่จะมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติและร่วมกันรับผิดชอบงานพัฒนาชุมชนของตน

๒) หลักการแสวงหาผู้นำในการพัฒนาชุมชนนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาผู้นำและพัฒนาคูณลักษณะผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชนเพราะจุดมุ่งหมายสุดท้ายของการพัฒนาชุมชนคือการให้ประชาชนพึ่งตนเองและสามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

๓) หลักการทำงานกันกับกลุ่ม จะต้องสร้างกลุ่มคนในรูปแบบต่างๆ ขึ้น เพื่อให้สถาบันของประชาชนซึ่งเป็นศูนย์กลางในการศึกษา และเป็นแกนในทางปฏิบัติการพัฒนาชุมชนจึงมุ่งไปที่การทำงานกับกลุ่มคนเป็นประการสำคัญ

๔) หลักการสมทบ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลและสนับสนุนให้ประชาชนใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์ในชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างเต็มที่ จึงต้องกระตุ้นให้ประชาชนรู้จักเสียสละแรงงานวัสดุอุปกรณ์ของตนสมทบกับของรัฐบาลอีกทางหนึ่งซึ่งจะช่วยไ้งบประมาณอันจำกัดของรัฐบาล สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง

๕) หลักการประสานงาน โดยตัวของการพัฒนาชุมชนเองไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นงานของใคร ด้วยเหตุนี้จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยลำพังตัวเอง ต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบความสำเร็จ

^{๖๙} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชน: เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน, หน้า

๖) หลักการรับผิดชอบร่วมกัน แม้โครงการพัฒนาชุมชนจะเสร็จสิ้นลงแล้วก็ตามแต่ ยังต้องมีการรับผิดชอบดูแลรักษาให้คงอยู่ เพื่อประโยชน์ของชุมชนให้นานที่สุด เพราะฉะนั้นต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผิดชอบด้วย จึงจะทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของ และเกิดความรู้สึกหวงแหนที่จะดูแลรักษา ในการดำเนินงานให้คงไว้ตลอดไป

๗) หลักการขยายผลหรือการสร้างเครือข่าย การพัฒนาชุมชนนั้นมีระเบียบแบบแผน ในการดำเนินงาน จึงสามารถที่จะบอกผลที่เกิดขึ้นมาได้พอสมควร และเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

จากหลักการพัฒนาชุมชนดังกล่าวมาเป็นลำดับข้างต้น จะเห็นว่าความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนเกิดจากชุมชนไม่ว่าจะเป็นหลักความร่วมมือของประชาชน การทำงานร่วมกันกับกลุ่มการแสวงหาผู้นำ และความรับผิดชอบร่วมกัน ล้วนเกิดจากคนในชุมชนทั้งสิ้นนักพัฒนาอาจมีบทบาทในช่วงแรกที่เข้าไปช่วยกระตุ้นให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำ และมีบทบาทในฐานะ"ผู้ประสานงาน" เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนด้วยกันเองและประสานขอความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้งานสำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

๒.๕.๗ หลักการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ยังได้ให้หลักปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน ที่นักพัฒนาและประชาชนควรยึดถือเป็นแนวทาง อีก ๖ ประการคือ^{๗๐}

๑) หลักการที่ให้ประชาชนช่วยตัวเอง คือ การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีการช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือประชาชนในชุมชน การที่จะให้บุคคลนั้นมีค่าและประสิทธิภาพสำหรับชุมชนได้ ก็คือ การสร้างความสามารถในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนด้วยตนเองเป็นสำคัญ เพราะประชาชนในชุมชนนั้น รู้สภาพความเป็นจริงในชุมชนได้ดีกว่าผู้อื่น ส่วนการช่วยเหลือจากภายนอกนั้น เพียงเพื่อช่วยให้เขาสามารถช่วยตนเองได้เท่านั้น ไม่ควรช่วยในทุกสิ่งทุกอย่างจนเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในอันที่จะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตัวเอง การที่จะกระตุ้นให้ประชาชนกระตือรือร้นที่จะช่วยตัวเองนั้น ควรปฏิบัติดังนี้

- (๑) เริ่มจากสภาวะการณ์และสิ่งที่มีอยู่แล้วในชุมชน
- (๒) เริ่มจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ และจากสิ่งที่ยังไปหายาก
- (๓) ไม่รีบเร่งทำโครงการ แต่ค่อยๆทำต่อไป เพื่อให้โอกาสเขาได้เรียนรู้จากการทำงาน

นั้น

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

(๔) พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด

๒) หลักการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงาน หมายถึง ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงานลงมือทำงานตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของเขา การที่เขาได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้นจะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเองยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนของเขานั้น เป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างความรู้สึกมั่นใจในตนเองความสามารถของตนเองและความรู้สึกเป็นเจ้าของ อันจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่นๆ ในภายหน้าอีกมาก เป็นการสร้างความภูมิใจในตนเอง และสร้างนิสัยรักในการทำงานร่วมกันให้เกิดขึ้น

๓) หลักความเสมอภาคในการดำเนินงาน ในการดำเนินงานใดๆ นั้นทุกคนจะต้องมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ให้ความสำคัญแก่บุคคลในทุกๆ ด้านอย่างเสมอภาคกันเพื่อเป็นการผูกใจของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทุกๆ คนมีความรู้สึกว่าตนเอง เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานนั้นๆ ย่อม ที่จะมี ความสามารถในการที่จะแสดงความคิดเห็น คัดค้านสนับสนุนได้เท่าๆ กับบุคคลอื่นๆ ไม่มีใครสำคัญกว่าใคร และทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากผลการพัฒนาได้เท่าเทียมกัน

๔) หลักการใช้ประโยชน์ผู้นำท้องถิ่น การเริ่มต้นปฏิบัติงานพัฒนาชุมชน ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ และการสนับสนุนในกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือ ผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนา เพราะว่าสมาชิกในชุมชน ส่วนใหญ่ ผากภาระและอำนาจตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนของตนไว้กับผู้นำ เมื่อผู้นำเห็นความสำคัญในการที่จะให้ชุมชนของตนได้รับการพัฒนา และสนับสนุนเพื่อให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นในชุมชน ย่อมที่จะ ด้ถึงความสนับสนุนโครงการนั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่จูงใจประชาชนเข้ามาร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพ

๕) หลักความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นย่อมจะมีขนบธรรมเนียม ประเพณีเป็นของตนเอง นักพัฒนาจึงจำเป็นต้องทราบและยึดถือด้วย การรู้และเข้าใจ วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี จะช่วยให้นักพัฒนาสามารถใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมนั้นได้ด้วย

๖) หลักการประเมินผลและตรวจสอบงาน ทุกโครงการหรือกิจกรรมที่จำเป็นจะต้องมีการประเมินผลงาน เพราะจะได้รู้ว่าการดำเนินงานนั้นๆ ได้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่เพียงไรมีปัญหาอุปสรรคขัดขวางในแง่มุมใดบ้าง ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการไปแล้วชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงจะทำได้หา ้ลู่ทางแก้ไขข้อบกพร่อง และหาวิธีดำเนินงานที่ดีกว่ามาใช้ในการดำเนินการได้อย่างฉับพลันและเหมาะสม

พัฒน์ สุจันงค์ กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนควรมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ ^{๗๑}

๑) ยึดถือประชาชนเป็นหลัก โดยยึดเอาความต้องการและปัญหาที่แท้จริงของประชาชนและความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นพื้นฐานสำคัญ เพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือ ตนเองได้ในบ้านปลาย

๒) ยึดทรัพยากรของชาวบ้านเป็นหลักในการพัฒนาทั้งคน วัตถุ และสถาบันทางสังคม

๓) หลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน คือ แผนหรือโครงการพัฒนาชุมชนจะต้องมาจากประชาชนในชุมชน นักพัฒนาต้องไปทำงานร่วมกับประชาชน โดยไม่ทำตัวเป็นนายหรือผู้เหนือกว่า และในการทำกิจกรรมต่างๆ จะต้องไม่เป็นการบังคับ ให้ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ต้องให้เข้ามาด้วยความสมัครใจ

๔) หลักการปกครองตนเอง ต้องส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเองในรูปของสถาบันทางสังคมตามกลุ่มอาชีพ วัย เพศ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนไปสู่ชุมชน

๕) หลักการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ โดยทำหน้าที่เป็นกลางในการประสานงานที่จะนำบริการต่างๆ ทั้งของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนไปสู่ชุมชน

๖) การพัฒนาชุมชนจะต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ทำได้ง่ายก่อนแล้วจึงค่อยๆ ไปสู่งานที่ทำได้ยากขึ้นเป็นลำดับ

๗) การเปลี่ยนแปลงในชุมชนต้องคำนึงถึงสิ่งง่ายๆ ในชีวิตของคน

๘) ยึดถือวัฒนธรรมเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน

นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดหลักการพัฒนาชุมชนไว้ ๔ ประการ คือ

๑) ปลุกฝังความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง และการทำงานร่วมกัน ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน

^{๗๑} พัฒน์ สุจันงค์, การพัฒนาชนบทแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, หน้า ๒๓-๒๖.

๒) ยึดการมีส่วนร่วมของประชาชน งานพัฒนาชุมชนจะต้องยึดการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก กล่าวคือ ต้องให้ประชาชนทราบ เข้าใจและร่วมกิจกรรมนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้เขาสำนึกว่าเป็นงานของเขา ไม่ใช่งานของรัฐบาล แต่รัฐบาลเข้ามาร่วมในการดำเนินงานเท่านั้น

๓) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุด งานพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ต้องพยายามใช้กำลังทรัพยากรของชาวบ้านหรือของประชาชนให้มากที่สุด ผลงานพัฒนาชุมชนชิ้นแรกควรจะเกิดจากการตัดแปลงแก้ไขและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านให้เป็นประโยชน์ แล้วจึงค่อยนำความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าไปทีหลัง โดยตระหนักว่า พลังอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านนั้นหาอยู่ที่แห่งอื่นใดไม่ หากแต่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง

๔) รัฐบาลให้ความสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุ การพัฒนาที่จะให้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุด ควรจะเกิดจากความต้องการของชุมชนว่าร่วมกันผสมผสานกับการสนับสนุนของรัฐใน ส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐ จะให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุ ทั้งนี้ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) กล่าวถึง "การพึ่งตนเอง" และ "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา" ซึ่งสะท้อนให้เห็นชัดว่า การพัฒนาชุมชน เป็นงานที่ยากและต้องอาศัยการทำงานอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นสิ่ง ที่เกิดขึ้นน้อยมากในการพัฒนาประเทศของเรา

ทวี ทิมขำ กล่าวถึง การพัฒนาชุมชนว่า หลักการพัฒนาชุมชน หรือ การพัฒนาคุณภาพ ของประชาชนนั้น จะต้องเริ่มจากภาวะความเป็นอยู่ของชุมชนพยายามดึงประชาชนให้เข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เป็นการเข้าใจและระลึกเสมอว่า งานใดๆ ในชุมชนนั้น เป็นงานและกิจกรรมของ เขาเอง และการกระทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยคำนึงถึง สิ่งประกอบอื่นๆ ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยและส่งเสริมให้คนรู้จักคิด ตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการ ด้วยตนเอง เพราะการทำอยู่เสมอๆ ได้ เป็นการพัฒนาทางสมองของตนเอง ^{๗๒}

๒.๕.๘ ปรัชญาและหลักการพัฒนาชุมชน

จิรพรรณ กาญจนจิตรา ได้อธิบายถึง ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า “การดำเนินงาน พัฒนาชุมชนนั้น ถือว่าพลังสำคัญที่จะบันดาลให้งานบรรลุผลสำเร็จความมุ่งหมายนั้นมาจากประชาชน โดยเชื่อว่าประชาชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมีจนต่ำต้อยหรือด้อยการศึกษาเพียงใด ก็ยังมีพลังและความปรารถนาที่จะปรับปรุงวิถีการดำรงชีวิตของคนให้มีมาตรฐานสูงชันการกระตุ้นเตือนและ ค้ำชูพลัง ดังกล่าว จะเป็นผลให้มีการขุดค้นและนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนชนบทไปใช้ให้เกิด

^{๗๒} ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๒๘), หน้า ๙-๑๑.

ประโยชน์ เพื่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญ ให้แก่ชุมชนในทุกด้านพร้อมๆ กัน” ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนจึงยึดถือว่า ถ้าประชาชนได้บรรลุถึงความปรารถนาหรือความสุขในชีวิตได้มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นสิ่งที่ดีงามเท่านั้น และการช่วยเหลือในลักษณะนี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของเพื่อนมนุษย์ในสังคมด้วยกัน^{๗๓} สอดคล้อง กับ พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ ได้กล่าวถึงเรื่องปรัชญาของการพัฒนาชุมชนไว้ ๕ ประการ คือ

๑) บุคคลแต่ละคนย่อมมีความสำคัญและมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกัน จึงมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลมีเกียรติ ในฐานะที่กำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๒) บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิและสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ตนต้องการ

๓) บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่จะเรียนรู้เปลี่ยนแปลงทัศนคติประพฤติกปฏิบัติและพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นได้

๔) มนุษย์ทุกคนมีพลังในเรื่องความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ และความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่และพลังความสามารถเหล่านั้นสามารถเจริญเติบโตและนำออกมาใช้ได้ถ้าได้รับการพัฒนา

๕) การพัฒนาพลังและขีดความสามารถของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตของบุคคล ชุมชน และรัฐ^{๗๔}

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวคนว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้นถ้ามีโอกาส การพัฒนาทั้งหลายจะปราศจากผลสิ้น ถ้าหากมองข้ามในเรื่องการพัฒนาบุคคลแต่ละคนให้มีทัศนคติถูกทางและมีขีดความสามารถสูงขึ้นอีกประการหนึ่งการพัฒนาชุมชน ก็คือ ความศรัทธาในเรื่องความยุติธรรมของสังคม การมุ่งขจัดความขัดแย้งและความเลื่อมล้ำต่อกันสูงที่เห็นได้ชัดในหมู่มวลชนนั้นเป็นเรื่องที่อารยสังคมพึงยึดมั่น ประการสุดท้ายความไม่รู้ ความต้อติงและการใช้กำลังบังคับ เป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการพัฒนา และความเจริญรุ่งหน้าจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยวิธีการให้การศึกษาเท่านั้น การให้การศึกษาและให้โอกาสจะช่วยดึงพลัง

^{๗๓} จีรพรรณ กาญจนกิจรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๓๗.

^{๗๔} พัฒน์ บุญยรัตน์, การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๑-๒.

ซ่อนเร้นในตัวคนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมและการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพได้ก็ต้องยึดหลักการรวมกลุ่มและการทำงานกับกลุ่มเพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์สังคม การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยให้คนได้เจริญเติบโตโดยเร็วที่สุด

๒.๕.๙ แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

จากปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวความคิดที่สำคัญดังที่จิรพรรณ กาญจนะจิตรา^{๗๕} ได้เสนอแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวคิดมูลฐานอยู่ ๓ ประการ คือ

๑) การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปของแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถ รัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามควร

การช่วยเหลือตนเอง หมายถึง ราษฎรสามารถเข้ามาร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถเข้าใจ แก้ไขข้อขัดข้องส่วนร่วมของชุมชน ฉะนั้นจึงเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งปวงของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่งานปฏิบัติงาน อย่่างไรก็ตามสรรพกำลังดังกล่าวนี้ อาจมีข้อจำกัดอยู่บางประการด้านคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความสามารถและกำลังงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอก จึงยังมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ในระยะนี้ โดยมีวัตถุประสงค์คิดจะช่วยเหลือให้ราษฎรสามารถช่วยตัวเองไปตลอดรอดฝั่ง

๒) การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ มีความหมายว่า ปัญหาชุมชนหรือปัญหาของประเทศไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานงานของวิธีการหลายวิธีการและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียดจะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้นมีต้นตอจากแหล่งต่างๆ หรือมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการ ด้านต่างๆ พร้อมกันไป การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหีบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียดและจะต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวพันหรือกระทบกระเทือนไปอีกปัญหาหนึ่งหรือหลายปัญหาเสมอ ฉะนั้นโครงการที่จะต่อสู้กับปัญหา จึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่งอาจจะต้องใช้หลายโครงการเพื่อแก้ไข

^{๗๕} จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๘), หน้า ๕-๖.

๓) การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ วัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่า นโยบายชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายท้องถิ่น แต่มีความหมายว่ากิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับนี้ก็คือ การสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้นการดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปโดยเอกเทศปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติ ย่อมจะไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร และยังมีแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

๓.๑) คนเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากที่สุดของชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในพลังความสามารถของคน การดำรงอยู่ หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือเสื่อมถอยของชุมชนขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ การพัฒนาคนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนจนมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองในระดับหนึ่ง

๓.๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการพัฒนาชุมชนเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นแนวความคิดที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาชุมชน

๓.๓) การช่วยเหลือตัวเองของชุมชน จากความเชื่อในปรัชญาเรื่องศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน การพัฒนาชุมชน จึงเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนให้สามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง การขอความช่วยเหลือจากภายนอก ชุมชนต้องเป็นสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ศิลธรรม และสุขภาพ^{๗๖}

๓.๔) การใช้ทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาชุมชนใดผลประโยชน์ย่อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น ดังนั้น นอกจากการพัฒนาด้วยการช่วยตัวเองของคนในชุมชนแล้ว ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และทรัพยากรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชน ไม่หวังพึ่งพาจากภายนอกชุมชน เพราะชุมชนอื่นๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเช่นเดียวกัน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนนี้ ส่วนหนึ่งรัฐบาลจะให้การ

^{๗๖} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

สนับสนุน แต่มักจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ ต้องใช้ทรัพยากรมาก เป็นแผนและโครงการที่รัฐดำเนินการผ่านหน่วยงานราชการ ไม่ใช่เป็นแผนและโครงการพัฒนาของประชาชนในชุมชน

๓.๕) การริเริ่มของประชาชนในชุมชน ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนเชื่อในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการจัดทำโครงการ ไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน ดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่างๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ หน่วยงานอื่นๆ ควรเป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้ จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่ชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถในระดับที่เรียกว่า คิดเป็น ทำเป็น จนมีความสามารถที่จะ ค้นหาปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง

๓.๖) ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการโดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาลมีขีดความสามารถจำกัด ทั้งบุคลากรงบประมาณหรือทรัพยากร ระบบการบริหารและดำเนินงานพัฒนา ส่วนประชาชนในชุมชนเองก็มีขีดจำกัดในเรื่องความพร้อม ของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การจะดำเนินงานพัฒนาในชุมชนใด จึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งขีดความสามารถของตนเองมาก และรัฐนี้จะต้องเป็นส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

๓.๗) การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชน ไม่ปล่อยให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีขีดความสามารถที่จำกัดไม่สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนปรัชญาและแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน คือ การช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสม นอกจากการร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนในชุมชนแล้ว ยังสามารถขอการสนับสนุนจากภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่พร้อมจะให้การสนับสนุนได้อีกทางหนึ่ง

๓.๘) การพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกัน เพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เป็นจำนวนมาก ต้องใช้การประสานงานที่ดี จึงจะประสบความสำเร็จ

๓.๙) ความสมดุลในการพัฒนา การพัฒนาชุมชนมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการหลายด้านไม่ใช่มีเพียงกิจกรรมเดียว ต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะทุกกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่เป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาร่างกายจิตใจของคน ความสมดุล ระหว่างเพศและวัย เป็นต้น

๓.๑๐) การศึกษาภาคชีวิต การพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต การพัฒนาชุมชนจึงมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ เป็นวิธีการ เป็นโครงการ และเป็นขบวนการทางสังคม ดังนี้ ^{๗๗}

(๑) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องของปฏิกิริยาโต้ตอบต่อกันของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนต่อเนื่องกัน จะขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งไม่ได้

(๒) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ ซึ่งนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ จึงต้องกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงานให้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาลความต้องการของประชาชนในชุมชนและเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของชุมชน

(๓) การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการ ประกอบด้วยเนื้อหาและแผนงานย่อยที่เน้นความคิดริเริ่มของชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน การสนับสนุนจากรัฐบาล และการประสานงานระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

(๔) การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพร่ระบาดของอารมณ์ อันก่อให้เกิดพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องใช้แรงจูงใจกระตุ้นให้ประชาชนมีความตื่นตัว เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่เฉื่อยชาหรือทอดทิ้งจะเป็นได้ว่าแนวความคิดของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเป็นผู้ริเริ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมกันรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวทางของการกำหนดความหมายของ "การพัฒนาชุมชน"

---

^{๗๗} Sanders อ้างถึงใน รัชนิกร เศรษฐ์, โครงสร้างสังคมวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๓๐๕.

๒.๕.๑๐ องค์ประกอบของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนมีองค์ประกอบมรหลากหลาย ซึ่งแต่ละองค์ประกอบล้วนมีความสำคัญ ในที่นี้จะกล่าวไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑) การพัฒนาชุมชน คือ การพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชน ภายในชุมชนให้ดีขึ้นหรืออาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้คนหรือชุมชนนั้น มีความเจริญขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทั้งนี้หมายถึง การทำให้คนในชุมชนนั้น มีความกินดีอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากราษฎรเอง โดยราษฎรจะต้องทำด้วยตนเอง ในการพัฒนาด้วยการเข้ามาคิดพิจารณาตัดสินใจและดำเนินการด้วยตนเองบนพื้นฐานของความสมัครใจ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ตัวประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาทุกสายต้องการให้ประชาชนมีทักษะ มีความรับผิดชอบที่จะช่วยเหลือตนเอง

๒) การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือเป็นลักษณะ ทางกายภาพตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่าๆ ของชุมชนนั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้งสองอย่างด้วยกัน ด้วยวิธีการให้การศึกษาแก่ประชาชนโดยเน้น การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและแนวความคิดให้ถูกต้อง

๓) การดำเนินงานจะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้หมายถึงว่า กิจกรรมใดๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับปฏิบัติ จะต้องเป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความต้องการ อยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน และสามารถทำให้ประชาชน รู้สึก ต้องการได้

๔) การพัฒนาชุมชนจะต้องใช้หลักการช่วยๆ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิด ริเริ่มและรู้จักวิธีช่วยเหลือตนเองโดยพลังกลุ่มคน ตลอดจนการดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้น

๕) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือน ช่วยและส่งเสริมให้ ประชาชนในชนบทเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

๖) แผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และ ประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาล และองค์การอาสาสมัครเอกชน

๗) รัฐบาลหรือแหล่งให้ความช่วยเหลือจากภายนอก จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะสิ่ง ใดสิ่งที่เกิดความสามารถที่ชุมชนหรือราษฎรจะจัดหามาได้เอง เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุ และเงิน เท่าที่จำเป็น

๘) จะต้องมีกระบวนการรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน มิใช่ดำเนินการแต่เพียงหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด โดยเฉพาะและการทำงานที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผลจะต้องเป็นการพัฒนาโดยมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้นจึงใช้หลักการที่เรียกว่าการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุกๆ ด้าน ไม่ใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่งด้านเดียว

๙) ขบวนการพัฒนาชุมชน จะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก

๑๐) วิธีการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยหลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^{๗๘}

๒.๕.๑๑ เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนต้องมีเป้าหมายที่สำคัญในการดำเนินงาน จึงนำเสนอนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ด้านการพัฒนาไว้ คือ

จิรพรรณ กาญจนจิตรา กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนว่า เป้าหมายสุดท้าย (Ultimate goal) คือการพัฒนาคน โดยมุ่งให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการตัดสินใจของตนเองในการที่จะปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน บนพื้นฐานของการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย^{๗๙}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้พูดถึงเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นเป้าหมายอุปกรณ์ (Instrumental goal) คือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา สังคม วัฒนธรรม ครอบครัวและประชากรอนามัยและสาธารณสุขนั้นหนาแน่น^{๘๐}

สุเทพ เชาวลิต กล่าวว่า “กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนอยู่ ๕ ประการ คือ

- ๑) เร่งการเพิ่มผลผลิต เพิ่มรายได้ และลดรายจ่ายของชุมชน
- ๒) ปรับปรุงส่งเสริมสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

^{๗๘}จิรพรรณ กาญจนจิตรา, *การพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๓), หน้า ๒๐-๒๒.

^{๗๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

^{๘๐}เรื่องเดียวกัน, สัญญา สัญญาวิวัฒน์, *การพัฒนาชุมชน*, หน้า ๑๖-๒๐.

๓) ปรับปรุงส่งเสริมอนามัย และสุขภาพ

๔) ส่งเสริมการศึกษา และวัฒนธรรมตลอดทั้งให้เรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็น

๕) พัฒนาประชาชนให้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพสมบูรณ์นั้นต้องพัฒนาทั้งคนและสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน^{๘๑} เมื่อศึกษาวิเคราะห์ปรัชญา แนวความคิด ความหมาย ลักษณะและองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนแล้ว พบว่าการพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ การพัฒนาคนให้มีความสุข และการพัฒนากลุ่มคนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข ดังนี้

(๑) การพัฒนาคนให้มีความสุข คนมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนมาก เพราะคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเนื่องจากเป็นผู้มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ทั้งเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นผู้ได้รับผลที่เกิดขึ้นและเป็น ผู้สืบทอดงานพัฒนาไม่ให้สิ้นสุด คนจึงเป็นเป้าหมายสุดยอดหรือเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาชุมชน จึงต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีความสุข โดยวิธีต่อไปนี้^{๘๒}

(๒) การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คือ ทำให้คนมีความรู้ ความสามารถมีทักษะ ในการประกอบกิจการงานให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสามารถในการประกอบอาชีพ เลี้ยงตนเองและครอบครัว มีความรู้ทางการเมืองและความรู้จำเป็นในการดำรงชีวิต เฉลียวฉลาด มีวิสัยทัศน์ สุขภาพดี บุคลิกภาพดี สามารถพึ่งตนเองได้ ใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้เป็นต้น

(๓) การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คือ ทำให้คนเป็นคนดีทั้งกายคิด การพูดและการประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ละเว้นอบายมุข ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวเอื้ออาทรต่อคนอื่น รู้จักความพอเพียงในสิ่งต่างๆ มีความอดทนสามารถยับยั้งตนเองไม่ให้ประพฤตชั่วได้ เป็นต้น

(๔) การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ การทำให้คนมีความสุขสงบ มีจิตใจดีงาม เยือกเย็น มั่นคง ผ่องใส ไม่มีความเครียด มีความสุขุมเยือกเย็น มีเมตตากรุณา รู้จักความพอเพียง รู้จักประมาณ เข้าถึงสัจธรรมของชีวิต มองโลกในแง่ดี ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ได้ เป็นต้น

๒. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุขการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข คือ การทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกร่วมกัน มารวมตัวกัน

^{๘๑} เรื่องเดียวกัน, สุเทพ เชาวลิต, **หลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า ๑๕.

^{๘๒} สัจญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า ๙-๑๓.

ลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกันในการกระทำบางอย่างด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ ให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เพื่อประโยชน์สาธารณะ การรวมตัวกันอาจจะเป็นกลุ่มเล็กๆ กระจัดกระจายกันก็ได้ แต่สามารถติดต่อสื่อสารกันได้จนกลายเป็นองค์กร และมีความเชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายย่อยๆ ขึ้นทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแนวใหม่ ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวราบที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเมื่อประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสมานฉันท์แล้ว ก็จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

(๑) มีจิตสำนึกชุมชน หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่างๆ กับบุคคลอื่นๆ อย่างเท่าเทียมกัน และมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพของกันและกันและยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน เป็นต้น^{๘๓}

(๒) มีจิตวิญญาณชุมชน คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่างๆ ทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง^{๘๔} ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเกิดพลัง อย่างมโหฬาร เป็นพลังเยี่ยวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข^{๘๕} จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้วยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่นๆ อีกด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังกัน เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองต่อไป

(๓) เป็นชุมชนเรียนรู้ คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน^{๘๖} หรือเป็นกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกันความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยน

^{๘๓} ทวีศักดิ์ นพเกสร, **ต้นฉบับร่างวิถุทธสังคมไทย ๒๕๔๐** กับบทบาทวิทยาการกระบวนการ, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑), หน้า ๘-๑๐.

^{๘๔} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า ๑๗.

^{๘๕} ประเวศ วะสี, **ประชาคมตำบล**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑). หน้า ๑๔.

^{๘๖} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า ๑๔-๑๕.

ข้อมูลความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน^{๘๗} การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนตนเอง

(๔) มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึก ชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

(๕) มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนของตนเอง ได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

(๖) มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง^{๘๘}

๒.๕.๑๒ วิธีการพัฒนาชุมชน

จากความหมาย แนวคิด หลักการพัฒนาชุมชนที่ศึกษามาแล้วในเบื้องต้นและพื้นฐานในการที่จะกำหนดวิธีการที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชน นักวิชาการและนักปฏิบัติการพัฒนาชุมชนได้กล่าวถึงวิธีการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้เสนอแนะวิธีการพัฒนาชุมชนไว้ ๗ วิธีการ คือ^{๘๙}

๑) การให้การศึกษายอบรมแก่ประชาชนที่มีการศึกษาต่ำ ให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยกระบวนการให้การศึกษายอบรม พัฒนาความรู้ ความคิด เฉลียวฉลาด อันจะนำไปสู่การสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ดีงามซึ่งได้จากการศึกษายอบรม

๒) การจัดตั้งกลุ่มและพัฒนากลุ่มหรือองค์กรของประชาชนให้เป็นผู้พร้อมที่จะรับและร่วมปฏิบัติในสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ อันเกิดจากการพัฒนาอยู่เสมอ รวมพลังความคิด แรงกาย

^{๘๗} ทวีศักดิ์ นพเกษร, ต้นฉบับร่างวิทยุสัจธรรมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการ, หน้า ๑๐.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๘๙} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและพัฒนาชนบท, หน้า ๔๕.

แรงใจ และวัสดุ เงินทุน เพื่อรวมกันเป็นกลุ่มขึ้น และเป็นองค์กรสร้างพลังการคิดตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และรับผิดชอบต่อกัน อันเป็นการสร้างความเชื่อมั่นร่วมกันในหมู่ประชาชนเป็นตัวของตัวเองในที่สุด

๓) การสรรหาและพัฒนาผู้นำของชุมชน การจัดตั้งกลุ่มของประชาชนขึ้น เพื่อบริหารงานและคิดสร้างกิจกรรมและแนะนำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มออกให้เกิดประโยชน์ โดยต้องมีผู้นำและผู้ปฏิบัติงานอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เป็นผู้นำที่ดีและเข้มแข็งสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้านบริการ และนำความคิดประชาชนแทนเจ้าหน้าที่ของรัฐได้เป็นอย่างดี

๔) การส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไปปฏิบัติงานอย่างเป็นมิตรกับประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำหน้าที่เป็นเพื่อนคู่คิด คอยแนะนำแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการคิดริเริ่มการแสวงหาพลังมวลชน กระตุ้น เร่งเร้าให้ประชาชนมีความคิดริเริ่ม และกล้าคิด มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้

๕) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นว่าการเริ่มต้นที่ดีช่วยให้งานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง และการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชุมชนนั้นไม่ควรจะล้มเหลว เพราะจะเป็นการทำลาย แรงบันดาลใจ ความกล้ากระตือรือร้นในการทำงานของประชาชน ดังนั้น การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนควรต้องมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักในปัญหามากขึ้น ดังนั้นก่อนลงมือทำโครงการพัฒนาจะต้องมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในทุกๆ ด้าน ของชุมชน และข้อมูลแต่ด้านให้ประชาชนและผู้ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบรับรู้อย่างใกล้ชิดเพราะประชาชนและผู้นำได้รับรู้ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

๖) การวางแผนและวางโครงการ การพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องมีการวางแผนอย่างมีระบบและมีหลักวิชาการ การนำแผนออกปฏิบัติโดยจัดทำเป็นแผนโครงการต่างๆ และการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงเน้นการวางแผน วางโครงการขึ้นโดยประชาชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน และทางฝ่ายรัฐบาลจะต้องมีการวางแผนจากเบื้องบนแล้วต้องมีการวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับแผนของประชาชนเป็นสำคัญ

๗) การประสานงานและการร่วมมือในการปฏิบัติงาน การพัฒนาชุมชนไม่ใช่เป็นงานของประชาชนหรือหน่วยงานของรัฐฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะแต่เนื่องจากกิจกรรมที่จะต้องพัฒนาในชุมชนนั้นมีมากมาย จะต้องทำให้การประสานสอดคล้องเกื้อกูลกัน ดังนั้นการประสานงานทั้งทางวิชาการ บุคคล งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในโครงการจึงมีความจำเป็นและสำคัญ ในโครงการและการนำโครงการออกปฏิบัติและขั้นตอนต่างๆ ประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลทุกคนทุกหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดตาม

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบและความถนัดของตน เพื่อให้การวางแผน การปฏิบัติออกมาให้เกิดความรัดกุมและรับรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมทุกฝ่าย

จากความหมายของการพัฒนาชุมชน ปรัชญา แนวคิด อุดมการณ์ หลักการพัฒนาหรือองค์ประกอบของการพัฒนา วิธีการและกระบวนการของการพัฒนา เป็นสิ่งที่ผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นควรจะเข้าใจอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำท้องถิ่น ผู้ใหญ่ กำนัน พระภิกษุสงฆ์หรือเจ้าหน้าที่ทางราชการองค์กรต่างๆ จะต้องรับรู้ ถู่ว่า หลักการพัฒนานั้นจะเป็นกรอบแนวคิดหรือยุทธวิธีในการพัฒนาชุมชน

๒.๕.๑๓ หลักการพัฒนาชุมชน โดย ทฤษฎีเทอมส์

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์^{๙๐} ทฤษฎีเทอมส์ (TERMS Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง จากคำกล่าวดังกล่าว สามารถขยายความได้ ดังนี้

TERMS เป็นคำย่อจากคำต่อไปนี้

- T = technology (เทคโนโลยี)
- E = economy (ระบบเศรษฐกิจ)
- R = resources (man, money and nature resource) (ทรัพยากร)
- M = management (การจัดการ)
- S = socio - cultural (ระบบสังคมและวัฒนธรรม)

การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยอาศัยทฤษฎีเทอมส์ นี้ แม้จะมีจุดแข็งที่ให้ความสำคัญกับชุมชนให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่เป็นหลักในการพัฒนา คือ ชุมชนเป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์และการจัดการทุกด้าน ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากร การจัดการ และสังคม วัฒนธรรม และชุมชนเป็นเป้าหมายของการพัฒนา ในขณะเดียวกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนก็เหมือนการให้ความสำคัญกับมนุษย์ด้วย มนุษย์ เป็นหัวใจ เป็นองค์ประกอบหลักของชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตและการดำรงอยู่ ในระดับโลก จึงให้ความสำคัญกับมนุษย์ ให้ความสำคัญคุ้มครองตามหลักสิทธิมนุษยชน หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ให้ความสำคัญต่อมนุษย์ มีการกระจายสิทธิและอำนาจ เพื่อความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น

---

^{๙๐} จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา, (โครงการบัณฑิตศึกษา: สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), (เอกสารอัดสำเนา).

แต่ทฤษฎีทอมส์ นี้ก็ยังมีจุดอ่อนอยู่บ้าง เช่น การไม่ให้ความสำคัญกับการเมือง ซึ่งเป็นสถาบันทางสังคมที่ผู้บริหารจัดการสังคม ผู้นำทางสังคม เป็นผู้ใช้อำนาจและรักษาประโยชน์ของส่วนรวม การไม่เน้นเรื่องของการศึกษา การพัฒนามนุษย์ทำได้หลายวิธี การศึกษาเป็นวิธีการหนึ่งที่สำคัญมาก ที่จะสร้างให้มนุษย์มีคุณภาพ เป็นพลังและประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคม มนุษย์ก็จะเป็นตัวถ่วงของการพัฒนา และอาจเป็นผู้ทำลายสังคมเสียเอง และการที่ไม่เน้นในระบบเครือข่าย ซึ่งเป็นความสำคัญของชุมชนที่ต้องพึ่งพิงต่อกัน ต้องมีการร่วมมือร่วมใจกันจึงจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ระบบเครือข่าย ความร่วมมือ จึงเป็นสิ่งสำคัญมากอีกอย่างหนึ่ง สามสิ่งนี้จึงทำให้เป็นจุดอ่อนที่ชุมชนต้องคำนึงถึง ทฤษฎีทอมส์ แม้จะมีจุดอ่อน แต่ก็มีจุดแข็งที่ครอบคลุมเกือบทุกประเด็น การดำเนินการตามหลักการทฤษฎีทอมส์ จึงควรคำนึงถึงประเด็นที่เป็นจุดอ่อนเหล่านี้ด้วย

สรุปการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เพื่อการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเกิดความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนาชุมชนเป็นการมุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนและควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วย แต่ถ้าประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่ม ก็ให้ใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง การทำงานพัฒนาชุมชนต้องร่วมมือกับประชาชนอย่างจริงจังโดยดึงประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการพัฒนาให้มากที่สุด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการร่วมคิด ร่วมทำนั้นถือว่าสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ประชาชนเกิดความรู้สึกว่า งานพัฒนาชุมชนนั้นเป็นงานของเราซึ่งเขาจะเกิดความสำนึกที่จะสานต่อโครงการให้ยั่งยืนไป ซึ่งการพัฒนาชุมชน จะทำ ชุมชนเจริญก้าวหน้าทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครองขนบธรรมเนียมประเพณี และอนามัย เมื่อชุมชนเกิดการพัฒนาและความ เป็นอยู่ดีขึ้นก็จะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาได้อย่างรวดเร็วและยั่งยืน

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาทุกระดับ เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลเป็นการสร้างปลุกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกัน การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความ ต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง จะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลแรกของการที่มีคนมารวมกันได้ควรจะต้องมีการตระหนักว่าการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่ม ผู้นำชุมชน หรือกระทำผ่านองค์กร (organization) ดังนั้น ผู้นำชุมชน

องค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้^{๙๑} การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ซึ่งมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา เช่น การมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ต้องใช้ในงานพัฒนาชุมชน และคนก็มีส่วนสำคัญที่สุด เพราะ คนเป็นศูนย์กลางหลักในการพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการพัฒนาชนบท ไม่มีประเทศไหนที่พัฒนาโดยปราศจากการร่วมมือของประชาชน^{๙๒}

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Concept of Participation) เป็นการทำงานร่วมกันของชุมชนย่อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเพราะเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนทุกกลุ่มร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในงานกิจการต่างๆ ซึ่งเป็นการสร้าง ปลูกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกัน การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการและการควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้มีพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง ในที่นี้ได้เสนอแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ความหมายของการมีส่วนร่วม ลักษณะของการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่สนับสนุนต่อการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในปัจจุบันในการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จะแสวงหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด ต่างฝ่ายต่างให้ความสำคัญกับแนวความคิดเรื่องการพัฒนาของประชาชนในการแก้ไขปัญหา ดังกล่าว ได้มีผู้ให้ความหมายของ “การมีส่วนร่วม” ไว้หลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

อภิชัย พันธเสน^{๙๓} ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมบางครั้งจะ หมายถึง การสร้างความรู้สึกร่วมกัน และในบางที่อาจหมายถึงการลดช่องว่างของการสื่อสารระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรืออีกความหมายอาจจะหมายถึง การให้ความสำคัญในการ เข้าถึงหรือกลไกในการได้รับ

^{๙๑} ยุพาพร รุ่งงาม, “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ”. *ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๙๒} ชินรัตน์ สมสืบ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”, *เอกสารประกอบการเรียนในชุดวิชาการพัฒนาชนบท*, (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

^{๙๓} อภิชัย พันธเสน, *พัฒนาชนบทไทย: สมุทัยและมรรคแนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชซิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๔.

ปัจจัยใหม่เพิ่มขึ้น หรือก่อให้เกิดความพอใจเพิ่มขึ้นบ้างในการสนองความต้องการพื้นฐาน หรือสิ่งที่ประชาชนต้องการ

สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ^{๔๔} ได้กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม นอกจากจะหมายถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายด้วยตัวของเขาเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความผูกมัดทางจิตวิทยาที่จะทำให้เป้าหมายหรือโครงการเหล่านั้นบรรลุ นอกจากนั้นยังเกิดความรู้สึกของความเป็นเจ้าของในเป้าหมายหรือโครงการ ดังนั้น เมื่อถึงภาคปฏิบัติเขาก็จะมีแรงจูงใจและกระตือรือร้นให้งานบรรลุผลตามที่เขาได้มีส่วนกำหนดขึ้นและยังหมายถึงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในภารกิจต่างๆ ขององค์การ

นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๔๕} ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็นธรรมนั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานับตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาดังกล่าวย่อมต้องโอนอ่อนต่อความแตกต่างของท้องถิ่น ตลอดจนแนวทางการพัฒนาย่อมต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและตัดสินใจของท้องถิ่นมากกว่า

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์^{๔๖} กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องกับด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลจากการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรูปธรรม หมายถึง การที่ชาวบ้านได้ให้แรงงาน เช่น เวลา วัสดุในการพัฒนาชุมชน ส่วนความหมายในระดับนามธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องการชี้นำตนเอง มโนภาพแห่งตนความอิสระในกำหนดวิถีชีวิตแห่งตนและความผูกพันรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Commitment and Responsibility) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด ๓ ประการคือ

^{๔๔} สร้อยตระกูล (ติวยานนท์) อรรถมานะ, พฤติกรรมองค์กรทฤษฎีและการประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๗.

^{๔๕} นิธิ เอียวศรีวงศ์, เจริญธรรมสังคมในสายตานักวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลบอลทีทอง, ๒๕๓๒), หน้า ๙.

^{๔๖} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, กลวิธีแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบพัฒนาชุมชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๒.

๑) ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคล ซึ่งบังเอิญเห็นพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

๒) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน แล้วมาหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

๓) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชน ไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่เกี่ยวกับกิจกรรมนั้น

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์^{๑๗} (Coghen and Afhoffe) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอนคือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

๒) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implantations) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ

๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Beneficial) ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

๔) การมีส่วนร่วมในการประเมิน (Evaluation) เป็นขั้นตอนที่จะได้รับรู้ถึงผลของการทำกิจกรรมร่วมกันที่ผ่านมาว่า มีข้อดีข้อเสียและปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง

บัวร์ค ประไซโยและคณะ^{๑๘} กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมีความสมัครใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน ลักษณะการมีส่วนร่วมได้แก่ การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบันและการมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๓.

^{๑๘} บัวร์ค ประไซโย และคณะ, การจัดการประชุมชนโดยองค์กรในท้องถิ่น ในแนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาประชุมชน (๒) กรมป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา), หน้า ๑๐๐.

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก^{๙๙} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคน หรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจและผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

सानิตย์ บุญชู^{๑๐๐} ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าหมายถึงการที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน โดยพร้อมเพรียงเป็นอันเดียวกันและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยกันในที่สุด

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี^{๑๐๑} ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น หมายความว่าเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง และยังกล่าวอีกว่า การที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทอันเป็นชุมชนที่ตนอาศัยอยู่อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ในทางยุทธวิธีจะต้องมีการแสวงหาผู้นำ เพื่อให้เป็นตัวแทนของประชาชนในการระดมพลังความคิดและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (๒๕๒๗ ; อ้างถึงใน พิสุทธิ วรรณฉัตรสิริ, ๒๕๔๖ : ๓๗)^{๑๐๒} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกันในเรื่องต่อไปนี้จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

^{๙๙} เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคคพอยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๑๐๐} สานิตย์ บุญชู, “สำนักงานคณบดีประพตติภาค ๔”, เอกสารรายงานวิจัยการมีส่วนร่วมของแกนนำเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพตติของชุมชนบรือ จังหวัดมหาสารคาม, อ้างใน กรมคณบดีประพตติ, ๒๕๔๗, หน้า ๑๑.

^{๑๐๑} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๕.

^{๑๐๒} พิสุทธิ วรรณฉัตรสิริ, “การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนผู้บริหารโรงเรียนของการจัดระเบียบสังคมในชุมชนกลุ่มรัตนโกสินทร์กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๗.

- ๑) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
- ๒) ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
- ๓) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
- ๔) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิผล
- ๖) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
- ๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
- ๘) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์^{๑๐๓} กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์หนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมว่ามีอย่างน้อย ๓ ประการ

๑. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
๒. ประชาชนต้องสามารถใจที่จะมีส่วนร่วม
๓. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

John M. Cohen and Norman T. Uphoff (๑๙๗๗ ; อ้างถึงในพิสุทธิ์ วรรณฉัตรสิริ, ๒๕๔๗ ; สูตร)^{๑๐๔} กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การประกอบกันของปัจเจกบุคคลในกระบวนการ

^{๑๐๓} นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๑), หน้า ๑๘๓ - ๑๘๔.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

คิด ตัดสินใจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำโดยเกี่ยวเนื่องถึงความสำเร็จและการตัดสินใจโดยมีแหล่งที่มาอันหลากหลายหรือการมีส่วนร่วมในด้านกระทำของชุมชนโดยเฉพาะ โดยที่มีการแบ่งปันผลประโยชน์ของการมีส่วนร่วม และหรือความเกี่ยวเนื่องมาจากการประเมินค่าการมีส่วนร่วม

Mc Greygor (อ้างถึงใน เจริญผล สุวรรณโชติ, ๒๕๓๖: ๔๓)^{๑๐๕} ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วมประกอบด้วยสภาวะเงื่อนไขเหมาะสมที่บุคคลใช้สำหรับให้บุคคลมีโอกาสเข้าไปมีอิทธิพล (Influence) ในการตัดสินใจในสิ่งที่จะเป็นผลกระทบต่อตนเอง โดยระดับของการมีอิทธิพล มีมากและน้อยต่างกันออกไป บุคคลจะมีเสรีภาพในการเลือกกระทำในสิ่งที่บุคคลนั้นๆ รับผิดชอบอยู่โดยการมีส่วนร่วมประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่างๆ หรือส่วนประกอบต่างๆ ที่อยู่ในกระบวนการตัดสินใจ มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องของอิทธิพล (Information Sharing)

องค์การสหประชาชาติ (United Nation. ๑๙๘๑ : ๕)^{๑๐๖} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในระดับต่างๆ คือ

๑) กระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมและการจัดสรรทรัพยากรในการให้บรรลุเป้าหมาย

๒) การปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆ โดยความสมัครใจ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดทางรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดในเรื่องการปกครองตนเอง แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อมาใช้ในความหมายการพัฒนาชนบท จึงหมายถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนานั้นเอง

สรุปว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรง หรือทางอ้อมก็ได้ โดยการร่วมประชุม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมปฏิบัติงาน ตลอดถึงการให้ความร่วมมือ การเสียสละกำลังกาย และกำลังทรัพย์ และได้ร่วมมือกันในกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนเกิดการลงมือปฏิบัติตอบ

^{๑๐๕} Mc Greygor, อ้างใน เจริญผล สุวรรณโชติ, ทฤษฎีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร ทักษิณเฑียร ๒๕๓๖), หน้า ๔๓.

^{๑๐๖} United Nation. (๑๙๘๑). **Development of international economic and social affairs: Popular participation as a strategy for promoting community level action and national development report of the meeting or the adhoc group of experts held at UN. Midquarter from May ๒๒-๒๖, New York: United Nation.**

ต่อความต้องการในการที่จะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยกัน และร่วมยอมรับผลที่เกิดจากการปฏิบัติด้วยกัน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การวางแผน การลงมือปฏิบัติในกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งรวมทั้งร่วมรับผิดชอบในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจซึ่งนำไปสู่ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการของตนและชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

๒.๖.๑ ลักษณะการมีส่วนร่วม

ไพริินทร์ เตชะรินทร์^{๑๐๗} ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ดังนี้

๑. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
๒. ร่วมคิดหาและสร้างแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
๓. ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหารวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน
๔. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
๖. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
๘. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำได้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

เนตินา โพธิประสระ^{๑๐๘} ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation)

^{๑๐๗} ไพริินทร์ เตชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

^{๑๐๘} เนตินา โพธิประสระ, “การมีส่วนร่วมของพนักงาน”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑).

๑.๑ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กร ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรวางนโยบายไว้

๑.๒ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการเป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้างเป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

หลักปฏิบัติในการพัฒนาชุมชนที่นักพัฒนาชุมชนและประชาชนควรยึดถือเป็นแนวทาง ๖ ประการ มีดังนี้^{๑๐๙}

๑) หลักการที่ให้ประชาชนช่วยเหลือตนเอง คือการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือตนเองได้มากที่สุด เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือประชาชนในชุมชน โดยการสร้างให้บุคคลในชุมชนมีค่าและมีประสิทธิภาพพัฒนาขีดความสามารถในการพัฒนาการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตัวของตนเองเป็นสำคัญ เพราะคนในชุมชนย่อมรู้ถึงชุมชนมากกว่าผู้อื่น

๒) หลักการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม โดยที่ให้มีส่วนร่วมทุกอย่างทุกขั้นตอน มีการตัดสินใจ ลงมือปฏิบัติร่วมกัน โดยการไม่แบ่งแยกชนชั้น วรรณะ เผ่าพันธุ์ การมีส่วนร่วมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

๓) หลักความเสมอภาคในการดำเนินงานในการดำเนินการใดๆ นั้น ทุกคนจะต้องมีสิทธิ์มีเสียงเท่ากัน ให้ความสำคัญแก่บุคคลทุกๆ ด้านเสมอกัน เพื่อเป็นการผูกใจของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้การทำงานทุกอย่างต่างคนต่างมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน มีสิทธิ์ในการแสดงความคิดเห็น คัดค้าน สนับสนุนเหมือนบุคคลอื่นๆ

๔) การใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น การทำงานตั้งแต่เริ่มแรก ปัจจัยส่วนหนึ่งที่จะทำให้งานบรรลุตามเป้าหมายตามที่ต้องการและชุมชนให้ความร่วมมือในกิจกรรมนั้นๆ คือผู้นำในท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนา เพราะชาวบ้านจะฝากภาระ การตัดสินใจให้กับผู้นำในกิจการต่างๆ เมื่อผู้นำเห็นความสำคัญในการพัฒนาการชักจูงโน้มน้าวให้ชาวบ้านมาสนับสนุนเป็นสิ่งง่ายขึ้น

---

^{๑๐๙} พระมหาธีระวุฒิ ธีระมโ (โสมเกษตรรินทร์), “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลชั้นนำปลุกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๕๐-๕๒.

๕) หลักความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การแต่งกาย ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา จึงจำเป็นต้องศึกษารายละเอียดข้อห้าม ข้อนิยม ให้แน่ชัดก่อน เพื่อป้องกันความขัดแย้งกับความเชื่อถือแต่ละเผ่าพันธุ์ การพัฒนาอันใด ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความรู้สึกนึกคิดต้องค่อยเป็นค่อยไป นอกจากนี้ การเข้าใจ เรียนรู้ในวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นอย่างดี ยังจะช่วยให้ นักพัฒนาสามารถใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมนั้นได้ด้วย เช่น การขอความร่วมมือในการพัฒนาถนน โดยอ้างว่าเป็นงานบุญ หรือเป็นการทำเพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า

๖) หลักการประเมินผลและตรวจสอบงาน การพัฒนางานทุกอย่าง จะต้องมีการประเมินผลงาน เพราะจะทำให้รู้ว่ากิจกรรมที่ทำได้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคขัดขวางในแง่ไหน เมื่อทราบปัญหาแล้วช่วยกันหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน^{๑๐๐}

๒.๖.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้สมาชิกของชุมชนหรือสังคมได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมและมีอิทธิพลในกระบวนการพัฒนาและในการแบ่งสรรผลการพัฒนาอย่างเป็นธรรม ซึ่งหมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนเท่าเทียมกันในประเด็น^{๑๐๑} คือ

- ๑) การสนับสนุนกระบวนการพัฒนา
- ๒) การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม
- ๓) การตัดสินใจในรูปของการกำหนดเป้าหมาย การวางนโยบาย การวางแผนและการปฏิบัติตามแผนทั้งในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมประกอบไปด้วยปัจจัยสำคัญ ๓ ประการ คือ

(๑) ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ซึ่งเป็นความเกี่ยวข้องทั้งด้านร่างกายและจิตใจของบุคคลหนึ่ง มิใช่เฉพาะด้านกำลังกาย การกระทำ หรือทักษะเพียงอย่างเดียว

(๒) การกระทำให้ เมื่อผู้ที่มีส่วนร่วมมีความเกี่ยวข้องทั้งด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เปรียบเสมือนเป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่ม เพื่อที่ทำการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม (Group Goal)

(๓) การมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เมื่อมีความเกี่ยวข้องทางด้านอารมณ์จิตใจและการกระทำ การให้ในสถานการณ์ใดๆ ของกลุ่มแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันกับ

^{๑๐๐} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๕๔-๕๘.

^{๑๐๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙.

กลุ่มด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการรูปแบบหนึ่งของสังคมในการที่บุคคลได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่มและต้องการที่จะเห็นผลสำเร็จของการกระทำนั้นๆ ด้วย นอกจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น การมีส่วนร่วมยังเกิดจากแนวคิดอื่นๆ ได้อีก เช่น

๓.๑) ความศรัทธา ความเชื่อถือที่มีต่อบุคคลสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีส่วนทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น การปลูกต้นไม้ในวัดร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติ

๓.๒) ความเกรงใจ ที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือและมีเกียรติยศ ตำแหน่งหรือความแตกต่างของสถานะทางสังคม ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจและยอมเข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำใดๆ ที่อาจจะยังไม่มีศรัทธาหรือเต็มใจทำ

๓.๓) อำนาจบังคับ ซึ่งเกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า บังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ เช่น หน่วยงานจัดอบรมพัฒนาจิตและใช้วิธีการเกณฑ์เชิงบังคับให้ นักเรียนเข้าไปรับการฝึกอบรม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑) การมีส่วนร่วมจอมปลอม (Pseudo Participation) ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะที่ประชาชนต้องปฏิบัติตามแนวทางที่นักวางแผน นักบริหาร และผู้มีอิทธิพล หรือผู้มีอำนาจในชุมชนได้ควบคุมกำหนดโครงการ ตลอดทั้งทำการตัดสินใจแทนประชาชนแล้ว โดยการมีส่วนร่วมในระดับนี้สามารถแยกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ

๑.๑) ลักษณะภายในท้องถิ่น (Domestication) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแจ้งข่าวสาร การให้การปกป้องคุ้มกัน และการปรับเปลี่ยนที่กระทำโดยบุคคลผู้มีอำนาจ ไม่ใช่ประชาชนโดยตรง

๑.๒) ลักษณะการอนุเคราะห์ (Assistencialism) เป็นการกระทำให้เกิดความพึงพอใจและการให้คำปรึกษา

๒) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) คือการที่ผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอำนาจตลอดทั้งนักวางแผน นักบริหารร่วมมือทำงานกับประชาชน การกระทำใดๆ ทุกกระบวนการของการทำงานตลอดไป จนถึงกระบวนการตัดสินใจแทนประชาชน ประชาชนได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้เข้าไปดูแลควบคุมการปฏิบัติงานด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในระดับนี้สามารถแยกย่อยได้เป็น ๒ ลักษณะเช่นกัน คือ

๒.๑) ความร่วมมือ (Co-operation) คือ การที่ประชาชนและผู้มีอำนาจได้เป็นคณะผู้แทนและเป็นหุ้นส่วนร่วมกันในการใช้อำนาจ

๒.๒) การควบคุมของประชาชน (Citizen Control) คือการมอบให้ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ตลอดทุกขั้นตอนของการทำงาน

อุปสรรคของการมีส่วนร่วมนั้นมีมากมายเช่น ปัญหาความไม่รู้อันเกิดจากการไร้การศึกษา ความแตกต่างในระดับการศึกษา ศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคล สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งถูกครอบงำด้วยคนส่วนน้อยในสังคม ขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมระบบเศรษฐกิจและสังคม เช่น กฎหมาย บทบัญญัติ หรือข้อปฏิบัติต่างๆ นอกจากนี้ การแบ่งแยกและความแตกต่างในสังคม เช่น เพศ ศาสนา อายุ อาจมีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมด้วย

๒.๖.๓ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๑๑๒}

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีผู้ศึกษาและมีผู้ให้ข้อคิดเห็นไว้ ดังนี้

การมีส่วนร่วมและได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้ คือ

- ๑) มีส่วนร่วมประชุม
- ๒) มีส่วนร่วมบริจาคเงิน
- ๓) มีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
- ๔) มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ

การกำหนดช่วงจังหวะและแบ่งระยะการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

- ๑) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไข
- ๒) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- ๓) การปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผน
- ๔) การประเมินผลงานกิจกรรมพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- ๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- ๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- ๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

---

^{๑๑๒} พระมหาปกานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓-๔๘.

ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์^{๑๑๓} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

- ๑) ร่วมคิด : สภาพที่เป็นอยู่มีอะไรเดือดร้อน และสาเหตุเกิดจากอะไร
- ๒) ร่วมวางแผน : วิเคราะห์สาเหตุจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- ๓) ร่วมดำเนินการ : ดำเนินการตามโครงการ และแผนงาน
- ๔) ร่วมติดตามประเมินผล : ประเมินผลสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะๆ

การมีส่วนร่วมทั้ง ๔ ขั้นตอนนี้ จะช่วยให้ประชาชนคิดเป็นทำเป็น (Think Right Do Right) สามารถพึ่งตนเองได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการกระทำ (learning by Doing) ในการวางแผนโครงการ หรือจัดกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาในชุมชนนั้นร่วมกับนักพัฒนา

๒.๖.๔ การมีส่วนร่วมตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาก็มีหลักธรรมคำสอนที่ส่งเสริมให้ให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อกันมีทั้งข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติเช่นเบญจศีล เบญจธรรม พรหมวิหาร ๔ สาราณียธรรม ๖ หรือหลักอภิธานียธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอน เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมต่อกัน แก้ปัญหาของสังคมร่วมกัน จนเกิดความรักความสามัคคีซึ่งได้ยกตัวอย่างแคว้นวัชชี แคว้นศากยะ และแคว้นมัลละ ที่ระบบความเป็นอยู่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีหลักธรรมในการปฏิบัติมีอยู่ ๗ ประการ คือ^{๑๑๔}

๑. หมั่นประชุมกันเนื่อง ๆ
๒. พร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและเลิกการประชุมและพร้อมเพรียงกันทำกิจพึงกระทำ
๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว สมาทานประพฤติ อยู่ในวัชชีธรรมของเก่าตามที่บัญญัติไว้แล้ว
๔. สักการะเคารพ นับถือ บูชา ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ และเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น
๕. ไม่ผูกคร่า ขืนใจสตรี หรือกุมารี ในสกุลให้อยู่ร่วมด้วย
๖. สักการะเคารพ นับถือบูชาเจดีย์ของพวกเจ้าวัชชี ทั้งภายในและภายนอก และไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมที่เคยให้ที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นให้เสื่อมสูญไป
๗. อารักขาป้องกัน คุ่มครองพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจ

^{๑๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

^{๑๑๔} ที.. ม. (ไทย) ๑๐ / ๑๓๔ / ๗๘ - ๘๐.

๒.๗ แนวคิดพัฒนาชุมชนตามหลัก “บวร”

๒.๗.๑ การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด ราชการ คู่สังคมคุณธรรม ที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน”

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด ราชการ) คู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี ของรัฐบาล กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปีได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้คนไทยมีความสุขได้มีกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมไทยเข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาด้าน สังคมและเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน” โดยเน้นสร้างคนดี สังคมดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีการเสริมสร้าง “ชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม” ตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการส่งเสริมให้ศาสนามีบทบาทนำในการเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ของทุกศาสนา รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์ งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี และยังสามารถนำทุนทางวัฒนธรรม มาเพิ่มมูลค่าให้เศรษฐกิจชุมชน^{๑๑๕}

“คุณธรรม” ๔ ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา เป็นพื้นฐาน โดยมีวัด เป็นฐานปฏิบัติการ ปรับเพิ่มบทบาทของวัดที่เข้มแข็งอยู่แล้วให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีหลายบทบาทในเวลาเดียวกันและสามารถส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับคนในชุมชนแบบครบวงจร กล่าวคือ เป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรม เป็นศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เป็นศูนย์พิพิธภัณฑของชุมชน และเป็นศูนย์ฝึกวิชาชีพในวัด ภายใต้การสนับสนุนของกรมการศาสนาอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีพลังที่สำคัญในชุมชน คือ บ้าน- วัด -ราชการ หรือ บวร มีส่วนร่วมดำเนินการ เพื่อให้วัด เป็นศูนย์กลางแบบของชุมชน ที่สามารถเกื้อกูล วัดอื่นๆให้ทำหน้าที่เสริมสร้าง “ชุมชนคุณธรรม” ให้เกิดขึ้น ทั่วประเทศ ด้วยพลังของ บวร (บ้าน วัด ราชการ) อย่างมั่นคงและยั่งยืน

^{๑๑๕}ชุมชนคุณธรรม พลัง บวร (บ้าน วัด โรงเรียน),[ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

สำหรับความหมายของ “ชุมชนคุณธรรม” คือ ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ คนในชุมชน มีคุณธรรมจริยธรรม ยึดมั่นในสถาบันชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความพร้อมทางกายใจ สติปัญญา มีความเป็นสากล รู้คุณค่าความเป็นไทย พัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทย มีความปรองดองสมานฉันท์ มีความสุข มีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ซึ่งเป็นชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน(บวร) ภายใต้ระบบประชาธิปไตย

การเปิดโอกาสให้ “บวร” เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเสริมชุมชนคุณธรรม ความสำคัญของพลังบวร (บ้าน วัด ราชการ) ซึ่งเป็นสถาบันที่อยู่คู่สังคมไทยมายาวนานและเป็นทุนมรดกทางสังคมที่มีบทบาทมากในชุมชน ให้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในชุมชนของตน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมลงมือทำและร่วมกันประเมินผล

บ้าน สถาบันครอบครัวหรือคนในชุมชน ให้การสนับสนุนวัดในวัดให้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมขัดเกลาเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมหรือเข้าร่วมจัดกิจกรรมทางศาสนา /วัฒนธรรมร่วมเป็นจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ในวัด (วัด)/ในชุมชน ฯลฯ

วัด เป็นแหล่งขัดเกลาบ่มเพาะศีลธรรม/สืบสานวัฒนธรรมและเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนทำหน้าที่สอนธรรมศึกษา จัดกิจกรรมทางศาสนา/วัฒนธรรม เชิญชวนคนในชุมชนร่วมเป็นสมาชิกของวัด ตลอดทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีส่วนทำให้ปัญหาของชุมชนลดน้อยลง ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีปรองดองและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รวมทั้งทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคม

ราชการ ทำหน้าที่ ถ่ายทอดให้ความรู้ ฝึกทักษะอาชีพ ขัดเกลาและถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ตามความต้องการของสังคม รวมทั้งสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ร่วมจัดกิจกรรมในวัดหรือวัดโดยน่านักเรียนไปวัด (วัด) ทุกวันพระ นิมนต์พระมาเทศน์ทุกวันพระ น่านักเรียนทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่วัด (วัด) ฯลฯ

พลังบวร (บ้าน วัด ราชการ) จึงเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมคุณธรรม อย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่โดยให้ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมวางแผน ดำเนินการ พัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของ

โรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกล่อมเกลาสมาชิกในชุมชน

ดังนั้น หากการประสานการทำงานของสามประสาน คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้เกิดชุมชนคุณธรรมเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีเป้าหมายให้เริ่มดำเนินการเฉพาะวัดในพื้นที่ที่มีความพร้อม มีศักยภาพ และมีพระคุณเจ้า ท่านเจ้าอาวาส หรือผู้บริหารศูนย์ ที่มีความตั้งใจและมีเมตตาที่จะเป็นผู้นำบริหารจัดการวัด ร่วมกับผู้บริหารโรงเรียน/สถานศึกษาฯ และคนในพื้นที่

หลักการสร้างชุมชนคุณธรรม

การขับเคลื่อนเพื่อให้เกิด “ชุมชนคุณธรรม สู่สังคมคุณธรรม” ในทุกพื้นที่ มีหลักการสำคัญ คือ การประสานสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน (ชุมชน) -วัด (วัด) – ราชการ (โรงเรียน) หรือ บวร ซึ่งเป็นองค์กรหลักในชุมชนที่เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ก้าวสู่ “สังคมคุณธรรม” โดยความร่วมมือส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ เพื่อร่วมเชิดชูสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยการยึดมั่นในข้อปฏิบัติหลัก ๓ ประการ คือ

๑) ยึดถือและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา อาทิ ศาสนาพุทธรักษาศีล ๕

๒) น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง พอมีพอกิน รู้จักพอประมาณ และคำนึงถึงความมีเหตุผล ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

๓) ดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งงามของไทย เปิดพื้นที่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และเป็นที่จัดกิจกรรมทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

บทบาทของวัดกับการสร้างชุมชนคุณธรรม

วัดมีบทบาทอันหลากหลายสามารถเป็นพลังสำคัญที่จะพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ต่อยอดมรดกภูมิปัญญาไทยให้เป็นสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมให้กับคนในชุมชน เป็นบทบาทใหม่ที่กว้างขวางและเข้าถึงชุมชน สามารถรองรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัยของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ให้ความสำคัญกับการลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ ทั้งเด็ก เยาวชนและผู้ปกครอง ให้เกิดการเรียนรู้ อนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมไทย ตลอดจนศาสนพิธีที่ทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชนให้มีรายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมใน วัด โดยเปิดเป็น

ศูนย์ฝึกอาชีพในวัดเป็นที่ฝึกอาชีพแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชนที่ต้องการพัฒนาวิชาชีพต่าง ๆ เช่น งานบริการ งานช่างต่างๆ ช่างตัดผม ช่างเย็บผ้า ช่างปูน ช่างเชื่อม หัตถกรรม งานผลิตเพื่อธุรกิจการค้า ให้มีความรู้ความสามารถ ในการผลิตสินค้าหัตถกรรมหรือสินค้าอื่นตามความสนใจ ออกจำหน่าย สร้างงานสร้างรายได้ ให้ทุกคนมีงานทำอย่างทั่วถึง ช่วยยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น ช่วยลดปัญหาคนว่างงาน ช่วยให้เศรษฐกิจและสังคมของประเทศดีขึ้น ผ่อนคลายปัญหาอาชญากรรม

บทบาทของวัดในปัจจุบัน		บทบาทใหม่ของวัดที่เพิ่มขึ้น
กิจกรรมการเรียนการสอน	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	กิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน
-สอนธรรมศึกษา ชั้นตรี – โท – เอก ตามหลักสูตรธรรมศึกษาของกรมการศาสนา	-กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา /วันสำคัญที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์	ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา -กิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นต้น กลาง และชั้นสูง ให้สอดคล้องหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกชั้นเรียน -กิจกรรมอบรมธรรมะให้กับผู้ปกครองโดยเปิดเสียงตามสายขณะผู้ปกครองรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมสร้างงานสร้างอาชีพ -กิจกรรมทางสังคมและอาสาสมัครในรูปแบบของชมรม ตามความ สนใจและความพร้อมของชุมชน อาทิ ชมรมฝึกอาชีพต่างๆ ชมรมอาสาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ซึ่งเกิดจากความร่วมมือและความต้องการของคนในชุมชนเอง
-สอนเสริมวิชาสามัญ และวิชาเลือกพิเศษตามความสนใจและความพร้อมของวัด เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ ภาษาต่างประเทศ ดนตรีไทย รำไทย สิ่งประดิษฐ์ ฯลฯ	-กิจกรรมอบรมพัฒนาจิต/ ค่ายคุณธรรม/ปฏิบัติธรรม/ สวดมนต์หมู่ สรภัญญะ/ บรรยายธรรม/ ตอบปัญหาธรรมะ ฯลฯ -กิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ ดูแล สถานที่เรียน ศาลาการเปรียญ บริเวณพื้นที่ในวัด -กิจกรรมทางวัฒนธรรม อาทิ จัดประเพณีแห่เทียนพรรษา	ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง -กิจกรรมปลูกฝังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวิถีชีวิตทั้งผู้เรียน ผู้ปกครองและคนในชุมชน - กิจกรรมที่เอื้อต่อการสร้างรายได้ฝึกทักษะวิชาชีพ ให้เป็นอาชีพเสริมให้กับพ่อแม่ผู้ปกครองที่มารอลูกเรียนในวัด -กิจกรรมผลิตสินค้าครัวเรือนส่งเสริมให้ผู้เรียนและผู้ปกครองใช้สินค้าที่ผลิตเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายในศูนย์ฯ /ในครัวเรือน

บทบาทของวัดในปัจจุบัน		บทบาทใหม่ของวัดที่เพิ่มขึ้น
กิจกรรมการเรียนการสอน	กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	กิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียน
	<ul style="list-style-type: none"> -จัดเป็นห้องสมุดแห่งการเรียนรู้ (Learning Resource Library) ของชุมชน -จัดเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตของชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน และวัฒนธรรมของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -กิจกรรมพัฒนาผลิตผลของชุมชนฯ โดยผลิตสินค้าให้มีความแตกต่างกันตามสภาพท้องถิ่น เพื่อให้เกิดเป็นรายได้ มีเงินหมุนเวียนเข้าสู่ศูนย์ฯ/วัด /ครอบครัว -เปิดเป็นร้าน OTOP ของวัด/ชุมชน ขายสินค้าที่ผลิตเองจากผู้ปกครองที่รวมกลุ่มกัน เป็นการกระจายรายได้ถึงชุมชน
		<p>ดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย</p> <ul style="list-style-type: none"> -กิจกรรมรณรงค์ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในความเป็นไทย ศิลปวัฒนธรรม นิยมไทย แต่งกายผ้าไทย ใช้ภาษาไทย ใช้สินค้าผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น -กิจกรรมฝึกมารยาทไทย -กิจกรรมทางวัฒนธรรมอำเภอไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีทางวัฒนธรรมที่งดงามของไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีการบวช ประเพณีหล่อเทียนพรรษา ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน ประเพณีประจําถิ่นของชุมชน ฯลฯ

ดังนั้น การฟื้นฟูความเข้มแข็งของวัดในอดีตให้กลับคืนสู่สังคมโดยเฉพาะ วัดซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศเป็นฐานปฏิบัติการที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการสร้างเสริม “ชุมชนคุณธรรม” เนื่องจากวัดในอดีตมีบทบาทมากมายที่ค้ำชูสังคมไทยให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคง วัดเป็นทุกอย่างทุกอย่างของชุมชน และมีบทบาทต่อคนในชุมชนนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กล่าวคือ วัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวบ้าน มีพระคุณเจ้าเป็นผู้นำชาวบ้าน คอยให้คำปรึกษาสั่งสอน วัดยังเป็นที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของทุกคนในทุกช่วงเวลาของชีวิต เป็นแหล่งอบรมทางปัญญา เป็นแหล่งรวมสรรพวิชาการความรู้ทั้งหมด เป็นศูนย์รวมศิลปะและวัฒนธรรม เป็นพิพิธภัณฑ์ เป็นรมณีสถานเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่ชุมนุมพบปะสังสรรค์

จากความสำคัญของวัดในอดีตที่มีมากมายนี้ ต้องสร้างเป้าหมายที่จะค้นหาสิ่งดี ๆ ในวัดให้คืนกลับมาสู่สังคมไทย โดยนำวัดในวัด ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีคุณค่าและเข้มแข็งของไทย มาใช้ให้

เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เพื่อร่วมฟื้นฟูวิถีถิ่น วิถีไทย โดยมีพระสงฆ์ผู้มีเมตตาและเสียสละ เป็นผู้นำในการพัฒนาให้เกิดชุมชนคุณธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน รวมทั้ง บวร ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างทางสังคม ให้มีความสมดุลตามวิถีไทย ให้คนไทยมีความ “ มั่งคั่ง มั่นคงและความสุขอย่างยั่งยืน ” ตามนโยบายของรัฐบาล

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์

๒.๘.๑ แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙)

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ เห็นชอบให้มีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยนำนโยบายรัฐบาล ๑๑ ข้อประเด็นปฏิรูปของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ๑๑ ด้าน และประเด็นปฏิรูปของสภาปฏิรูปแห่งชาติ ๓๖ กิจกรรมมาใช้เป็นกรอบในการจัดทำและให้เสนอร่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบเพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงานในระยะที่ ๒ ของรัฐบาล และกรอบการปฏิรูปในระยะที่ ๓ ต่อไป^{๑๑๖}

๑) ยุทธศาสตร์ชาติ : กรอบการพัฒนาระยะยาว

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุ ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้สูงเป็นประเทศพัฒนาแล้วและสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคง เสมอภาคและเป็นธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ

๑. ความมั่นคง
๒. การสร้าง ความสามารถ ในการแข่งขัน
๓. การพัฒนา และ เสริมสร้าง ศักยภาพคน
๔. การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม
๕. การสร้างการเติบโต บนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
๖. การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

^{๑๑๖}สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. “(ร่าง) ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙)”, ๒๕๖๐.

๒) ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) ๖ ด้าน

๑. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง
๒. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้าง ความสามารถ ในการแข่งขัน
๓. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา และ เสริมสร้าง ศักยภาพคน
๔. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม
๕. ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโต บนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
๖. ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ตารางที่ ๑ แสดงยุทธศาสตร์ชาติ, คมชัดลึก

๒.๘.๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๘ เห็นชอบทิศทางและกรอบยุทธศาสตร์
 ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) ตามที่สำนักงานฯ
 เสนอและให้สำนักงานฯ รับความเห็นของสำนักงานงบประมาณไปพิจารณาดำเนินการต่อไป ทั้งนี้เพื่อให้
 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ มีความครบถ้วนสมบูรณ์สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวทางการ

ปฏิรูปประเทศให้สำนักงานฯ พิจารณาปรับปรุงรูปแบบและแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒^{๑๑๗}

๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒

๑. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์

พัฒนาคนทุกช่วงวัยเพื่อให้คนไทยเป็นคนดีคนเก่งมีระเบียบวินัยและมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยเฉพาะการพัฒนาและดูแลผู้สูงอายุที่จะมีสัดส่วนสูงขึ้นในสังคมสูงวัยทั้งการสร้างงานที่เหมาะสมการฟื้นฟูและดูแลสุขภาพ

๒. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติเพื่อสร้างความปรองดองในสังคมการสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงทรัพยากรแหล่งทุนในการประกอบอาชีพเพื่อยกระดับรายได้และขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

๓. ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการนโยบายการเงินและนโยบายการคลัง รวมถึงการปฏิรูปภาษีทั้งระบบเพื่อรักษาเสถียรภาพและเพิ่มประสิทธิภาพของระบบเศรษฐกิจ การปรับโครงสร้างทั้งห่วงโซ่คุณค่าในภาคเกษตรอุตสาหกรรมบริการการลงทุนการพัฒนา SMEs และเกษตรกรรมรุ่นใหม่

๔. ยุทธศาสตร์ด้านการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน

มุ่งอนุรักษ์ฟื้นฟูสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพ

๕. ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง

ให้ความสำคัญกับความมั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในทุกมิติทั้งมิติเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมตลอดจนการพัฒนาศักยภาพให้ประเทศ

---

^{๑๑๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารประกอบการระดมความคิดเห็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564). (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559).

๖. ยุทธศาสตร์ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและธรรมาภิบาลในภาครัฐ

เพื่อให้การบริหารจัดการภาครัฐมีความโปร่งใสมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบและตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรมประชาชนมีส่วนร่วมประเทศปราศจากคอร์รัปชัน มีการกระจายอำนาจและแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลางภูมิภาคและท้องถิ่น

๗. ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์

มุ่งเน้นการพัฒนากายภาพโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งการเชื่อมโยงเครือข่ายโทรคมนาคมและการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่เมือง การเชื่อมโยงการเดินทางและขนส่งสินค้าระหว่างประเทศ

๘. ยุทธศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีวิจัยและนวัตกรรม

ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีวิจัยและนวัตกรรมต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ทั้งการเพิ่มการลงทุนวิจัยและพัฒนา และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของการพัฒนาวิทยาศาสตร์ฯ

๙. ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจ

พัฒนาภาคเมืองและพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศศักยภาพโอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ รวมทั้งความต้องการของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๑๐. ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาค

ประสานและพัฒนาความร่วมมือกันระหว่างประเทศทั้งในเชิงรุกและรับอย่างสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นการดูแลการดำเนินงานตามข้อผูกพันและพันธกรณี ตลอดจนมาตรฐานต่างๆ ที่ไทยมีความเกี่ยวข้องในฐานะประเทศสมาชิกทั้งในเวทีระดับโลกระดับภูมิภาคและระดับอนุภูมิภาค

๒) กรอบวิสัยทัศน์และเป้าหมายแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒

ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคง และยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป้าหมาย

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจในภาพรวม
๒. การพัฒนาเศรษฐกิจรายสาขา
๓. การพัฒนาการเกษตรสู่ความเป็นเลิศด้านอาหาร
๔. การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพคน

๕. การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม
๖. การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน
๗. การพัฒนาพื้นที่ ภาคและการเชื่อมโยงภูมิภาค
๘. การบริหารงานภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน

๓) การกำหนดตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ของประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม เป็นศูนย์กลางด้านการขนส่งและโลจิสติกส์ของภูมิภาคสู่ความเป็นชาติการค้าและบริการ (Trading and Service Nation) เป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรกรรมยั่งยืน แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์และมีนวัตกรรมสูงที่มีเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๔) ประเทศไทย ๔.๐ (THAILAND ๔.๐)

“ประเทศไทย ๔.๐” เป็นความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรี ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” กล่าวคือ ในปัจจุบัน เรายังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบ “ทำมาก ได้น้อย” เราต้องการปรับเปลี่ยนเป็น “ทำน้อย ได้มาก” นั้นหมายถึงการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยใน ๓ มิติสำคัญ^{๑๑๘} คือ

๑. เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม”
๒. เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วย เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม
๓. เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น

๕) “ประเทศไทย ๔.๐” จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านทั้งระบบใน ๔ องค์ประกอบสำคัญ คือ

๑. เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้อง ร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneur)
๒. เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่รัฐต้องให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่ศักยภาพสูง

---

^{๑๑๘} ไทยรัฐ. “ไชรหัส "ประเทศไทย 4.0" สร้างเศรษฐกิจใหม่ ก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.thairath.co.th>. [๖ ธันวาคม ๒๕๖๑].

๓. เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่ High Value Services

๔. เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง

๖) ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม

รมช.พาณิชย์ กล่าวว่า “ประเทศไทย ๔.๐” จึงเป็นการพัฒนา “เครื่องยนต์เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจชุดใหม่” (New Engines of Growth) ด้วยการแปลง “ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ” ของประเทศที่มีอยู่ ๒ ด้าน คือ “ความหลากหลายเชิงชีวภาพ” และ “ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม” ให้เป็น “ความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน”

โดยการเติมเต็มด้วยวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และ การวิจัยและพัฒนาแล้วต่อยอดความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเป็น”๕ กลุ่มเทคโนโลยี และอุตสาหกรรม เป้าหมาย” ประกอบด้วย

๑. กลุ่มอาหารเกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ (Food, Agriculture & Bio-Tech)
๒. กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ (Health, Wellness & Bio-Med)
๓. กลุ่มเครื่องมืออุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ควบคุม (Smart Devices, Robotics & Mechatronics)
๔. กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว (Digital, IoT, Artificial Intelligence & Embedded Technology)
๕. กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง (Creative, Culture & High Value Services)

ทั้ง ๕ กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย จะเป็นแพลตฟอร์มในการสร้าง “New Startups” ต่างๆ มากมาย อาทิ

- เทคโนโลยีการเกษตร (Agritech) เทคโนโลยีอาหาร (foodtech) ในกลุ่มที่ ๑
- เทคโนโลยีสุขภาพ (Healthtech) เทคโนโลยีการแพทย์ (Meditech) สป้า ในกลุ่มที่ ๒
- เทคโนโลยีหุ่นยนต์ (Robotech) ในกลุ่มที่ ๓
- เทคโนโลยีด้านการเงิน (Fintech) อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน (IoT)

- เทคโนโลยีการศึกษา (Edtech) อี-มาร์เก็ตเพลส (E-Marketplace) อี-คอมเมิร์ซ (Edtech) อี-มาร์เก็ตเพลส (E-Marketplace) อี-คอมเมิร์ซ (E-Commerce) ในกลุ่มที่ ๔

-เทคโนโลยีการออกแบบ (Designtech) ธุรกิจไลฟ์สไตล์ (Lifestyle Business) เทคโนโลยีการท่องเที่ยว (Traveltech) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ (Service Enhancing) ในกลุ่มที่ ๕ เป็นต้น

๗) ใช้พลังประชารัฐเดินไปข้างหน้า

“ประเทศไทย ๔.๐” จึงเป็นการชักจูงเชื่อมโยงเทคโนโลยีหลักที่ต้นน้ำ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับอุตสาหกรรมเป้าหมายที่อยู่กลางน้ำ และ Startups ต่างๆ ที่อยู่ปลายน้ำ โดยใช้พลัง “ประชารัฐ” ในการขับเคลื่อน

ผู้มีส่วนร่วมหลักจะประกอบด้วยภาคเอกชน ภาคการเงิน การธนาคาร มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัยต่างๆ โดยเน้นตามความถนัดและจุดเด่นของแต่ละองค์กร และมีภาครัฐเป็นตัวสนับสนุน

โดยทั้ง ๕ กลุ่มเทคโนโลยีหลักและอุตสาหกรรมเป้าหมายใน “ประเทศไทย ๔.๐” เป็นส่วนหนึ่งของ “๑๐ อุตสาหกรรมแห่งอนาคต” (๕ อุตสาหกรรมที่เป็น Extending S-Curve บวก ๕ อุตสาหกรรมที่เป็น New S-Curve) ที่รัฐบาลได้ประกาศไปก่อนหน้านี้แล้ว กล่าวคือใน “๑๐ อุตสาหกรรมแห่งอนาคต” จะมีบางกลุ่มอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่ยังต้องพึ่งพิงการลงทุนจากต่างประเทศเป็นหลัก อาทิ อุตสาหกรรมการบิน (Aviation)

ส่วนใน ๕ กลุ่มเทคโนโลยีหลักและอุตสาหกรรมเป้าหมายใน “ประเทศไทย ๔.๐” จะเป็นส่วนที่ประเทศไทยต้องการพัฒนาด้วยตนเองเป็นหลัก แล้วค่อยต่อยอดด้วยเครือข่ายความร่วมมือจากต่างประเทศซึ่งสอดคล้องกับ “บันได ๓ ขั้น” ของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ “การพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเองและรวมกันเป็นกลุ่มอย่างมีพลัง”

เป้าหมายของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ “ประเทศไทย ๔.๐” คือ การขับเคลื่อน ๕ กลุ่มเทคโนโลยีหลักและอุตสาหกรรมเป้าหมายให้เกิดผลสัมฤทธิ์ภายในระยะเวลา ๓-๕ ปีข้างหน้า เป็นการเปลี่ยน “ปัญหาและความท้าทาย” ให้เป็น “ศักยภาพและโอกาส” ในการสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนให้กับ ประเทศอย่างเป็นรูปธรรม เช่น เปลี่ยนจากปัญหาการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ให้เป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีพลัง (Active Aging) การพัฒนาหุ่นยนต์ทางการแพทย์ยกระดับเมืองให้เป็น Smart City

การเปลี่ยนสินค้าโภคภัณฑ์ต่างๆ เช่น ข้าว ยางพารา น้ำตาล มันสำปะหลัง ให้กลายเป็นอาหารสุขภาพ (Functional Foods) หรือผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (Nutraceuticals) ที่มีมูลค่าสูง การ

เปลี่ยนการเกษตรแบบดั้งเดิม ให้เป็นการเกษตรแม่นยำสูง (Precision Farming) และพัฒนาระบบการบริหารจัดการและเทคโนโลยีน้ำ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศ ภายใต้ “ประเทศไทย ๔.๐” มี ๓ ประเด็นที่สำคัญ

๑. เป็นจุดเริ่มต้นของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ในการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นประเทศที่มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม

๒. เป็น “Reform in Action” ที่มีการผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูป การวิจัยและการพัฒนา และการปฏิรูปการศึกษาไปพร้อมๆ กัน

๓. เป็นการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนภายใต้แนวคิด “ประชารัฐ” โดยเป็นประชารัฐที่ผนึกกำลังกับเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ การวิจัยพัฒนา และบุคลากรระดับโลก ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของการ “รู้จักเต็ม รู้จักพอ และรู้จักปัน”

การเป็นประเทศในโลกที่หนึ่งในบริบทของประเทศไทยมีคุณลักษณะ ๖ ประการด้วยกัน คือ

๑. มีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติและวัฒนธรรมของตน
๒. พัฒนาคอนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
๓. มีสังคมที่มีคุณภาพ
๔. มีสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่
๕. มีโครงสร้างเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง
๖. การมีบทบาทสำคัญในเวทีระดับภูมิภาคและระดับโลก

ภายใต้ “โมเดลประเทศไทย ๔.๐” จำเป็นจะต้องมีการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ จากเดิมที่มี “ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ” ให้มี “ความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน” เพื่อเปลี่ยนจากโครงสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม “เพิ่มมูลค่า” ไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจอุตสาหกรรม “สร้างมูลค่า”

๘) ค่านิยมหลักของคนไทย ๑๒ ประการ

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
๔. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรง และทางอ้อม
๕. รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม
๖. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
๗. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง

๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
๙. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๑๐. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี

๑๑. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่าง หรือกิเลส มีความละเอียดเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

๒.๘.๓ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำพูน

- ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองหัตถนิเวศกรรมสร้างสรรค์
- ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเกษตรสีเขียว
- ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองจุดหมายปลายทางแห่งการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์การวัฒนธรรม
- ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่เมืองคุณภาพชีวิต
- ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่เมืองนิเวศน์

๒๘.๔ แผนยุทธศาสตร์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดลำพูน

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถประชาชนบนรากฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมินิเวศน์วัฒนธรรมและอารยสถาปัตยกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์

๒.๘.๕ กลยุทธ์การพัฒนาท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมศาสนา ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รัฐพิธีและพัฒนาศึกษา

กลยุทธ์ที่ ๓.๑ กลยุทธ์การอนุรักษ์และส่งเสริมศาสนา ภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมและรัฐพิธี

กลยุทธ์ที่ ๓.๒ กลยุทธ์การส่งเสริมและพัฒนาศึกษาของประชาชน

กลยุทธ์ที่ ๓.๓ กลยุทธ์การส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนา และความเข้มแข็งของวัด และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในหมู่ประชาชน

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระศรชัย จุกกวโร (แบบกลาง) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์นาถกรณธรรมอันเป็นที่พึงของชีวิตในสังคมปัจจุบัน” ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นมาของนาถกรณธรรม เกิดขึ้นโดยพระพุทธเจ้ารับสั่งแก่พระภิกษุว่าเธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย ซึ่งหมายถึงธรรมอันเป็นที่พึ่งของคนในโลกนี้ อันเป็นหลักการสำคัญของการครองชีวิต นาถกรณธรรมนี้ ท่านเรียกว่าเป็น พหุการธรรม หรือ ธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวาง ไพบูลย์ องค์ประกอบของนาถกรณธรรมมี ๑๐ ประการ ได้แก่ สील (ความประพฤติดี) พาหุสัจจ (ความใฝ่รู้) กัลยาณมิตรตตา (ความมีเพื่อนที่ดี) โสวัจสสตา (ความว่าง่าย) กิงกรณียะสุทักขตา (ความชวนชวนในกิจการต่าง ๆ) ธัมมกามตา (ความฝึกฝนในคุณธรรม) วิริยารัมภะ (ความขยันหมั่นเพียร) สันตภูมฺฐี (ความพอเพียง) สติ (ความมีสติ) ปญญา (ความมีปัญญา)^{๑๑๙}

^{๑๑๙} พระศรชัย จุกกวโร (แบบกลาง), “การศึกษาวิเคราะห์นาถกรณธรรมอันเป็นที่พึงของชีวิตในสังคมปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

บุญตัน หล้ากอง ได้ศึกษาในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพุทธศาสนา” ว่า การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธศาสนานั้นปรากฏอยู่ในคำสอนของพุทธศาสนาทั้ง ในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่ง เป็นไปตามโครงสร้างหลักคำสอนในพุทธศาสนา หรือหลักอริยสัจ ๔ และวิธีการ เป็นไปตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ คำสอนสามารถใช้พัฒนาตัวบุคคล สังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และด้านจิตใจได้^{๑๒๐}

มานพ สุขจ้อย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม บ้านหลวงเหนือ หมู่ที่ ๕ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ว่า การพัฒนาในชุมชนโดยรวมมีหลายด้าน คือ (๑) ชุมชนได้พัฒนารูปแบบโครงสร้างองค์กรที่สามารถสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ (๒) มีการพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน (๓) มีการจัดตั้งกองทุนขยะชุมชน (๔) ผู้นำชุมชนและชุมชนมีจิตสำนึกการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง และจัดการแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยตนเอง (๕) เกิดการพัฒนา “คน” เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาแบบองค์รวม คือ มีการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองการปกครองไปพร้อมๆ กัน ซึ่งนับเป็นพื้นฐานสำคัญ ของการพัฒนาอย่างยั่งยืน^{๑๒๑}

สุทธิพร รัตนศรีธธา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่อง ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) มีที่มาจากหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง แต่มีได้ใช้ชื่อว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน ท่านแสดงมุมมองวิธีการแก้ปัญหาขององค์การสหประชาชาติ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนา ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา ไตรสิกขา และหลักมัตตัญญูตา ที่เป็นกระบวนการพัฒนาระบบการ ดำเนินชีวิตของคนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ มีตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม เรียกว่า สุขภาวะองค์รวมทำให้เกิดความสุขที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม แต่กิเลส ได้แก่ ตัณหา มานะ และมิจฉาทิฎฐิ ยังเป็นอุปสรรคที่คนต้องแก้ไขเพื่อประโยชน์อันอันวยสันติสุขแก่ มนุษย์และธรรมชาติต่อไป

พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม (พิมพ์พร) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธการธรรม ๔ ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัย พบว่า หลักการพัฒนา

^{๑๒๐} บุญตัน หล้ากอง, “แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒).

^{๑๒๑} มานพ สุขจ้อย, “การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม บ้านหลวงเหนือ หมู่ที่ ๕ ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

คุณภาพชีวิต หมายถึง หลักการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ คือมีรายได้สามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เป็นต้น รวมทั้งมีความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิต และที่มีส่วนสำคัญมากที่สุด คือบุคคลสามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม^{๑๒๒}

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช ได้ทำการศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตนเองนางทองดี โปธิยอง จากมุมมองของพระพุทธศาสนา” สรุปผลการศึกษาไว้ว่า ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้นแบ่งได้เป็น ๒ ปัจจัยได้แก่ปัจจัยภายนอก คือ ครอบครัว, ความเป็นคนท้องถิ่น, ความร่วมมือของเพื่อนร่วมงาน และปัจจัยภายในคือ, หมั่นศึกษาหาความรู้, การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ในการพัฒนาชุมชนสามารถสรุปหลักพัฒนาได้ ๓ หลักได้แก่ ครอบตนใช้หลัก เบญจศีล เบญจธรรม, สัมมาทิฐิ, อบายมุขและสัปปุริสธรรม ครอบคนใช้หลัก สังคหวัตถุ, พรหมวิหาร, กัลยาณมิตร, ฆราวาสธรรม, อคติ ๔ และสาราณียธรรม ครอบงานใช้หลักอิทธิบาท ๔^{๑๒๓}

พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาณ ได้ศึกษาในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา” ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นฝึกพัฒนา มนุษย์ในทุกๆ มิติ เพราะปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ สามารถที่จะเรียนรู้ จนมีปัญหา เข้าถึงสัจจะธรรมได้ มนุษย์สามารถพัฒนาไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิมได้ ทั้งใน ระดับโลกียะภูมิ และระดับโลกุตระภูมิ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนาทุกด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างสมดุลด้วยหลักการเดินทางสาย กลางส่วนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกจะพัฒนามนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรด้วยการเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของปรัชญาระบบทุนมนุษย์ ผลของการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์มีลักษณะฉาบฉวย กล่าวคือ ไม่มีความยั่งยืน มีเพียงศักยภาพของร่างกาย และมี สติปัญญา ทักษะความสามารถเฉพาะในงานที่ทำหรือผลเฉพาะด้านจึงต้องปรับเปลี่ยนและคิดค้น

^{๑๒๒} พระเกื้อพงศ์ ปิยธมฺโม (พิมพ์พร), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธธรรม ๔ ใน ฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒๓} พงษ์ศักดิ์ มณีเดช, “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนตนเองนางทองดี โปธิยอง จาก มุมมองของพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

ทฤษฎีใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบโจทย์หรือสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดแต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีจุดอ่อนที่ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาจะให้ผลได้ล่าช้า และมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวนี้ทำให้คนภายนอกที่ไม่เข้าใจมองว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ผลที่แท้จริง^{๑๒๔}

พระจำรัส จูฑธมโม (สวาสโพธิ์กลาง) ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร” การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้สัปปุริสธรรม ๗ กับการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร (๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey.Research) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรในพื้นที่ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๓๙ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๘๗๙ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า

(๑) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน ๑๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๔.๔ มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๒ มีสถานภาพสมรส จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๒ มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๒ มีอาชีพอื่นๆ จำนวน ๙๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๖ มีรายได้รวมต่อเดือน ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาทจำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๗

---

^{๑๒๔} พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาณโณ, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

(๒) ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ

(๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และบุคคลที่มีอายุ อาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา รายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

(๔) แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่ พิเรนทร์เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร พบว่า ควรทำงานโดยการนำหลักสัปปุริสธรรมมาประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ คือ ด้านความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักหลักการ รู้จักหลักเกณฑ์และระเบียบการบริหารจัดการ ด้านความเป็นผู้รู้จักผล รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้หน้าที่และรู้ประโยชน์ที่พึงประสงค์ ด้านความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้ว่าตัวตนของเราเป็นใคร มีฐานะหรือทำหน้าที่อะไรด้านความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความพอเพียงในความเป็นอยู่ ในการใช้จ่ายทรัพย์ ด้านความเป็นผู้รู้จักกาลเวลา อันเหมาะสมว่า เวลาไหนควรทำ เวลาไหนไม่ควรทำและระยะเวลาในการทำงาน การจัดคนเข้าทำงาน ด้านความเป็นผู้รู้จักชุมชน ที่ประชุมการประชุมที่ดีในที่ประชุม การเข้าหาชุมชนหรือกลุ่มคนในสังคม ด้านความเป็นผู้รู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคล ความสามารถ คุณธรรม อหิงสา ยึดทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องานต่อบุคคลอื่น บริหารจัดการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในชุมชน แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และชุมชนอยู่เสมอ^{๑๒๕}

^{๑๒๕} พระจรัส ฐิตธมโม (สวาสโพธิ์กลาง) ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหารจัดการชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

ศุภันย์ ไชยสองวรัชญ์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถรณ์ธรรมของชุมชนในภาคเหนือ” โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน (๒) เพื่อศึกษาหลักการการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถรณ์ธรรม และ (๓) เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถรณ์ธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมพุทธศาสนา และศาสตร์สากลในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถรณ์ธรรม แล้วนำเสนอในด้วยกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในเชิงพรรณนา ผลการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมนั้นคือหลักนาถรณ์ธรรมนับว่าเป็นหลักที่มีกระบวนการชัดเจนและส่งผลให้การพัฒนาชุมชนที่มีความโดดเด่นกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น ดังได้แสดงให้เห็นการพัฒนาชุมชนที่มีการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม มีจุดเด่นของ บทบาท ภาวะผู้นำของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน วิสัยทัศน์ ค่านิยม ของชุมชน บทบาทประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน การจัดการตนเองแผนการพัฒนาของชุมชนกับหลักนาถรณ์ธรรมนำมาพัฒนา ชุมชนและเกิดประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และกระบวนการของนาถรณ์ธรรมยังได้ ชี้ให้เห็นถึงทางโลกียธรรมและโลกุตตรธรรมและภายในหลักธรรมแต่ละหมวดก็ยังมีข้อปลีกย่อยหรือมี องค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูล ทั้งภายในด้านเดียวกันและระหว่างด้าน เป็นดังโครงข่ายใยแมงมุม การพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินภายใต้หลักนาถรณ์ธรรม เนื่องด้วยเป็นกระบวนการที่สามารถอธิบายได้อย่างครอบคลุมในด้านการพัฒนา และที่สำคัญรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถรณ์ธรรม ยังมีจุดหมายที่เด่นชัดของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาที่มีจุดหมายในด้านของจิตใจเป็นสำคัญ ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนาที่ประกอบไปด้วย ๔ ด้าน คือ (๑) การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม (๒) การพัฒนาด้านศีลธรรม (๓) การพัฒนาด้านจิตใจ/ สังคม และ (๔) การพัฒนาด้านสติปัญญา โดยการพัฒนาแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มี หลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกัน

และกัน การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนคือการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรม^{๑๒๖}

จากทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าความเป็นมาของหลักการในการพึ่งตนเอง เกิดขึ้นโดยพระพุทธเจ้ารับสั่งแก่พระภิกษุว่าเธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธศาสนานั้นปรากฏอยู่ในคำสอนของพุทธศาสนา ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นไปตามโครงสร้างหลักคำสอนในพุทธศาสนา หลักอริยสัจ ๔ หรือหลัก ภาวนา ๔ การพัฒนาแผนชุมชน โดยการใช้หลักธรรมนั้นเป็นหลักการพื้นฐานของพระพุทธศาสนา เป็นการสอนให้บุคคลเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง จะต้องประพฤติตนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาได้สอนหลักธรรมเพื่อให้มนุษย์เป็นที่พึ่งแก่ตนเอง เป็นแนวคิดนำไปสู่การพัฒนาแผนชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

---

^{๑๒๖} ศุภรัตน์ ไชยสองวรัญญ์, “การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรรมของชุมชนในภาคเหนือ”, *ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

๓.๖ ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมพุทธศาสนา และศาสตร์สากลในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการการพัฒนาชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาแผนชุมชนตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๓.๒ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ ชุมชนในจังหวัดลำพูน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชุมชนในจังหวัดลำพูน ประกอบด้วย ๑) บ้านแพะตันยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววิถีและวัฒนธรรมตามแบบฉบับของไทลื้อ ในหมู่บ้านนี้มีอุโบสถบ้านแพะ (ต้นมื่น) ตั้งอยู่กลางนาของหมู่บ้าน เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมในวันเข้าพรรษา ออกพรรษา มีงานบุญ

สลาภกัต เป็นต้น ๒) บ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นชุมชนคุณธรรม พลังบวร ศรัทธาประชาชน วัด บ้านและโรงเรียน เป็นชุมชนแห่งความสุข บนความพอเพียง โดยมี กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล แยกออกเป็น ๒ กลุ่ม ๑) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ๒) กลุ่มผู้ให้ข้อมูล สำคัญ (Key Informant) พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มอาชีพ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ อาศัยอยู่ในชุมชน ชุมชนละ ๑๐ คน รวมจำนวน ๒๐ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยทั้งหมด ๓ รูปแบบ โดยมีขั้นตอนการสร้างและการหา คุณภาพได้ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนาดังนี้

๓.๓.๑.๑ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview)

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกได้แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ นามสกุล ตำแหน่ง/หน้าที่รับผิดชอบ ปัจจุบัน บ้านเลขที่ สถานที่สัมภาษณ์ โดยลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด (Closed - ended Question)

ตอนที่ ๒ ประเด็นในการสัมภาษณ์ (ข้อคำถามเกี่ยวกับงานวิจัย) เกี่ยวกับแผนพัฒนา ชุมชน โดยลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open - ended Question) ซึ่งมีประเด็นคำถามได้แก่ แนวคิดของแผนพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาชุมชนของท่านมีความเกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเอง การ พัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเองเชิงพุทธใน ๔ ด้าน ทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ และ ทางด้านปัญญา เป็นต้น

๓.๓.๑.๒ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation)

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมได้ใช้ประเด็นคำถามจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำมาเป็น แนวทางในการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตที่ผู้ศึกษาวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับชุมชน การทำแผนที่ ทางสังคม(Social Mapping) ๑. แผนที่เดินดิน ๒. ประวัติศาสตร์ชุมชน ๓. สภาพสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี ๔. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

๓.๓.๑.๓ แบบสนทนากลุ่มย่อย (Focus group)

การสนทนากลุ่มย่อยในพื้นที่จริง โดยแบ่งเป็นประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ ผลของการพัฒนาชุมชนว่ามี ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของชาวบ้านเป็นไปตามแนวทางพระพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด

ประเด็นที่ ๒ ผลการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองตามแนวทางเชิงพุทธ

๑. ด้านการพัฒนาทางกาย
๒. ด้านการพัฒนาด้านศีล
๓. ด้านการพัฒนาด้านจิต
๔. ด้านพัฒนาด้านปัญญา

ประเด็นที่ ๓ แนวทางการพัฒนาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๓.๓.๒ การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสนทนากลุ่มย่อย ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นได้นำไปปรึกษากับคณะกรรมการที่ปรึกษาคณะศึกษานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จำนวน ๓ ท่าน ประกอบไปด้วย

๑) รศ.ดร.ปรุทม์ บุญศรีตัน	ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา
๒) ผศ.ดร.โผน นามณี	ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสังคม
๓) ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์	ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและชุมชน

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ ๒ ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ ๑ รวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องชุมชน รวมทั้งจากเอกสาร ผลงานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ชั้นที่ ๒ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสนทนากลุ่มย่อย ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

๑) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview) เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชน ประเพณีความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน การยอมรับกฎ ระเบียบวิธีปฏิบัติของคนในหมู่บ้าน การรับรู้และมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาหมู่บ้านชุมชน การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาจิตใจ สังคม ส่วนรวม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรม วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวิถีการเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้วิจัยได้เข้าพำนักอาศัยภายในชุมชนในช่วงการเก็บข้อมูล สังเกตและเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น ในเรื่องของการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การร่วมในพิธีกรรมตามประเพณีของชุมชน

๓) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มย่อยเป็นเวทีชุมชนที่อาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ภายใต้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่นำมาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นไปด้วยการ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic Induction) คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่ได้จากการ สัมภาษณ์ สังเกต และสนทนากลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและปรากฏการณ์ของการพัฒนา ชุมชนโดยใช้หมู่บ้านเป็นฐาน โดยผู้วิจัยเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตัวเองโดยใช้แนวทางของสุรางค์ จัน ทวานิช^๑ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๖ ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

๑) แนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดย คัดเลือกจากการเป็นหมู่บ้านพัฒนาชุมชนดีเด่น เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดลำพูนเป็น หมู่บ้านที่มีผู้นำ แกนนำและประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน มีการถอดบทเรียน ชุมชนโดยชุมชนและหน่วยงานราชการในพื้นที่ เข้าไปสืบค้น สอบถามผู้นำกลุ่มองค์กรภายในชุมชน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ ปรับปรุง และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โดยใช้กระบวนการหรือเทคนิคการถอด บทเรียนชุมชนในการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

---

^๑ สุรางค์ จันทวานิช, การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๔ - ๙๐.

๒) หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง ผู้วิจัยจะศึกษาจากเอกสาร คัมภีร์พระไตรปิฎก โดยนำมาแบ่งเป็นหมวดหมู่ เป็นหลักธรรมที่สนับสนุนการพึ่งตนเองของชุมชน

๓) การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ และสอบถามชุมชนได้มีแนวทางการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธเป็นอย่างไร พอได้ประเด็นนี้ แล้ว จะนำผลมาจัดทำเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) โดยมีผู้รู้ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา และนักพัฒนาชุมชนเข้าร่วมเวที แล้วนำองค์ความรู้ที่ได้จากเวทีมาสังเคราะห์เป็นเป็นแนวทางการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนมากที่สุด

บทที่ ๔

ผลการวิจัย การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การมีส่วนร่วม ความร่วมมือ และการสนับสนุนจากพลังของประชาชนในชุมชน นำมาสู่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา เพื่อการจัดการปัญหาของชุมชน ได้ตรงกับสภาพปัญหาอย่างแท้จริง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ความพอดีพอควร สมเหตุสมผลและสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลักและสามารถดำรงชีวิต เป็นรากฐานที่มั่นคงของชุมชนและสังคม การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นในการศึกษา ดังนี้

- ๔.๑ บริบทของชุมชนจังหวัดลำพูน
- ๔.๒ การถอดบทเรียนชุมชน
- ๔.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนชุมชน
- ๔.๔ การขับเคลื่อนแผนชุมชนในจังหวัดลำพูน
- ๔.๕ การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน
  - ๔.๕.๑ การพัฒนากาย
  - ๔.๕.๒ การพัฒนาศีล
  - ๔.๕.๓ การพัฒนาจิต
  - ๔.๕.๔ การพัฒนาปัญญา
- ๔.๖ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ บริบทของชุมชนจังหวัดลำพูน

๔.๑.๑ แผนพัฒนาชุมชน หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหี้ยว ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน

ชุมชนบ้านป่าเหี้ยวมีกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ความต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนา ร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก”

แผนชุมชนบ้านป่าเหว จัดทำโดยคณะกรรมการจัดทำแผนชุมชนบ้านป่าเหว โดยคำแนะนำของ คณะกรรมการหมู่บ้าน ด้วยการรวบรวมข้อมูลของชุมชนด้านต่างๆ จากข้อมูล เพื่อการพัฒนาชุมชน สภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนเสริมสร้างความ เข้มแข็งและความอยู่เย็นเป็นสุขให้กับชุมชน โดยประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้ร่วมกันกำหนดทิศทางในการ พัฒนาชุมชนของตนไปสู่อนาคตที่ชุมชนต้องการ ตลอดจนเป็นบทเรียนในการพัฒนาหมู่บ้านโดยภาพรวม ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและการสนับสนุนของส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นรูปธรรม^๑

๔.๑.๑.๑ ประวัติหมู่บ้าน/ชุมชน

พื้นที่อาณาเขตชุมชนบ้านป่าเหว เป็นที่รู้จักกันมาช้านานในอดีตตำบลอุโมงค์ ชุมชนบ้าน ป่าเหว ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก แต่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปเพราะชื่อ “ป่าเหว” จะปรากฏตามชื่อป้ายบอก ทาง หรือชื่อสถานที่ต่างๆ เช่น แยกป่าเหว ถนนสายป่าเหว - ป่าลาน ,เซตวัน - ป่าเหว, ป่าเหว - ริมปิง , ตลาดป่าเหว เป็นต้น มีการเล่าสืบต่อกันว่าที่มาของชื่อชุมชนบ้านป่าเหวนั้น แต่เดิมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมี ต้นเหวหลวง หรือต้นตะเคียนหมู ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขึ้นอยู่จำนวนมาก จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนและ เป็นที่รู้จักของผู้คนที่สัญจรไปมาชุมชนบ้านป่าเหว แบ่งการปกครองดูแลภายในชุมชน เป็น ๓ หมวด ได้แก่ บ้านโอง - หล่ายเหมือง ,ป่าจิว.บ้านกอม่วง ซึ่งแต่ละชื่อก็จะบ่งบอกถึงลักษณะพื้นที่ของแต่ละหมวด เป็นที่รู้จักกันภายในชุมชนเป็นอย่างดี

๔.๑.๑.๒ ข้อมูลประชากร, อาชีพ, รายได้ จำนวนประชากร

จำนวนครัวเรือน ๔๖๗ ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด ๑,๑๓๒ คน แยกเป็น ชาย ๕๒๖ คน หญิง ๖๐๖ คน ผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) รวมทั้งสิ้น ๒๕๘ คน คนพิการรวมทั้งสิ้น ๒๖ คน

๔.๑.๑.๓ การประกอบอาชีพ

เกษตรกรรม ทำไร่ ทำนาทำสวน เลี้ยงสัตว์ ๑๐๕ ครัวเรือนประมง – ครัวเรือน ค้าขาย ๘๐ ครัวเรือน ทำงานประจำ/รับราชการ ๙๕ ครัวเรือน ทำงานประจำเอกชน/บริษัท/โรงงาน ๑๖๕ ครัวเรือน อื่นๆ ๒๐ ครัวเรือน ว่างงานจำนวน - คน รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย ๓๕,๐๐๐ บาท ครัวเรือน ปี รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย ๖๕,๐๐๐ บาท ครัวเรือน ปี รายได้เฉลี่ยของประชากร^๒ ๘๓,๙๕๙ บาทคน/ปี ครัวเรือนยากจน รายได้ไม่ถึง ๒๓,๐๐๐ บาท/คน/ปี ปี ๒๕๕๗ จำนวน - ครัวเรือน

^๑ คณะจัดทำแผนบ้านป่าเหว ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

^๒ ตามเกณฑ์ จปฐ. ปี ๒๕๖๑

๔.๑.๑.๔ ข้อมูลงานประเพณีและกิจกรรมตามวัฒนธรรมต่างๆ

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหี้ยว ประชากรส่วนหนึ่งมีการใช้ภาษายองสำหรับการสื่อสารระหว่างกันในชุมชน ทำให้ชุมชนมีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและรักษาประเพณีที่ดั้งเดิมต่างๆ การบุญข้าวใหม่, บุญเดือนสิบ, แข่งเรือ, ตักบาตรเทโวฯ, เข้ากรรม, สงกรานต์, สลากภัต เป็นต้น พิธี/งานทำบุญข้าวใหม่ เดือน มกราคม ปอยหลวง เดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม ปีใหม่เมือง, งานดำหัว เดือน เมษายน ทำบุญสังฆทาน-สลากภัต เดือน พฤษภาคม - มิถุนายน สรงน้ำธาตุ เดือน พฤษภาคมเข้าพรรษา เดือน กรกฎาคม ฟังเทศน์ช่วงเข้าพรรษา เดือน สิงหาคม-กันยายน ออกพรรษา-งานทอดกฐิน-ลอยกระทง เดือน พฤศจิกายน และวันพ่อ-พิธีเข้ากรรมพระสงฆ์ เดือน ธันวาคม การรักษาวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ จากผู้สูงอายุโดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการสนับสนุนให้มีการลดค่าใช้จ่ายในงานศพอย่างต่อเนื่อง ทำนุบำรุง รักษาและสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ส่งเสริมและสนับสนุน การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น และภูมิปัญญาไทยวัฒนธรรม กิจกรรมเรียนรู้ ใช้ศิลปวัฒนธรรม เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน กับชุมชนอื่นๆ ส่งเสริมทัศนคติ ความรู้ และความเข้าใจเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ว่าทุกคนมีหน้าที่ฟื้นฟูและดูแลรักษา สนับสนุนการลดค่าใช้จ่ายในงานประเพณีทุกชนิด

แผนชุมชน ประจำปี ๒๕๖๑

บ้าน .....ป่าเหว..... หมู่ที่ .....๕..... ตำบล.....อุโมงค์..... อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน

โครงการ/กิจกรรมในการพึ่งตนเอง " พ" (หมายถึงกิจกรรม/โครงการ ที่หมู่บ้านดำเนินการเองโดยไม่ได้ขอรับการสนับสนุนงบฯ จากแหล่งอื่นใด)

ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ลักษณะ/เป้าหมาย/ปริมาณงาน	งบประมาณ	หน่วยดำเนินการ	ระยะเวลา ดำเนินการ
๑	ตกแต่งไม้ดอกไม้ประดับบริเวณหน้าบ้าน รั้วต้นขา หน้าบ้านนำมอ	เพื่อให้ประชาชนได้มีจิตสำนึกและร่วม แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม	-	ชุมชน	ตลอดปี
๒	รณรงค์ทำความสะอาดและรักษาแม่น้ำลำคลอง	เพื่อสร้างจิตสำนึกการรักษาแม่น้ำแก่ ประชาชน	-	ชุมชน	ตลอดปี
๓	อากาศสดใสไร้หมอกควัน ลดการเผา (แก้ปัญหาหมอกควัน)	เพื่อสร้างอากาศที่บริสุทธิ์ใน ชุมชน	-	ชุมชน	พ.ย. – ม.ค.
๔	รณรงค์คัดแยกขยะมูลฝอยในชุมชน	เพื่อให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการคัดแยก ขยะ	-	ชุมชน	ตลอดปี
๕	กำจัดวัชพืชหรือรักษาความสะอาดในที่สาธารณะ	เพื่อป้องกันทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	-	ชุมชน	ตลอดปี
๖	ประหยัดพลังงานในชุมชน	เพื่อให้ประชาชนร่วมประหยัดพลังงาน	-	ชุมชน	ตลอดปี

๗	โครงการถนนปลอดขยะ	เพื่อให้ชุมชนร่วมแก้ปัญหาขยะในทางสาธารณะ	-	ชุมชน	ตลอดปี
ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ลักษณะ/เป้าหมาย/ปริมาณงาน	งบประมาณ	หน่วยดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ
๘	ส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ อสม.	เพื่อให้ อสม.มีประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชน	-	เทศบาล / ชุมชน	มี.ค.
๙	เข้าร่วมกิจกรรมวัน อสม. แห่งชาติ (๒๐ มีนาคม)	เพื่อให้ อสม.ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง	-	เทศบาล / ชุมชน	มี.ค.
๑๐	ส่งเสริมสุขภาพใจในชุมชน	เพื่อป้องกันการฆ่าตัวตายในชุมชน	-	เทศบาล / ชุมชน	ตลอดปี
๑๑	ควบคุมป้องกันโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำ (โรคฉี่หนู, โรคซาร์, โรคไข้หวัดนก)	เพื่อป้องกันไม่ให้โรคระบาดในชุมชน	-	เทศบาล / ชุมชน	ตลอดปี
๑๒	ควบคุมป้องกันและเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก	เพื่อให้ประชาชนปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก	-	เทศบาล / ชุมชน	มี.ย.
๑๓	ตรวจคัดกรองโรคความดันโลหิตสูงและเบาหวานในชุมชน	เพื่อส่งเสริมสุขภาพและเฝ้าระวังโรคความดันและเบาหวานในชุมชน	-	เทศบาล / ชุมชน	

๑๔	โครงการสายใยรักแห่งครอบครัวในพระบรมราชูปถัมภ์พระองค์เจ้าศรีรัตน	เพื่อส่งเสริมให้ครอบครัวมีความรักความอบอุ่นและประชาชนเห็นความสำคัญในการเลี้ยงดูบุตรให้มีการเจริญเติบโตตามวัย	-	เทศบาล / ชุมชน	
๑๕	เข้าร่วมกีฬาต้านยาเสพติดตำบลอุโมงค์ ๑๑ ชุมชน	เพื่อให้ประชาชนได้แข่งขันกีฬาต้านยาเสพติด	-	เทศบาล / ชุมชน	
ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ลักษณะ/เป้าหมาย/ปริมาณงาน	งบประมาณ	หน่วยดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ
๑๖	เข้าร่วมงานวันเด็กแห่งชาติ	เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในวันสำคัญ	-	เทศบาล / ชุมชน	ม.ค.
๑๗	เข้าร่วมกิจกรรมวันสตรีสากล	เพื่อให้กลุ่มสตรีได้มีบทบาทมากขึ้น	-	เทศบาล / ชุมชน	
๑๘	เข้าร่วมรวมพลังท้องถิ่นจัดภัยยาเสพติดร่วมเทิดไถ้องค์ราชัน	เพื่อส่งเสริมกิจกรรมตำบลนำร่องแก้ปัญหา ยาเสพติดอย่างยั่งยืน	-	เทศบาล / ชุมชน	
๑๙	เข้าร่วมท้องถิ่นเรียนรู้เขตชุมชนประชาธิปไตย	เพื่อส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย	-	เทศบาล / ชุมชน	
๒๐	เข้าร่วมโครงการอาสาสมัครปกป้องสถาบัน (อสป.)	เพื่อสร้างความรักความสามัคคีในชุมชน	-	เทศบาล / ชุมชน	

๒๑	เข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาการเพิ่มประสิทธิภาพแก่ผู้นำชุมชน	เพื่อพัฒนาผู้นำชุมชนในการทำงาน	-	เทศบาล / ชุมชน	
๒๒	เข้าร่วมกิจกรรมวัน อปพร. ประจำปี (๒๒ มี.ค.)	เพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงบทบาทของอปพร.	-	เทศบาล / ชุมชน	มี.ค.
๒๓	เข้าร่วมฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยบรรเทาสาธารณภัย (อปพร.)	เพื่อป้องกันสาธารณภัยและความปลอดภัยแก่ประชาชน	-	เทศบาล / ชุมชน	
๒๔	เข้าร่วมงานวันแม่แห่งชาติเฉลิมพระชนมพรรษา ๑๒ สิงหาคม(วันแม่แห่งชาติ)	เพื่อให้ประชาชนได้มีกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติฯ	-	เทศบาล / ชุมชน	๑๒ ส.ค.
ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ลักษณะ/เป้าหมาย/ปริมาณงาน	งบประมาณ	หน่วยดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ
๒๕	เข้าร่วมงานวันปิยมหาราช ๒๓ ตุลาคม	เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมรำลึกถึงรัชกาลที่ ๕	-	เทศบาล / ชุมชน	๒๓ ต.ค.
๒๖	เข้าร่วมงานวันพ่อแห่งชาติเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคมหาราช (วันพ่อแห่งชาติ)	เพื่อให้ประชาชน ได้ร่วมกิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ	-	เทศบาล / ชุมชน	๕ ธ.ค.
๒๗	แห่เทียนพรรษา	เพื่ออนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษา	-	เทศบาล / ชุมชน	ก.ค.
๒๘	เข้าร่วมโครงการ “ตักบาตรเทโวโรหนะ”	๑. เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๒. ส่งเสริมให้ประชาชนได้ปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา	-	เทศบาล / ชุมชน	ต.ค.

๒๙	อบรมฝึกสอนศิลปะการฟ้อนรำพื้นเมือง	เพื่อให้ส่งเสริมสืบทอดศิลปะฟ้อนรำ	-	เทศบาล / ชุมชน	
๓๐	ประเพณียี่เป็ง	เพื่อส่งเสริม สืบทอดและอนุรักษ์ประเพณียี่เป็ง	-	เทศบาล / ชุมชน	พ.ย.
๓๑	อุโมงค์จุ่มใจ ปีใหม่เมือง	เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีปีใหม่เมือง	-	เทศบาล / ชุมชน	เม.ย.
๒	ตามรอยพระพุทธศาสนา ฟังธรรมะทุกเดือน	เพื่อให้ความรู้และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม	-	เทศบาล / ชุมชน	ทุกเดือน
๓๓	โครงการ “สัปดาห์ส่งเสริมพุทธศาสนา” (วันวิสาขบูชา)	เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา	-	เทศบาล / ชุมชน	พ.ค.
๓๔	อากาศสดใสไร้หมอกควัน ลดการเผา(แก้ปัญหามอกควัน)	เพื่อสร้างอากาศที่บริสุทธิ์ในชุมชน	-	เทศบาล / ชุมชน	พ.ย. – ม.ค.
ลำดับที่	โครงการ/กิจกรรม	ลักษณะ/เป้าหมาย/ปริมาณงาน	งบประมาณ	หน่วยดำเนินการ	ระยะเวลาดำเนินการ
๓๕	ปลูกต้นไม้ยืนต้นในที่สาธารณะ GREEN CITY	เพื่อให้ที่สาธารณะมีความร่มรื่น มีสิ่งแวดล้อมที่ดี	-	เทศบาล / ชุมชน	ตลอดปี
๓๖	วันเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง	เพื่อจัดงานเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง	-	เทศบาล / ชุมชน	ก.พ. – มี.ค.

๓๗	พัฒนาเครือข่าย ‘ Home Stay”	เพื่อส่งเสริมรายได้ให้ชุมชน จากการท่องเที่ยว	-	เทศบาล / ชุมชน	
๓๘	ฝึกอบรมอาชีพหลักสูตรระยะสั้น	เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้ว่างงานหรืออาชีพ เสริม	-	เทศบาล / ชุมชน	
๓๙	โครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา	ยุทธศาสตร์ที่ ๑ แผนงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม	๒๐,๐๐๐ บาท	เทศบาลตำบล อุโมงค์	ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

๔.๑.๒ แผนชุมชนบ้านแพะต้นยางงาม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ชุมชนบ้านแพะต้นยางงามได้มีการขับเคลื่อนกระบวนการทำแผนชุมชนอย่างมีขั้นตอน มีการประชาคมหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนชุมชน โดยเริ่มจากการปรึกษาหารือกับคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดทำร่างแผนชุมชนก่อน แล้วนำไปสู่เวทีประชาคมหมู่บ้านให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรองแผนให้มีความถูกต้องและนำไปใช้ได้จริง

๔.๑.๒.๑ ประวัติหมู่บ้าน

บ้านแพะ สมัย ๑๕๐ ปี ได้มีพ่อหนานปัญญา พร้อมภรรยาคือแม่อุ้ยขา มาจากเมืองสิบสองปันนา อยู่ระหว่างเมืองจันทน์กับเมืองพม่า ได้มาพักอยู่บริเวณป่าไผ่ ซึ่งแต่ก่อนบ้านแพะเป็นที่ดินมีต้นไม้ไผ่ ไม้เหียง ไม้ยาง ขึ้นเต็มและมีพื้นที่นาอยู่รอบๆ บริเวณป่า พ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยขา ได้แผ้วถางปลูกเป็นกระท่อมอยู่จนมีบุตรธิดา กำเนิดสืบทอดและขยายบุกเบิกขึ้นไปทางทิศตะวันออกคือ บ้านป่าปี่ บ้านเตาปูน บ้านป่าเหียง ป่าเปา บ้านใหม่ โดยรวมเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ หมู่ที่ ๑ บ้านธิ โดยมีขุนธิ ซึ่งเป็นบุตรของพ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยขา เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ต่อมาปี ๒๕๒๘ บ้านแพะต้นยางงาม ได้แยกออกมาจากหมู่ที่ ๑ เป็นหมู่ที่ ๑๑ โดยมีบ้านป่าปี่รวมอยู่ด้วยและในปี ๒๕๔๑ บ้านป่าปี่ ได้แยกออกไปตั้งหมู่บ้านใหม่เป็นหมู่ ๑๗ บ้านป่าปี่ จุดเด่นของบ้านแพะต้นยางงาม มีต้นยางขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ เมตร ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านสอบถามผู้รู้ก็ได้ คำตอบว่า เกิดมาก็เห็นเป็นต้นยางตั้งอยู่แล้ว เลยเพิ่มชื่อหมู่บ้านเดิมคือบ้านแพะ เป็นบ้านแพะต้นยางงาม ถึงปัจจุบัน

๔.๑.๒.๒ ประชากรและครัวเรือน รายได้เฉลี่ย

ประชากรมีจำนวนทั้งหมด ๒๖๙ คน^{๑๔๑} แยกเป็น ชาย ๑๒๓ คน หญิง ๑๔๖ คน ครัวเรือนในหมู่บ้านมีจำนวน ๗๗ ครัวเรือน บ้านแพะ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีรายได้เฉลี่ย ๕๐,๕๑๗.๗๐ บาทต่อคนต่อปี^{๑๔๒}

๔.๑.๒.๓ การประกอบอาชีพ

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้านได้จากสินค้าเกษตรกรรมและปศุสัตว์ เช่นมูลสัตว์ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เพื่อบริโภคและจำหน่าย สินค้าเกษตร เช่นข้าว ลำไย พริกชี้หนู แดงกว่า ถั่วฝักยาว บวบเหลี่ยม มะเขือยาว มะเขือเทศ มะเขือเจ้าพระยา มะเขือเปราะ อาชีพเสริมของกลุ่มต่างๆเช่น สิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้ของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า กลุ่ม

^{๑๔๑} ข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๙

^{๑๔๒} อ้างอิงจาก จปฐ. ปี ๒๕๕๙

อาชีพผางประทีป กลุ่มอาชีพทำข้าวควบการเลี้ยงกุ้งสวยงาม กลุ่มทอผ้า กลุ่มสืบสานตำนานข้าวบ้านแพะ เป็นต้น

๔.๑.๒.๔ .ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณี/ และความเชื่อ

ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ประเพณีทำบุญตานข้าวใหม่ คือ ทำบุญทานข้าวใหม่ ในเดือนมกราคมประเพณีทำบุญปอยหลวง คือ ทำบุญสิ่งปลูกสร้างใหม่ของวัด เช่น ศาลาวิหาร อาคารเปรียญ ประเพณีทำบุญวันมาฆบูชา ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ในเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลี (ไม้ค้ำโพธิ์) ในเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีชนทรายเข้าวัด ในเทศกาลสงกรานต์ ประเพณีทำบุญสืบชะตาหมู่บ้าน (การสะเดาะเคราะห์) ประเพณีทำบุญในวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา ประเพณียี่เป็ง ทำบุญตักบาตรและฟังธรรมมหาชาติ (ในช่วงวันลอยกระทงของทุกปี) ประเพณีทำบุญสลากภัต คือ การทำบุญไปหาผู้ล่วงลับ ทำบุญไปถวายหน้า และการจัดหาเงินทุนสำหรับพระเณรไว้เป็นปัจจัยใช้สอย

แผนชุมชนชุมชนแพะต้นยางงาม ประจำปี ๒๕๖๑

๑. ด้านเศรษฐกิจ

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑.	โครงการส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่	๑๗๑,๒๕๐.-	๕๐ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		
๒.	โครงการสืบสานตำนานข้าว	๒๐,๐๐๐.-	๗๗ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		
๓.	โครงการแปรรูปอาหารจากปลา	๒๐,๐๐๐.-	๓๐ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		

๔.	โครงการปลูกมะนาวในบ่อซีเมนต์	๑๐๐,๐๐๐.-	๓๐ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
----	------------------------------	-----------	---	--	--	---	--	--

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๕.	โครงการเพิ่มทักษะการทำข้าวควบ	๒๐,๐๐๐.-	๓๓ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	√			
๖.	โครงการปลูกผักสวนครัว	๑๐,๐๐๐.-	๓๓ ครัวเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	√			

๗.	โครงการส่งเสริมอาชีพการเลี้ยงกบ	๑๐๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรื้อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	√			
๘.	โครงการส่งเสริมอาชีพการทำผางประทีป	๑๕,๐๐๐.-	๒๐ ครั้วเรื้อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
๙.	โครงการจัดทำดอกไม้	๑๕,๐๐๐.-	๑๕ คน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑๐.	โครงการขนมไทย	๑๕,๐๐๐.-	๒๐ คน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		

๑๑.	โครงการเพิ่มทักษะจักรสาน	๒๐,๐๐๐.-	๒๐ คน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
๑๒.	โครงการฟื้นฟูการทอผ้า	๗๐,๐๐๐.-	๑๐ คน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
๑๓.	โครงการนำหมักชีวภาพ	๑๕,๐๐๐.-	๓๐ คน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		

๒. ด้านสังคมและคุณภาพชีวิต

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑.	โครงการธรรมะบรรยาย	๑๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ทั้งปี	๑.พระสงฆ์ร่วมกิจกรรมประจำ ทุกเดือน ๒.พิธีกรรมทางศาสนา	✓			
๒.	โครงการรณรงค์การใช้สิทธิเลือกตั้ง	๕,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	✓			
๓.	โครงการลดละเลิกอบายมุข(งดเหล้าในงานศพ)	๕,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	✓			

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วย ดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑.	โครงการผลิตปุ๋ยหมัก	๓๐๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	✓			
๒.	โครงการข้าวอินทรีย์	๒๐๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	✓			
๓.	โครงการปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้าน แห่งที่ ๒	๒๐๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			✓	
๔.	โครงการขุดเจาะบ่อบาดาล	๔๖๖,๐๐๐.-	๑จุด ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			✓	

๕.	โครงการวางท่อระบายน้ำ คสล. ซอย ๑	๒๐,๐๐๐.-	๑จุด ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๖.	โครงการเปลี่ยนท่อระบบประปาในหมู่บ้าน (ขนาด ท่อ ๒ นิ้ว เป็น ๓ นิ้ว)	๔๐๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๗.	โครงการขยายเขตไฟฟ้าแรงสูงพร้อมติดตั้งหม้อ แปลงไฟฟ้าทางเข้าอุโบสถ	๑,๘๐๐,๐๐๐.	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๘.	โครงการวางท่อระบายน้ำ คสล. ซอย ๑ เลียบถนน ที่นา (พ่อบุญป่า ไชยา)	ตามประมาณ การของ เทศบาล	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๙.	โครงการลดขยะในชุมชน	๑๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ	√			

			๒๕๕๙-๒๕๖๐	๓.ติดตามประเมินผล				
๐.	โครงการสร้างฝายชะลอน้ำ(ฝายพ้อถา)	๗๕,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ		√		
๑.	โครงการหลังบ้านน้ำคู ในบ้านน้ำอยู่ หน้าบ้านน้ำ มอง	๓๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		√		
ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑๒.	โครงการแปรรูปผลิตภัณฑ์เหลือใช้	๑๐,๐๐๐.-	๒๐ ครั้วเรือน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล	√			

๓.	โครงการขุดลอกลำเหมือง	๓๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรื่อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	๑.จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ		√		
๔.	โครงการก่อสร้างถนนโอเวอร์เลย์แอสฟัลติกคอนกรีต ซอย ๖	ตามประมาณการของเทศบาล	ทุกครั้วเรื่อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๕.	โครงการก่อสร้างลำเหมืองคอนกรีตหลังบ้านป่าย่น	ตามประมาณการของเทศบาล	ทุกครั้วเรื่อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๖.	โครงการวางท่อระบายน้ำท่วมขัง บ้านเลขที่ ๒๓ ๒๓/๑ ๒๓/๒	ตามประมาณการของเทศบาล	ทุกครั้วเรื่อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	
๗.	โครงการก่อสร้างถนน คสล.บ้านแพะ-ป่าลาน	ตามประมาณการของเทศบาล	ทุกครั้วเรื่อน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙-๒๕๖๐	ดำเนินการตามประมาณการ			√	

๔. ด้านความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลาดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑.	โครงการจัดชุดเฝ้าระวังป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด(ชรบ)	๒๐,๐๐๐.-	๗๗ ครั้วเรือน	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ	✓			

๕. ด้านบริหารจัดการ

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	งบประมาณ	เป้าหมาย/ ระยะเวลา ดำเนินการ	รายละเอียด/วิธีดำเนินการ	วิธีการดำเนินการ (ระบุ ✓)			หมายเหตุ (หน่วยดำเนินงาน)
					ทำเอง	ทำร่วม	หน่วยงานอื่นทำให้	
๑.	โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศชุมชน	๓๐,๐๐๐.-	๑๘ คน	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		
๒.	โครงการมีคฤหบดีชุมชุน	๑๐,๐๐๐.-	๑๐ คน	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		
.	โครงการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการหมู่บ้าน	๑๐,๐๐๐.-	คณะกรรมการ หมู่บ้าน ๙ ฝ่าย จำนวน ๒๕ คน	๑.อบรมให้ความรู้และทักษะ ๒.ดำเนินกิจกรรมตามโครงการ ๓.ติดตามประเมินผล		✓		

ส่วนที่ ๔ การทบทวนแผนพัฒนาหมู่บ้าน(ให้หมู่บ้านมีการทบทวนแผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นประจำ อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง เพื่อให้แผนพัฒนาหมู่บ้านเป็นปัจจุบันและมีข้อมูลที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริง)

วัน/เดือน/ปี	บทวน ครั้งที่	มติที่ประชุม	จำนวนผู้เข้าร่วม ประชุม	หมายเหตุ
๗ เมษายน ๒๕๕๙		มติที่ประชุม – โครงการจัดหาแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อการเกษตร (ขุดเจาะบ่อบาดาล)	๖๓ คริวเรือน	
		มติที่ประชุม – โครงการด้านการส่งเสริมอาชีพคือ โครงการเพิ่มทักษะ พัฒนารายได้ กระจายความสุขสู่ชุมชน (การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่)		

๔.๒ การถอดบทเรียนชุมชน

๔.๒.๑ การจัดทำ SWOT จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและอุปสรรคของชุมชน

การสรุปสถานการณ์พัฒนา โดยการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค สรุปผล การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและข้อจำกัดด้านการพัฒนาของชุมชนป่าเหี้ยวและแพะต้นยางงาม จังหวัดลำพูน (SWOT) ตารางการวิเคราะห์ปัจจัยภายในของพื้นที่ (จุดแข็ง – จุดอ่อน)

ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน(Weakness)
๑. โครงสร้างพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - มีเส้นทางคมนาคมขนส่งขนาดใหญ่ผ่าน เช่น ถนนซูเปอร์ไฮเวย์ ถนนเลียบรินทางรถไฟและทางรถไฟ - การเดินทางสะดวกเชื่อมโยงจังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ ถนนหมายเลข ๑๐๖ (เชียงใหม่-ลำพูน), หมายเลข ๑๑๑ (ถนนซูเปอร์ฯ) ถนนเลียบรินทางรถไฟ ทางรถไฟ - ถนน ตรอกซอยต่าง ๆ ในหมู่บ้านเชื่อมโยงกับพื้นที่การเกษตรเพียงพอ - ระบบไฟฟ้าแสงสว่าง การติดต่อสื่อสารเพียงพอ 	<ul style="list-style-type: none"> - ถนนสายหลักหมายเลข ๑๐๖ (เชียงใหม่-ลำพูน) ไม่มีที่ระบายน้ำทำให้น้ำขัง - ถนนบางสาย เช่น เส้นผ่าน หมู่ที่ ๑๑ ชำรุดเพราะไม่อยู่ในความดูแลของเทศบาล และไม่มีการควบคุมรถขนาดใหญ่ - ถนนสายบ้านป่าเส้า ดำเนินงานล่าช้า สร้างปัญหาในการเดินทาง - การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานยังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร ทำให้ถนนชำรุดเสียหาย - ไม่มีระบบการวางผังเมืองที่ดี
๒. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - มีแหล่งน้ำสายหลักหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตชุมชนได้แก่ ลำน้ำปิงห่าง ลำน้ำกวง ลำเหมืองแก้วศอก ร่องเขี้ยว ฯลฯ - มีลำเหมืองหรือแหล่งน้ำสามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี หรือเลี้ยงปลา - สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์สวยงาม 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดระบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำที่ดี - ประชาชนที่อยู่อาศัยยังขาดจิตสำนึกในการรักษาแหล่งน้ำ - ไม่มีพื้นที่สำหรับเป็นป่าชุมชน - การพัฒนาแหล่งน้ำมีข้อจำกัด
๓. ด้านเศรษฐกิจ - ผลผลิตการเกษตร	<ul style="list-style-type: none"> - มีผลผลิตการเกษตรหลักคือลำไย - มีพืชทางการเกษตรอื่น ๆ ออกสู่ตลาด - มีแหล่งทุนการทำการเกษตร 	<ul style="list-style-type: none"> - ราคาผลผลิตการเกษตรไม่ค่อยดี - การใช้ปุ๋ยเคมีทำการเกษตร - เกษตรกรมีหนี้สินจำนวนมาก

- อุตสาหกรรม	- มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่รองรับ แรงงานจำนวนมาก - มีพื้นที่รองรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่ จะเกิดขึ้น เช่น ถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เป็นต้น	- โรงงานอุตสาหกรรมส่งผลกระทบต่อวิถี ชีวิตและชุมชน - โรงงานอุตสาหกรรมรुक้าพื้นที่ การเกษตร เช่น ที่นา สวน ฯลฯ
- การค้าขาย	- มีองค์การตลาดอยู่ในพื้นที่เป็นแหล่งจำหน่าย สินค้า - มีธุรกิจร้านค้าหลากหลาย ท้องถิ่นสามารถ จัดเก็บภาษีได้มาก	- เทศบาล ไม่มีอำนาจบริหารจัดการ องค์การตลาด
- อาชีพ / การมีงานทำ	- มีกลุ่มอาชีพที่หลากหลายทุกชุมชน - บางกลุ่มอาชีพได้รับการพัฒนาสินค้า และการ บริหารจัดการที่ดี - ประชาชนส่วนใหญ่มีงานทำ(ผู้ที่จบจากระบบ การศึกษา) เพราะอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรม	- บางกลุ่มอาชีพไม่มีความยั่งยืน ขาดการ บริหารจัดการที่ดี - มีแรงงานแฝงหรือแรงงานต่างด้าวใน พื้นที่จำนวนมาก
- การท่องเที่ยว	- มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือเชิงเกษตร - มีกลุ่ม Home Stay รองรับการท่องเที่ยว ทางเลือก	- ขาดการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับพื้นที่ ใกล้เคียง และประชาสัมพันธ์ไม่ดี
ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน(Weakness)
๔. ด้านสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และการศึกษา	- สังคมในชุมชนยังคงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น - มีวัฒนธรรมภูมิปัญญาเก่าแก่ - ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ เอื้อ อาหารต่อกัน - มีสถาปัตยกรรมเก่าที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ - มีสถานศึกษาในพื้นที่และใกล้เคียงเป็นโอกาส ทางการศึกษาของประชาชน - มีมหาวิทยาลัยใกล้พื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สถาบันบัณฑิตพัฒนา บริหารศาสตร์(นิด้า)ลำพูน	- ประชาชนในชุมชนยังมีความแตกแยก ทางความคิด - วิถีชีวิตดั้งเดิมมีแนวโน้มจะถูกกลืนจาก วัฒนธรรมบริโภคนิยม เช่น สิ่งของ ฟุ่มเฟือยในชีวิต - การก่อสร้างขาดการนำภูมิปัญญาและ สถาปัตยกรรมท้องถิ่นมาใช้ - ประชาชนด้อยโอกาสไม่มีโอกาสเรียนต่อ - มีการใช้แรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ทำ ให้ส่งผลกระทบต่อปัญหาอาชญากรรม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในชุมชน

	<ul style="list-style-type: none"> - ประเพณีท้องถิ่นของแต่ละชุมชนได้รับการสืบทอด - เทศบาล ได้รับการคัดเลือกเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำร่องในการแก้ปัญหายาเสพติดอย่างยั่งยืน - ประชาชนมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยสูง 	<ul style="list-style-type: none"> - ค่านิยมของประชาชนไม่ส่งบุตรหลานเรียนโรงเรียนในพื้นที่ - เด็ก ไม่นิยมบวชเรียน และขาดพระภิกษุที่จะส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม - การทะเลาะกันของกลุ่มนักเรียน - มีแหล่งมั่วสุม เช่น ร้านเหล้าตอง เกม ฯลฯ เป็นจุดเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด
๕. ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - มีบุคลากรในการดูแลสุขภาพทุกหมู่บ้าน(อสม.) - มีศูนย์แพทย์ตำบลอุโมงค์ในพื้นที่ - มีกิจกรรมด้านการส่งเสริมการดูแลสุขภาพทุกชุมชน - สภาพคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้รับการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น ลดโลกร้อนด้วยมือเรา คลองสวยน้ำใส - มีเทศบาลฯ ระบุว่าด้วยบ่อดักไขมัน แก้ปัญหาการปล่อยน้ำเสียลงสู่ลำน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่มีแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลายที่ไม่สามารถทำลายได้หมด - การแพร่ระบาดของโรคไข้เลือดออก - ผู้สูงอายุ ผู้พิการยังไม่ได้รับเบี้ยเลี้ยงพอ - พฤติกรรมกลุ่มเสี่ยงของเยาวชนต่อการเกิดโรคจากการมีเพศสัมพันธ์ - ประชาชนยังขาดจิตสำนึกและร่วมแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม
๖. ด้านอื่น ๆ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นเทศบาลที่มีการบริหารจัดการที่ดีมีขีดความสามารถในการให้บริการประชาชน - มีงบประมาณเพียงพอในการบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่ - เทศบาลตำบลอุโมงค์เป็นที่รู้จักของหน่วยงานทั่วไปเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงาน - เขตเทศบาล มีความพร้อมในการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน - เทศบาล ได้รับรางวัลการประกวดมากมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาประชาชนสร้างที่อยู่รูกกล้าที่สาธารณะลำน้ำ ลำเหมือง - มีที่ดินรกร้างว่างเปล่าขาดการดูแลจากเจ้าของที่ดิน - การบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ยังไม่สามารถทำได้เต็มที่ - ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นมาก

ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน(Weakness)
๑. นโยบายรัฐบาล	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐบาล มีนโยบายอุดหนุนงบประมาณให้ผู้ว่าราชการแก้ไขปัญหาโดยให้ท้องถิ่นเสนอโครงการเร่งด่วน - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยึดหลัก พ.ร.บ. ระเบียบบริหารราชการที่ดี - นโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาล 	
๒. ด้านเศรษฐกิจ	<ul style="list-style-type: none"> - มีผลผลิตลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของประชาชนสามารถขายในตลาดต่างประเทศ - การส่งเสริมตลาดการค้าเสรีของรัฐบาล ทำให้มีโอกาสส่งสินค้าไปหลายประเทศมากขึ้น - เส้นทางคมนาคมเอื้อประโยชน์การจำหน่ายสินค้าออกนอกพื้นที่ - การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ การลงทุน การประกันราคาสินค้าการเกษตร เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ผลผลิตมีจำนวนมากล้นตลาดทำให้ราคาไม่ดี - รัฐบาลไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาราคผลผลิตทางการเกษตร - คุณภาพสินค้าการเกษตรไม่สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ - รัฐบาล ยังไม่มีแบบกำหนดผังเมืองที่ชัดเจน
๓. ด้านการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - การควบคุมมลพิษมีความร่วมมือกับพื้นที่ที่ใกล้เคียงกัน - มีสถานพยาบาล และบุคลากรทางการแพทย์ใกล้เคียงรองรับการดูแลสุขภาพประชาชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาและสถิติการฆ่าตัวตายยังอยู่ในอัตราสูง - ด้านมลพิษจากพื้นที่ใกล้เคียง ไม่สามารถควบคุมได้ - ลำเหมือง เกิดวัชพืช และตื้นเขิน - มีแหล่งสถานบันเทิงใกล้พื้นที่ทำให้เยาวชนมั่วสุม และการระบาดของโรคเอดส์มีอัตราสูง
๔. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบการคมนาคมทำให้สะดวกในการติดต่อคมนาคม 	<ul style="list-style-type: none"> - มีรถบรรทุกขนาดใหญ่วิ่งในเส้นทางควบคุมทำให้ถนนได้รับความเสียหาย - ระบบจราจรไม่ดีมีอุบัติเหตุบ่อยครั้งและ

	- ภูมิทัศน์ถนนสองข้างทางสวยงาม เป็นเอกลักษณ์ของลำพูน	ประชาชนไม่เคารพกฎจราจร
	โอกาส (Opportunities)	ปัญหา อุปสรรค(Threats)
	<p>๑. ชุมชน เทศบาล สามารถเสนอขอของบประมาณเร่งด่วนจากจังหวัดโดยตรง</p> <p>๒. พรบ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้อำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะและถ่ายโอนภารกิจให้แก่เทศบาล</p> <p>๓. วิสัยทัศน์จังหวัดลำพูนที่มุ่งสู่มรดกโลก เกษตรปลอดภัย</p> <p>อุตสาหกรรมคุณภาพ</p> <p>๔. ชุมชน เทศบาลสามารถพัฒนาศูนย์เกษตรอินทรีย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ระดับจังหวัดได้</p> <p>๕. ชุมชน เทศบาล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่หน่วยงาน องค์กรทั่วไป</p> <p>๖. ชุมชน เทศบาล เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการของเทศบาล เพื่อการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี</p> <p>๗. ประชาชน ได้รับการบริการด้านสุขภาพอย่างทั่วถึง</p> <p>๘. ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ได้รับการดูแลจากเทศบาล และ อสม. ในระดับหนึ่ง</p> <p>๘. ชุมชน เทศบาล มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่</p> <p>๙. ชุมชนเทศบาล สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน</p>	<p>๑. สถานะเศรษฐกิจปัจจุบัน ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนสูงขึ้น</p> <p>๒. มีประชากรแฝงในพื้นที่หรือแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก ซึ่งสร้างปัญหาในชุมชน</p> <p>๓. การขยายตัวของโรงงาน อุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนและก่อปัญหาต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่</p> <p>๔. ประชาชน ยังขาดวินัยในการใช้จ่ายเงิน ทำให้มีหนี้สิน และไม่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>๕. บางชุมชน ผู้นำมีความคิดขัดแย้งกันทำให้เกิดความแตกแยก เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับประธานชุมชน</p> <p>๖. การเปิดร้านคาราโอเกะ เกม ร้านเหล้าตอง ในพื้นที่ซึ่งไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้เป็นแหล่งมั่วสุม และการแพร่ระบาดของยาเสพติด</p> <p>๗. โรคไข้เลือดออกยังระบาดในพื้นที่ในอัตราสูง</p> <p>๘. ประชาชนยังขาดความรู้ในการรักษาและดูแลสุขภาพของตนเอง</p> <p>๙. การทำงานของคณะกรรมการชุมชนยังขาดระบบการบริหารจัดการที่ดี</p>

	<p>องค์กรต่าง ๆ ในการดำเนินงานร่วมกัน</p> <p>๑๐. เทศบาลตำบลอุโมงค์ ได้รับเลือกเป็นเทศบาลนำร่องถ่ายภัยยาเสพติด</p> <p>๑๑. กลุ่มอาชีพบางกลุ่มมีศักยภาพในการพัฒนาสินค้าและการตลาด</p> <p>๑๒. การอนุรักษ์พืชผลทางการเกษตร (ลำไย) และพัฒนาคุณภาพให้ เป็นที่ต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น</p> <p>๑๓. เทศบาล จะก่อสร้างและพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในที่ดินของเทศบาล</p> <p>๑๔. การบริหารงานเทศบาล ฝ่ายบริหาร และฝ่ายสภาฯ มีความเป็นเอกภาพ รวมทั้งพนักงานเจ้าหน้าที่</p> <p>๑๕. เทศบาล สามารถผลิตไบโอดีเซล เพื่อเป็นพลังงานทางเลือกสำหรับใช้กับรถยนต์พาหนะของเทศบาลทำให้ประหยัดงบประมาณ</p> <p>๑๖. เทศบาล มีพื้นที่สำหรับก่อสร้างและพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้</p>	<p>๑๐. กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ยังไม่มีระบบการบริหารจัดการที่ดีทำให้ความยั่งยืน</p> <p>๑๑. บุคลากรภายในองค์กรยังขาดจิตสำนึกในการให้บริการประชาชนอย่างแท้จริง</p> <p>๑๒. การจัดเก็บขยะมีขยะตกค้างจำนวนมาก</p> <p>๑๓. ประชาชนยังมีการเผาขยะอันเป็นสาเหตุการเกิดปัญหามลภาวะ</p> <p>๑๔. สำนักงานเทศบาล มีพื้นที่คับแคบ ไม่เพียงพอต่อการบริการประชาชนในอนาคตได้</p> <p>๑๕. มาตรการการดูแลรักษาทรัพย์สินและความปลอดภัยของเทศบาล ยังไม่ดีเท่าที่ควร</p> <p>๑๖. การดำเนินงานบางกิจกรรมสำหรับการประกวดยังไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ฯลฯ</p>
--	--	---

จากการติดตามและประเมินของแผนพัฒนาเชิงคุณภาพและปริมาณในปีที่ผ่านมา จากภาพสะท้อนของประชาชนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจ ทั้งนี้การเน้นหลักการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ตรงกับวิสัยทัศน์ของชุมชนและเทศบาลที่ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงพบว่าการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานค่อนข้างจะสมบูรณ์เกือบเต็มพื้นที่ อาทิเช่น ถนนทางการเกษตร ไฟฟ้าส่องสว่าง สะพาน รางระบายน้ำ ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ หน่วยงานในพื้นที่และชุมชนทุกภาคีได้กำหนดทิศทางการพัฒนาไปสู่เป้าหมาย วิสัยทัศน์ ยึดหลักตำบลร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมรับผิดชอบ มุ่งสู่สังคมชุมชนแห่งสุขภาวะ สร้างศูนย์เรียนรู้ เป็นต้นแบบเพื่อบูรณาการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ การเน้นพัฒนา

ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้สมบูรณ์มากขึ้น ทั้งบุคลากร โครงสร้างต่างๆ ให้พร้อมขยายเครือข่าย เพื่อให้สถาบันครอบครัว ชุมชน มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนต่อไป

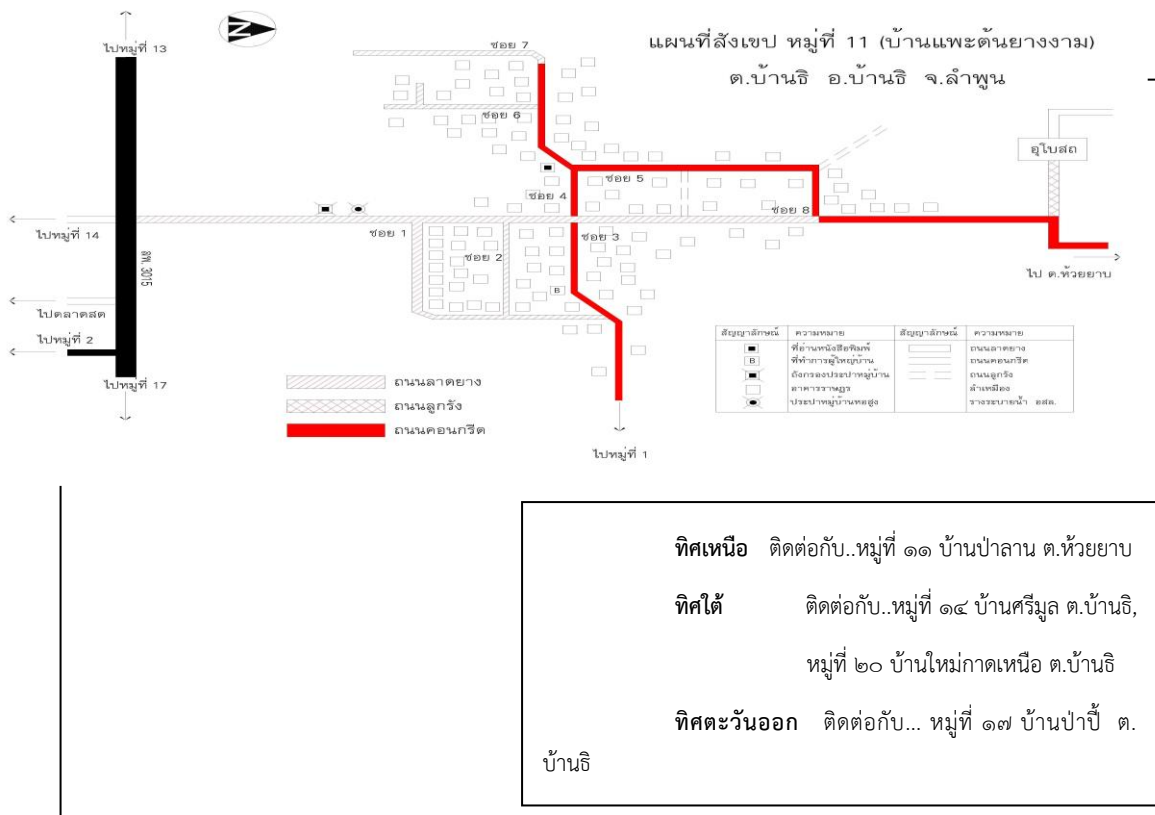
๔.๒.๒ บ้านแพะต้นยางงาม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านแพะต้นยางงาม “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ สู่หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม”

๑. ประวัติหมู่บ้าน

บ้านแพะ สมัย ๑๕๐ ปี ได้มีพ่อหนานปัญญา พร้อมภรรยาคือแม่อุ้ยชา มาจากเมืองสิบสองปับนา อยู่ระหว่างเมืองจันทน์กับเมืองพม่า ได้มาพักอยู่บริเวณป่าไผ่ ซึ่งแต่ก่อนบ้านแพะเป็นที่ดินมีต้นไม้ไผ่ ไม้เหียง ไม้ยาง ขึ้นเต็มและมีพื้นที่นาอยู่รอบๆ บริเวณป่า พ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยชา ได้แผ้วถางปลูกเป็นกระท่อมอยู่จนมีบุตรธิดา กำเนิดสืบทอดและขยายบุกเบิกขึ้นไปทางทิศตะวันออกคือ บ้านป่าปี่ บ้านเตาปูน บ้านป่าเหียง ป่าเปา บ้านใหม่ โดยรวมเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ หมู่ที่ ๑ บ้านธิ โดยมีขุนธิ ซึ่งเป็นบุตรของพ่อหนานปัญญา แม่อุ้ยชา เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ต่อมาปี ๒๕๒๘ บ้านแพะต้นยางงาม ได้แยกออกมาจากหมู่ที่ ๑ เป็นหมู่ที่ ๑๑ โดยมีบ้านป่าปี่รวมอยู่ด้วยและในปี ๒๕๔๑ บ้านป่าปี่ ได้แยกออกไปตั้งหมู่บ้านใหม่เป็นหมู่ ๑๗ บ้านป่าปี่ จุดเด่นของบ้านแพะต้นยางงาม มีต้นยางขนาดใหญ่เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๒ เมตร ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านสอบถามผู้รู้ก็ได้ คำตอบว่า เกิดมาก็เห็นเป็นต้นยางตั้งอยู่แล้ว เลยเพิ่มชื่อหมู่บ้านเดิมคือบ้านแพะ เป็นบ้านแพะต้นยางงาม ถึงปัจจุบัน

สภาพทางภูมิศาสตร์

ทิศเหนือ ติดต่อกับ..หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าลาน ต.ห้วยยาบ
 ทิศใต้ ติดต่อกับ..หมู่ที่ ๑๔ บ้านศรีมูล ต.บ้านธิ,
 หมู่ที่ ๒๐ บ้านใหม่กาดเหนือ ต.บ้านธิ
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ... หมู่ที่ ๑๗ บ้านป่าปี่ ต.
 บ้านธิ

ภาพที่ ๑ แผนที่หมู่บ้าน

๒. สภาพที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

บ้านแพะ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ทั้งหมด
 ประมาณ

๑๖ ตารางกิโลเมตร เป็นหมู่บ้านของตำบลบ้านธิ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านธิ
 ประมาณ ๔.๕ กิโลเมตร

๓. อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านป่าลาน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลห้วยยาบ

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านใหม่กาดเหนือ หมู่ที่ ๒๐ ตำบลบ้านธิ

ตะวันออก ติดต่อกับบ้านป่าปี่ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลบ้านธิ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านธิหลวง หมู่ที่ ๓ ต.บ้านธิ

๔. การคมนาคม/ สาธารณูปโภค

มีถนนสายหลักผ่านจากหมู่บ้านไปอำเภอและหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวน ๑ เส้นทาง คือ ถนนยาว ๑ กิโลเมตร ถนน คสล. ๑ กิโลเมตร

๕. ประชากรและครัวเรือน

ประชากรมีจำนวนทั้งหมด ๒๖๙ คน (ข้อมูล จปฐ. ปี ๒๕๕๙) แยกเป็น ชาย ๑๒๓ คน หญิง ๑๔๖ คน ครัวเรือนในหมู่บ้านมีจำนวน ๗๗ ครัวเรือน

๖. สภาพทางเศรษฐกิจ/รายได้

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้านได้จากสินค้าเกษตรกรรมและปศุสัตว์ เช่น มูลสัตว์ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เพื่อบริโภคและจำหน่าย สินค้าเกษตร เช่น ข้าว ลำไย พริกชี้หนู แตงกวา ถั่วฝักยาว บวบเหลี่ยม มะเขือยาว มะเขือเทศ มะเขือเจ้าพระยา มะเขือเปราะ อาชีพเสริมของกลุ่มต่างๆ เช่น สิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้ของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มวิสาหกิจทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า กลุ่มอาชีพผางประทีป กลุ่มอาชีพทำข้าวควบการเลี้ยงกุ้งสวยงาม กลุ่มทอผ้า กลุ่มสืบสานตำนานข้าวบ้านแพะ เป็นต้น

๗. รายได้เฉลี่ย (อ้างอิงจาก จปฐ. ปี ๒๕๕๙)

บ้านแพะ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีรายได้เฉลี่ย ๕๐,๕๑๗.๗๐ บาทต่อคนต่อปี

๘. ผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น

- ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสินค้าเกษตร เช่น ข้าวอินทรีย์ ปลาตุ๋นเค็มเดียว ข้าวควบ
- การทอผ้า
- ผลิตภัณฑ์สิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้เก่า
- สินค้าเกษตร เช่น ข้าว พริกชี้หนู แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือยาว มะเขือเจ้าพระยา มะเขือเปราะ บวบเหลี่ยม
- สินค้าปศุสัตว์ เช่น ไก่ กบ ปลา และมูลสัตว์
- ผลิตภัณฑ์จากงานช่าง ได้แก่ เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก

๙. สถานที่ท่องเที่ยว/สถานบริการ

- แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนเกือกกุล เพิ่มพูนวิถีไทย สร้างรายได้จากเศรษฐกิจชุมชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

- แหล่งเรียนรู้อุโบสถโบราณ
- แหล่งเรียนรู้สืบสานตำนานข้าวบ้านแพะ
- แหล่งเรียนรู้กิจกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดิน
- แหล่งเรียนรู้การบริหารจัดการทุนชุมชนดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๘ (โครงการริเริ่มสร้างสรรค์ปี ๒๕๕๘)

- แหล่งเรียนรู้การทำสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้เก่า
- แหล่งเรียนรู้การทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า
- แหล่งเรียนรู้การเลี้ยงกุ้งสวยงาม
- แหล่งเรียนรู้การทอผ้า
- แหล่งเรียนรู้การทำข้าวควบโบราณ
- แหล่งเรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก
- แหล่งเรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- แหล่งเรียนรู้ครัวเรือนต้นแบบสมุนไพรมะพร้าว
- แหล่งเรียนรู้ตลาดนัดชุมชน คนใต้ลือ

๑๐.ทักษะฝีมือแรงงานฯ

๑. ด้านการเกษตร
๒. ด้านการปศุสัตว์ เช่น ไก่พันธุ์ไข่ ไก่พื้นเมือง ไก่ชน เลี้ยงกบ ปลา
๓. ด้านอาชีพเสริม เช่น การทำข้าวควบ ข้าวแคบ สิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว
๔. งานช่าง เช่น ช่างก่อสร้าง งานไม้ งานปูน งานเหล็ก
๕. แปรรูปสินค้าทางการเกษตร

๑๑.ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณี/ และความเชื่อ

ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

๑. ประเพณีทำบุญตานข้าวใหม่ คือ ทำบุญตานข้าวใหม่ ในเดือนมกราคม

๒. ประเพณีทำบุญปอยหลวง คือ ทำบุญสิ่งปลูกสร้างใหม่ของวัด เช่น ศาลาวิหาร
อาคารเปรียญ

๓. ประเพณีทำบุญวันมาฆบูชา

๔. ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ ในเทศกาลสงกรานต์

๕. ประเพณีแห่ไม้ค้ำสะหลี (ไม้ค้ำโพธิ์) ในเทศกาลสงกรานต์

๖. ประเพณีขนทรายเข้าวัด ในเทศกาลสงกรานต์

๗. ประเพณีทำบุญสืบชะตาหมู่บ้าน (การสะเดาะเคราะห์)

๘. ประเพณีทำบุญในวันเข้าพรรษา

๙. ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา

๑๐. ประเพณียี่เป็ง ทำบุญตักบาตรและฟังธรรมมหาชาติ (ในช่วงวันลอยกระทงของ
ทุกปี)

๑๑. ประเพณีทำบุญสลากภัต คือ การทำบุญไปหาผู้ล่วงลับ ทำบุญไปถวายหน้า และ
การจัดหาเงินทุนสำหรับพระเณรไว้เป็นปัจจัยใช้สอย

๑.๒. วิถีชีวิตชุมชน

บ้านแพะเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ประชาชนตั้งบ้านเรือนอาศัยมีบริเวณเขต
ติดต่อใกล้ชิดกันมีการรวมกลุ่มที่มีลักษณะเป็นเครือญาติ มีความเอื้ออาทร พึ่งพาช่วยเหลือกันสูงในการ
ร่วมกิจกรรมชุมชน และมีเอกลักษณ์ในการดำเนินชีวิตของคนลานนาเช่นการพูดภาษาลื้อ อาหารและการ
อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และได้รื้อฟื้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการ
การดำเนินชีวิต โดยมีวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านคือ “วัฒนธรรมดี ประเพณีงาม ตามรอยพ่อ อยู่อย่าง
พอเพียง”

บ้านแพะต้นยางงาม เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้ำใจ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่กันแบบญาติพี่น้อง มีการร่วมกันปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือนและที่สาธารณะต่างๆ
เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ ลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำงานจะทำงานในรูปแบบของกลุ่ม ร่วมแรง
ร่วมใจกันทำงานปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน เป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งของบ้านแพะ

การถอดบทเรียนชุมชน

๑.) ด้านแนวคิด (Idea)

บ้านแพะต้นยางงาม หมู่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน เป็นหมู่บ้านที่มีระยะทางห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ ๓๕ กิโลเมตร ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือลำพูน ๒๐ กิโลเมตร จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว ความเป็นเมืองได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสุขภาพของประชาชนอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จาก ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเดิมทำการเกษตรเพื่อบริโภคกลายเป็นเกษตรเพื่อธุรกิจเพื่อการค้าขายเพื่อให้มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย จึงมีการเพิ่มปริมาณการผลิตและใช้สารเคมีต่างๆ มากทั้งปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เป็นต้น เพื่อเพิ่มผลผลิตแต่กลับประสบกับปัญหาการขาดทุนเนื่องจากผลผลิตราคาตกต่ำและต้นทุนการผลิตสูงขึ้นเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อภาวะสุขภาพ ความไม่ปลอดภัยจากการประกอบอาชีพที่ใช้สารเคมีจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อด้านจิตใจของประชาชนเนื่องจากไม่มีทางออก ไม่รู้ว่าจะหันไปประกอบอาชีพอะไรทดแทนอาชีพเดิมของตนเอง รวมทั้งเมื่อถึงเวลานอกฤดูเก็บเกี่ยวประชาชนเกิดการว่างงาน คนหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกบ้าน ไปทำงานในโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม ละทิ้งคนแก่และเด็กอยู่บ้าน สังคมเริ่มมีการแข่งขันกันสูงขึ้น บางคนมีภาวะเครียดต้องหันไปพึ่งพาการดื่มสุรา สูบบุหรี่ สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านเริ่มเสื่อมโทรมมีการทิ้งขยะไม่เป็นที่ทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียงที่ลักลอบนำมาทิ้ง ดินเสื่อมโทรมอากาศเป็นพิษ อาหารปรุงจากร้านค้า เกิดโรคที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องเช่นโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคมะเร็ง เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นทางหมู่บ้านจึงได้นำสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเข้าที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาทั้งในเรื่องการลดต้นทุนในการผลิตภาคการเกษตรให้น้อยลง เรื่องความปลอดภัยต่อสุขภาพของเกษตรกร และเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน จึงได้จัดตั้งกลุ่มปุ๋ยหมักและปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อเป็นแหล่งทุนในชุมชน เกิดแนวคิดการสร้างศูนย์รวมรักษ์ แหล่งเรียนรู้ สุขภาพดี วิถีไทลื้อ ที่เป็นจุดรวมของคนในหมู่บ้านที่มาทำกิจกรรมเพื่อสร้างสุขภาพของคนในชุมชนร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันเพื่อต่อสู้กับสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้บริบทของคนไตลื้อ รวมทั้งก่อตั้งกลุ่มจิตอาสาในชุมชนเพื่อดูแลเฝ้าระวังภัยในชุมชน และดูแลผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุโรคเรื้อรัง และผู้พิการในหมู่บ้าน เพื่อเป็นสังคมที่เอื้ออาทร สังคมพี่น้องตามวิถีคนไตลื้อที่มีมาแต่ดั้งเดิม เพื่อให้บ้านแพะต้นยางงามมีความน่าอยู่ มีสุขภาพดี เกื้อกูลกันตามวิถีพอเพียง

ด้านแนวคิดที่ชุมชนนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ เป็นผลมาจากการเอาใจใส่ของผู้นำที่มีเข้มแข็ง รู้จักประสานประโยชน์ ประสานความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาชุมชน แนวคิดในการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย

๑. การมีส่วนร่วม ทุกฝ่ายทุกคนในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมทุกกิจกรรม โครงการ การจัดแผนต่าง ๆ จะต้องมีการกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนการทำงาน

๒. ความสามัคคี การรวมพลังทางความคิด ทั้งสติปัญญาในการพัฒนาชุมชน เน้นให้เกิดความรักความสามัคคีมาเป็นพื้นฐานในการทำงาน มีกิจกรรมชุมชนใด ๆ เมื่อผู้นำแจ้งข่าวทุกคนจะให้ความร่วมมือ มีความสามัคคีกันทำงาน^{๑๔๓}

๓. การแบ่งหน้าที่กันทำงาน ในชุมชนจะมีการแบ่งหน้าที่ทำงานกัน ทุกคนมีหน้าที่เป็นผู้นำ ผู้นำด้านกลุ่มอาชีพต่าง ๆ แกนนำชุมชน กรรมการฝ่ายต่าง ๆ และกรรมการเครือข่ายในชุมชน มีการปรึกษาหารือกันทำงานอย่างสม่ำเสมอ

๒.) ขั้นตอนกระบวนการทำงาน (Product)

ขั้นตอนการทำงานในชุมชนมีการจัดระบบการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม มีผู้นำชุมชน มีกรรมการหมู่บ้าน และประธานกลุ่มองค์กรในชุมชนมีความเข้มแข็ง เสียสละ รับผิดชอบและมีความตั้งใจในการบริหารจัดการชุมชน พัฒนา เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีความเอื้ออาทรและคำนึงถึงประโยชน์ของหมู่บ้าน ตลอดจนคนในชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีต่อกัน ซึ่งผู้นำในชุมชนประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน นายเกษม ปัญญาใหญ่ โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่างๆ ดังนี้

(๑) นายเกษม ปัญญาใหญ่ ฝ่ายอำนวยการ

(๒) นายสุพล สายเครื่อง

(๓) นายกำธร บุตรดา

(๔) นายอนุภาพ ใจจิตแจ่ม ฝ่ายปกครอง

(๕) นายจันทร์ศรี ปัญญาใหญ่

(๖) นายจะรัฐ ปัญญาใหญ่

^{๑๔๓} สัมภาษณ์, พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแพะป่าดิ่งงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

(๗) นางผ่องจิต ปัญโญใหญ่	ฝ่ายแผนพัฒนา
(๘) นายทองคำ ปัญโญใหญ่	
(๙) นางกฤษกร สายะเครื่อง	
(๑๐) นายบุญรอด ปัญญาใหญ่	ฝ่ายส่งเสริมเศรษฐกิจ
(๑๑) นายประสิทธิ์ สิทธิใหญ่	
(๑๒) นางศรีทร ปัญโญใหญ่	
(๑๓) นางทองเพ็ญ วงค์คม	ฝ่ายสังคมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข
(๑๔) นายประพัทธ์ ทะนันชัย	
(๑๕) นางชไมพร สุยะใหญ่	
(๑๖) นางนารี ปัญโญใหญ่	ฝ่ายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม
(๑๗) นางจันทร์ฟอง ปัญโญใหญ่	
(๑๘) นางวิไล มหาไม้	
(๑๙) ด.ญ. ศุภการต์ ปัญโญใหญ่	ฝ่ายเยาวชน
(๒๐) ด.ญ. วาสนา ปัญโญใหญ่	
(๒๑) ด.ญ. ชนัญธิดา สายปัญญาไย	
(๒๒) นางแสงทอง ศรีียบ	ฝ่ายสตรี
(๒๓) นางสมหมาย ปัญโญใหญ่	
(๒๔) น.ส. นิภาพร วงค์คม	
(๒๕) นายสวน ปัญโญใหญ่	ฝ่ายผู้สูงอายุ
(๒๖) นายอำพบ ปัญโญใหญ่	
(๒๗) นายบุญช่วย ปัญโญใหญ่	

และมีหัวหน้าคุ้มบ้าน (ป๊อก) ช่วยในการบริหารจัดการชุมชน

- (๑) คุ้ม ๑ คุ้มเก้ายางสร้างสรรค์ หัวหน้าคุ้มชื่อ นางแสงทอง ศรีียบ
- (๒) คุ้ม ๒ คุ้มหัวบ้านสไต หัวหน้าคุ้มชื่อ นายอินลา ปัญโญใหญ่
- (๓) คุ้ม ๓ คุ้มงอยตั้งเพลินใจ หัวหน้าคุ้มชื่อ นายทองคำ ปัญโญใหญ่
- (๔) คุ้ม ๔ คุ้มหางบ้านเพลินตา หัวหน้าคุ้มชื่อ นายอานูภาพ ใจจิตแจ่ม

ด้านกลุ่มองค์กร (ทุนด้านเศรษฐกิจ/สังคม) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มปุยหมักชุมชน กลุ่มน้ำดื่มชุมชน กลุ่มปลูกผักปลอดภัย กลุ่มเกษตรกรสีบसानตำนานข้าวบ้านแพะ กลุ่มทำข้าวควบ กลุ่มสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้เก่า (ผู้สูงอายุ) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า กลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์ กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่ กลุ่มอาชีพเลี้ยงกบ กลุ่มอาชีพทำผางประทับ กลุ่มอาชีพทำขนมไทย กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่ม อสม.กลุ่มองค์กรแกนหลักในการพัฒนาหมู่บ้านที่หลากหลาย แต่ละกลุ่มมีความเชื่อมโยงให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ต่อกัน ในรูปแบบการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มองค์กร ทั้งกลุ่มทางเศรษฐกิจ เช่นกลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรสีบसानตำนานข้าวบ้านแพะ และกลุ่มทางสังคม เช่นกลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน กลุ่มผู้สูงอายุ ฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

กลุ่มน้ำดื่มชุมชน

น้ำดื่มชุมชน เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดบ้านเดือนละ ๑,๖๒๐ บาท ปีละ ๑๙,๔๔๐ บาท สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งหมดบ้านได้เดือนละ ๘,๑๐๐ บาท ปีละ ๙๗,๒๐๐ บาท

หมู่บ้านดำเนินการจัดทำระบบน้ำดื่มชุมชน เพื่อลดรายจ่ายของคนในชุมชน และให้คนได้ชุมชนได้ดื่มน้ำสะอาด ราคาประหยัด โดยก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๕๑ จากงบประมาณโครงการพัฒนา (SML) โดยบ้านแพะนางบประมาณไปจัดทำระบบน้ำดื่มสะอาดของหมู่บ้านต่อเนื่องกับระบบประปาหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มน้ำดื่มชุมชนปัจจุบันมีจำนวน ๗๗ ครัวเรือน โรงน้ำดื่มชุมชนบ้านแพะต้นยางงาม ให้บริการน้ำดื่มสะอาดแก่สมาชิกในหมู่บ้าน โดยแจกถังน้ำขนาด ๒๐ ลิตรและถังบรรจุน้ำดื่มสะอาด จำนวน ๑ ถัง ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน และให้สมาชิกบริการตนเองในการนำน้ำดื่มสะอาดไปใช้ในครัวเรือน คิดค่าบริการน้ำถังละ ๕ บาท ถังน้ำละ ๕ บาท ซึ่งทำให้ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องน้ำดื่มได้ครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท ปีละ ๑,๒๐๐ บาท (คิดจากหนึ่งครัวเรือนใช้น้ำ ๒ ถัง และ ๒ ถังต่อเดือน หากซื้อน้ำจากน้ำดื่มเอกชนจะเสียค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนต่อเดือนจำนวน ๑๒๐ บาท แต่ใช้บริการของกลุ่มน้ำดื่มชุมชนเสียค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนต่อเดือน จำนวน ๒๐ บาท ประหยัดค่าใช้จ่ายได้เดือนละ ๑๐๐ บาท) ทั้งหมดหมู่บ้านหากซื้อน้ำดื่มจากเอกชน จะเสียค่าใช้จ่ายเดือนละ ๙,๗๒๐ บาท ปีละ ๑๑๖,๖๔๐ บาท แต่ใช้บริการรายได้จากการให้บริการน้ำดื่มชุมชน คณะกรรมการนำไปใช้จ่ายในระบบประปาของชุมชนและค่าซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตน้ำดื่มชุมชน โดยที่กรรมการได้รับค่าตอบแทนเดือนละ ๒๐๐ บาท และได้ใช้น้ำดื่มฟรี ปัจจุบันมีเงินทุนของกลุ่มน้ำดื่มชุมชนจำนวน ๒๐,๘๓๐ บาท มีคณะกรรมการในการบริหารจัดการจำนวน ๗ คน ดังนี้

๑. นายเกษม ปัญญาใหญ่	ประธาน
๒. นายสุพล สายเครื่อง	รองประธาน
๓. นายประพัทธ์ ทะนันชัย	เลขานุการ
๔. นางแสงทอง ศรียาบ	เหรัญญิก
๕. นางทองเพ็ญ วงค์คม	กรรมการ
๖. นางสมหมาย ปัญญาใหญ่	กรรมการ
๗. นางดวงเดือน ปินชัย	กรรมการ

กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชน

กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านแพะ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๑ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน ๑๑๗ คน สมาชิกจะส่งเงินออมทุกวันที่ ๒๕ ของเดือนๆละ ๓,๕๑๐ บาท เงินทุนของกลุ่มจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท โดยส่งเงินสัจจะสะสม ณ อาคารศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านแพะ กลุ่มกองทุนสวัสดิการได้เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกองทุนสวัสดิการตำบลบ้านธิ การจัดสวัสดิการของกลุ่มจัดสวัสดิการดังนี้

๑. เจ็บป่วยนอนโรงพยาบาล ครั้งละ ๓๐๐ บาท ไม่เกิน ๒ ครั้งต่อปี
๒. เสียชีวิต ช่วยเหลือค่าทำศพ ๑,๕๐๐ บาท
๓. คลอดบุตร มารดาได้รับเงินขวัญถุง ๕๐๐ บาท บุตรได้รับอีก ๓๐๐ บาท กรณีมารดาไม่เป็นสมาชิก ถ้าบิดาเป็นสมาชิกจะได้รับเฉพาะขวัญถุงของบุตรเท่านั้น
๔. บุตรสมาชิกจบการศึกษาได้รับเงินขวัญถุง
  - จบชั้นประถมศึกษา จำนวน ๓๐๐ บาท
  - จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๔๐๐ บาท
  - จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๕๐๐ บาท
  - จบชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวน ๖๐๐ บาท
  - จบระดับปริญญาตรี จำนวน ๗๐๐ บาท

กองทุนหมู่บ้านบ้านแพะ

ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๗ ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน ๑๔๖ คน มีเงินทุนของกลุ่ม จำนวน ๒,๔๔๐,๐๐ บาท ให้สมาชิกกู้ยืมในปี ๒๕๕๘ จำนวน ๕๑ ราย จำนวน ๒,๔๔๐,๐๐ บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๖ บาทต่อปี ผลกำไรจากการดำเนินงานจัดสรรกำไรดังนี้

๑. สมทบกองทุนฯ ๕%

๒. ทุนประกันความเสี่ยง	๕%
๓. สาธารณประโยชน์	๓๕%
๔. ค่าตอบแทนกรรมการ	๑๕%
๕. ค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ	๒๕%
๖. สวัสดิการ	๑๕%

ลดการใช้สารเคมี ด้วยปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ของชาวบ้านแพะ

จากพื้นฐานอาชีพของชาวบ้านแพะที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนลำไย ซึ่งต้องใช้การดูแลเอาใจใส่อย่างอย่างเข้มข้นและต่อเนื่องถึงจะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ หากแต่ชาวบ้านไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตเองได้ วิธีเดียวที่จะทำให้ชาวสวนอยู่ได้คือการลดต้นทุนในการผลิตโดยเฉพาะต้นทุนด้านเคมีภัณฑ์ ปุ๋ย ยา ที่ชาวสวนจำเป็นต้องใช้ ขณะเดียวกันก็รู้ดีว่าการใช้เคมีภัณฑ์หรือปุ๋ยเคมีนั้น นอกจากราคาจะแพงแล้ว ในระยะยาวไม่เป็นผลดีต่อพื้นที่ทำการเกษตรและจะเกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย แต่ชาวบ้านก็มีทางเลือกไม่มากนัก หากไม่ใช้ปุ๋ยเคมีเร่งการเจริญเติบโต ผลผลิตก็ได้ไม่เต็มที่ ราคาก็ไม่ดี รายได้ก็ไม่พอ ปัญหาเหล่านี้ตักค้างอยู่ในใจของชาวบ้านแพะเรื่อยมา ได้มีสมาชิกในหมู่บ้านได้ทดลองให้มาใช้เกษตรอินทรีย์ทดแทนและเสริมไปกับการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งได้ผลดีแต่ต้องใช้อย่างต่อเนื่อง เพื่อพลิกฟื้นความสมบูรณ์ของดิน

กลุ่มปุ๋ยหมักบ้านแพะ ได้เริ่มรวมตัวกันเมื่อปี ๒๕๕๘ จากสมาชิกในหมู่บ้านโดยเน้นทำเอง ใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิตให้มากที่สุด โดยใช้ทรัพยากรในหมู่บ้านเป็นวัตถุดิบในการผลิต และได้เชิญเจ้าหน้าที่เกษตรจากเทศบาลตำบลบ้านธิมาเป็นวิทยากรร่วมกับพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านธิ ในการเรียนรู้การทำปุ๋ยหมักและได้แบ่งปันกันในหมู่บ้าน เน้นการใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์เสริมในการทำสวนผักและสวนลำไย เพื่อความอยู่รอดของครอบครัวในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบัน ได้ปุ๋ยหมักที่มีคุณภาพนำไปใช้ได้จริง นอกจากจะลดต้นทุนการผลิตแล้ว ยังจะช่วยลดมลภาวะและปรับปรุงสภาพแวดล้อม รักษาสมดุลทางธรรมชาติ เพิ่มศักยภาพการผลิต ลดการเสื่อมโทรมของพื้นที่เกษตรได้อีกด้วย ในการทำงานนั้นสมาชิกกลุ่มจะนัดหมายมาร่วมกันทำ โดยหาวัสดุในหมู่บ้าน ช่วยกันหามาเอง ทำให้ใช้ทุนไม่สูง แรงงานก็ช่วยกันทำ และมีสมาชิกกลุ่มได้หมุนเวียนกันไปศึกษาอบรมกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีการให้ความรู้ในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์และการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มเพื่อให้ได้ปุ๋ยที่มีคุณภาพ เมื่อทำเสร็จเรียบร้อยก็แบ่งปันกันนำไปใช้ โดยสมทบทุนให้กับกลุ่มกระสอบละ ๑๐ บาท เป็นทุนหมุนเวียน หมุนเวียนทำกันอย่างต่อเนื่อง และขยายผลให้สมาชิกในหมู่บ้านได้เข้ามาร่วมกลุ่มมาก

ยิ่งขึ้น เพื่อให้ทุกครัวเรือนได้เรียนรู้วิธีทำที่ถูกต้องและนำไปใช้ในครัวเรือน ปัจจุบันเป็นจุดเรียนรู้ของหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงได้มาเรียนรู้การทำปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนในการผลิตและเสริมสร้างคุณภาพดินให้มีสมบูรณ์ในการเพาะปลูก ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน ๑,๕๐๐ บาท ไม่รวมวัสดุค้ำค้ำและมีคณะกรรมการบริหารจัดการดังนี้

๑. นายถวิล นครสวรรค์	ประธาน
๒. นายชาญ สมลิคุณ	รองประธาน
๓. นายสุนทร ปินไชย	เลขานุการ
๔. นายน.ส.บัวเร็ว ปัญโญใหญ่	กรรมการ
๕. นายสุพล สายเครื่อง	กรรมการ
๖. นายสุพจน์ โยธาใหญ่	กรรมการ
๗. นายกำพล โยธาใหญ่	กรรมการ

กองทุนแม่ของแผ่นดิน

กองทุนแม่ของแผ่นดินบ้านแพะ เริ่มเมื่อปี ๒๕๕๘ จากเวทีประชาคมของชาวบ้านแพะที่ขอรับพระราชทานเป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดิน และได้รับพระราชทานเงินขวัญถุงเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๕๕๘ ได้ดำเนินกิจกรรมระดมทุนศรัทธาสมทบกองทุนแม่ของแผ่นดินเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๘ ปัจจุบันมีเงินกองทุนจำนวน ๑๓,๐๐๐ บาท

กลุ่มปลูกผักปลอดภัยบ้านแพะ

เกิดจากการที่หมู่บ้านแพะต้นยางงามเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอบ้านธิ และได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ด้วยการปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ใช้ทุกอย่างที่ทำได้ ทำทุกอย่างที่ใช้ จึงเกิดการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านในการปลูกพืชผักปลอดภัยในชุมชน มีการรณรงค์ให้ทุกครัวเรือนปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

บ้านแพะต้นยางงาม มีอาสาสมัครสาธารณสุข(อสม.) จำนวน ๑๐ คน รับผิดชอบคนละ ๗-๘ ครัวเรือน ดูแลสุขภาพของคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ทั้งการคัดกรองโรคเบื้องต้น การควบคุมโรคตามฤดูกาล การดูแลเด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส จึงทำให้บ้านแพะมีระบบการดูแลสุขภาพของ

คนในชุมชนครบถ้วนทั้งกระบวนการปลูกพืชผักปลอดภัยไว้รับประทานในชุมชน ส่งเสริมการออกกำลังกาย มีระบบคัดกรอง ควบคุมดูแลสุขภาพและการรักษาพยาบาล รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของอสม.อย่างต่อเนื่อง มีเงินทุนในการทำกิจกรรมด้านสุขภาพของชุมชน จำนวน ๗,๐๐๐ บาท

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านแพะ เป็นกองทุนทางสังคมในการช่วยเหลือดูแลสมาชิกในหมู่บ้านเมื่อเสียชีวิต เป็นการช่วยเหลือ เอื้ออาทรกันในหมู่บ้านและเป็นเครือข่ายฌาปนกิจสงเคราะห์กับอีก ๒ หมู่บ้านคือบ้านป่าเหียง และบ้านป่าปี โดยจะเก็บเงินเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในหมู่บ้านเมื่อเสียชีวิต ครั้วเรือนละ ๕๐ บาท และเมื่อสมาชิกในหมู่บ้านเสียชีวิตจะได้รับเงินสงเคราะห์จากกองทุนจำนวน ๔๐,๐๐๐

ศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชน

ศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชนบ้านแพะ ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๕๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคนในชุมชน โดยให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการของศูนย์ไกล่เกลี่ย ตั้งแต่มีศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชนขึ้นในหมู่บ้าน ยังไม่เคยมีคดีร้ายแรงที่ต้องไกล่เกลี่ย อันเนื่องมาจากบ้านแพะเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตของความเป็นสังคมชนบท มีความผูกพันเชื่อมโยงกันเป็นเครือญาติ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอและมีศูนย์รวมใจคือกองทุนแม่ของแผ่นดินในหมู่บ้าน ที่ใช้หลักของความเมตตา เอื้ออาทรแบ่งปัน จึงไม่เกิดกรณีพิพาทร้ายแรงใดๆเกิดขึ้นในหมู่บ้าน

กลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัย

บ้านแพะมีคณะกรรมการฝ่ายปกครองร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน อีกทั้งดูแลความปลอดภัยในช่วงเทศกาลต่างๆเช่นเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ งานศพ งานมงคลต่างๆ โดยที่บ้านแพะได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) ในปี ๒๕๕๙ ส่งผลให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับการฝึกทักษะในการป้องกันภัยและมีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันภัยของชุมชน อีกทั้งหมู่บ้านยังมีระบบป้องกันภัยโดยติดตั้งกล้อง CCTV อีกช่องทางหนึ่งด้วย

กลุ่มจัดการขยะบ้านแพะ

บ้านแพะมีกลุ่มจัดการขยะ มีสมาชิกจำนวน ๗๗ ครั้วเรือน มีการจัดการขยะในหมู่บ้านโดยถ้าเป็นขยะเปียกทุกครั้วเรือนจะนำไปทำปุ๋ยหมักหรือแยกเป็นอาหารของไก่ตามอัยาศัย สำหรับขยะแห้งทุก

ครัวเรือนจะคัดแยกขยะที่สามารถจำหน่ายได้ไปขาย และที่ใช้งานได้แล้วนำไปใส่ถุงขยะของเทศบาลไปทิ้งต่อไป สำหรับเศษวัสดุจากการทำการเกษตรเช่นเปลือกลำไย เม็ดลำไย ฟางข้าวและวัสดุอื่นๆ จะนำไปรวมกัน ณ จุดเรียนรู้การทำปุ๋ยหมักของหมู่บ้าน เพื่อทำปุ๋ยหมักขายในราคาถูกให้กับสมาชิก ระยะเวลา ๑๐ บาท ปัจจุบันมีกองทุนขยะของชุมชน จำนวน ๑,๕๐๐ บาท ขั้นตอนการทำงานและการจัดการขยะของบ้านแพะจึงเป็นระบบดังนี้ ขยะเปียกและเศษอาหาร นำไปทำน้ำหมักชีวภาพและอาหารสัตว์ ขยะรีไซเคิลนำมาจำหน่ายทุกวันที่ ๒๕ ของเดือน ณ ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน จัดทำโครงการถนนปลอดขยะ และขยะที่เหลือทางเทศบาลมาจัดเก็บทุกวันจันทร์และพฤหัสบดี

กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านบ้านแพะ มีสมาชิกจำนวน ๔๐ คน เป็นกลุ่มองค์กรทางสังคมในการดูแลกิจการ การพัฒนาสตรีและช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน จัดงานบุญประจำปี กิจกรรมการพัฒนาต่างๆ มีเครื่องครัวและอุปกรณ์จัดงาน ไว้บริการสมาชิกและชุมชนใกล้เคียงได้ใช้ประโยชน์ โดยคิดค่าบริการในราคาที่เป็นธรรม ปัจจุบันมีเงินกองทุนแม่บ้านจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท

กลุ่มทำน้ายาเอนกประสงค์

กลุ่มทำน้ายาเอนกประสงค์บ้านแพะเกิดจากการเรียนรู้ของคนในหมู่บ้านในเรื่องของการลดรายจ่าย จึงได้รวมกลุ่มกันทำน้ายาเอนกประสงค์เพื่อลดรายจ่ายของคนในชุมชน ผลิตน้ายาล้างจาน น้ายาซักผ้า น้ายาปรับผ้านุ่ม ไว้บริการสมาชิกในหมู่บ้าน มีคณะกรรมการกลุ่ม จำนวน ๗ คน ซึ่งสามารถเป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องการทำน้ายาเอนกประสงค์และสาธิตให้กับคนในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียง ปัจจุบันมีเงินทุนของกลุ่มจำนวน ๓,๐๐๐ บาท

ด้านภูมิปัญญาชุมชน การทำสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและเศษไม้เก่า การทำนาแบบดั้งเดิม การทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า การทำปุ๋ยหมักจากเมล็ดและเปลือกลำไย การทำปุ๋ยน้ำหมักจากเศษอาหารและเศษวัสดุในครัวเรือน การทำข้าวควบ การทอผ้า การทำน้ำต้มสมุนไพร โดยชาวบ้านแพะต้นยางงาม ได้ประยุกต์สิ่งที่เหลือใช้ไปสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นการนำเศษวัสดุจากการทำอาหาร ไปรวมกันหมักเป็นปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ใช้ในการเกษตร การทำปุ๋ยหมักจากเมล็ดและเปลือกลำไย รวมถึงน้ำชะล้างจากการคว้านลำไย ก่อให้เกิดรายได้ และทำให้ชุมชนมีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย การพลิกฟื้นการทำนาแบบดั้งเดิมสร้างจุดขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ขั้นตอนทำงานภายในชุมชน เป็นชุมชนที่มีการปกครองในรูปแบบของป้อม หรือคุ้ม โดยมีหัวหน้าป้อมดูแลสมาชิกครัวเรือน มีขั้นตอนดังนี้

๑. แบ่งเป็น ๔ หมวดในการทำงาน
๒. มีการถ่ายทอดกิจกรรมทำงานให้กันและกัน
๓. มีกฎระเบียบ กติกาของหมู่บ้าน/ชุมชนที่ยึดถือนำมาปฏิบัติร่วมกัน

๓.๑ กฎระเบียบครัวเรือนที่เข้าร่วม “โครงการงดเหล้าในงานศพ”

๑. งดเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดตลอดช่วงเวลาที่ม้งงานศพ
๒. งดไม่ให้แม่ค้ามาจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในบริเวณงานศพหรือบริเวณใกล้เคียง

ถ้าไม่ปฏิบัติตาม จะไม่ได้รับสวัสดิการใดๆจากทางหมู่บ้าน ดังนี้

- ๑) ชும்เครื่องดื่มสมุนไพร พร้อมสมุนไพรใช้เลี้ยงแขกตลอดงานศพ
- ๒) เงินสนับสนุน จำนวน ๑,๕๐๐ บาท

๓.๒ กฎระเบียบในหมู่บ้านเรื่องการประชุมและเข้าร่วมกิจกรรม

๑. หากมีการประชุมทุกครั้งผู้ใหญ่บ้านขอความร่วมมือ ตัวแทนครัวเรือนต้องส่งผู้เข้าร่วมประชุมหรือกิจกรรมในหมู่บ้าน อย่างน้อย ครัวเรือนละ ๑ คน
๒. ในกรณีที่ครัวเรือนนั้นมีแต่ผู้สูงอายุ ไม่สามารถร่วมทำกิจกรรมได้ ขอให้มาร่วมบันทึกกำลังใจ
๓. หากครัวเรือนใดขาดความร่วมมือเกิน ๒ ครั้ง ทางหมู่บ้านจะไม่พิจารณาในส่วนของสวัสดิการหรือของที่ได้รับแจก หากพิจารณาก็จะให้ป็นรายสุดท้าย

๓.๓ กฎระเบียบการจัดการขยะบ้านแพะ หมู่ ๑๑

๑. ทุกคนต้องช่วยกันรักษาความสะอาดของชุมชน
๒. ทุกครัวเรือนต้องช่วยกันเก็บขยะภายในหมู่บ้าน ช่างถนน ทุกวันที่ ๑ ของเดือน ขยะที่เหลือจากการคัดแยกต้องนำไปใส่ถุงที่ทางเทศบาลจัดให้เท่านั้น วางไว้หน้าบ้านทุกวันจันทร์และวันพฤหัสบดี
๓. ห้ามทิ้งขยะเรี่ยราดในบริเวณที่ห้ามทิ้ง ฝ่าฝืนปรับ ๕๐๐ บาท

๓.๔ กฎระเบียบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อผลิต บ้านแพะ หมู่ ๑๑

๑. การออมเงินสัจจะให้สมาชิกทุกท่านมาออม ทุกวันที่ ๒๕ ของเดือน โดยคณะกรรมการจะตั้งโต๊ะ รับเงินออมสัจจะที่ศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน เวลา ๐๘.๐๐ น. - ๑๒.๐๐ น. เท่านั้น

๒. สมาชิกท่านใดขาดการส่งเงินออมสัจจะเกิน ๓ เดือน ทางกลุ่มจะตัดออกจากการเป็นสมาชิก คืนเงินให้และจะไม่ได้รับเงินปันผล

๓. การเข้าเป็นสมาชิกทุกครั้ง จะเปิดรับสมาชิกทุกๆเดือนมกราคมของทุกปี และต้องชำระค่าธรรมเนียมแรกเข้า ๒๐ บาทต่อคน

๔. การออมสมาชิกสามารถออมได้ตั้งแต่ ๓๐ บาท ขึ้นไปแต่ไม่เกิน ๒๐๐ บาท สำหรับการกู้ยืมเงินนั้น ผู้ที่มีสิทธิ์กู้ต้องเป็นสมาชิกเท่านั้น และเป็นสมาชิกมาแล้วไม่ต่ำกว่า ๑ ปี ในส่วนของจำนวนเงินที่จะให้กู้ขึ้นขึ้นอยู่กับคณะกรรมการจะพิจารณา

๕. สำหรับผู้กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ต้องชำระดอกเบี้ยร้อยละ ๖ บาทต่อปี

๖. สมาชิกที่จะเบิกเงินออมไปใช้จะสามารถเบิกได้ ๒ ใน ๓ ส่วนของเงินที่สมาชิกออมไว้

จึงทำให้การพัฒนาเป็นแบบเอื้ออาทร^{๑๔๔} มีความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ และเคารพผู้อาวุโส ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมในแต่ละปีจะมีการรดน้ำดำหัวแก่ผู้สูงอายุในช่วงสงกรานต์ (ปีใหม่เมืองทางล้านนาภาคเหนือตอนบน) การดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้าน ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในหมู่บ้านทุกกิจกรรม

๓.) ผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้าน (Result)

หมู่บ้านแพะต้นยางงามมีแนวทางการพัฒนาของหมู่บ้าน คือ ๑) ส่งเสริมพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒) ส่งเสริมประชาชนให้ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๓) ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงถ้วนหน้า ๔) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จัก สามัคคี มี

^{๑๔๔} สัมภาษณ์, นายชาเต ฮัน ตำแหน่ง ผู้ประสานงานกลุ่มอาชีพ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

ส่วนร่วมในการพัฒนา ๕) ส่งเสริมอาชีพและพัฒนาผลผลิตเกษตรให้มีคุณภาพเพื่อให้ประชาชน“อยู่ดี กินดี” ๖) สร้างจิตสำนึก ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ๗) ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักรักษาสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพะต้นยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๘ โดยการส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน มีสมาชิกแรกเข้าจำนวน ๓๐ คน มีเงินสัจจะสะสมเดือนแรก ๓,๐๐๐ บาท เปิดโอกาสให้สมาชิกในครัวเรือนทุกคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ ไม่จำกัดเพศ วัย อายุ และการศึกษา หากมีความสมัครใจจะเก็บออมเงินไว้กับกลุ่มออมทรัพย์ ในการเก็บออมเงินเพื่อส่งเป็นสัจจะรายเดือน ให้เป็นไปตามกำลังความสามารถในการเก็บออมของสมาชิก แต่ต้องส่งสัจจะทุกเดือน โดยได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการ การบริหารจัดการและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านธิ และได้ดำเนินการติดต่อกันมาเป็นเวลา ๑ ปี ปัจจุบันมีสมาชิก ๘๖ คน เงินสัจจะสะสมรายเดือนๆละ ๑๐,๐๗๐ บาทปัจจุบันมีเงินสัจจะสะสมจำนวน ๑๑๔,๓๖๕ บาทมีนางผ่องจิต ปัญญาใหญ่ เป็นประธานกลุ่ม สมาชิกร่วมกันกำหนดกฎกติกาและระเบียบของกลุ่มฯ ให้สมาชิกมีเงินฝากสัจจะรายละไม่ต่ำกว่า ๓๐ บาท มีค่าธรรมเนียมแรกเข้าจำนวน ๑๐ บาท มีสมุดประจำตัวผู้ฝากเงินสัจจะที่กรรมการจะต้องลงลายมือชื่อ รับเงินเป็นประจำทุกเดือน วัตถุประสงค์หลักของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแพะต้นยางงามคือ

- ๑) ให้สมาชิกกลุ่มมีวินัยในการใช้เงิน รู้จักการเก็บออมเงินเพื่อครอบครัว
  - ๒) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนแก่สมาชิกให้สมาชิกได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมีแหล่งเงินทุนในหมู่บ้าน ลดปัญหาการกู้ยืมเงินนอกระบบซึ่งดอกเบี้ยแพงและก่อให้เกิดหนี้สินวนเวียนไม่รู้จบ
  - ๓) ให้สมาชิกได้มีการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเกิดความรักสามัคคีในกลุ่ม
  - ๔) พัฒนาอาชีพและรายได้แก่สมาชิก
  - ๕) บริการเงินกู้และรับฝากเงินแก่สมาชิก
- ๖) พัฒนาสมาชิกให้มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ตัวเป็นคนดี มีคุณธรรม ตามหลักการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ดำเนินงานให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพจะต้องบริหารจัดการอยู่ภายใต้หลักคุณธรรม ๕ ประการ ดังนี้ ๑. ความซื่อสัตย์ ๒. ความเสียสละ ๓. ความรับผิดชอบ ๔. ความเห็นอกเห็นใจกัน ๕. ความไว้วางใจกัน

รูปแบบการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพะ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพะ มีการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้เกิดความมั่นคงในรูปคณะกรรมการจากตัวแทนสมาชิก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสมาชิกได้รู้จักออมเงิน และใช้ประโยชน์จากแหล่งเงินทุนเพื่อนำไปประกอบอาชีพ กลุ่มฯ จึงได้กำหนดรูปแบบการทำงาน ดังนี้

๑) การทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพะ จะเปิดทำการทุกวันที ๒๕ ของเดือน ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๒.๐๐ น) มีกิจกรรมการฝากเงินสัจจะ การยื่นขอกู้ยืมเงิน การทำสัญญาเงินกู้ โดยคณะกรรมการพิจารณาคำร้องขอกู้ยืมเงิน ตลอดจนปรึกษาหารือเรื่องต่างๆ ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

๒) กำหนดประชุมใหญ่สามัญประจำปี ในเดือนมกราคมของทุกปี หลังจากสรุปงบดุลประจำปี ซึ่งจะมีการปันผลให้สมาชิกตามหุ้นฝาก และมีการทบทวนกฎระเบียบของกลุ่ม ตลอดจนชี้แจงและทบทวนกฎระเบียบของกลุ่มให้กับสมาชิกทราบทุกปี

๓) คณะกรรมการดำเนินการโดยยึดระเบียบกลุ่มฯ เป็นสำคัญ

๔) คณะกรรมการต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพ การเข้ารับการอบรม การประชุม การสัมมนา จากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕) สมาชิกทุกคนปฏิบัติตามระเบียบกลุ่มฯ

ในการให้บริการกู้ยืมเงินให้กับสมาชิกนั้น จะให้สมาชิกกู้ยืมเงินได้มากหรือน้อยนั้น คณะกรรมการจะพิจารณาจากเงินออมสัจจะสะสมของสมาชิก การส่งเงินสัจจะสะสมและประวัติการกู้ยืมเงินกองทุนต่างๆ ในชุมชนรวมถึงคนค้ำประกันที่ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อสร้างวินัยในการใช้จ่ายเงินและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับสมาชิก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นใหม่ และเป็นเงินออมของประชาชนในหมู่บ้าน จึงเป็นบทพิสูจน์ว่าประชาชนสามารถบริหารจัดการทุนของชุมชน โดยไม่ใช้งบประมาณของทางราชการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้วางเกณฑ์การให้บริการกู้ยืมเงินสำหรับสมาชิกให้มีความรัดกุม โดยมีการทำสัญญากู้ยืมเงินและ มีคนค้ำประกัน ๒ คน การให้ยืมเงินขั้นต่ำพิจารณาให้ไม่เกินวงเงินสัจจะสะสมของสมาชิก หากมีวินัยในการส่งเงินสัจจะสะสมและการส่งใช้เงินคืนครบตามกำหนดจะพิจารณาเพิ่มวงเงินกู้ยืมให้อีก โดยจะพิจารณาให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพและซื้อปัจจัยการผลิตต่างๆ

กิจกรรมกลุ่ม

๑. รับฝากเงินสัจจะจากสมาชิก ทุกวันที่ ๒๕ ของเดือน
๒. การกู้ยืมเงินของสมาชิก
  - เงินกู้สามัญ เป็นการกู้รายปี โดยสมาชิกต้องส่งเงินต้นและดอกเบี้ยเป็นรายเดือนหรือรายปี ก่อนการสรุปยอดประจำปี ดอกเบี้ยเงินกู้อยู่ละ ๖ บาท/ปี
  - เงินกู้อะยะสั้น เมื่อมีความจำเป็นเร่งด่วน
๓. การจัดสวัสดิการแก่สมาชิก กำหนดระเบียบการจัดสวัสดิการดังนี้
  - สวัสดิการเงินขวัญถุงเด็กแรกเกิดของสมาชิกที่มีหุ้น โดยมีเงื่อนไขต้องเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทันที และทางกลุ่มจะมอบทุนในการออมให้เดือนละ ๑๐๐ บาท ระยะเวลา ๓ เดือนติดต่อกันหลังจากนั้นผู้ปกครองออมต่อ
  - สวัสดิการสงเคราะห์ศพสมาชิกที่มีหุ้น จ่ายรายละ ๓๐๐ บาท
๔. กิจกรรมในการพัฒนาคณะกรรมการ/สมาชิก เช่น การฝึกอบรม, การศึกษาดูงาน
๕. สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน

การจัดสรรผลกำไรของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านใหม่กาดเหนือ มีการจัดสรรผลกำไรดังนี้

๑. เป็นเงินปันผลให้กับสมาชิก	๓๐ %
๒. สมทบเป็นเงินทุนสำรองกลุ่ม	๒๐ %
๓. สาธารณประโยชน์	๑๕ %
๔. จัดสวัสดิการสมาชิก	๒๐ %
๕. ค่าตอบแทนกรรมการ	๑๕ %

แผนการดำเนินงานต่อไป

๑. จัดสวัสดิการเพิ่มขึ้น เช่น จัดสวัสดิการมอบทุนการศึกษาบุตรสมาชิก จัดสวัสดิการสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อย/ผู้ด้อยโอกาส
๒. กิจกรรมการพัฒนาคณะกรรมการ/สมาชิก

๓. จัดสวัสดิการเพิ่มขึ้น โดยได้เพิ่มสวัสดิการสงเคราะห์ศพสมาชิก กำหนดจ่ายรายละเอียด ๓๐๐ บาท โดยเพิ่มในระเบียบกลุ่มและประกาศให้สมาชิกทราบเรียบร้อยแล้ว และมีแผนที่จะจัดสวัสดิการมอบเงินขวัญถุงเด็กแรกเกิดที่ป็นบุตรของสมาชิก เดือนละ ๑๐๐ บาทเป็นเวลา ๓ เดือนติดต่อกัน โดยมีเงื่อนไขว่าเด็กจะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มทันที

๔. การพัฒนาคณะกรรมการ/สมาชิก มีแผนในการส่งเสริมให้กรรมการและสมาชิก เข้าอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การตรวจสุขภาพกลุ่มออมทรัพย์ฯ การจัดทำบัญชีและเข้าอบรมโรงเรียนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตปัญญาพัฒนา ตำบลแม่สาว อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

ความสำเร็จของกลุ่มออมทรัพย์ฯ มาจาก^{๑๔๕}

๑. ความสามัคคีของสมาชิก/คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ฯ
๒. เพื่อการผลิต
๓. ความศรัทธาของสมาชิกที่มีต่อคณะกรรมการ
๔. มีการตรวจสอบการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ
๕. การดำเนินงานของกลุ่มฯ ยึดหลักคุณธรรม ๕ ประการ
๖. คณะกรรมการมีความเข้มแข็ง รับผิดชอบและมีวินัยในการทำงาน

๔.) ตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนบ้านแพะตันยางงาม (KPI)

เป้าหมายการพัฒนาของหมู่บ้าน คือ ๑) เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ชุมชน เกื้อกูล เพิ่มพูนความสามัคคี ฟังตนเองได้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๓) ประชาชนในหมู่บ้านมีสุขภาพที่ดี ห่างไกลจากโรคภัยต่างๆ ๔) ประชาชนในหมู่บ้านมีความสุข บนความพอเพียง และรู้จักสามัคคี ๕) ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มมั่นคง ๖) ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูง/มีการค้าประกันราคาแก่เกษตรกร ๗) ประชาชนในหมู่บ้านลด ละ เลิก อบายมุข ๘) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดี มีความสุข

ตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนบ้านแพะตันยางงาม มีดังนี้

---

^{๑๔๕} สัมภาษณ์, พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแพะป่าตึงยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

๑. มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นรูปธรรม

๑.๑ มีการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ประชาชนบ้านแพะ ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีสติ รู้คิด ทำตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนในหมู่บ้านทุกครัวเรือนปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก ใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้ มีครัวเรือนต้นแบบการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีกิจกรรมลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยทำน้ำยาเอนกประสงค์ใช้เอง ทั้งน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า มีกิจกรรมสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนในหมู่บ้านโดยการเก็บออมเงินของสมาชิกในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนสวัสดิการชุมชน

- มีการปลูกผักปลอดภัยเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยให้ประชาชนในหมู่บ้านปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค เหลือจากนั้นก็จำหน่าย

- มีการปลูกผักรวมในแปลงผักของหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในหมู่บ้านทำกิจกรรมร่วมกัน ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคี และเป็นจุดเรียนรู้ของชุมชน

- มีน้ำดื่มของชุมชนโดยให้คณะกรรมการบริหารงานกันเอง และจำหน่ายในราคาต้นทุนเพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน และมีน้ำดื่มที่ปลอดภัย

- มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในหมู่บ้าน ดำเนินการโดยคณะกรรมการ และมีการปันผลและช่วยด้านสวัสดิการ เพื่อช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการออม

- มีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพในชุมชนใช้เอง โดยมีการทำปุ๋ยหมักร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถลดต้นทุนการผลิต สามารถเพิ่มรายได้

- มีกิจกรรมลดรายจ่ายในชุมชน โดยไม่เลี้ยงเหล้าในงานศพ งานบุญ ใช้น้ำสมุนไพรเลี้ยงผู้มาร่วมงานแทน

- มีการลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยกลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์

- มีการเพิ่มรายได้ของชุมชนโดยการเลี้ยงกบ,เลี้ยงไก่พันธุ์ไข่

- มีการรวมกลุ่มเพื่อมีงานทำมีรายได้ของคนในชุมชน เช่นกลุ่มอาชีพทำขนมไทย กลุ่มทำผางประทีป กลุ่มผู้สูงอายุทำสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว กลุ่มทำข้าวควบ กลุ่มตลาดนัดชุมชนคนโตลื้อบ้านแพะ

๑.๒ มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้

บ้านแพะเป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่กันแบบญาติพี่น้อง มีการร่วมกันปลูกพืชผักสวนครัวตามที่สาธารณะต่างๆ ขอบริ้ว ริมทาง เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ ลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำงานจะทำงานในรูปแบบของกลุ่ม การร่วมมือกันทำงาน เป็นรูปแบบที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งของบ้านแพะ และมีการเรียนรู้ตนเองผ่านกิจกรรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์รายรับรายจ่ายของตนเอง จำนวน ๗๐ ครัวเรือน นำไปสู่การร่วมกันทำกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ในหมู่บ้านเช่นการปลูกพืชผักสวนครัวไว้รับประทาน การทำน้ำยาเอนกประสงค์ใช้ทั้งหมู่บ้าน รวมถึงการรวมกลุ่มทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมักไว้ใช้ในการเกษตรเพื่อลดต้นทุนการผลิต

๑.๓ มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน เป็นแนวคิดในเรื่องการบริหารจัดการทุนในชุมชนอย่างเป็นระบบ ระเบียบ เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยคนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เน้นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งบ้านแพะมีการบริหารจัดการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน คือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านแพะ เป็นการระดมทุนของชุมชน บริหารจัดการโดยคนในชุมชนและเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในหมู่บ้าน ใช้กิจกรรมการออมของกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างยั่งยืน และหมู่บ้านยังมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สร้างงาน สร้างอาชีพ ดังนี้

- (๑) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่า
- (๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำสิ่งประดิษฐ์จากไม้เก่า

๑.๔ มีกิจกรรมการออมที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่ม/ชุมชน

บ้านแพะมีกิจกรรมการออมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มต่อหมู่บ้านทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ และสังคม ดังนี้

๑. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
๒. กองทุนหมู่บ้านฯ
๓. กองทุนสวัสดิการ
๔. กองทุนผู้สูงอายุ

๕. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์

เป็นกองทุนทางสังคมที่ดูแลช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน โดยเก็บออมเงินคร้วเรือนละ ๕๐ บาท สำหรับช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิตในหมู่บ้าน

๑.๕ มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน

บ้านแพะเป็นหมู่บ้านที่ขับเคลื่อนกิจกรรมสุขภาพดี วิถีพอเพียง เน้นการออกกำลังกาย กินอาหารปลอดภัย ห่างไกลโรคและไม่มีการเลี้ยงสุราในงานศพ โดยให้บริการน้ำต้มสมุนไพรเลี้ยงผู้มาร่วมงาน น้ำต้มสมุนไพรเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่เลือกสมุนไพรมาต้ม เช่นน้ำต้มสมุนไพรรางจืดล้างพิษ เป็นต้น โดยมีปราชญ์ด้านสมุนไพรคือนายอินถา ปัญญาใหญ่ เป็นผู้มี ความเชี่ยวชาญเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน

- ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพเพื่อลดต้นทุนการเกษตร คัดเลือกสมุนไพรพื้นบ้านไปหมักกับเศษวัสดุที่แต่ละครัวเรือนเก็บรวบรวมไปหมัก ให้น้ำหมักอินทรีย์ชีวภาพ และให้ครัวเรือนสมาชิกนำไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรโดยมีปราชญ์ด้านสมุนไพรคือนายประพัตต์ ทะนันชัย เป็นผู้มี ความเชี่ยวชาญเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นผู้นำในการทำน้ำหมักสมุนไพรกับเศษวัสดุเหลือใช้ในครัวเรือน

- ใช้ภูมิปัญญาทางการช่างเพิ่มมูลค่า สร้างงาน สร้างอาชีพและรายได้ ในการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้เก่าโดยมีนายบงการ ใจจิตแจ่ม เป็นผู้มีทักษะฝีมือการช่างและเป็นวิทยากรถ่ายทอดสู่ผู้สนใจ

๑.๖ มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนและกิจกรรมส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้

บ้านแพะมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน อันเป็นศูนย์รวมของการเรียนรู้และการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้และทำกิจกรรมการพัฒนาทุกมิติของชุมชน จึงมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอ และเป็นหมู่บ้านสารสนเทศเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในศูนย์เรียนรู้ชุมชนของบ้านแพะมีแหล่งเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. เรียนรู้การดำเนินงานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
๒. เรียนรู้การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
๓. เรียนรู้วิถีไทย การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สืบสานตำนานข้าว
๔. เรียนรู้การทอผ้า
๕. เรียนรู้การบริหารจัดการชุมชนในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน

๖. เรียนรู้การเย็บผ้า
๗. เรียนรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้าน
๘. การปลูกผักในพื้นที่แคบ
๑๐. เรียนรู้การทำปุ๋ยหมัก
๑๑. เรียนรู้การเลี้ยงกุ้งสวยงาม
๑๒. เรียนรู้สิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าวและการจักสาน

ทั้งนี้ประชาชนในหมู่บ้านแพะ ได้รวมตัวกันศึกษาเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และประชาชนในหมู่บ้าน ศึกษาเรียนรู้ทั้งในและนอกหมู่บ้านเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกคนเป็นครู ทุกที่เป็นห้องเรียน ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีทักษะในการดำเนินชีวิตและสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านสุขภาพ สังคมแห่งความเอื้ออาทรแบ่งปัน เศรษฐกิจพอเพียง และการอนุรักษ์สาธารณสุขประโยชน์และสิ่งแวดล้อม

๑.๗ เป็นหมู่บ้านปลอดภัยเสพติด

บ้านแพะ เป็นหมู่บ้านที่น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต มีกองทุนแม่ของแผ่นดินเป็นศูนย์รวมจิตใจ มีการส่งเสริมสุขภาพดี วิถีพอเพียง มีการลดละเลิกอบายมุขในหมู่บ้าน ไม่เลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานศพ และไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด มีครัวเรือนตัวอย่างที่ดำรงชีวิตตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงและห่างไกลจากยาเสพติด มีกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ผ่านการอบรม การประชุมและการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าว จัดกิจกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดินเพื่อเด็ก เยาวชนและกลุ่มเสี่ยง ให้มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การเล่นกีฬา การออกกำลังกาย และให้ความร่วมมือในการค้นหา/สำรวจผู้เสพยาเสพติดในชุมชน และกิจกรรมธรรมบรรยาย เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน น้อมนำชีวิต ใกล้เคียงธรรม เป็นประจำทุกเดือน อีกทั้งยังเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๑.๘ มีการใช้วิถีการพัฒนาหมู่บ้านที่เหมาะสมกับศักยภาพของหมู่บ้าน

บ้านแพะมีวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาหมู่บ้านมุ่งตามวิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน “วัฒนธรรมดี ประเพณีงาม ตามรอยพ่อ อยู่อย่างพอเพียง” ได้นำภูมิปัญญา และเทคนิควิธีการต่างๆ มาใช้ในการพัฒนา เช่นการดูแลเรื่องต้นทุนการผลิต และสุขภาพของเกษตรกร ร้อยละ ๙๐ ที่ทำนา ทำสวนลำไย สวนผักสวนครัว ได้รวมกลุ่ม“กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ” ขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการช่วยเหลือสมาชิกในเรื่องของการจัดการต้นทุนการผลิต สุขภาพของเกษตรกรกิจกรรมดังนี้

๑) ทำน้ำหมักใช้เอง ได้ช่วยแก้ปัญหาต้นทุนในการทำการเกษตรที่สูงมากจากการให้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง และยังส่งผลดีต่อสุขภาพ อนามัยของราษฎรทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมถึงลดค่าใช้จ่ายในการดูแลด้านสวัสดิการ การดูแลสุขภาพของประชาชนของรัฐ

๒) ทำปุ๋ยหมักชีวภาพจากเศษพืชเพื่อสิ่งแวดล้อม (ลดการเผา) โดยให้เกษตรกรลดหรือเลิกใช้สารเคมีในงานเกษตร หันมาผลิตและใช้ปุ๋ยหมักจากเศษพืชเพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงบำรุงดินในงานเกษตร/สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ลดต้นทุนในการเกษตร ลดปัญหามลภาวะทางสิ่งแวดล้อมและปัญหาขยะล้นเมืองได้เป็นอย่างดี

๓) ร่วมกันสร้างฝายกักเก็บน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรและนำเทคนิคการผันน้ำตามแนวพระราชดำริ มาปรับใช้ในชุมชน

๑.๙ มีการลด/ประหยัดการใช้พลังงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

บ้านแพะ มีการรณรงค์ ลด และประหยัดพลังงานอย่างต่อเนื่อง คริวเรือนที่ใช้ไฟฟ้าไม่เกิน ๕๐ หน่วยต่อเดือน หมู่บ้านจะจัดหาของรางวัลให้เพื่อเป็นตัวอย่างของการประหยัดพลังงาน อีกทั้งบ้านแพะเป็นชุมชนขนาดกลาง มีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ การไปมาหาสู่ใช้การเดินทางใช้รถ ทำให้ประหยัดรายจ่ายเรื่องน้ำมัน อีกทั้งยังเป็นการออกกำลังกายของสมาชิกในหมู่บ้านตามวิถีชีวิต สุขภาพดีวิถีพอเพียง ที่หมู่บ้านขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มอบรางวัลหลอดไฟ LED หลอดประหยัดไฟ แก่คริวเรือนที่ประหยัดไฟในแต่ละคุ้มบ้านเป็นประจำทุกเดือน

๑.๑๐ มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรที่โดดเด่นของบ้านแพะ คือการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำไว้ใช้ในการเกษตร โดยการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างฝายชะลอน้ำ โดยไม่ใช้งบประมาณจากทางราชการ ใช้แรงงานของคนในชุมชน ประสานภาคเอกชนขอรับการสนับสนุนวัสดุในการทำฝาย (หิน ปูน เหล็กเส้น) ทำให้บ้านแพะมีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างเพียงพอ น้ำใต้ดินยังสร้างความเชื่อใจให้กับต้นไม้และพืชผลทางการเกษตรของประชาชน ในหมู่บ้าน ในด้านการรักษาสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน บ้านแพะได้ขับเคลื่อนกิจกรรมหลังบ้านน่าดู ในบ้านน่าอยู่ หน้าบ้านน่ามอง มีการรณรงค์ช่วยกันดูแลสุขภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด น่าอยู่ คือ โครงการถนนปลอดฝุ่นและขยะ

๒. เป็นหมู่บ้านที่สามารถเป็นต้นแบบในการบริหารจัดการชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

บ้านแพะมีการบริหารจัดการชุมชน โดยคนของชุมชนในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านในมิติต่างๆ เพื่อความสงบเรียบร้อย โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ กำกับ ควบคุมดูแลการบริหารการปกครองและการพัฒนาหมู่บ้านในทุกมิติ แบ่งเขตการปกครองออกเป็นคุ้มจำนวน ๔ คุ้ม แต่ละคุ้มมีเขตการปกครอง มีคณะกรรมการบริหารคุ้ม และมีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านขึ้นเพื่อร่วมกันจัดทำแผนการพัฒนาหมู่บ้าน โดยจัดตั้งกลุ่มต่างๆเพื่อให้ชาวบ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว กลุ่มต่างๆในบ้านแพะใช้วิธีการบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารทำงานกันเป็นหมู่คณะ ผู้ใหญ่บ้านบริหารจัดการโดยใช้กลไกคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนชาวบ้านแพะมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข ตามวิสัยทัศน์ทัศน์ของหมู่บ้าน “วัฒนธรรมดี ประเพณีงาม ตามรอยพ่อ อยู่อย่างพอเพียง” ซึ่งมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์จังหวัดลำพูน “เมืองแห่งความสุข บนความพอเพียง”

บ้านแพะ มีการบริหารจัดการโดยใช้กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ได้แบ่งบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ด้านต่างๆ ดังนี้

๑. ด้านอำนวยการ

๑.๑ นายเกษม ปัญโญใหญ่	ประธาน
๑.๒ นายสุพล สายเครื่อง	กรรมการ
๑.๓ นายกำธร บุตรดา	กรรมการ/เลขานุการ

๒. ด้านการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อย

๒.๑ นายถวิล นครสวรรค์	ประธาน
๒.๒ นายจันทร์ศรี ปัญโญใหญ่	กรรมการ
๒.๓ นายจะรัญ ปัญโญใหญ่	กรรมการ/เลขานุการ

๓. ด้านแผนพัฒนาหมู่บ้าน

๓.๑ นางผ่องจิต ปัญโญใหญ่	ประธาน
๓.๒ นายทองคำ ปัญโญใหญ่	กรรมการ
๓.๓ นางกฤษกร สายะเครื่อง	กรรมการ/เลขานุการ

๔. ด้านส่งเสริมเศรษฐกิจ

๔.๑ นายบุญรอด ปัญญาใหญ่	ประธาน
๔.๒ นายประสิทธิ์ สิทธิใหญ่	กรรมการ
๔.๓ นางศรีทร ปัญญาใหญ่	กรรมการ/เลขานุการ

๕. ด้านสังคมสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุข

๕.๑ นางทองเพ็ญ วงค์คม	ประธาน
๕.๒ นายประพัตต์ ทะนันชัย	กรรมการ
๕.๓ นางชไมพร สุขะใหญ่	กรรมการ /เลขานุการ

๖. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

๖.๑ นางนารี ปัญญาใหญ่	ประธาน
๖.๒ นางจันทร์ฟอง ปัญญาใหญ่	กรรมการ
๖.๓ นางวิไล มหาไม้	กรรมการ/เลขานุการ

๗. ด้านเยาวชน

๗.๑ ด.ญ. ศุภการต์ ปัญญาใหญ่	ประธาน
๗.๒ ด.ญ. วาสนา ปัญญาใหญ่	กรรมการ
๗.๓ ด.ญ. ชนัญธิดา สายปัญญาใหญ่	กรรมการ/เลขานุการ

๘. ด้านสตรี

๘.๑ นางแสงทอง ศรียาบ	ประธาน
๘.๒ นางสมหมาย ปัญญาใหญ่	กรรมการ
๘.๓ น.ส. นิภาพร วงค์คม	กรรมการ/เลขานุการ

๙. ด้านผู้สูงอายุ

๙.๑ นายสวน ปัญญาใหญ่	ประธาน
๙.๒ นายอำพล ปัญญาใหญ่	กรรมการ
๙.๓ นายบุญช่วย ปัญญาใหญ่	กรรมการ/เลขานุการ

๒.๑ มีการบริหารจัดการกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก

บ้านแพะ ได้มีการบริหารจัดการกองทุนในรูปแบบสวัสดิการแก่สมาชิก ดังนี้

- ๑) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ๒) กองทุนหมู่บ้านฯ
- ๓) กองทุนสวัสดิการ
- ๔) กองทุนกลุ่มผู้สูงอายุ
- ๕) กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นกองทุนทางสังคมที่ดูแลช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน โดยเก็บออมเงินครัวเรือนละ ๕๐ บาท สำหรับช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิตในหมู่บ้าน หากเสียชีวิตได้รับเงินช่วยเหลือ จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท

๒.๒ มีระบบข้อมูลของชุมชน (จัดเก็บ วิเคราะห์ ประมวลผล ใช้ประโยชน์)

บ้านแพะมีการจัดเก็บข้อมูล วิเคราะห์ ประมวลผลข้อมูล จปฐ. กชช.๒ ค. ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน ข้อมูลเกษตรกร ข้อมูลจากการประชาคมหมู่บ้าน ตลอดจนข้อมูลจาก หน่วยงานต่างๆ เพื่อนำมาวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน จัดทำแผนชุมชน(แผนพัฒนาหมู่บ้าน) เป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน

๒.๓ มีการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประชาชนบ้านแพะ ได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการพัฒนา ปรับปรุงหมู่บ้าน ช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในการหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนบ้านแพะ คือทรัพยากรน้ำ ประชาชนในหมู่บ้านยังช่วยกันจัดทำฝายกั้นน้ำเพื่อประโยชน์สาธารณะของหมู่บ้าน เก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ทำให้หมู่บ้านไม่ขาดแคลนน้ำในการเกษตร และรักษาความสะอาดและรักษาสาธารณสุขประโยชน์ของหมู่บ้าน ยึดคติภาในการอยู่ร่วมกัน โดยประชาชนบ้านใหม่กาดเหนือ ได้ร่วมกันคัดแยกขยะในครัวเรือนและจัดเก็บขยะของหมู่บ้านให้มีความสะอาด เรียบร้อย โดยความร่วมมือของทุกครัวเรือน

๒.๔ มีการบริหารจัดการระบบสาธารณูปโภคโดยชุมชน

บ้านแพะ มีการจัดการระบบสาธารณูปโภคของชุมชนอย่างเป็นระบบ ตามแนวทางแห่งความพอเพียง รวมกลุ่มกันประหยัดค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะเรื่องของน้ำ หมู่บ้านดำเนินการจัดทำระบบน้ำดื่มชุมชนเพื่อลดรายจ่ายของคนในชุมชนและให้คนในชุมชนได้ดื่มน้ำสะอาด ราคาประหยัด โรงน้ำดื่มชุมชนบ้านแพะ ให้บริการน้ำดื่มสะอาดแก่สมาชิกในหมู่บ้าน โดยแจกถังน้ำขนาด ๒๐ ลิตรและถังบรรจุน้ำดื่มสะอาดจำนวน ๑ ถัง ให้กับสมาชิกในหมู่บ้าน และให้สมาชิกบริการตนเองในการนำน้ำดื่มสะอาดไปใช้ในครัวเรือน คิดค่าบริการน้ำถังละ ๕ บาท /ถังน้ำละ ๕ บาท ซึ่งทำให้ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่าย

ในเรื่องน้ำดื่มได้ครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท ปีละ ๑,๒๐๐ บาท หากซื้อน้ำจากน้ำดื่มเอกชนจะเสียค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนต่อเดือนจำนวน ๑๒๐ บาท แต่ใช้บริการของกลุ่มน้ำดื่มชุมชนเสียค่าใช้จ่ายต่อครัวเรือนต่อเดือน จำนวน ๒๐ บาท ประหยัดค่าใช้จ่ายได้เดือนละ ๑๐๐ บาท) ทั้งหมดหมู่บ้านหากซื้อน้ำดื่มจากเอกชนจะเสียค่าใช้จ่ายเดือนละ ๙,๗๒๐ บาท ปีละ ๑๑๖,๖๔๐ บาท แต่ใช้บริการน้ำดื่มชุมชน เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดหมู่บ้านเดือนละ ๑,๖๒๐ บาท ปีละ ๑๙,๔๔๐ บาท สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายทั้งหมดหมู่บ้านได้เดือนละ ๘,๑๐๐ บาท ปีละ ๙๗,๒๐๐ บาท รายได้จากการให้บริการน้ำดื่มชุมชน คณะกรรมการนำไปใช้จ่ายในระบบประปาของชุมชนและค่าซ่อมบำรุงวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตน้ำดื่มชุมชน ปัจจุบันมีเงินทุนของกลุ่มน้ำดื่มชุมชน จำนวน ๔,๐๐๐ บาท

๒.๕ มีระบบการป้องกัน รักษาความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน

บ้านแพะมีระบบการป้องกัน รักษาความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน โดยใช้ระบบการปกครองในรูปแบบคุ้ม แบ่งเขตการปกครองออกเป็นคุ้มจำนวน ๔ คุ้ม แต่ละคุ้มมีเขตการปกครอง มีคณะกรรมการบริหารคุ้มคอยสอดส่องดูแล อำนาจความสะอาดแก่สมาชิกในหมู่บ้าน รวมทั้งคณะกรรมการฝ่ายปกครองคอยดูแลความปลอดภัยของคนในชุมชน ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน อีกทั้งดูแลความปลอดภัยในช่วงเทศกาลต่างๆเช่นเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ งานศพ งานมงคลต่างๆ โดยมีการวางแผนและดำเนินกิจกรรมตามแผนดังนี้

๑. ตรวจตราเฝ้าระวัง และดูแลชีวิตและทรัพย์สินประชาชนในหมู่บ้าน ในเดือนธันวาคม – มกราคม ช่วงเทศกาลปีใหม่

๒. อำนาจความสะอาดแก่ประชาชนในเทศกาลสงกรานต์ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมวันครอบครัวของหมู่บ้าน (๑๔ เมษายน ของทุกปี)

๓. ดูแล อำนาจความสะอาดการจัดกิจกรรมของหมู่บ้านเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษา/ออกพรรษา

๔. ดูแล อำนาจความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อย ในการจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (วันที่ ๑๒ สิงหาคม) เป็นการจัดกิจกรรมกองทุนแม่ของแผ่นดินของหมู่บ้าน และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวันที่ ๕ ธันวาคม อันเป็นสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่หมู่บ้าน ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตในหมู่บ้าน

๕. อำนวยความสะดวก ดูแลความปลอดภัยของประชาชนในการจัดกิจกรรมและงานต่างๆของสมาชิกในหมู่บ้าน เช่นงานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

๖. ดูแล อำนวยความสะดวกในการแข่งขันกีฬาของเยาวชนและประชาชนในหมู่บ้าน

๓. เป็นหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล ประสานสามัคคี วิถีพอเพียง

๓.๑ มีข้อปฏิบัติของหมู่บ้านที่เกิดจากการประชาคม

บ้านแพะ มีการบริหารจัดการชุมชนโดยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้าน กิจกรรม/โครงการต่างๆจะผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้าน และมีมติของหมู่บ้านในการบริหารจัดการชุมชนร่วมกัน เช่นระเบียบของหมู่บ้านเรื่องการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด

- ๑) กฎระเบียบเรื่องการแก้ไขปัญหายาเสพติดและการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน
- ๒) กฎระเบียบเรื่องการลดเหล้าในงานศพ
- ๓) กฎระเบียบกองทุนสวัสดิการของหมู่บ้าน
- ๔) กฎระเบียบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ๕) กฎระเบียบกองทุนหมู่บ้าน

๓.๒ ยึดมั่นในหลักการประชาธิปไตย โดยส่งเสริมให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

ประชาชนแพะเรียนรู้ประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมต่างๆในชุมชน ทุกกิจกรรมที่ต้องขอความร่วมมือหรือขอความเห็นจากประชาชน จะมีการจัดทำเวทีประชาคมรับฟังความคิดเห็นและเป็นมติของสมาชิกในหมู่บ้าน มีการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับชาติ โดยมีจำนวนผู้ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง ร้อยละ ๘๐ ของประชาชนในหมู่บ้าน

๓.๓ มีคุณธรรม/จริยธรรม/มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี

ประชาชนบ้านแพะ มีรากเหง้าและวัฒนธรรมอันดีงามคือวัฒนธรรมไตลื้อที่ยึดโยงคนในหมู่บ้านให้มีความผูกพัน รักใคร่สามัคคีกัน มีความเคารพในผู้อาวุโส มีสังคมของความเป็นเครือญาติที่ผูกโยงกัน การนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ที่หล่อหลอมคนในหมู่บ้านให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวกัน

วิถีชาวบ้านของบ้านแพะ เป็นแนวทางปฏิบัติของบุคคลในชุมชนที่มีความเคารพ นับถือพ่อแม่ ครูอาจารย์ ปฏิบัติกันอยู่เป็นปกติ จนเกิดความเคยชิน วันที่ ๑๔ เมษายนของทุกปี ซึ่งเป็นวันครอบครัว ประชาชนบ้านแพะจะอยู่พร้อมหน้าครอบครัว และมีกิจกรรมแสดงความเคารพนับถือ กตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์และญาติผู้ใหญ่ มีการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่หล่อหลอมคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข สรุปลักษณะที่แสดงถึงคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมทางประเพณีที่บ้านแพะมีแผนงาน และดำเนินกิจกรรมตามแผน ดังนี้

๑. วัฒนธรรมไตลื้อ ที่หมู่บ้านมีการดำรงรักษาวัฒนธรรม

ไตลื้ออย่างต่อเนื่องทุกกิจกรรมที่หมู่บ้านมีการดำเนินงานร่วมกัน ประชาชนจะแต่งกาย ด้วยชุดไตลื้อทุกครั้ง โดยเฉพาะในงานวัฒนธรรมไตลื้อที่จัดเป็นประจำทุกปี

๒. กิจกรรมทำบุญเข้าพรรษา และออกพรรษา

๓. กิจกรรมทำบุญในเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลปีใหม่

๔. ทำบุญในงานประเพณี และวันพระ

๓.๔ มีศูนย์ใกล้เคียงชุมชนและความสามารถในการใกล้เคียงข้อพิพาท ปัญหาความขัดแย้งโดยระบบการปกครองและเป็นรูปคุ่ม

บ้านแพะ มีการบริหารจัดการ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ กำกับ ควบคุมดูแลการบริหารการปกครองและการพัฒนาหมู่บ้านในทุกมิติ แบ่งเขตการปกครองออกเป็นคุ่ม ทั้งหมด ๔ คุ่มด้วยกัน แต่ละคุ่มมีเขตการปกครองมีคณะกรรมการบริหารคุ่ม และมีการตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านขึ้นเพื่อร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน และมีศูนย์ใกล้เคียงชุมชน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๗ มีวัตถุประสงค์เพื่อใกล้เคียงข้อพิพาทของคนในชุมชน มีกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ดูแล ประกอบไปด้วยผู้ใหญ่บ้านนายเกษม ปัญญาใหญ่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยที่ตั้งแต่มีศูนย์ใกล้เคียงชุมชนขึ้นในหมู่บ้าน ยังไม่เคยมีคดีร้ายแรงที่ต้องใกล้เคียง อันเนื่องมาจากบ้านแพะเป็นหมู่บ้านที่มีวิถีชีวิตของความเป็นสังคมชนบท มีความผูกพันเชื่อมโยงกันเป็นเครือญาติ เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอและมีศูนย์รวมใจคือกองทุนแม่ของแผ่นดินในหมู่บ้าน ที่ใช้หลักของความเมตตา เอื้ออาทร แบ่งปัน จึงไม่เกิดกรณีพิพาทร้ายแรงใดๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

๓.๕ มีวิถีแบ่งปัน เอื้ออาทร ตามความเหมาะสมของชุมชน

บ้านแพะ มีวิถีแบ่งปัน เอื้ออาทร ตามความเหมาะสมของชุมชน ในทุกมิติตั้งแต่แรกเกิดจนเสียชีวิต มีสวัสดิการต่างๆในชุมชน มีการส่งเสริมสุขภาพดี ตามวิถีพอเพียง มีการดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน โดยการประสานงานกันระหว่าง อสม.ประจำหมู่บ้าน รวมถึงญาติพี่น้องของผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และญาติสามารถดูแลตัวเองได้ถูกต้อง ถูกวิธี และยั่งยืน

๔. ประชาชนในหมู่บ้านมีความรู้รัก สามัคคี

๔.๑ มีความสามัคคี ร่วมมือกันของคนในชุมชน และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน

ด้วยวิถีวัฒนธรรมไตลื้อของประชาชนบ้านแพะ ที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการปลูกฝังในเรื่องของความเคารพนับถือผู้อาวุโส ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ยึดจารีตประเพณีเป็นกฎเกณฑ์การดำเนินชีวิตของชุมชน หมู่บ้านมีกฎระเบียบในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน เช่นระเบียบการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ระเบียบในการดำเนินงานป้องกันแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน มีความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีกลุ่มองค์กรที่เกิดจากความรัก ความสามัคคีร่วมกันมากมายในชุมชน

๔.๒ ไม่มีการวิวาท ความขัดแย้งในชุมชน

ประชาชนบ้านแพะ มีรากเหง้าและวัฒนธรรมอันดีงามคือวัฒนธรรมไตลื้อที่ยึดโยงคนในหมู่บ้านให้มีความผูกพัน รักใคร่สามัคคีกัน มีความเคารพในผู้อาวุโส มีสังคมของความเป็นเครือญาติที่ผูกโยงกัน การนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูล ที่หล่อหลอมคนในหมู่บ้านให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกื้อกูลกัน จึงมีความรักใคร่สามัคคีปรองดองกัน การบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้านที่กระจายหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน มีกลุ่มองค์กรต่างๆในหมู่บ้านที่แสดงถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถึงแม้จะมีศูนย์ใกล้เคียงชุมชน แต่หมู่บ้านไม่เคยมีข้อวิวาทและความขัดแย้งในชุมชนจึงทำให้ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้าน “บ้านสวย เมืองสุข” ของอำเภอบ้านธิ ประจำปี ๒๕๕๙

๔.๓ มีการเชิดชูสถาบัน

ประชาชนบ้านแพะ มีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ประชาชนชาว

ไทย มาใช้ในการดำเนินชีวิต จนได้รับการพิจารณาจากอำเภอให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของอำเภอบ้านธิ

ในปี ๒๕๕๘ และได้ร่วมกับกรมการพัฒนาชุมชนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านธิขับเคลื่อนกิจกรรมตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแบบอย่างให้กับหมู่บ้าน/ชุมชนอื่นได้มาศึกษาเรียนรู้การดำเนินชีวิต ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ประกอบกับบ้านแพะ เป็นหมู่บ้านที่ได้มีกิจกรรมป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยใช้หลักเมตตาธรรม และได้รับพระราชทานเงินขวัญถุงกองทุนแม่ของแผ่นดินเมื่อปี ๒๕๕๘ ได้ประกาศเป็นหมู่บ้านกองทุนแม่ของแผ่นดินโดยใช้หลัก ศักดิ์สิทธิ์ ศรัทธา ปัญญา ในการดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด และยังเข้าร่วมเป็นเครือข่ายหมู่บ้านเรารักในหลวงของอำเภอบ้านธิ

บ้านแพะ จึงเป็นหมู่บ้านที่มีการเทิดทูนสถาบันอย่างต่อเนื่อง ในปี ๒๕๕๘ ในวาระที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ มีพระชนมายุครบ ๖ รอบ บ้านแพะก็ได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีด้วยการประดับพระฉายาลักษณ์และธงสัญลักษณ์และจัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติอย่างต่อเนื่อง

โดยกิจกรรมเชิดชูสถาบันฯ ที่บ้านแพะได้วางแผนและดำเนินกิจกรรมไปแล้ว มีดังต่อไปนี้

๑. การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการดำเนินชีวิต
๒. การป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านด้วยกระบวนการของกองทุนแม่ของแผ่นดิน
๓. จัดกิจกรรมเทิดพระเกียรติสถาบันฯ ในห้วงเดือนสิงหาคม (โดยเฉพาะวันที่ ๑๒ สิงหาคม) ห้วงเดือนธันวาคม (โดยเฉพาะวันที่ ๕ ธันวาคม) ห้วงเดือนมกราคม - เมษายน ๒๕๕๘ (โดยเฉพาะวันที่ ๒ เมษายน)

๔.๔ มีการจัดกิจกรรมกีฬาสร้างความสามัคคีในชุมชน

บ้านแพะ มีการส่งเสริมการออกกำลังกาย ตามวิถีพอเพียง ที่หมู่บ้านดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง ได้มีการส่งเสริมการเล่นกีฬาสร้างความสามัคคีในชุมชน ดังนี้

๑. การออกกำลังกายของประชาชนในหมู่บ้านเป็นประจำทุกวัน
๒. การแข่งขันกีฬาของตำบลร่วมกับเทศบาลตำบลบ้านธิ
๓. ส่งเสริมให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และประชาชนในหมู่บ้าน ร่วมแข่งขันกีฬาในวันอสม.ประจำปี ทั้งร่ว่งย้อนยุคและกีฬาอื่นๆ

๔.๕ มีการจัดกิจกรรมเชื่อมโยงบ้าน วัด โรงเรียน

บ้านแพะ มีการเชื่อมโยงการพัฒนาระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนวัดบ้านธิ และสมาคมไต้ลื้อแห่งประเทศไทย (ชมรมศิษย์เก่าโรงเรียนวัดบ้านธิ)เดิม และสนับสนุนอาหารกลางวันเด็กนักเรียนชั้นงานวันเด็ก เป็นต้น ทางชุมชนได้ส่งคณะกรรมการซึ่งเป็นตัวแทนของหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นกรรมการศึกษา คือนายเกษม ปัญญาใหญ่ และเป็นกรรมการของสมาคมไต้ลื้อแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดลำพูน ตลอดจนได้มีการสนับสนุนอาหารกลางวันให้แก่เด็กนักเรียน โดยการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสตรีแม่บ้านแพะ ในด้านวัฒนธรรมทางหมู่บ้านได้ส่งคณะกรรมการคือนายเกษม ปัญญาใหญ่ ร่วมเป็นคณะกรรมการวัดศรีมูล

เนื่องจากหมู่บ้านขับเคลื่อนการดำเนินงานสุขภาพดี วิถีพอเพียง ที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย ลดละเลิกอบายมุข โดยการไม่เลี้ยงสุราในงานศพและงานบุญ

๒.๓.๒ บ้านป่าเหว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

๑. ประวัติและความเป็นมาบ้านป่าเหว

บ้านป่าเหวมาจากชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คือ ต้นเหว (ต้นเหียว) เป็นป่ามีอยู่ตามที่ตั้งพระอุโบสถวัดป่าเหวในปัจจุบันในหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีจำนวนครัวเรือน ๓๗๐ ครัวเรือน มีประชากร ๑๑๐๑ คน ชาย ๕๓๑ คน หญิง ๕๗๐ คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ อาชีพส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนลำไย รองลงมาทำสวนผัก เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รายได้อยู่ประมาณ ๕,๐๐๐-๕๐,๐๐๐ บาทต่อปี

ประวัติ โดยย่อของบ้านป่าเหวบ้านป่าเหวนับว่าเป็นหมู่บ้านใหญ่และเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งได้ก่อตั้งขึ้นมาหลายชั่วอายุคนจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มียุติ สามารถบอกได้ว่าชื่อของหมู่บ้านป่าเหวนั้น ความชัดเจนเป็นมาอย่างไรแต่เท่าที่ได้สอบถามดูจากบุคคลหลายคน ต่างก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า น่าจะมาจากนามของวัดป่าเหว เพราะวัดป่าเหวเป็นวัดเก่าแก่อายุหลายร้อยปี ซึ่งก่อนที่จะมาเป็นวัดป่าเหวนั้น ยังมีชื่อก่อนหน้านั้นอีกเท่าที่ทราบ คือ วัดนางเหลียว และวัดป่าห้าว แล้วถึงจะมีชื่อใหม่ว่าวัดป่าเหว ซึ่งในอดีตบริเวณนั้นจะมีต้นไม้ชนิดหนึ่งมีชื่อว่า ต้นเหว (ต้นเหียว) จำนวนมาก ซึ่งเหตุนี้เองคนรุ่นเก่าหลายคนคิดว่าชื่อของบ้านป่าเหวนั้นมาจากชื่อวัดป่าเหวแน่นอน โดยตั้งชื่อตามวัด

หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว

ภาพที่ ๒ ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา ชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางพัฒนาดตนเองที่ยั่งยืนบ้านป่าเหว

บ้านป่าเหว นับว่าเป็นหมู่บ้านใหญ่และเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งได้ก่อตั้งมาหลายชั่วอายุคนตามคำบอกเล่าของปู่ย่าตายาย ชื่อของหมู่บ้านนั้น น่าจะมาจากชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่ง คือ ต้นเหว (ต้นเหียว) หรือต้นคะเคียนหนู ซึ่งในอดีตบริเวณนั้นมีต้นเหวขึ้นอยู่จำนวนมาก และในหมู่บ้านพระเจดีย์โบราณที่เก่าแก่อายุหลายร้อยปี ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างมาแต่สมัยใด เป็นวัดร้างมาแต่ก่อน ทราบเพียงว่าเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์ ซากพระเจดีย์โบราณเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ จึงเรียกว่า “วัดป่าเหียวหลวง หัวเวียงเมืองหละปูน” ตั้งชื่อตามหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ (เดิมคำว่าป่าเหียวหลวง) จนกร่อนเสียงเป็นป่าเหว

พื้นที่อาณาเขตชุมชนบ้านป่าเหวมีอาณาเขตทิศเหนือจรดบ้านกอม่วง ทิศใต้จรดบ้านป่าลาน ทิศตะวันออกจรดบ้านไร่ ทิศตะวันตกจรดตำบลหนองช้างคืน แบ่งการปกครองดูแลภายในชุมชน เป็น ๓

หมวด ได้แก่ บ้านโฮ้ง - หลายเหมือง, ป่าจิว. บ้านกอม่วง ซึ่งแต่ละชื่อก็จะบ่งบอกถึงลักษณะพื้นที่ของแต่ละหมวด เป็นที่รู้จักกันภายในชุมชนเป็นอย่างดี และเป็นที่ยอมรับของผู้คนที่สัญจรไปมา เพราะชื่อ “ป่าเหี่ยว” จะปรากฏตามชื่อป้ายบอกทางหรือชื่อสถานที่ต่างๆ เช่น แยกป่าเหี่ยว ถนนสายป่าเหี่ยว - ป่าลาน, เขตตะวัน - ป่าเหี่ยว, ป่าเหี่ยว - ริมปิง, ตลอดป่าเหี่ยว เป็นต้น

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ อาชีพหลักส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว รองลงมา คืออาชีพเป็นพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน อาชีพรอง ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากบ้านป่าเหี่ยว มีลำเหมืองปิงห่างไกลผ่านส่วนกลางของพื้นที่เพื่อหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรม สภาพดินเป็นดินร่วนซุยเหมาะแก่การทำไร่ ทำสวน โดยเฉพาะสวนลำไย ซึ่งแต่ละปีช่วยทำรายได้แก่เกษตรกรเป็นจำนวนมากส่งตลาดในตัวเมืองเชียงใหม่

ประชากรส่วนหนึ่งมีการใช้ภาษาของสำหรับการสื่อสารระหว่างกันภายในชุมชน ทำให้ชุมชนมีเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและรักษาประเพณีที่ดั้งเดิมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจการวันสำคัญทางวัฒนธรรมต่างๆ งานทำบุญข้าวใหม่เดือนมกราคม งานปอยหลวง งานปีใหม่เมือง งานดำหัวผู้สูงอายุ งานแห่ไม้ค้ำ เดือนเมษายน งานทำบุญสลากภัต งานสงกรานต์เดือนพฤษภาคม งานเข้าพรรษา งานทอดกฐิน เดือนกรกฎาคม งานพึ่งเทศน์ช่วงเข้าพรรษา งานวันแม่ เดือนสิงหาคม กันยายน งานออกพรรษา งานทอดกฐิน งานลอยกระทง เดือนพฤศจิกายน งานวันพ่อ และวิถีเข้ากรรมพระสงฆ์ เดือนธันวาคม การรักษาวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ จากผู้สูงอายุโดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการสนับสนุนให้มีการลดค่าใช้จ่ายในงานศพอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาชุมชนหมู่ที่ ๕ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละด้าน ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน จากการผ่านเวทีประชุมประชาคมหมู่บ้าน เวทีประชุมประชาคมตำบล การจัดทำแผนชุมชนซึ่งผ่านกระบวนการพูดคุยรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุม ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ เช่น ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาลำเหมืองในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝาย กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา (อุทยานปลาสวย) เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ปัญหาด้านสุขภาพ มีการให้การดูแลช่วยเหลือและให้คำแนะนำด้านสุขภาพให้ประชาชนในพื้นที่มีหน่วยบริการด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หน่วยบริการศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นผู้ดูแลคอยช่วยเหลือในการดูแลสุขภาพระดับปฐมภูมิหรือการรักษาเบื้องต้น มีจิตอาสาเข้ามาช่วยดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้พิการ ปัญหาการบริโภคยาสูบและแอลกอฮอล์ เทศบาลเน้นให้ความสำคัญและสนับสนุนการนำใช้นวัตกรรมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มาใช้ใน การดำเนินชีวิต หนุนเสริมให้ประชาชนรวมตัวระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหา การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ จึงเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชนขึ้นมากมาย เกิดการเรียนรู้การยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ลดความขัดแย้ง เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่างๆ

การถอดบทเรียนชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว

๑. ด้านแนวความคิดการพัฒนาชุมชน (Idea)

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหวได้มีการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยมีเทศบาลตำบลอุโมงค์สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จากกลุ่มมาสู่ชุมชน จากชุมชนมาสู่ท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการของชุมชนเอง ซึ่งสรุปแนวคิดในการพัฒนาชุมชน ไว้ดังนี้

๑) การพัฒนาตามนโยบายรัฐและสร้างคนให้ช่วยเหลือตนเองได้

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว หมู่บ้านใหญ่และเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งได้ก่อตั้งมาหลายชั่วอายุคน การบริหารจัดการชุมชนได้มีการสนองตอบตามนโยบายรัฐมีการจัดตั้งกองทุนเงินล้าน หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ตามนโยบายรัฐบาล เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบ ส่งเสริมการลงทุนกระตุ้นเศรษฐกิจการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของประชาชนและสร้างคนให้ช่วยเหลือตนเองได้ เน้นสร้างคนให้มีรู้จักช่วยเหลือตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง^{๑๔๖}

๒) การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

ในชุมชนป่าเหวใช้แนวความคิดการมีส่วนร่วม ทำให้มีการรวมตัว ร่วมแรงกันของคนในหมู่บ้าน เป็นกลุ่มต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มแม่บ้าน ตั้งขึ้นเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น การทำอาหาร, ดอกไม้ ต่อยอดการทำข้าวแต่น้ำไร่ การตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา (ปลาสรวย) โดยจัดสร้างแพปลาให้อาหารปลาหน้าวัดและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ โดยชุมชนและพระภิกษุสามเณร ร่วมกันดูแล ซึ่งทุกปีเมื่อมีการจัดงานประเพณีสงกรานต์ จะมีการปล่อยพันธุ์ปลาด้วย มีการคัดเลือกผู้นำ

---

^{๑๔๖} สัมภาษณ์, นายสมาน สุภสินธ์ ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์ ป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

ชุมชนเพื่อช่วยในการบริหารจัดการกิจกรรมโครงการในชุมชน แกนนำ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ร่วมกับเทศบาล ตำบลอุโมงค์ หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ร่วมกันก่อสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการขึ้นในชุมชน เช่น ศาลาเอนกประสงค์ ลานกีฬา ประปาหมู่บ้าน

๓) การพัฒนาเพื่อสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน

เน้นการสร้างสังคมน่าอยู่ร่วมกัน เพื่อรองรับการเปิดประตูอาเซียน เป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมคนในสังคมชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและให้ครอบคลุมทุกด้านทุกพื้นที่ จึงทำให้มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกันทำประโยชน์ให้กับสังคม เช่น กลุ่มทำวิสาหกิจชุมชนข้าวแต่นลำไยได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ ๒๒ พ.ย. ๒๕๔๘ เพื่อผลิตข้าวแต่นลำไยจำหน่ายเป็นสินค้าของฝากที่ถูกใจของคนทั่วไป

การพัฒนาชุมชนหมู่ที่ ๕ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละด้าน ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน จากการผ่านเวทีประชุมประชาคมหมู่บ้าน เวทีประชุมประชาคมตำบล ซึ่งผ่านกระบวนการพูดคุยรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ในที่ประชุม ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ เช่น ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติในการพัฒนาลำเหมืองในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มเหมืองฝาย เพื่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ ปัญหาด้านสุขภาพ มีการให้การดูแลช่วยเหลือและให้คำแนะนำด้านสุขภาพให้ประชาชนในพื้นที่ มีหน่วยบริการด้านสุขภาพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หน่วยบริการศูนย์สาธารณสุขมูลฐานประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นผู้ดูแลคอยช่วยเหลือในการดูแลสุขภาพระดับปฐมภูมิหรือการรักษาเบื้องต้น มีจิตอาสาเข้ามาช่วยดูแลผู้สูงอายุ ผู้ป่วย ผู้พิการ ปัญหาการบริโภคยาสูบและแอลกอฮอล์ เทศบาลเน้นให้ความสำคัญและสนับสนุนการนำใช้แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต หนุนเสริมให้ประชาชนรวมตัวระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหา การลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ จึงเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชุมชนขึ้น

๒. ขั้นตอนกระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน (Product)

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีแกนนำทั้งที่เป็นตัวบุคคล เป็นคนเก่ง มีความสามารถ ผู้นำการทำงานของชุมชน แกนนำ ผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญ ที่เข้ามามีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ทั้ง ๕ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านสังคม การที่ชุมชนมีแกนนำ บุคคลต้นแบบ มีคนดีเป็นแบบอย่างในการครองตน ครองงาน มีสัมมาอาชีพ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม มีปราชญ์ชาวบ้าน ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของคนในชุมชน ผ่านภาษาและวรรณกรรม การละเล่นดนตรี

การแต่งกาย การจัดงานบุญประเพณีตามวิถีชีวิต การดำรงรักษาศิลปะและวัฒนธรรม จารีตประเพณี การศาสนาและประเพณีก่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในและภายนอกชุมชน ๒) ด้านเศรษฐกิจ ในชุมชนมีบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญ ทักษะในการประกอบอาชีพ เกิดการสร้างอาชีพให้คนในตำบลผลิตสินค้าชุมชน ตลาดในชุมชน สร้างช่องทางการตลาดมีแหล่งท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้และลดรายจ่าย สร้างแหล่งทุนที่เป็นเงินในชุมชน เช่น กองทุนต่างๆ ช่วยแก้ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน เช่น กองทุนเงินล้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวแต่น กองทุนสวัสดิการออมทรัพย์ประชาชน เป็นต้น ๓) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คนในชุมชนมีการบริหารจัดการขยะในครัวเรือน การใช้ประโยชน์และจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนการอนุรักษ์พลังงาน มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในชุมชนให้สวยงาม และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว ๔) ด้านการดูแลสุขภาพ ในชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านที่ใช้ภูมิปัญญาในการพึ่งตนเองด้านสุขภาพมีอาสาสมัครร่วมดูแลสุขภาพ อาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) อาสาป็นสุขตำบลอุโมงค์ (อปส.) มีนักจัดการสุขภาพร่วมดูแลสุขภาพและทำงานเชื่อมโยงกับหน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่จนก่อให้เกิดนวัตกรรมการดูแลแบบใหม่ เช่น เอื้อนสมุนไพร ชมรมอาสาป็นสุข และมีการรวมกลุ่มเพื่อออกกำลังกายตอนเย็นเพื่อสุขภาพที่ดี เช่น กลุ่มแอโรบิค รำวงย้อนยุค กลุ่มจักรยาน ๕) ด้านการเมืองการปกครอง ชุมชนมีอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) มีตำรวจบ้าน ที่คอยช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชุมชน คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมต่างๆ ของชุมชน ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีผู้นำชุมชน บุคคลต้นแบบผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน สมาชิกสภาเทศบาล ประธานกลุ่ม อสม. ผู้ให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพให้คำปรึกษา เครือข่าย อสม. ผู้ที่ช่วยติดตามข้อมูลและเฝ้าระวังในพื้นที่

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีการรวมตัวของกลุ่มคนที่สนใจเรื่องราวเดียวกันตามปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตนเอง เกิดเป็นกลุ่มแหล่งเรียนรู้ที่มีวิธีการทำงานเพื่อจัดการกับปัญหาของชุมชนจำนวน ๑๒ กลุ่ม ได้แก่ ๑) กลุ่มผู้สูงอายุ ๒) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวแต่นลำไย ๓) กลุ่มสภาเด็กและเยาวชน ๔) กลุ่มอนุรักษ์ปลา (อุทยานปลาสวย) ๕) กลุ่มออกกำลังกาย ๖) กลุ่มตัดเย็บกระเป๋าผ้า ๗) กลุ่มแม่บ้าน ๘) กลุ่มกองทุนเงินล้าน ๙) กลุ่มกองทุนขยะบุญผู้สูงอายุ ผู้พิการ ๑๐) กลุ่มคณะทำงานการจัดทำแผนชุมชน

หมู่บ้านจัดการตนเอง

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว เป็นชุมชนที่สามารถเป็นหมู่บ้านจัดการตนเอง มีการบริหารจัดการทุนเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน ชุมชนมีจิตสำนึกสาธารณะ รู้

เป้าหมายเชื่อมั่นวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้แก่

- ๑) หมู่บ้านการบริหารจัดการขยะ
- ๒) หมู่บ้านดูแลใส่ใจสุขภาพ
- ๓) หมู่บ้านรักษาศีล ๕

ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีการเชื่อมโยงคนในตำบล ร่วมพัฒนาในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ตำบล กำหนดทิศทาง เป้าหมายสร้างพื้นที่รูปธรรมให้เป็นพื้นที่เรียนรู้ ที่สามารถให้ชุมชนอื่นๆ เข้ามาเรียนรู้ได้โดยพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนที่หลากหลาย ขยายองค์ความรู้ได้แก่

- ๑) อาสาสมัครจัดการภัยพิบัติตำบลอุโมงค์
- ๒) คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำระดับตำบล
- ๓) กองทุนสวัสดิการตำบลอุโมงค์
- ๔) อาสาป็นสุขตำบลอุโมงค์
- ๕) การบริหารจัดการขยะ
- ๖) ธนาคารความดี
- ๗) โรงเรียนดอกขอมพอ
- ๘) กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลอุโมงค์

เครือข่ายชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีการสร้างความสัมพันธ์กับทุกภาคส่วนเช่น ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ เอกชน ธุรกิจ สถาบันการศึกษาประชาสังคม และอื่นๆ เพื่อให้เกิดการปรับกระบวนการคิดในการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน เกิดการเรียนรู้การยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ลดความขัดแย้ง เกิดการบูรณาการร่วมกันระหว่างชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ได้แก่

- ๑) กลุ่มโฮมสเตย์ตำบลอุโมงค์
- ๒) กองทุนสวัสดิการจังหวัดลำพูน

การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากภายนอกชุมชน หรือทำโดยการสอนการฝึกอบรมเท่านั้นชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีกระบวนการในการบริหารจัดการของชุมชน มีการคิดวิเคราะห์เรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคม และมีการขยายเครือข่ายออกไปในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนอื่นๆ ด้วย

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

จากสถานการณ์การแก้ปัญหาของชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ที่ผ่านมานำมาสู่วิธีการทำงานในการจัดการตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

กระบวนการและวิธีการทำงาน

ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีวิธีการทำงานเพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านจัดการตนเอง ดังนี้

๑. ใช้หลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากลุ่ม หมู่บ้านและองค์กรในตำบลให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

๒. สร้างการมีส่วนร่วมโดยการสนับสนุนการแสดงความคิดเห็นในการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน

๓. เพิ่มศักยภาพโดยการส่งเสริมการรวมกลุ่ม สร้างเครือข่าย ศึกษาดูงาน ยกย่องชมเชยคนดีที่ทำความดีให้รางวัลทั้งในระดับหมู่บ้าน ส่งประกวดในระดับตำบล อำเภอ จังหวัดและระดับประเทศ ทำให้คนในหมู่บ้านได้รับประโยชน์ที่เท่าเทียมกันทุกคน เกิดความรู้สึกรักชุมชนและทำงานเพื่อชุมชน^{๑๔๗}

ผลผลิตและผลลัพธ์

เทศบาลตำบลอุโมงค์ได้จัดทำโครงการการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและได้ดำเนินตามโครงการ จึงทำให้เกิดการส่งเสริมการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย โดยกลุ่มอาชีพที่สำคัญในชุมชนได้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวแต่นลำไย กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทำกระเป๋าผ้า รวมทั้ง แหล่งเงินทุนหมู่บ้าน ได้แก่งกองทุนเงินล้าน ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในชุมชนสร้างรายได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนหมู่ที่ ๕ และสามารถเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมได้ ประชาชนมีการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น สุขภาพแข็งแรงและลดการเกิดโรคต่างๆ

---

^{๑๔๗} สัมภาษณ์, นายโสภณ อาริยะกุล ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

มีการดำเนินการพัฒนาระบบการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและได้รับการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐโดยมีการจัดอบรมให้ความรู้และการฝึกหัดเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาระบบการดำเนินงานของกลุ่มทุนทางสังคมที่เป็นแหล่งทุนในชุมชนเช่นผู้สูงอายุกลุ่มออม. กลุ่มแม่บ้านกลุ่มเยาวชนโดยกลุ่มที่กล่าวไปข้างต้นนี้เป็นกลุ่มทุนทางสังคมที่มีอยู่ในหมู่บ้านในตำบลอุโมงค์ที่ความเข้มแข็งและเห็นเป็นรูปธรรมและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเอกชนภาคีเครือข่ายต่างๆ

๓. ผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้าน (Result)

ที่มาของสถานการณ์ปัญหาในชุมชนที่มีความแตกต่างและหลากหลายนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมในชุมชน แต่มีปัญหาการทำงานที่สอดคล้องกัน ชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ได้ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมและแหล่งเรียนรู้ที่เกิดขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ดำเนินวิถีชีวิตแบบเกษตรพอเพียงด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรทุกอย่างจะใช้ระบบอินทรีย์เป็นฐานในการผลิตการเกษตรครบวงจร ซึ่งการเกษตรรูปแบบนี้ได้นำมาเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานด้วยเน้นให้เกษตรกรลดการใช้สารเคมีในการเกษตรลงให้มากที่สุด เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค เป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่ทำให้เกษตรกรหันมาใส่ใจผู้บริโภคมากขึ้น กองทุนออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการประชาชนตำบลอุโมงค์เป็นโครงการที่เทศบาลตำบลอุโมงค์ร่วมกับชุมชนต่างๆ โดยมีแนวความคิดร่วมกันที่จะให้มีการออมทรัพย์ขึ้นในหมู่ ที่น้องประชาชน เป็นการออมในลักษณะ การให้สัจจะต่อตัวเอง ต่อชุมชนสมาชิกของชุมชนจะได้รับประโยชน์จากการออมเพื่อนำมาใช้จ่ายเป็นสวัสดิการชุมชน เป็นการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทรซึ่งกันและกันของผู้คนที่เป็นสมาชิกของชุมชน ได้ใช้ประโยชน์ที่เกิดจากการออมร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงเป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่สอดคล้องกับการนำใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำรงชีวิตประจำวัน เพราะหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเน้นในเรื่องของความพอประมาณ การใช้ชีวิตด้วยความพอเพียง ประหยัด อดออม สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากนัก

การพัฒนาในด้านต่างๆ โดยอาศัยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นนับได้ว่าเป็นความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน ที่กระแสนิยมได้รับความสนใจจากนานาประเทศจนส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยทั่วไป ที่ในด้านเศรษฐกิจยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาในด้านต่างๆ หยุดชะงักและไม่ได้รับการพัฒนามาในที่สุด โดยเฉพาะคุณภาพชีวิตของประชาชนในด้านต่างๆ ที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าระบบเศรษฐกิจนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมากที่สุด โดยเฉพาะในด้านความเป็นอยู่และโภชนาการที่ถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญในการดำรงชีวิตมากที่สุด ทั้งนี้

เป็นเพราะความไม่พอประมาณในการดำรงชีวิต การแข่งขันต่างๆ รวมไปถึงปัญหาเศรษฐกิจในชีวิตประจำวันที่ค่าครองชีพสูงขึ้น แต่ค่าแรงหรือรายรับยังคงไม่พอเพียงกับรายจ่าย จึงนับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการเอาใจใส่และแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้นแล้ว นวัตกรรมต่างๆ ที่จะนำมาแก้ไขปัญหาดังกล่าว เหล่านี้ได้ จึงควรมีการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน มิได้เป็นการแก้ไขปัญหาเพียงเพื่อให้ผ่านพ้นไปเท่านั้น แต่หลักเศรษฐกิจพอเพียงสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นการใช้หลักเหตุผล ความรู้ คุณธรรม และการสร้างภูมิคุ้มกัน มาเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนมีความพอประมาณในที่สุด โดยอาศัยโครงการต่างๆ ของเทศบาลตำบลอุโมงค์ ในการขับเคลื่อนนวัตกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างยั่งยืน

ภาพรวมของนวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นที่ปรากฏในชุมชนดังกล่าวมา สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่มาของการพัฒนานวัตกรรมของชุมชนทางสังคม ในหลายลักษณะ อาทิ

๑) เป็นนวัตกรรมที่มุ่งเน้นให้มีการเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด เป็นนวัตกรรมที่ใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ผ่านการสั่งสมและการรับรู้ของคนในสังคมร่วมกันทั้งสังคม

๒) เป็นนวัตกรรมที่แสดงให้เห็นกระบวนการเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้างของคนในสังคมหรือชุมชนที่ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอก เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เพื่อรับใช้คนในสังคมตามสภาพในขณะนั้น

๓) เป็นนวัตกรรมที่เกิดจากจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน มุ่งเน้นการหาวิธีการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนหลายคน

๔) มีพัฒนาการที่ไม่เกิดขึ้นและหายไปอย่างรวดเร็ว แต่อาจมีการเปลี่ยนรูปแบบอันเป็นผลจากการคิดสร้างสรรค์ มุ่งมั่น และลงมือปฏิบัติที่ต่อเนื่องกันไปในระยะยาวไม่มีที่สิ้นสุด และหากวิเคราะห์เทียบเคียงลักษณะของการพัฒนานวัตกรรมของคนในชุมชนท้องถิ่น

จะพบว่าลักษณะของนวัตกรรมมีทั้งเป็นแบบ

- ๑) งานใหม่
- ๒) ต่อยอดงานเดิม
- ๓) เสริมศักยภาพ

- ๔) เพิ่มสมาชิก
- ๕) เพิ่มขั้นตอนวิธีการทำงาน
- ๖) เพิ่มกฎ ระเบียบ กติกา
- ๗) เพิ่มการเชื่อมต่อกับทุนทางสังคมอื่น
- ๘) มีเครื่องมือการทำงาน
- ๙) สร้างการมีส่วนร่วม

การพัฒนานวัตกรรมจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น มีที่มาจากหลายลักษณะ ได้แก่ ๑) การพัฒนามาจากปัญหาในพื้นที่ เช่น ปัญหาสุขภาพโรคและการเจ็บป่วย ก่อให้เกิดการพัฒนานวัตกรรมของทุนทางสังคมที่หลากหลายเช่น หมอพื้นบ้าน หมอสมุนไพร กลุ่มออกกำลังกาย เป็นต้น ๒) การพัฒนามาจากความต้องการในพื้นที่จึงได้จัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในยามเดือดร้อน เช่น การรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน การพัฒนาสถาบันการเงินชุมชน เป็นต้น ๓) การพัฒนามาจากนโยบายรัฐ อันเนื่องมาจากปัญหาหนี้สินของเกษตรกรจากการกู้เงินจากสถาบันการเงินปัญหาหนี้นอกระบบ ได้แก่ การจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล การจัดการกองทุนหมู่บ้านกองทุนเงินล้าน การจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ๔) การพัฒนามาจากนโยบายท้องถิ่น ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครต่างๆ กองทุนหลักประกันสุขภาพ ธนาคารชยะ เป็นต้น

ผลสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้าน

หมู่บ้านจัดการตนเองชุมชนหมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว มีผลสำเร็จทั้ง ๗ ด้านดังนี้

๑) ด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของกลุ่มที่รวมตัวร่วมคิดร่วมทำอาชีพทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเองเช่นกลุ่มทำน้ายาในประสงค์กลุ่มทำน้าพริกตาแดง การทำงานของกลุ่มในลักษณะนี้จึงเป็นงานที่ตอบสนองภารกิจด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตในมิติของการส่งเสริมการฝึกและการประกอบอาชีพของเทศบาลตำบลอุโมงค์อย่างชัดเจนหากเทศบาลตำบลอุโมงค์ได้ทำงานตามภารกิจของตนเองได้โดยตรงนอกจากนี้การดำเนินการของศูนย์พัฒนาครอบครัวกองทุนหลักประกันสุขภาพชมรมผู้สูงอายุ อาสาป็นสุข (อปส.) เป็นตัวอย่างของนวัตกรรมที่ช่วยสนับสนุนการเพิ่มโครงสร้างทางกายภาพและสังคมเพื่อให้เกิดการพักผ่อนหย่อนใจการมาพบปากพูดคุยของประชาชนได้เป็นอย่างดีการทำงานในลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดผลลัพธ์ต่อการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพได้อย่างชัดเจน

๒) ด้านการจัดระเบียบชุมชนและสังคมการทำงานของกลุ่ม อปพร. ตำรวจบ้านและกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ ถือเป็นรูปธรรมนวัตกรรมการทำงานที่สร้างความเป็นระเบียบทำให้สังคมสงบเพิ่มความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนช่วยลดปัญหาอาชญากรรมทำให้ลดปัจจัยกำหนดภาวะด้านสุขภาพได้

๓) การวางแผนการส่งเสริมการลงทุนและพาณิชย์การรวมกลุ่มของ ๘๔ คริวเรือน ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มเกษตรอินทรีย์ถือเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อภารกิจการส่งเสริมเกษตรกรเป็นการบำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎรอาชีพได้อย่างชัดเจนหากเทศบาลตำบลอุโมงค์มีการส่งเสริมกลุ่มเหล่านี้ให้มีความเข้มแข็งเพื่อสร้างงานใหม่ๆ จะเป็นนวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงไปยังกลุ่มองค์กรอื่นๆ ได้เช่นหากในตำบลมีการขยายกลุ่มเกษตรปลอดภัยไปทุกหมู่บ้านจำนวนคริวเรือนที่ทำการเกษตรแนวนี้เพิ่มมากขึ้นก็เท่ากับว่าเกิดการลงทุนทางสุขภาพได้อย่างดี

๔) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการมีต้นแบบบุคคลใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาเครือข่ายอาสาสมัครเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้การจัดการขยะชุมชนถือเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองต่อภารกิจด้านการคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรักษาความสะอาดของถนนทางน้ำทางเดินและที่สาธารณะรวมทั้งขยะกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลการจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ สร้างคุณค่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

๕) ด้านการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาสะท้อนให้เห็นจากการเชื่อมประสานแหล่งประโยชน์กับกิจกรรมของกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยการนำเอากิจกรรมการเข้าค่ายการรวมกลุ่มสภาพเด็กและเยาวชน สภาวัฒนธรรมตำบลเป็นงานที่ดำเนินการเพื่อการหล่อหลอมและร่วมเรียนรู้ปฏิบัติตามประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาได้อย่างดี โรงเรียนนวัตกรรมผู้สูงอายุ (โรงเรียนดอกขอมพอ) กลุ่มแพทย์แผนไทยสมุนไพรพื้นบ้าน (เฮือนสมุนไพร) กลุ่มทำต้นสลากย้อม ถือเป็นงานกิจกรรมที่สอดรับกับภารกิจของเทศบาลตำบลอุโมงค์ในด้านการบำรุงรักษาศิลปประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมการจัดการศึกษาการส่งเสริมกีฬาที่แสดงให้เห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม

๖) บริหารจัดการสนับสนุนการปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการรวมกลุ่มการขับเคลื่อนและการบริหารจัดการตำบลเป็นงานและกิจกรรมที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในแนวราบมากขึ้นเพิ่มการทำประชาคมช่วยให้ประชาชนได้รับสื่อและข้อมูลเพิ่มขึ้น

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีมาตรการป้องกันการประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๑๔๘}

๔. ตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน (KPI)

หมู่บ้านป่าเหว ตำบลอุโมงค์ สามารถตอบสนองต่อข้อเสนอนโยบายสาธารณะ ดังนี้ ๑) ด้านการจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ๒) ด้านการจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน ๓) ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ๔) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๕) ด้านการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ๖) ด้านการดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน ๗) ด้านการลงทุนเพื่อสุขภาพโดยชุมชน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

๑) การจัดการท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม คือ การหนุนเสริมการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนและกลุ่มทางสังคมด้วยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบข้ามพื้นที่จัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้ง “สภาองค์กรชุมชน)

๒) การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชน คือ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อจัดสวัสดิการให้คนในชุมชนสนับสนุนการจัดเวทีนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทุกระดับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสมทบงบประมาณให้กองทุนสวัสดิการชุมชนและให้สมาชิกการออกร่วมกับกองทุนสวัสดิการชุมชนส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนในพื้นที่เป็นสมาชิกกลุ่มสวัสดิการที่มีอยู่ในชุมชนอย่างน้อย ๑ กลุ่ม จัดตั้ง หนุนเสริมการเพิ่มศักยภาพแกนนำในการบริหารกองทุนเพื่อจัดการสวัสดิการสังคมให้มีประสิทธิภาพ สร้างเครือข่ายการจัดสวัสดิการสังคม การจัดตั้งกองทุนหรือกองทุนอื่นๆ เฉพาะกลุ่มและขยายไปยังกลุ่มต่างๆ

๓) เกษตรกรรมยั่งยืน คือ การส่งเสริมให้เพิ่มครัวเรือนเกษตรกรรมยั่งยืน สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์โดยใช้วัตถุดิบในชุมชนเป็นหลัก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่สาธารณะในการทำเกษตรกรรมยั่งยืน ให้มีแผนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองด้านอาหาร สนับสนุนการศึกษาและพัฒนาาระบบการผลิตและการตลาดที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภค ให้มีการพัฒนา

^{๑๔๘} สัมภาษณ์, พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเหว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

มาตรฐานเกษตรและอาหารที่ปลอดภัยของชุมชนโดยชุมชน ส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุกรรมพื้นบ้าน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในการวางแผนการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอุดหนุนงบประมาณเพื่อส่งเสริมให้เกิดกองทุนปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดการขยะในระดับครัวเรือนและชุมชนอย่างถูกวิธี ส่งเสริมการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้ง มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ป่าดิบ สนับสนุนการจัดตั้งกลไกคณะทำงานและส่งเสริมการพัฒนาอาสาสมัครดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หนุนเสริมการบริหารจัดการแหล่งน้ำโดยชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้พลังงานทางเลือกในระดับครอบครัวและชุมชน และมีศูนย์เรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ที่มีศักยภาพสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นจัดทำแผนฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕) การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน คือ การที่สนับสนุนและจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนประจำตำบลหรือกลุ่มองค์กรของเด็กและเยาวชนเพื่อให้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมของชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้เด็กและเยาวชนมีเวทีในการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ มีนโยบายร่วมกับหน่วยบริการสุขภาพ ครอบครัว และชุมชน ในการส่งเสริมสุขภาพเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงวัยรุ่น สร้างพื้นที่สร้างสรรค์หรือลานกิจกรรม อย่างน้อย และพื้นที่ในตำบลสร้างภาคีเครือข่ายและจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการเพิ่มสมรรถนะเด็กและเยาวชนทุกด้าน

๖) การดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชน คือ การจัดให้มีศูนย์ประสานงานอาสาสมัครของชุมชนเพื่อเพิ่มทักษะและวางแผนจัดบริการให้การดูแลผู้ต้องการความช่วยเหลือตั้งแต่เกิดจนตาย ทุกสถานะสุขภาพ สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมการช่วยเหลือดูแลของอาสาสมัคร สร้างและพัฒนาอาสาสมัครให้การดูแลกลุ่มเป้าหมายที่มีปัญหาเฉพาะด้าน เช่น แรงงานต่างด้าว ผู้ป่วยทางจิต ผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น ผลักดันให้กองทุนมีแผนการทำงานในการดูแลช่วยเหลือกลุ่มประชากรเป้าหมายตั้งแต่เด็กในครรภ์จนตาย รวมทั้งการจัดการกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน สนับสนุนให้หน่วยบริการสุขภาพหรือศูนย์บริการสุขภาพสามารถประสานและให้บริการครอบคลุมการดูแลกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือดูแลโดยเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้และทุนทางสังคมของพื้นที่ จัดทำคู่มือหรือแนวทางการดูแลสุขภาพตนเอง และการช่วยเหลือดูแลผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ จัดให้มีร้านอาหารปลอดภัยหรือแหล่งจำหน่ายอาหารที่ปลอดภัยสร้างช่องทางการสื่อสาร และกระจายข่าวสาร

ด้านสุขภาพสร้างเครือข่ายการดูแลสุขภาพช่วยเหลือกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉินหรือต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วนระหว่างกลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่และเครือข่ายหน่วยบริการสุขภาพสร้างเยาวชนอาสาสมัครร่วมให้การดูแลสุขภาพ

๗) การลงทุนด้านสุขภาพโดยชุมชน คือ การตั้งศูนย์ประสานงานให้การช่วยเหลือประชาชน ทั้งในภาวะปกติและภาวะฉุกเฉินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณในการจัดหาสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ จัดจ้างบุคลากร เพื่อจัดหรือเสริมสร้างบริการสุขภาพครอบคลุมการดูแลสุขภาพเป้าหมายตามปัญหาในพื้นที่สนับสนุนกระบวนการค้นหาแกนนำจิตอาสาและพัฒนาศักยภาพ ให้สามารถเข้าร่วมให้บริการสุขภาพได้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนเพื่อลงทุนด้านสุขภาพโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดข้อบัญญัติหรือเทศบัญญัติในการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพเพื่อลดต้นทุนการดูแลสุขภาพ การสนับสนุนและผลักดันให้แหล่งเรียนรู้ที่มีรายได้จัดสรรทุนเพื่อการดูแลสุขภาพโดยใช้การมีสุขภาพดีเป็นเงื่อนไขของการจัดสวัสดิการ และสนับสนุนให้จัดตั้งแหล่งอาหารปลอดภัย เช่น การทำเกษตรปลอดภัย อาหารปลอดภัย เป็นต้น^{๑๔๙}

สรุปการถอดบทเรียนชุมชนบ้านแพะต้นยางงามและป่าเหี้ยว จังหวัดลำพูน ชี้ให้เห็นถึงความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน ก้าวสู่ชุมชนเข้มแข็ง มีการเรียนรู้ รวมกลุ่มกันทำงาน มีการบริหารจัดการ มีความสามัคคี มีการประชาคมอย่างต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งมีศักยภาพสูง ทรัพยากรธรรมชาติเอื้ออำนวย ชุมชนยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต ชุมชนยอมรับการเปลี่ยนแปลง ชาวชุมชนมีความเป็นประชาธิปไตยสูง ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนเอง ผ่านการจัดทำประชาคม ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนงานและทิศทางการดำเนินงานของชุมชน ซึ่งจะช่วยในการแก้ปัญหาของชุมชนได้ตรงตามความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

๔.๓ การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาแผนชุมชน

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดทำแผนชุมชน มีการผสมผสาน บูรณาการแนวคิดในชุมชนที่เป็นชีวิตประจำให้เข้ากับหลักทางพระพุทธศาสนา ดังที่พระ

^{๑๔๙} สัมภาษณ์, นายชยัน วิพรหมชัย ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

พรหมบัณฑิต, ศ.ดร.ได้แสดงผลงานและการศึกษาที่สามารถนำมาสะท้อนสังคมของประเทศไทยในขณะนี้ ได้เป็นอย่างดี คือ พุทธศาสนากับคุณธรรมในสังคม คุณธรรมสำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมคือ ความยุติธรรมและการเคารพในสิทธิมนุษยชน สังคมใดที่ยึดถือตามหลักคุณธรรมทั้งสองอย่างนี้จะทำให้ คนในสังคมนั้นมีความสุขและความสามัคคี^{๑๕๐}

พระพรหมบัณฑิตได้สรุปคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยได้จำแนกประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับคน และสังคมไว้ ๓ ประการ ซึ่งเป็นเสมือนหลักในการพัฒนาจิตใจของคนให้สำนึกในประโยชน์ส่วนรวม และมีจิตใจที่จะสร้างประโยชน์เพื่อสังคม อันได้แก่

๑. อัตตัตถะ หมายถึง ประโยชน์ส่วนตัว เป็นการบรรลุจุดหมายระดับต่างๆ ที่ชีวิตคน ต้องการ เช่น การได้เงินเดือนในแต่ละเดือนของข้าราชการและพนักงานเอกชน

๒. ปรัตถะ หมายถึง ประโยชน์ของผู้อื่นหรือการที่ช่วยให้ผู้อื่นได้สิ่งที่เขาต้องการ เช่น ครู อาจารย์ช่วยสอนให้เด็กนักเรียนมีความรู้ เมื่อเด็กมีความรู้ก็จัดเป็นประโยชน์ของเด็กที่สามารถนำความรู้ ไปใช้ในการศึกษาหรือประกอบอาชีพต่อไปได้ในอนาคต

๓. อุภยัตถะ หมายถึง ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์ที่เกิด กับตนเองและคนอื่นๆ เช่น รัฐสร้างระบบสาธารณสุขปโภคขั้นพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา สิ่งเหล่านี้ล้วน เป็นประโยชน์กับทุกคนเพราะมีโอกาสที่จะได้ใช้ร่วมกัน

ปัจจุบันเมื่อแนวโน้มของการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก สังคมปัจจุบันจึงหันมาเน้นการพัฒนา จิตใจและการพัฒนาด้านคนมากขึ้น ก็เป็นโอกาสที่วัดและพระสงฆ์หรือพระพุทธศาสนาทั้งหมดจะได้รู้ ฟื้นฟูบทบาทในการพัฒนาและบทบาทของผู้ผู้นำในการพัฒนาขึ้นมาใหม่โดยปรับตัวปรับวิธีการและปรับบทบาท นั้นให้เข้ากับสภาพปัจจุบันการที่จะนำทางพัฒนาและรับบทบาทต่างๆ ในการพัฒนาให้ได้ผลดี จะต้องมีความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทที่เหมาะสม สิ่งสำคัญก็คือจะต้องมีหลักธรรมาภิบาล

ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจึงตรงกับ คำว่า ภาวนา^{๑๕๑} หมายถึง คุณชาติเป็น เครื่องยังกุศลให้เกิด คุณชาติเป็นเครื่องยังกุศลให้เจริญ ความมีสำรวมใจตั้งความปรารถนา การ

^{๑๕๐} ชลวิทย์ เจียรจิตต์. ศาสนากับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. (กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๘).

^{๑๕๑} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๑๑๗.

ทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น การอบรมให้เจริญขึ้น^{๑๕๒} โดยพระพุทธศาสนาแสดงหลักการภาวนาหรือการพัฒนาไว้ว่า จะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ กาย ศิล จิต และปัญญา^{๑๕๓} ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายรายละเอียดของภาวนา ๔^{๑๕๔} ไว้ดังนี้

๑) กายภาวนา การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุ ซึ่งมีคำอธิบายไว้หลายอย่าง ได้แก่ อินทรีย์สังวร แปลว่าสำรวมอินทรีย์ ๖ แต่บางแห่งแสดงไว้เพียง ๕ คือ ยกเว้นใจ ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ รวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ได้แก่ การบริโภค การใช้สอยต่างๆ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค การพัฒนากายนี้เป็นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อความอโรย อวดโก้แสดงฐานะ สัมพันธ์กับโทรทัศน์ โดยดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่เพื่อหมกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเอาเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน เป็นต้น

๒) ศิลภาวนา การเจริญศิลป พัฒนาการประพฤติ การฝึกอบรมศิลป คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีความสุจริตกาย วาจา ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ซึ่งมองได้สองด้าน คือ ด้านภายในตัวเอง กับด้านภายนอก โดยที่ด้านภายใน คือ การฝึกกายวาจาให้เดินเข้าสู่ทางที่ถูกต้องปราศจากโทษ เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมจิตต่อไป สำหรับด้านภายนอก คือ การมองในแง่ประโยชน์ของสังคม ได้แก่ การไม่เบียดเบียนกันเป็นอย่างน้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ต่อจากนั้นเป็นศิลปที่เกื้อกูลยิ่งขึ้น คือ การช่วยเหลือทางสังคมเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

^{๑๕๒} ประยุทธ์ หลงสมบุรณ์, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๔๑.

^{๑๕๓} ออง ตีก. (บาลี) ๒๐/๑๐๑/๒๔๓, ออง.ตีก.(ไทย) ๒๐/๑๐๑/๓๓๗, ออง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๗๙/๙๗, ออง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

^{๑๕๔} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๕.

ทางสังคมให้เป็นไปด้วยดีเริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่ เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียร ฝึกฝนอบรมกายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์และเป็นเครื่องสนับสนุนการ ฝึกอบรมจิตใจยิ่งขึ้นไป

๓) จิตตภาวนา การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญออก งามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข มีคุณภาพจิตดี มี สมรรถภาพจิตดี มีสุขภาพจิตดี เข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตุน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้ คือ

๓.๑) คุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มั่งใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากรช่วยเหลือปลดปล่อยความทุกข์ของ ผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดอ่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยากรช่วยเหลือ ปลดปล่อยความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

๓.๒) สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความ เพียร มีขันติคือความอดทน มีสมาธิ คือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน คือ ความเด็ด เดี่ยวแน่อนต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือการคิด พิจารณาให้เห็นความจริง แจ่มแจ้งชัดเจน

๔) ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา คือ การ เสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และการหยั่งรู้ความจริง ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง คือ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาวะหรือตามที่มันเป็น สิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ก็รู้ตามที่มันเป็นอย่างนั้นแค่นั้น เกิดญาณตญาณทัสสนะ รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้ บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ต้องพัฒนาความรู้ความ เข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ(ความลำเอียง) คติวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้ เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ไขปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจน

รู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิง นอกจากกระบวนการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว

อีกนัยหนึ่ง คำว่า “พัฒนา” แปลว่า เจริญ หรือทำให้เจริญ ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาให้รอบด้านทั้งทางกายและใจซึ่งมีผลทั้งรูปธรรมและนามธรรม จึงทำให้มีศัพท์ที่ให้ความหมายใกล้เคียงกันที่พบเห็นมากในทางพระพุทธศาสนามีปรากฏอยู่ ๓ ศัพท์^{๑๕๕} คือ

๑) ศัพท์ว่า “ภาวนา” แปลว่า การทำให้เจริญ การทำให้เกิดมี, การทำให้มีให้เป็นขึ้น^{๑๕๖} หรือการเติบโต ดังปรากฏคำที่ใช้ในพระพุทธศาสนา เช่น สมณะภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา ในทางพระพุทธศาสนามีการปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันมาในทางพัฒนามนุษย์โดยรูปแบบการปฏิบัติรวมลงในหลักธรรมไตรสิกขา คือ กระบวนการพัฒนาทางร่างกาย วาจา จิตใจและสติปัญญา ซึ่งสามารถฝึกอบรมฝึกฝนพัฒนามนุษย์ได้ทุกระดับชั้น และทุกระดับสังคม ซึ่งพระพุทธศาสนาสามารถพัฒนาทั้งที่เป็นวัตถุ รูปธรรมสามารถมองเห็นจับต้องได้ และสามารถพัฒนามนธรรมอันเป็นความรู้สึกที่ไม่สามารถจับต้องส่วนมากมาในรูปของกิริยา คือ ภาวิต ที่แปลว่าเจริญและดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ปญฺจิมานี ภิกฺขเว อนาคตภยานิ เอตฺรหิ อสมฺบุปฺพนานิ आयตี สมฺบุปฺขชิสฺสนติ ตานิ โว ปฏฺวิ พุชฺฌิตพฺพานิ ปฏฺวิพุชฺฌิตวา จ เตสํ ปหานาย วายมิตพฺพํ กตมานิ ปญฺจ ภวิสฺสนติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนาคตมทฺธานํ อภาวิตกายา อภาวิตสีลา อภาวิตจิตฺตา อภาวิตปญฺญา ฯ เป ฯ อิติ โข ภิกฺขเว ธมฺมสนฺโทสา วินยฺสนฺโทโส วินยฺสนฺโทสา ธมฺมสนฺโทโส อิทํ ภิกฺขเว ปฐฺมํ อนาคตภยํ เอตฺรหิ อสมฺบุปฺพนํ आयตี สมฺบุปฺขชิสฺสติ ตํ โว ปฏฺวิพุชฺฌิตพฺพํ ปฏฺวิพุชฺฌิตวา จ ตสฺส ปหานาย วายมิตพฺพํ”^{๑๕๗}

แปลว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ภัยในอนาคต ๕ ประการนี้ ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไป ภัยเหล่านั้น เธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยเหล่านั้นเสีย

^{๑๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พัฒนาตน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^{๑๕๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **ศัพท์วิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๐) หน้า ๔๘๗.

^{๑๕๗} อ.ป.ญจก. (บาลี) ๒๒/๗๙/๙๗.

ภัยในอนาคต ๕ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑ ในอนาคต หมู่ภิกษุจักไม่เจริญกาย ไม่เจริญศีล ไม่เจริญจิต ไม่เจริญปัญญา ฯลฯ ภัยในอนาคตประการที่ ๑ นี้ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นในบัดนี้ แต่จักเกิดขึ้นในกาลต่อไป ภัยนั้น เธอทั้งหลายพึงรับรู้ไว้ และพึงพยายามเพื่อละภัยนั้นเสีย”^{๑๕๘}

๒) ศัพท์ว่า “ทมะ” แปลว่า การฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา^{๑๕๙} เป็นข้อที่ ๒ ใน ขรรวาสธรรม ๔ คือ สัจจะ ทมะ ขันติ และจาคะ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุคคลอยู่ครองเรือนประกอบด้วยศรัทธามีธรรม ๔ ประการนี้ คือ สัจจะ ธรรม^{๑๖๐} อิติ จาคะ ละเอียดไปแล้ว ย่อมไม่เศร้าโศก^{๑๖๑}

๓) ศัพท์ว่า “สิกขา” สิกขาเป็นคำภาษาบาลี ถ้าเป็นภาษาสันสกฤตก็เรียกว่า ศีกษา สิกขา แปลว่า การศึกษา การสำเนียง การฝึกฝนอบรม^{๑๖๒} มีความสำคัญมากทางพระพุทธศาสนา มาในคำว่า ไตรสิกขา การฝึกอบรมทั้งหมดในทางพระพุทธศาสนา กระบวนการทางปฏิบัติทั้งหมดเรียกว่า ไตรสิกขา^{๑๖๓} คือ

(๑) อธิศีลสิกขา (สิกขาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ อย่างสูง)

(๒) อธิจิตตสิกขา (สิกขาคือจิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิด คุณธรรมเช่น สมาธิอย่างสูง)

(๓) อธิปัญญาสิกขา (สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิด ความรู้แจ้งอย่างสูง)

^{๑๕๘} อง. ปณจก (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

^{๑๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๓๙.

^{๑๖๐} ธรรมะ และ ทมะ ในที่นี้มีความหมายว่า ปัญญา เหมือนกัน (ส.ส.อ. ๑/๒๔๖/๓๑๕-๓๑๖).

^{๑๖๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๔๖/๒๕๙, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประชาชน, หน้า ๑๓๙.

^{๑๖๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๒๕.

^{๑๖๓} ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๓๐๕/๒๗๒.

ในที่บางแห่งยังปรากฏศัพท์ที่ใช้แทนกันอีกจำนวนหนึ่งได้แก่ ศัพท์ว่า อาเสวิต (เสพคุ่น) พุทลิกต (กระทำให้มาก) ยานิกต (ทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว) วตฤกต (ทำให้เป็นที่ตั้ง) อนุภูฏิต (เข้าไปตั้งไว้) ปริจิต (ประพุดติสังสมเนื่องๆ) สุตมารุท (ปรารภสม่าเสมอดีแล้ว) ซึ่งจะปรากฏในลักษณะของศัพท์พวง คือมาพร้อมกัน แต่โดยความหมายแล้วก็คือ เป็นการทำให้มีขึ้น ให้เกิดขึ้นนั่นเอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติอันบุคคลเสพมาแต่แรก ให้เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้ง ประพุดติสังสมเนื่องๆ ปรารภสม่าเสมอดีแล้ว พึงหวังประโยชน์ ๑๑ อย่าง คือ หลับเป็นสุข ๑ ตื่นเป็นสุข ๑... เมื่อยังไม่บรรลुकุณวิเศษที่ยิ่งขึ้นไปย่อมเกิดในพรหมโลก ๑ เมื่อเมตตาเจโตวิมุตติ อันบุคคลเสพมาแต่แรก ให้เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานที่เทียมดีแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้ง ประพุดติสังสมเนื่องๆ ปรารภสม่าเสมอดีแล้ว พึงหวังประโยชน์ ๑๑ นี้แล”^{๑๖๔}

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. กล่าวว่า การพัฒนาเริ่มจากแนวทางพระพุทธเจ้ามาพัฒนาชุมชนป่าเหี้ย มีการทำให้วัดร่มรื่น ปลูกต้นไม้ ซึ่งมีต้นแบบจากพื้นที่อื่น ๆ การพัฒนาชุมชนเกิดจากชาวบ้านเข้ามา ยังมีโครงการตรวจคนในชุมชนว่าเป็นโรคอะไรบ้าง เจอคนมีความดันมีเท่าไร เจอโรคที่ตามมา แนวทางการพัฒนา งานแนวคิดจากดุชฎินพนธ์มาทำต่อ เอาหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนวัดป่าเหี้ย เป็นวัดสุขภาวะ วัดส่งเสริมสิ่งแวดล้อม วัดสนับสนุนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง วัดได้มีส่วนช่วยส่งเสริมกลุ่มด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ ๔๔ หลังคา ให้แนวคิดไปแล้ว โดยมีหน่วยงานทางราชการมารับงานไปทำต่อเนื่อง ทำแล้วมันดีมาก โดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากพูดคุยสร้างความเข้าใจผ่านบุคคลในหมู่บ้าน มีแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ในชุมชนมีหมู่บ้านที่ไม่มีคนอยู่ ๓ หลัง ไปทำงานที่อื่น ๆ มีคนหน้าใหม่เข้ามา มีความเจริญเข้ามา แผนส่วนมากอยู่ในรูปแบบของเทศบาล ใช้กระบวนการอริยสัจ ๔ โดยให้ชุมชนเป็นผู้ให้คำตอบ พูดคุยกัน ด้านอารมณ์ จิตใจเจ้าอาวาสทำ ด้านกายภาพพระมหาไกรสรทำ ผู้ใหญ่ด้านการปกครอง สิ่งแวดล้อมดี โรงเรียนดีมีนักเรียนเข้ามามาก เข้ามาดูแลชุมชน มีกรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน กรรมการวัด เป็นชุดเดียวกัน แผนชุมชนมาปรึกษาทางวัด เขียนตามหลักการ เขียนอย่างไม่เป็นทางการ โครงการที่เข้าไป กลายเป็นทั้งตำบล เช่น โครงการเลิกเหล้า ตำบลสุขภาวะ ทางหน่วยงาน

^{๑๖๔} วิ.ป.(บาลี) ๘/๓๓๑/๔๙๔.

วัฒนธรรมเข้ามา เน้นให้เขียนเป็นแผนชุมชน เป็นชุมชนคุณธรรม ทำเป็นแผนขึ้นมา เน้นแนวคิดหลักพุทธศาสนาให้เข้าไปสู่ชุมชน^{๑๖๕}

พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่^{๑๖๖} กล่าวว่า ในอดีตชุมชนไม่มีแผนชุมชน สสำรวจสามโนคร้ว เริ่มมีแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี ๕๗ โดยที่ภาครัฐเริ่มมีนโยบายให้ดำเนินการ ตอนแรกจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เขียนแผนไปทางอำเภอ ก่อนนั้นไม่มีท้องถิ่น ท้องถิ่นเข้ามีเมื่อปี ๓๘ ๓๙ นี้เอง และประสานอบจ แผนมาจากท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อบต แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เข้ามาเริ่มมีแผนจากท้องถิ่น ชุมชนเริ่มพัฒนาชุมชนมาริเริ่มกองทุนแม่จากการได้รับกองทุนแม่ของแผ่นดิน มีมานานแล้วตั้งแต่ปี ๕๗ มาจากแถวภาคอีสาน ขยายผลในปี ๕๗ พัฒนาชุมชนเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านร่วมกัน ชาวบ้านในปี ๒๕๔๔ หัวหน้าิตยาเข้ามาจุดประกายในหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านเริ่มมาเมื่อปี ๔๔ เป็นหมู่บ้านหมู่ขยายผลกองทุนแม่ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดการทำแผนชุมชนมาจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน เป็นรากฐานของหมู่บ้าน ประเทศไทยต้องมีรัฐบาล โดยเริ่มทำด้วยกัน เพราะการพัฒนาต้องมีกรรมการหมู่บ้านเป็นหลัก ร่วมกันคิดข้อมูลรวบรวม ร่วมกันวิเคราะห์ จากนั้นเรียกประชุมชาวบ้าน ประกาศประชาคมหมู่บ้าน ถามความคิดชาวบ้าน จะเอาไหน ต้องมาทุกคน อย่างน้อยต้องมา ๑ คน แล้วจัดลำดับความสำคัญของแผน ตามลำดับ ๑ ๒ ๓ ในอดีตเป็นส่วนใหญ่จะโครงสร้างกายภาพถนนหนทางไม่ดี มีฝุ่นเป็นการสัญจรเพราะอาชีพทำนาทำสวน อยู่แล้ว มาทำก่อนแล้วอาชีพมาก่อน เริ่มพัฒนาอาชีพก่อนเริ่มพัฒนาชุมชนมาช่วยเสริม มีเย็บผ้า พัฒนาชุมชนก็เข้ามาพัฒนาอาชีพ จะพยายามดึงคนที่ออกมาเข้ามาทำอาชีพในบ้าน จักสาน ทำขนม เย็บผ้า เข็มขัด พมจ มีบทบาทเข้ามาช่วยสวัสดิการสังคม พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด เริ่มแรกปี ๔๒ ได้พัฒนาฝีมือแรงงานมาก่อนมากำหนดไว้ในแผนก่อน เย็บหนังเป็นกระเป๋าเครื่องหนัง รองเท้า ไปติดต่อ แล้วส่งคนมาสอนในหมู่บ้าน มาสอนเป็นเวลา ๒ เดือน มีหนังมาให้ ตอนนั้นท่านอนุสรณ์มาเปิดงานจากกระทรวงแรงงาน

^{๑๖๕} สัมภาษณ์, พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๖๖} สัมภาษณ์, พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านพะป่าตันยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

ศีล ๕ ในกรอบของสิกขาบทพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าศีล ๕^{๑๖๗} ได้แก่

๑. ปาณาติปาตาเวรมณีเว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิตจับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. อทินนาทานาเวรมณีเว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขามิได้ให้หรือไม่ลักขโมยจับเอาสารว่าความประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

๓. กามสุมิจฉาจาเวรมณีเว้นจากกามสุมิจฉาจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลายจับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครองบุคคลที่รักหวงแหนไม่ผิดประเพณีทางเพศไม่นอกใจคู่ครองของตน

๔. มุสาวาทาเวรมณีเว้นจากมุสาวาท คือ ไม่พูดเท็จจับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จโกหกหลอกลวงตัดรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานาเวรมณีเว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือไม่เสพของมีนเมาจับเอาสารว่าความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทหลังพลาดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะพระมหาทวิมหาปญโญ^{๑๖๘} ได้กล่าวถึงศีล ๕ ในฐานะของจริยธรรมในระดับปัจเจกบุคคลดังนี้

๑. เว้นจากการปลงชีวิตหรือว่าจ้างผู้อื่นกระทำและอย่าเลี้ยงชีพด้วยอาชีพที่รุนแรงต่อธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ซึ่งในอีกนัยหนึ่งหมายถึงปัจเจกบุคคลควรฝึกฝนความมีเมตตากรุณาให้เกิดขึ้นในตน

---

^{๑๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, ฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทธรรมิกจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๗๖๙-๗๗๐.

^{๑๖๘} พระมหาทวิ มหาปญโญ, **ศีล ๕ : ปัจจัยพื้นฐานในการกำหนดคุณลักษณะของสังคม**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.Learners.inth/blog. [๑๑ เม.ย. ๒๕๖๑].

๒. เว้นจากการยึดถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้และหลีกเลี่ยงจากการกระทำตนให้รำรวยมั่งคั่ง ขึ้นบนความทุกข์ยากของชีวิตบนโลกในอีกนัยหนึ่งหมายถึงปัจเจกบุคคลควรพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตขึ้น ในตนและสร้างประโยชน์สุขแห่งตนและสังคมบนความเคารพสิทธิของกันและกัน

๓. เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่งที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน(มักตึงให้แค่ว่าไม่ให้ประพาศพิศใน กาม)ซึ่งในอีกนัยหนึ่งหมายถึงปัจเจกบุคคลควรมุ่งฝึกฝนเนื้อหาและศักยภาพเพื่อการพัฒนาตนเอง

๔. เว้นจากการพูดเท็จโกหกหลอกลวงยุแหยงและประณาม (สิ่งที่เรายังไม่รู้ความจริง แน่نون) ในอีกนัยหนึ่งหมายถึงปัจเจกบุคคลควรเข้าสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความจริงหรือข้อเท็จจริงและความพยายามทั้งหมดต้องเป็นไปเพื่อการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

๕. เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทในอีกนัยหนึ่งหมายถึง ปัจเจกบุคคลต้องสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยความมีสติและสัมปชัญญะ

นายโสภณ อาริยะกุล^{๑๖๙} กล่าวว่า แนวคิดเชิงพุทธการพัฒนานั้นจะต้องมีความคิดจาก ชุมชนและจะต้องมีแนวคิดเชิงพุทธมาร่วมด้วย เพราะการพัฒนานั้นจะต้องนำหลักสำคัญทางศาสนา มา เกี่ยวข้องด้วยคือ จะต้องยึดหลักศีล ๕ มาเป็นพื้นฐานด้วย แนวคิดเชิงพุทธจะพัฒนาชุมชนอย่างไร คนเรา ถ้าจะทำอะไรให้เจริญก้าวหน้าขึ้น หากมีความเจริญทางโลกแล้ว แต่ถ้าทุกคนขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว สังคมนั้นจะเจริญไม่ได้ มีแต่แกร่งแรงแรงชิงดีชิงเด่นกันโดยไร้คุณธรรม แนวคิดเชิงพุทธจะต้องสนับสนุนการ พัฒนาชุมชน โดยจะต้องยึดหลักของศีล ๕ เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนด้วย รูปแบบการพัฒนาชุมชน แบบพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยจะต้องเอาหลัก ทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้วย การพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางกายด้วยกายภาพนั้น หากเจริญทางด้านวัตถุแล้วแต่ถ้าทุกคนมีศีลธรรมจรรยาแล้ว จะทำให้คนได้แต่รับอย่างเดียว เป็นสาเหตุ แห่งการคอร์รับชั่นเข้าทำนองมือใครยาวสาวได้สาวเอา ด้านสังคมการพัฒนาในด้านนี้จะต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วม และร่วมมือกันคิด ร่วมมือกันทำ คนละไม่คนละมือ แต่สำคัญจะต้องมีการเอาหลักศีลธรรมมาเป็นส่วน ในการพัฒนาสังคม การพัฒนาด้วยจิตใจ คือ จะต้องให้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของศีล ๕

^{๑๖๙} สัมภาษณ์, นายโสภณ อาริยะกุล ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอ เมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

๔.๔ การขับเคลื่อนและการประสานแผนชุมชนในจังหวัดลำพูน

การทบทวนแผนชุมชน หมู่บ้านของจังหวัดลำพูน โดยใช้คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นกลไกหลัก^{๑๗๐} และหมายรวมถึงคณะกรรมการกลางหมู่บ้าน อพป. (กก.อพป.)^{๑๗๑} โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนับสนุนข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนาและวิทยากรกระบวนการ และรวบรวมข้อมูลแผนชุมชน หมู่บ้านส่งไปยังอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการสนับสนุนการจัดทำเวทีประชาคมระดับชุมชน/หมู่บ้าน^{๑๗๒} และให้คณะกรรมการหมู่บ้านรวบรวมข้อมูลแผนชุมชน/หมู่บ้านดังกล่าวส่งไปยังอำเภอ เพื่อประสานงานกับศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แผนชุมชนระดับตำบล สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบ้านธิและอำเภอเมือง สนับสนุนการจัดทำแผนชุมชนระดับตำบล โดยใช้กลไกศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล ประมวลผลความต้องการจากแผนชุมชน หมู่บ้าน มาทำเป็นแผนชุมชนระดับตำบล และรวบรวมข้อมูลแผนชุมชนระดับตำบลดังกล่าวส่งให้อำเภอ และประสานจัดส่งข้อมูลแผนชุมชนระดับตำบลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น^{๑๗๓} การพัฒนาท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลอุโมงค์และตำบลบ้านธิ จังหวัดลำพูน จัดทำและทบทวนแผนพัฒนาสามปี โดยนำปัญหาและความต้องการของประชาชนจากการจัดทำเวทีประชาคมมาประกอบการพิจารณา^{๑๗๔} แผนพัฒนาอำเภอ อำเภอด้วยกลไกของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอ (กบอ.) ที่มีอยู่ในกรอบยุทธศาสตร์พัฒนาของจังหวัด (Top-down) มาเป็นกรอบการพัฒนาในระดับอำเภอและประมวลผลความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (Bottom-up) มาจัดทำแผนพัฒนาอำเภอและทรงกอบแผนพัฒนาอำเภอดังกล่าวให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอทราบทิศทางการพัฒนาของอำเภอ แผนความต้องการระดับอำเภอ อำเภอ โดยกลไกของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอ (กบอ.) พิจารณาการดำเนินแผนงานโครงการที่เกินขีดความสามารถของชุมชนและหมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปรีอหน่วยงานราชการต่างๆ ในพื้นที่ เพื่อจัดส่งให้จังหวัดนำไปเป็นส่วนประกอบข้อมูลเพื่อพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด แลแผนปฏิบัติ

^{๑๗๐} พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗

^{๑๗๑} พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. ๒๕๒๒

^{๑๗๒} ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๘

^{๑๗๓} ระเบียบปกครองมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑

^{๑๗๔} ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๘

ราชการประจำปีของจังหวัด รวมทั้ง เพื่อขอรับการสนับสนุนการดำเนินงานหรืองบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดส่งให้คณะกรรมการประสานแผนท้องถิ่นระดับอำเภอ เฝ้าพิจารณาบูรณาการโครงการที่เกินขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่และเสนอคณะกรรมการประสานแผนท้องถิ่นระดับจังหวัด เพื่อพิจารณาบูรณาการโครงการที่เกินขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมของจังหวัด และเสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) พิจารณาประกอบการจัดทำแผนพัฒนาของ อบจ. แผนพัฒนาจังหวัดและแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัดลำพูน จังหวัด นำแผนความต้องการของอำเภอมาประมวลในภาพรวมของจังหวัด รวมทั้ง ประสานข้อมูลกับคณะกรรมการประสานแผนท้องถิ่นระดับจังหวัด เพื่อประกอบการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด และแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัด โดยนำหลักเกณฑ์ แนวทางและปฏิทินที่คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการจะกำหนดในแต่ละปีมาพิจารณา ประกอบด้วย จังหวัดลำพูนจัดทำข้อมูลรายละเอียดโครงการ ที่สอดคล้องกับกรอบแผนพัฒนาจังหวัดซึ่งต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนการดำเนินงานและจัดส่งให้หน่วยงานเพื่อพิจารณานำไปบรรจุในคำขอ งบประมาณประจำปีและส่งให้กระทรวงมหาดไทยเพื่อเป็นการประสานงาน

๔.๕ การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

แผนชุมชนนั้นหมายถึงกิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกัน เพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตาม ที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้ โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำได้ ก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ โดยชุมชนเสนอแผนชุมชนเข้าเป็นแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแผนงาน โครงการของราชการได้ แผนชุมชนมีชื่อเรียก

แตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่น อาทิ แผนแม่บทชุมชน แผนชุมชนพึ่งตนเอง แผนชีวิต เป็นต้น^{๑๗๕}

๔.๕.๑. แผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนากาย

กายภาวนา หมายถึง การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (physical development)

การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุ ซึ่งมีคำอธิบายไว้หลายอย่าง ได้แก่ อินทรีย์สังวร แปลว่าสำรวมอินทรีย์ ๖ แต่บางแห่งแสดงไว้เพียง ๕ คือ ยกเว้นใจ ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ รวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย ได้แก่ การบริโภค การใช้สอยต่างๆ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ อาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค การพัฒนากายนี้เป็นการพัฒนาร่างกายให้แข็งแรง ไร้โรค มีสุขภาพดี และที่สำคัญก็คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เริ่มแต่ปัจจัย ๔ เป็นต้นไป อย่างถูกต้องดีงาม ในทางที่เป็นคุณประโยชน์ เช่น สัมพันธ์กับอาหาร โดยการกินเพื่อช่วยให้ร่างกายมีกำลัง มีสุขภาพดี ไม่ใช่เพื่อมุ่งความอร่อย อวดโก้แสดงฐานะ สัมพันธ์กับโทรทัศน์ โดยดูเพื่อติดตามข่าวสาร แสวงหาความรู้ ส่งเสริมปัญญา มิใช่เพื่อหมกมุ่นในความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือเอาเป็นเครื่องมือเล่นการพนัน เป็นต้น

ตัวชี้วัด : มีโครงการและกิจกรรมในการสนับสนุนการพึ่งตนเองทางกาย มีสุขภาพภาวะส่งเสริมสุขภาพทางกายอย่างมีสติ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนมีสุขภาพที่ดี รักษาสุขภาพกาย

---

^{๑๗๕} กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเสนา จังหวัดตรัง: ความหมายของแผนชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: district.cdd.go.th/sikao/services/ความหมายของแผนชุมชน/ [๘ กันยายน ๒๕๖๐].

๒. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักธรรมนำความเจ็บป่วย มีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคภัยด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง

๓. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนสร้างพลังบริหารจัดการปัญหาชุมชน

ลำดับ	แผนงาน / กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม
๑	โครงการรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ	เพื่อหารูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ	-จัดประชุมประชาชนในหมู่บ้าน ประกวดคุ้มชุมชน แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง จัดกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวัดและส่งเสริมการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเผยแพร่ -การขับเคลื่อนรูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชนโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน บ้านป่าเหี่ยว กอຍผ่อ ชุมชนร่วมเรียนรู้สถานการณ์สุขภาพที่มีภาวะความเสี่ยงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เชาวहार่วมค้นหาสาเหตุปัญหาด้านสุขภาวะ ฟันฟูร่วมกันฟันฟูวัฒนธรรมเพื่อชุมชนสุข ระยะแรก ๓ กิจกรรม วัฒนธรรมความเป็นอยู่เพื่อดูแลป้องกันสุขภาพ ส่งเสริมพฤติกรรมกรกิน และการใช้แพทย์แผนโบราณหรือแพทย์ทางเลือก วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา

			และความเชื่อ การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา “ยกวัดให้บ้าน” เพื่อพัฒนาด้านจิตใจและสังคม (ทุกวันเสาร์ เวลา ๑๗.๐๐ น.) วัฒนธรรมการเล่น ออกกำลังกาย จัดกิจกรรมฟ้อนรำ รำกระบี่ กระบอง (วันพุธ และวันอาทิตย์ เวลา ๑๗.๐๐ น.)
๒	โครงการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาพองค์กรวมของครอบครัวและสังคม	เพื่อหาแนวทางการประยุกต์ใช้พุทธจิตวิทยาบูรณาการในการส่งเสริมสุขภาพองค์กรวมของครอบครัวและสังคม	สร้างครอบครัวในชุมชนรักษาศีล ๕ จัดให้มีการประกวดแข่งขันและมอบโล่รางวัลเป็นรายครัวเรือน
๓	โครงการพระเยี่ยมไข้เยี่ยมยาด้วยแนวพุทธ	เพื่อนำหลักธรรมให้กำลังใจ ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็อยากพบพระ การดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองตามแนวทางวิถีพุทธ	ลงพื้นที่เยี่ยมผู้ป่วย มีของฝากให้ธรรมะเป็นทาน การดูแลสุขภาพแนวพุทธ
๔	โครงการออกกำลังกายวิถีพุทธ มหกรรมกีฬามหามงคล	เพื่อส่งเสริมแนวคิดที่ว่ากายดี ใจก็ดีไปด้วย ใจดีแน่นอนว่ากายก็ดี ตามมาด้วยมหกรรมกีฬา	จัดกิจกรรมการออกกำลังกายแนวใหม่เพื่อฝึกใจควบคู่กับกายการเดินอย่าง มีสติ

๕	โครงการชุมชน คุณธรรมพลังบวร ศรัทธาประชาชนวัด บ้านและโรงเรียน	เพื่อส่งเสริมและพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ให้แก่ชุมชน มีความรัก ความสามัคคีต่อกัน	-ร่วมพลังคนในชุมชน จิตอาสา กลุ่มอาสา พัฒนาเขตอภัยทาน ลำน้ำ และชุมชนให้มีความ สะอาด งดงาม - ชุมชนคุณธรรมพลังบวร ศรัทธาประชาชน วัด บ้านและ โรงเรียนป่าเหี้ยว เทศบาลตำบล อุโมงค์ กลุ่มอาสาปันสุข ผู้มีจิต อาสาทุกท่าน ทุกภาคี เครือข่าย ได้ร่วมด้วยช่วยกัน พัฒนาเขตอภัยทานตาม เส้นทางแม่น้ำปิงทาง ณ บริเวณหน้าวัดป่าเหี้ยว ๕ กันยายน ๒๕๖๑
---	---	--	---

ตารางที่ ๑ แผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนากาย

พระมหาไกรสร โชติปัญญา (แสนวงศ์),ผศ. ได้ให้ข้อคิดว่า “มีตัวอย่างมีตัวอย่างการทำแผนชุมชนที่ป่าซาง การจัดทำแผนชุมชนที่บ้านป่าบุกใช้หลักพุทธนี้ชาวบ้านมองปัญหา มองด้านล่างขึ้นมา เริ่มมาจากตัวปัญหา ปัญหาอริยสัจ ชาวบ้านเป็นอย่าง ชวนกันมาค้นปัญหา มีปัญหาเรื่องเหล้า เรื่องบุหรี เรื่องขยะอย่างไร โดยค้นหาสาเหตุจากหลักธรรมอปริหานิยธรรม ช่วยกันหาสาเหตุ และมองมาที่ชุมชนป่าเหี้ยว การทำงานระหว่างวัดกับบ้านจะเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนใช้ระบบพาร์เข้ามาทำงาน ช่วยกันมองปัญหาชุมชนด้านต่างๆ โดยให้ชาวบ้านมาร่วมกันคิด ด้านสุขภาวะ สร้างเวทีชุมชน มีเสวนากลุ่ม ชุมชนป่าเหี้ยวมีปัญหาด้านสุขภาวะ แล้วมาทำแผนปฏิบัติการในการดำเนินงานด้านสุขภาพ ทำให้เกิดกระบวนการแก้ปัญหาด้านสุขภาพพร้อมกัน”^{๑๗๖}

^{๑๗๖} สัมภาษณ์, พระมหาไกรสร โชติปัญญา (แสนวงศ์),ผศ. ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

พระครูประโชติพัฒนากร กล่าวว่า “วัดจะให้การสนับสนุนด้านบุคลากร มีโครงการพุทธศาสนาวันอาทิตย์ใช้พระเถระช่วย จะมีการอบรมทุกอย่างมีบุคลากรเข้าเสริมในการอบรมเพื่อพัฒนาด้านจิตใจให้มีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา วัดของเราทุกโครงการที่เทศบาลทำขึ้นหรือชุมชนทำขึ้นมาทางวัดจะให้การสนับสนุนด้านบุคลากรและวิทยากร เช่น โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ตลาดนัดศีล ๕ ทำมาหลายปี เน้นคนในชุมชนรักษาศีล มีการฝึกอบรมด้านหลักทางพุทธศาสนา งบประมาณจะผ่านทางเทศบาล ทางวัดเป็นวิทยากรให้ความรู้ให้คำแนะนำ วัดมีส่วนร่วมในการพัฒนา ยังมีโครงการอื่น ๆ อีก เช่น โครงการพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อบรมสอนในโรงเรียน วันพระในโรงเรียน พระไปปรับบิณฑบาตไปให้ธรรมะฝึกนักเรียนใส่บาตรฝึกจารีตประเพณี ของที่ได้มอบให้นักเรียนไปทานต่อ มีโครงการผู้เฒ่าผู้แก่มาออกกำลังกายทุกวันพุธ อบรมทำความเข้าใจแบบวิถีพุทธให้กับผู้สูงอายุ มีโรงเรียนผู้สูงอายุโรงเรียนดอกขอมพอทำร่วมกับเทศบาลทำทุกวันพฤหัสบดีของเดือนหรือที่เรียนว่า “ปัญญาชีวิต” โครงการช่วยเหลือด้านการเจ็บป่วย มีอาสาป็นสุขคนอุ้มงค์ไม่ทิ้งกัน มีนักเรียน พระสงฆ์เข้าร่วมไปดูแลไปเยี่ยมไปให้ธรรมะกับผู้ป่วยติดเตียง ผู้พิการ และปัจจุบันมีโครงการสุขภาพะ ของในชุมชนที่มีการขับเคลื่อนประเด็นด้านสุขภาพแก่ชุมชน มีการคัดกรองตรวจสุขภาพคนในชุมชนโดยหลักในการกินอยู่แบบภูมิปัญญามาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา” ^{๑๗๗}

ศ.ดร.สิทธิ บุตรอินทร์ กล่าวว่า “การพัฒนาชุมชนทางกายภาพ โยงเข้ากับสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ธรรมชาติกับมนุษย์ มนุษย์นั้นมาจากธรรมชาติมาดัดแปลงธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่เราเอง ให้มันสมเหตุสมผล แผนชุมชนต้องวางแผนให้ปฏิบัติได้ มีเป้าหมาย หัวใจของการวางแผนคือการทำเป็นขั้นเป็นตอนรวบรวมการมีข้อมูลเพียงพอ เอาข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีการประเมินผล การวางแผนมันเป็นรูปแบบและวิถีทาง” ^{๑๗๘}

---

^{๑๗๗} ๖. สัมภาษณ์, พระครูประโชติพัฒนากร ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าเหว ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๗๘} สัมภาษณ์, ศ.ดร.สิทธิ บุตรอินทร์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๒

๔.๕.๒ แผนชุมชนพึ่งตนเองทางการพัฒนาศีล

ศีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน (moral development)

การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีความสุจริตกาย วาจา ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน ซึ่งมองได้สองด้าน คือ ด้านภายในตัวเอง กับด้านภายนอก โดยที่ด้านภายใน คือ การฝึกกายวาจาให้เดินเข้าสู่ทางที่ถูกต้องปราศจากโทษ เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมจิตต่อไป สำหรับด้านภายนอก คือ การมองในแง่ประโยชน์ของสังคม ได้แก่ การไม่เบียดเบียนกันเป็นอย่างน้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ต่อจากนั้นเป็นศีลที่เกื้อกูลยิ่งขึ้น คือ การช่วยเหลือทางสังคมเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมให้เป็นไปด้วยดีเริ่มแต่ไม่ก่อการเบียดเบียน ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและสังคม ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้อื่นต่อสังคม มีระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพด้วยความขยันหมั่นเพียรฝึกฝนอบรมกายวาจาของตนให้ประณีต ปราศจากโทษ ก่อคุณประโยชน์และเป็นเครื่องสนับสนุนการฝึกอบรมจิตใจยิ่งขึ้นไป

ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ ที่สำคัญ คือ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ศีลประจำวันของฆราวาสที่จำเป็นมาก คือ ศีล ๕ แต่ละข้อนั้นเป็นเครื่องรักษากาย วาจา ให้ปกติเรียบร้อย เพราะหากไม่รักษาศีลกาย วาจา ก็จะประพฤติชั่วผิดปกตินุชย์เป็นคนทุศีลจะประพฤติชั่วร้าย ทำลายความก้าวหน้าในชีวิตตนเอง พังคบไม่ได้ แต่ผู้ที่รักษาศีล ย่อมเป็นคนประพฤติดี มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะฉะนั้น ศีลจึงเป็นที่พึงในชีวิตได้ ข้อสำคัญขอให้นำศีลมาปฏิบัติอย่างจริงจัง มิใช่ถือศีลเพียงเป็นประเพณีเท่านั้น ศีลมิใช่เพียงแคร์รักษากาย วาจาเท่านั้น ยังเป็นหลักประกันชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสติปัญญา อีกด้วย ดังนี้

การปฏิบัติตนตามศีลข้อที่ ๑ ปาณาติปาตา เวรมณี การงดเว้นจากการฆ่า ทรมาน ทำร้าย เป็นการสร้างหลักประกันต่อชีวิต เพราะเมื่อไม่เบียดเบียนใคร ก็มีเมตตา มีอหยาครัยไมตรีที่ดีต่อกัน จึงไม่มีการข่มเหงรังแกกัน อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นผู้มีเมตตากรุณา ตามหลักเบญจธรรม

การปฏิบัติตนตามศีลข้อที่ ๒ อทินนาทานา เวรมณี งดเว้นจากการลักทรัพย์ หรือเอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน เป็นการสร้างหลักประกันต่อทรัพย์สิน เพราะเมื่อไม่ลักขโมย รับรองได้ว่า

ทรัพย์สินของตนก็ไม่สูญหาย หรือถูกขโมย จึงอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นผู้มีสัมมาชีพที่สุจริตไม่คิดคดโกง ไม่คอร์รัปชั่น ถือว่าปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม

การปฏิบัติตนตามศีลข้อที่ ๓ กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี ไม่ประพฤตินิโคตในกาม ไม่ข้องเกี่ยว บุตร ภรรยา เป็นการสร้างหลักประกันต่อครอบครัว เพราะเมื่อรักเดียวใจเดียว ความรักในครอบครัวจะยั่งยืน จึงทำให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข เป็นผู้มีการสำรวมในกาม ถือว่าปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม

การปฏิบัติตนตามศีลข้อที่ ๔ มุสาวาทา เวมณี การงดเว้นจากการพูดปดมดเท็จ ไม่พูดเพื่อเจ้อ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ เป็นการสร้างหลักประกันต่อสังคม เพราะเมื่อพูดจริงมีสุภาชิตวาจา สังคมให้ความไว้วางใจ เป็นที่ยอมรับนับถือต่อสังคม เป็นผู้มีสัมมาวาจาถือเป็นการปฏิบัติตนตามหลักเบญจธรรม

การปฏิบัติตนตามศีลข้อที่ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวมณี การงดเว้นจากการดื่มของมึนเมา สุรายาเสพติด เป็นการสร้างหลักประกันต่อสติปัญญา เพราะเมื่อไม่สุบ เสพ ฉีตสิ่งเสพติดให้โทษ จะดำรงทรงไว้ซึ่งสติปัญญา ตามหลักเบญจธรรม

การพัฒนาตนเองนั้น ต้องเกิดจากบุญซึ่งหมายถึงความดี เป็นบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ทางกายวาจาและใจ การทำบุญทำได้โดยย่อ ๓ วิธี คือ ๑.การให้ทาน ๒.การรักษาศีล และ ๓. การเจริญภาวนา การได้ทำบุญทำความดีเอาไว้ในกาลก่อน ทำให้เป็นคนมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาททำให้เป็นคนที่ได้เตรียมปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตเอาไว้ เพื่อใช้เป็นประโยชน์แก่อกุลสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความราบรื่นไม่มีอุปสรรคเป็นชีวิตที่ดำเนินไปสู่สิ่งที่ดีๆ ขึ้นไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เป็นต้นเหตุให้ได้สิ่งที่พึงปรารถนาอันได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรมของศาสนาของสังคม ละเว้นจากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและจริยศาสตร์อันดีงาม เป็นต้น จึงเป็นการปรับเข็มทิศแห่งชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชุมชนแบบพึ่งตนเอง ด้านศีลธรรม จึงเป็นการพึ่งพาตนเองด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างมั่นคง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชุมชนแบบพึ่งตนเองที่สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด : มีโครงการกิจกรรมในการสนับสนุนการการฟั่งตนเองทางศีล การรักษาระเบียบวินัย
สังคม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีศีล มีธรรมประจำใจ

๒. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนมีระเบียบวินัย

ลำดับ	แผนงาน/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม
๑	โครงการตลาดนัด ศีล ๕ และหมู่บ้าน รักษาศีล ๕	เพื่อให้คนในชุมชนรักษาศีลและมีส่วนร่วมสร้างพลังร่วมกันของคณะสงฆ์ชุมชน ท้องถิ่น และโรงเรียน ยกกระดับชุมชนคุณธรรมพลังบวร บ้าน วัด โรงเรียน	-จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนารับศีลและบรรยายเรื่องศีล ๕ และกิจกรรมเสริมการบริการต่าง ๆ เช่น การตัดผม การซ่อมเครื่องไฟฟ้า เป็นต้น มอบป้ายหมู่บ้านศีล ๕ -จัดกิจกรรมตลาดนัดศีล ๕ โดยการมีส่วนร่วมสร้างพลังร่วมกันของ คณะสงฆ์ ชุมชน เทศบาล และโรงเรียนในพื้นที่ตำบลอุโมงค์ เพื่อยกระดับชุมชนคุณธรรมพลังบวร / บ้าน วัด โรงเรียนในวันพฤหัสบดี ที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ณ วัดป่าเห็ว ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน
๒	โครงการส่งเสริม ครอบครัวศีล ๕ (สะอาด สว่าง สงบ)	เพื่อสร้างความรักความสามัคคีโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “ครอบครัวรักษาศีล ๕”	สร้างครอบครัวในชุมชนรักษาศีล ๕ จัดให้มีการประกวดแข่งขันและมอบโล่รางวัลเป็นรายครัวเรือน

๓	โครงการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคม ในมิติวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา	เพื่อสร้างความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคม เพื่อให้คนในชุมชนมีภูมิ คุ้มกันทางกายทางใจด้วยการ รักษาศีล	จัดอบรมให้ความรู้และนำคนใน ชุมชนเข้าศึกษาดูงานชุมชนวิถี ในพื้นที่ - การพัฒนาชุมชนเป็นหมู่บ้าน ศีล ๕ เข้าร่วมทุกหมู่บ้าน ทำ Mou กับคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ไม่เลี้ยงเหล้าในงานศพ ดำเนินการมาหลายปีแล้ว มีงาน ศพไม่เลี้ยงเหล้า คณะสงฆ์อำเภอ บ้านธิ ทำทุกหมู่บ้าน ไม่ตั้งโต๊ะ เลี้ยงเหล้า
๔	โครงการลดเหล้า เข้าพรรษา	เพื่อนำความเชื่อทาง ศาสนาและศีลธรรม แล้ว มาต่อยอดด้วยเหตุผลใน การรณรงค์ด้านอื่นๆ ทั้ง ด้าน สุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม	รณรงค์ในชุมชน ติดป้าย ประชาสัมพันธ์ การลดละเลิก เหล้า และส่งเสริมให้คนออก กำลังกาย
๕	โครงการคุ้มชุมชน แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง	เพื่อกระตุ้นจิตสำนึก สาธารณะของคนในสังคม ให้ นำ ำ ห ลั ก ท ำ ง พระพุทธศาสนามาใช้ใน การดำเนินชีวิต	-จัดประชุมประชาชนในหมู่บ้าน ประกวดคุ้มชุมชนแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง จัดกิจกรรมบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ในวัดและ ส่งเสริมการนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาไปเผยแพร่ - หมู่บ้านแพะตันยางงามได้รับ คัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านแผ่นดิน ธรรมแผ่นดินทองในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้รับรางวัลอันดับสอง ของจังหวัดลำพูน โดยมีทหาร

			หน่วยงาน ก.รมน.จังหวัดโดย ผู้นำแม่ทัพภาคที่ ๓ เข้าพัฒนา หมู่บ้าน มีกิจกรรมทางศาสนา ทางชุมชน ทางวัดที่ต่อเนื่อง เข้มแข็ง และยังได้รับรางวัล คุณภาพชีวิต
--	--	--	---

ตารางที่ ๒ แสดงแผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนาศีล

พ่อหลวงเกษม ปัญโญใหญ่ ได้กล่าวว่า “แนวคิดเชิงพุทธเกี่ยวกับศาสนามาใช้แนวคิดพระพุทธานุชาตินิยมใช้ในการพัฒนาชุมชนเป็นหมู่บ้านศีล ๕ เข้าร่วมทุกหมู่บ้าน ทำ MoU กับคณะสงฆ์จังหวัดไม่เลี้ยวเหล้าในงานศพดำเนินการมาหลายปีแล้ว มีงานศพไม่เลี้ยวเหล้า คณะสงฆ์อำเภอบ้านธิ ทำทุกหมู่บ้าน ไม่ตั้งโต๊ะเหล้า กินแบบพอเพียง บ้านแพะจะมีการแสดงธรรมะบรรยายทุกวันเสาร์ที่สองของเดือนโดยท่านพระครูธรรมพินิตเข้ามาบรรยาย ทำที่ศาลากลางบ้าน องค์ประธานพระครูภาวนาพินิต เจ้าอาวาสวัดดอยเวียง เจ้าคณะตำบลบ้านธิ เขต ๑ มาบรรยายธรรม เริ่มทำกิจกรรมนี้มาตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ โดยมีชาวบ้าน มีเด็ก ผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาวจำนวน ๕๐ คนมาร่วมกิจกรรมทางศาสนา มีการทำบุญ ถวายสังฆทานกัณฑ์เทศน์เป็นผักไม้ในหมู่บ้าน ยอดเงินปัจจัยนี้มาพระที่มาจากเทศน์จะมอบให้หมู่บ้านไว้เป็นกองกลาง มีพระสองรูปมาทำการทำพิธี องค์แรกมาไหว้พระ นั่งสมาธิ สวดมนต์ รูปที่สองมาเทศน์แสดงธรรมบรรยายใช้เวลา ๑ ชั่วโมงกว่า บางที่ฟังเทศน์เลิกสามทุ่ม หมู่บ้านได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ได้รับรางวัลอันดับสองของจังหวัดลำพูน โดยมีทหารหน่วยงาน ก.รมน.จังหวัดโดยผู้นำแม่ทัพภาคที่ ๓ เข้าพัฒนาหมู่บ้าน ต้องมีกิจกรรมทางศาสนา ทางชุมชน ทางวัดที่ต่อเนื่องและเข้มแข็ง และยังได้รับรางวัลคุณภาพชีวิต ปัจจุบันทั้งหมดมี ๗๗ คราวเรือนเป็นเชื้อสายคนไทย ลือ”^{๑๗๙}

พระสมุห์ณัฐธีร์ สุขวฑฒโก กล่าวว่า “การทำแผนชุมชนต้องใช้ระบบประชาคม ทุกคนมีส่วนร่วม มีความเห็นชอบ ต้องเข้าถึงชุมชนโดยแท้จริง มีความเป็นประชาธิปไตย ยึดเสียงส่วนใหญ่ ว่ากันการ

^{๑๗๙} สัมภาษณ์, พ่อหลวงเกษม ปัญโญใหญ่ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแพะป่าตึงงามงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

ทำแผนชุมชนต้องใช้หลักทางพระพุทธศาสนา คือ เรื่องศีล ๕ มาเป็นแนวทางในการทำแผน เพราะศีลควบคุมพฤติกรรมให้คนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ที่ผ่านวัดศรัทธาอยู่ ๘๐ หลังคาเรือน มาทำบุญ ๗๐ คน ถือว่ามีคนเข้าวัดมาก วัดทำกิจกรรมหลายประการ เช่น โครงการหมู่บ้านรักษาศีล โครงการสวดมนต์สัจจกรภายในหมู่บ้าน โครงการหมู่บ้านปลอดหยาบช้าหมู่บ้าน มีแผนของหมู่บ้าน มีธรรมนูญหมู่บ้าน จำนวน ๑๒ ข้อ ให้ครัวเรือนได้ยึดเป็นแนวทางปฏิบัติกัน มีการคัดเลือกขยะ นำขยะที่ตัดเลือกไปขาย นำเงินไปออมเงินทุกวันที่ ๕ ของเดือน มีคณะศึกษาดูงานมากขึ้น ๒๐๐ คณะ ดูงานเรื่องขยะ และหมู่บ้านรักษาศีล ชุมชนคุณธรรมน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ทำให้เกิดความสามัคคีของชาวบ้านดี ชุมชนหันมาเข้าวัดมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีกิจกรรมสวดมนต์สัจจกรในบ้าน เด็กเยาวชนและคนในชุมชนที่ไม่เข้าเลยก็เข้ามา มาร่วมสวดมนต์ จะทำต่อนกลางคืนในเวลา ๑๙.๐๐ น. หลังจากวันพระได้สามวัน ในช่วงเข้าพรรษาจะทำทุกวันพระ โดยทุกคนมาสวดมนต์ที่วัด ทำมาสามปีแล้ว”^{๑๘๐}

๔.๕.๓ แผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนาจิต

จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อุตทนมัสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุข ผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข มีคุณภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดี มีสุขภาพจิตดี เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อุตทนมัสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

การพัฒนาจิตใจให้มีคุณสมบัติงามพร้อม ซึ่งอาจแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ดังนี้ คือ

๑) คุณภาพจิต คือให้มีคุณธรรมต่างๆ ที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม เป็นผู้มีจิตใจสูง ละเอียดย่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยุ่ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจสูง ละเอียดย่อน เช่น มีเมตตา มีความรัก ความเป็นมิตร มีกรุณา อยุ่ช่วยเหลือปลดเปลื้องความทุกข์ของผู้อื่น มีจาคะ คือมีน้ำใจเผื่อแผ่ มีคารวะ มีความกตัญญู เป็นต้น

^{๑๘๐} สัมภาษณ์, พระสมุห์ณัฐธีร์ สุขวฑฒโก ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าบุก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ. ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑

๒) สมรรถภาพจิต คือ ให้เป็นจิตที่มีความสามารถ เช่น มีสติ มีวิริยะ คือ ความเพียร มีขันติคือความอดทน มีสมาธิ คือจิตตั้งมั่นแน่วแน่ มีสัจจะ คือ ความจริงจัง มีอธิฐาน คือ ความเด็ดเดี่ยว แน่นอนต่อจุดมุ่งหมาย เป็นจิตใจที่พร้อมและเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานทางปัญญา คือการคิด พิจารณาให้เห็นความจริง แจ่มแจ้งชัดเจน

ตัวชี้วัด : มีโครงการกิจกรรมในการสนับสนุนการพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้เกิดสมาธิ มีความตั้งใจมั่น
๒. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้จิตใจเกิดความสะอาด สว่าง สงบ
๓. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีจิตใจเมตตา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

ลำดับ	แผนงาน / กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม
๑	โครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐานเพื่อชุมชน	เพื่อปฏิบัติธรรมฝ กจิต ภ า ว น า ต า ม ห ลั ก พระพุทธศาสนา	-ปฏิบัติธรรม สวด มนต์ แผ่เมตตาและ เดินจงกรม -กิจกรรมสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม อบรม สมาธิภาวนาโดยคณะ สงฆ์ เทศบาล ชุมชน ตำบลอุโมงค์ และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬา ลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ณ วัดป่าเหี้ยว ตำบล อุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (๔ สิงหาคม ๒๕๖๑)

๒	โครงการส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์- จิตใจชาวพุทธในชุมชน	เพื่อให้คนในชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมพัฒนาการด้านอารมณ์- จิตใจ	อบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านอารมย์ฝึกสมาธิทำจิตให้สงบอย่างง่าย ๆ
๓	โครงการสุขภาพจิตดีชีวิตมีสุข	เพื่อหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมป้องกัน ฟื้นฟูและพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างเหมาะสม	ให้คำปรึกษาด้านพุทธจิตวิทยา และ จัดกิจกรรมผ่อนคลายความเครียด
๔	โครงการสวดมนต์สัจจระ/เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า	เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน มนต์ คือ มีความเข้าใจในพุทธธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ทำให้เข้าใจโลก เข้าใจชีวิต เปลี่ยนความคิดให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้นก็	การสวดมนต์หมุนเวียนทุกบ้านในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมเชื่อมโยงไปสู่การเจริญสติ สมาธิ การฟังธรรม
๕	โครงการยกวัดให้บ้าน	เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา น้อมนำหลักคำสอนมาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต	บรรยายธรรมะหมุนเวียนไปตามบ้านแต่ละหลังคาเรือน มีกิจกรรมไหว้พระ สวดมนต์สัจจระ ทำสมาธิ

ตารางที่ ๓ แสดงแผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนาจิต

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. กล่าวว่า “การพัฒนาชุมชนเริ่มที่เอาชาวบ้านมองไปที่ผู้สูงอายุที่หายไป คนในชุมชนออกไปทำงานนอกบ้าน เพราะปัญหาด้านสุขภาพะ เข้ามาโครงการยกวัดให้บ้าน สวดมนต์สัณญะ เดือนละ ๒ ครั้ง เอาเวลา ๕ โมงเย็น เป็นโครงการที่พระไปสวดมนต์ที่บ้าน โดยมีพระสงฆ์จากวัดป่าเห็วเข้าไปในบ้านหมุนเวียนกันทุกหลังคาเรือน การสวดมนต์จะทำให้จิตใจสงบผ่อนคลาย มีการนั่งสมาธิ การสอนธรรม มีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ เยาวชนในชุมชน คนที่ไม่เคยมาวัดก็จะมาร่วมกันทุกคน โดยทุกคนมีความตั้งใจ เพราะมีพระมา มีความเชื่อเรื่องสวดมนต์จะทำให้เกิดความเป็นมงคลแก่ตนเองและครอบครัว ทุกคนจะร่วมกันสวดมนต์ด้วยเสียงอันไพเราะ บ้านไหนจัดจะน้ำเปล่าถวายพอ ไม่ต้องเดือดร้อนเจ้าของบ้าน”^{๑๘๑}

นายขยัน วิพรหมชัย กล่าวว่า “ความเป็นมาของแผนชุมชน เทศบาลมีหน้าที่ดำเนินการพัฒนา จะพัฒนารูปแบบใด ต้องมีแผน ที่เกิดได้จากการระดมความคิดจากประชาชน ผ่านใช้สื่อช่องทางต่าง ๆ ออนไลน์ นโยบายของผู้บริหาร นโยบายของผู้นำท้องถิ่น ระดมความไปในทิศทางใด แผนหมู่บ้าน แผนชุมชน แผนตำบล แผนอำเภอ แผนจังหวัด แผนชาติต้องมีความสอดคล้องกัน เป้าหมายทำให้พี่น้องชาวบ้านมีความสุข มีความสุขภาพดี การจัดทำแผนมีแนวคิดชุมชนมีส่วนร่วม ให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของ ตำบล ตำบลอุโมงค์ร่วมคิดร่วมดูแล ร่วมรักษา ให้เจ้าของตำบลอย่างแท้จริง มีห่วงแหวน ดูแลเมื่อสูญเสีย เกิดต้องออกมาปกป้องดูแลซึ่งกันและกัน เป็นเชิงวิถีพุทธ กระบวนการในการทำแผน องค์กรหลักที่สำคัญคือ บ้าน วัด โรงเรียน บวร วัดมีความสำคัญพัฒนาจิตใจให้กับชุมชน ทำให้วัดเป็นศูนย์กลางด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้นำทางความคิด วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำหน้าที่ในการพัฒนาด้านจิตใจ ให้คนในชุมชนมีความสุขพอเพียง สุข มีความกระตือรือร้น รักกันดูแลห่วงใย ปัจจุบันปัญหาสังคมมีเยอะต้องใช้หลักแนวพุทธมาขับเคลื่อนในการแก้ปัญหา สังคมเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวมีปัญหา ยาเสพติด เด็กเยาวชน พ่อแม่ไปทำงาน ครอบครัวแตกแยก ละทิ้งลูกไว้ ทำให้ไปเกี่ยวกับยาเสพติด มีเวลาอยู่ร่วมกันน้อย แนวคิดหลักพระพุทธศาสนาของเราจะทำให้ ให้คนมีความสุข ห่างกันจากยาเสพติด”^{๑๘๒}

^{๑๘๑} สัมภาษณ์, พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเห็ว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๘๒} สัมภาษณ์, นายขยัน วิพรหมชัย ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

นายกฤตพงษ์ สายปา กล่าวว่า “การมีแผนชุมชนจะต้องมองกาลไกลเพื่อพัฒนาคน พัฒนาชุมชน พัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างอาชีพที่ยั่งยืนแก่ชุมชน ให้คนในชุมชนรู้จักตน รู้จักวางแผน ทำบัญชีครัวเรือน มีแนวคิดในการครองคน ครองตน ครองงานตามแนวพุทธ มีหลักในการบริหารงาน โดยใช้ทศพิธราชธรรม อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ มีความคิดสร้างสรรค์ นำพาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีมาสู่ชีวิต ทำให้จิตใจสงบ มีความเป็นอยู่ที่ดี สร้างสุขให้เกิดทั้งกายและจิตใจ พัฒนาสังคมให้ดี มีความสุข ยกระดับจิตใจจิตอันสบายอยู่ในกายอันผาสุก”^{๑๘๓}

๔.๕.๔ แผนชุมชนพึ่งตนเองทางการพัฒนาปัญญา

ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development)

การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และการหยั่งรู้ความจริง ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง คือ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาวะหรือตามที่มันเป็น สิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ก็รู้ตามที่มันเป็นอย่างนั้นแค่นั้น เกิดญาณตญาณทัสสนะ รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริง และใช้ความรู้แก้ปัญหา ทำให้เกิดสุขได้ เริ่มแต่รู้เข้าใจศิลปวิทยา เรียนรู้ถูกต้องตามเป็นจริง ไม่บิดเบือนหรือเอนเอียงด้วยอคติ (ความลำเอียง) คิดวินิจฉัยใช้ปัญญาโดยบริสุทธิ์ใจ รู้เข้าใจโลกและชีวิตตามเป็นจริง รู้จักแก้ปัญหาและทำการให้สำเร็จตามแนวทางของเหตุปัจจัย ตลอดจนรู้เท่าทันธรรมดาของสังขาร ถึงขั้นที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์โดยสิ้นเชิงนอกจากกระบวนการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว

ตามหลักของพระพุทธศาสนาที่จะได้ศึกษาหาความรู้มากได้รู้มาก ความเป็นผู้ศึกษาค้นคว้ามากมาย ได้ฟังมากมาย จำไว้ได้มาก จนเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งแทงตลอด รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิด รู้ถูก ดังนั้น จุดมุ่งหมายของพหูสูต คือ ทำให้เกิดปัญญารู้เองเป็นเองด้วยตัวเองของตัวเองแบบพุทธิพิสัย

^{๑๘๓} สัมภาษณ์,นายกฤตพงษ์ สายปา ตำแหน่ง ศอช.ต.และอช.บ้านธิ หมู่ ๑๗ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๒

คือ เกิด ปัญญาตนเอง นำเอาไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้อย่างแจ่มแจ้งในสิ่ง ที่เรียนมากและในสิ่งที่สอนในสิ่งที่ปฏิบัติ ความเป็นพหูสูตร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับมนุษย์ เพราะ ทำให้มนุษย์เป็นผู้ที่มีความองอาจ มีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็ง มีความเด็ดเดี่ยว มีความรู้ดีรู้ชั่วไม่ตก เป็นทาสของความชั่ว ทำให้มนุษย์เจริญ ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐและยิ่งใหญ่ จะวิเคราะห์ที่ หลักกรรม ๒ ประการ คือ สติ และปัญญา ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

๑) สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำ ต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลีผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอม ถลาลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทั้งโอกาสสำหรับการสร้างคุณความดีระมัดระวังจิตใจของตน ไม่ให้ถูกกิเลสครอบงำคำว่า สติ มีความหมายตรงกับคำว่า ไม่ประมาท ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บรรดา รอยเท้าสัตว์บกทั้งหลาย รอยเท้าช้างเป็นรอยเท้าใหญ่ รอยเท้าสัตว์บกอื่น ๆ ย่อมสามารถรวมลงใน รอยเท้าช้างได้หมดฉันใด ธรรมทั้งหลายบรรดาที่เป็นกุศลทั้งหมด ก็รวมลงในเรื่องความไม่ประมาททั้งหมด ฉะนั้น”^{๑๘๔} ดังนั้น คำว่า สติ ที่แปลว่า ระลึกได้ คือ ระลึกได้ไม่ประมาท และจะพบ คำว่า สติ คู่กับคำว่า สัมปชัญญะ หมายถึง ความรู้ตัว โดยที่คนเราจะมีสติได้ท่านกล่าวว่ามี อยู่ ๔ ประการ คือ

- (๑) สติสัมปชัญญะ คือ มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ
- (๒) ไม่คบคนมีจิตปั่นป่วน
- (๓) คบคนที่มีสติปัญญามั่นคง
- (๔) มีสติ มีใจน้อมไปในการมีสติ คือ อยากเป็นคนที่มีสติมั่นคง

การมีสติในการดำเนินชีวิต คือ ไม่ประมาทในวัย มีสติและพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับวัย นั้นๆ ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม ไม่ประมาทในเวลาให้เห็นคุณค่าของเวลา ไม่ยอมให้เวลาสิ้นไปโดยเปล่า ประโยชน์ ไม่ประมาทในการทำงาน ให้มีความกระตือรือร้นอดสาหะพากเพียร บากบั่นอย่างไม่ย่อท้อ และไม่ ประมาทในการปฏิบัติธรรม ความไม่ประมาทในธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ เพราะจะบ่งบอกถึง ความสามารถในการที่จะดำรงอยู่ในโลกนี้ได้ตลอดไปของมนุษย์ บ่งบอกถึงการพัฒนาหรือความ เจริญรุ่งเรืองอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ทำให้สามารถเอาชนะอุปสรรคปัญหาต่างๆ ได้ บรรลุถึงคุณ งามความดีและจุดหมายอันสูงสุดของมนุษย์ในโลกที่มนุษย์จะสามารถบรรลุได้ก็เพราะคุณธรรม คือความ ไม่ประมาทในธรรมทั้งหลายนี้

^{๑๘๔} อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๒๘/๔๔๙.

๒) ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวินิจฉัยด้วยใจเป็นอิสระทำการใดด้วยความคิด และมีวิจารณ์ญาณ ส่วนผู้ที่ขาดปัญญา ย่อมจะดำเนินชีวิตในทางที่ผิด เพราะไม่มีปัญญาช่วยตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนว่า ก่อนจะทำการใดให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษประโยชน์มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงของมัน ปัญญามีเหตุผลรู้จักใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ จนรู้แจ้งในสภาวะของสิ่งทั้งหลาย^{๑๘๕} ปัญญาในทางพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด ได้แก่

(๑) โลกียปัญญา คือ ปัญญาทางโลก คือ ปัญญา รู้จักรักษาตัว ปัญญา รู้จักทำมาหากิน หรือปัญญาความรู้ที่ศึกษากันในทางโลก ตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เพื่อพาตัวรอดและตั้งตัวได้ในโลก ปัญญาประเภทนี้มีชาวโลกแสวงหากันมาก จนถึงตั้งเป็นหลักการการศึกษาของชาติ ที่ทุกคนในชาติต้องศึกษาและควรศึกษาหรือควรได้รับการศึกษา สำหรับปัญญาทางโลก คือ ปัญญาในทางเลี้ยงชีพทำมาหากินเพื่อให้อยู่สบายเจริญก้าวหน้าในทางโลกนั่นเอง บางทีก็เป็นเหตุให้ทำบุญ บางทีก็เป็นเหตุให้ทำบาป

(๒) โลกุตตรปัญญา คือปัญญาทางโลกุตระ หรือปัญญาในทางธรรม หมายถึงการรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ เช่น ปัญญาในการรู้เข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่ปัญญาขั้นทำลายกิเลสของพระอรหันต์ ตั้งแต่ขั้นพระโสดาบัน จนถึงพระอรหันต์ เป็นปัญญาเพื่อความสิ้นทุกข์โดยตรง หรือเพื่อความสิ้นทุกข์ในที่สุดซึ่งปัญญาทั้ง ๒ ประเภทนั้น มนุษย์สามารถมีปัญญาได้โดยพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุของการเกิดปัญญาไว้ ๓ ประการ ได้แก่^{๑๘๖}

๑. สุตมยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง ได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่นเช่น จากการศึกษาเล่าเรียน จากครู จากการอ่านหนังสือ หรือจากการดูในด้านทัศนศึกษา ปัญญาประเภทนี้มีการขวนขวายกันมากในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดขึ้นแก่คนในชาติ โดยชาติต่าง ๆ ทั่วโลกได้สร้างสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ในชาติของตนขึ้น ผลิตหนังสือหรือตำราเรียนประเภทต่าง ๆ จัดให้มีสื่อทัศนศึกษาและโสตทัศนูปกรณ์ขึ้น ดังนั้น สุตมยปัญญานี้จึงมีความสำคัญมากต่อการพัฒนาตนเองและ

^{๑๘๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๗/๒๘๑.

^{๑๘๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

สังคมในชาติผู้มีปัญญาประเภทนี้ คือได้รับการศึกษาดีจนจบปริญญาสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลาย ๆ สาขา ในการศึกษาทุกระดับ ย่อมสร้างที่พึ่งให้แก่ตนได้ตอย่างหนึ่ง คนในโลกทั่วไปจึงมักแสวงหาปัญญาชนิดนี้ กันมากกว่าปัญญาอีก ๒ ข้างปลาย เพราะเป็นปัญญาที่ทำให้เกิดขึ้นไม่ยากนัก และนิยมแสวงหาปัญญา ชนิดนี้กันมากในปัจจุบัน เพราะคนทั่วไปสามารถทำให้เกิดขึ้นได้

๒. จินตามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการคิด ปัญญาชนิดนี้เกิดจากการค้นคิด พิจารณาหาเหตุผล บุคคลไม่ได้ฟังมาจากผู้อื่นหรือไม่ได้อ่านหนังสือหรือตำราเรียนใด ๆ หรือไม่ได้จาก แหล่งอื่นใดที่คนอื่นทำขึ้น แต่ได้ทำปัญญาของตนให้เกิดขึ้นด้วยการขบคิดค้นคว้าของตนเองคิดหาเหตุผล เอาเองจนเกิดปัญญารู้ชัดขึ้นในเรื่องนั้น ๆ อย่างที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมาเป็นอัน มากในปัจจุบัน ก็ต้องใช้ปัญญาในข้อนี้มากปัญญาชนิดนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โยนิโส มนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายแยบคาย คือ การใช้ความคิดให้ถูกวิธี การมองสิ่งทั้งหลายด้วยการ พิจารณาสืบหาค้นคว้า การแสวงหาเหตุผลตลอดสาย การแยกแยะออกวิเคราะห์ด้วยความคิดที่เป็น ระเบียบ โดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้น หรือปัญหานั้น ตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย สถาบันวิจัยค้นคว้าในเรื่องต่างในสถาบันการศึกษาและในทางวิทยาศาสตร์เป็นอันมากในปัจจุบัน ที่ได้ เกิดขึ้นเพื่อให้ได้ปัญญาชนิดนี้

๓. ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาเกิดจากการอบรม เป็นปัญญาที่เกิดแต่การฝึก อบรม ลงมือปฏิบัติ ปัญญาตัวนี้เองเป็นปัญญาที่ต้องการมากในทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการทำที่พึ่งแก่ตน เพราะทำให้ได้ความสงบสุขด้านจิตใจ ไปจนถึงการสิ้นทุกข์ในที่สุด เพราะปัญญาที่เกิดจากภาวนา คือการ พัฒนาจิตใจของตนให้สูง ปัญญาชนิดนี้เป็นปัญญาที่สัมผัสสิ่งทั้งหลายด้วยตัวของตัวเอง ถ้าเปรียบเทียบกับ การรู้ซึ่งถึงความร้อนของไฟ ปัญญาประเภทนี้เปรียบเหมือนเราไปจับไฟแล้ว ก็รู้ซึ่งถึงความร้อนของมัน เพราะเราได้จับต้องด้วยตัวของเราเอง

จากการศึกษาวิจัยพบว่า เมื่อเกิดปัญหาชุมชนจะมีการประชุมปรึกษาหารือกัน โดยอาศัย ประชาชนชาวบ้านและการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา การรวมกลุ่มผู้นำ แกนนำ เป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อน ให้ชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของปัญหา ร่วมมือกันแก้ไขปัญหามานผ่านกระบวนการทำเวทีประชาคมของ ชาวบ้าน ดึงหลักการ มีส่วนร่วมของชาวบ้านและการออกไปดูงานภายนอกหมู่บ้าน เพื่อนำกลับมา ประยุกต์ทำกับชุมชนตนเอง โดยชาวบ้านได้ออกแบบเครื่องมือที่สามารถทำให้แต่ละครัวเรือนสามารถรับรู้ ถึงข้อมูลการใช้จ่ายของตนเองออกเป็นบัญชีครัวเรือนรายรับรายจ่าย เพื่อให้ชาวบ้านสามารถรู้ถึงรายรับ ของตนเอง ว่ามาจากไหนบ้าง และรู้รายจ่ายของตนเองว่าตนเองใช้จ่ายอะไรไปบ้าง วัตถุประสงค์ในการทำ

บัญชีครัวเรือน เพื่อให้ชาวบ้านได้ลดรายจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น หรือสิ่งที่สิ้นเปลืองลง และจากการดูงาน ยังได้นำแนวคิดในการออมทรัพย์มาใช้ในการออมทรัพย์ ใช้หลักธรรมมาเป็นเครื่องมือที่ทำให้สมาชิกทุกคน ปฏิบัติ ใช้หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทุกคนมีจิตสำนึกในการออมและการชำระเงินของตนเอง^{๑๘๗} เป็นการแก้ปัญหาด้วยปัญญา โดยอาศัยกระบวนการวิจัย ความร่วมมือ ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ เพื่อการพัฒนาตนเองและชุมชนให้มีความยั่งยืน^{๑๘๘}

ตัวชี้วัด : มีโครงการ กิจกรรมในการสนับสนุนการพึ่งตนเองทางปัญญา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีสติรู้เท่าทัน
๒. เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้เป็นคนมีปัญญา รอบรู้ในการแก้ปัญหาชีวิต

---

^{๑๘๗} จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมขณะดำเนินการสัมภาษณ์คนในชุมชน

^{๑๘๘} คุณชาเต ฮั่น ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน วันที่

ลำดับ	แผนงาน / กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กิจกรรม
๑	โครงการธรรมบรรยายทุกวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน	เพื่อปลูกฝังหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา แก่คนในชุมชนให้สามารถนำมาปรับใช้ในหลักการดำเนินชีวิตได้	-ทำบุญ ฟังพระธรรมเทศนา ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ -บ้านแพะตันยางงาม จะมีการแสดงธรรมะบรรยายทุกวันเสาร์ที่สองของเดือนโดยท่านพระครูธรรมพินิตเข้ามาบรรยาย ทำที่ศาลากลางบ้าน องค์ประธาน พระครูภาวนาพินิต เจ้าอาวาสวัดดอยเวียง เจ้าคณะตำบลบ้านธิ เขต ๑ มาบรรยายธรรม เริ่มทำกิจกรรมนี้มา ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘ โดยมี ชาว บ้าน มี เด็ก ผู้สูงอายุ คนหนุ่มสาว จำนวน ๕๐ คนมาร่วม กิจกรรมทางศาสนา มี การทำบุญ ถวายสังฆทานกัณฑ์เทศน์ เป็นผักผลไม้ในหมู่บ้าน ยอดเงินปัจจัยนี้มาพระที่ มาเทศน์จะมอบให้ หมู่ บ้าน ไว้ เป็น

			กองกลาง ด้านศาสนพิธีมีจะนิมนต์พระจำนวน ๒ รูปมานำการทำพิธี รูปแรกมาไหว้พระ นั่งสมาธิ สวดมนต์ รูปที่สองมาเทศน์แสดงธรรมบรรยายใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง
๒	โครงการฟังเทศน์ยามเช้าทุกวัน อาทิตย์ผ่านเสียงตามสาย	เพื่อให้คนในชุมชนสามารถนำธรรมะไปปรับใช้ในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัวได้อย่างมีความสุข	รับฟังพระเทศน์แสดงธรรมผ่านสื่อตามสาย และเปิดสื่อธรรมะเสียงตามสาย ผ่านประชาสัมพันธ์ของชุมชน
๓	โครงการน้อมนำพระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจนสู่ครอบครัวและชุมชน	เพื่อขับเคลื่อนพระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจนไปเผยแพร่สู่ครอบครัวและชุมชน	จัดหาพระไตรปิฎกฉบับประชาชนและหนังสือพุทธธรรมไปเผยแพร่ มีการจัดเข้าค่ายครอบครัวธรรมะในชุมชน
๔	โครงการต้นกล้าคุณธรรมและส่งเสริมค่านิยมไทย ๑๒ ประการ	เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและค่านิยมไทยในครอบครัวและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการปฏิบัติธรรมภาคฤดูหนาว การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน	สร้างเวทีกระบวนการเรียนรู้ ผีภโยคะ นั่งสมาธิ เกมธรรมะ ชมวิดีโอเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม เสริมด้วยการเรียนรู้วิชาต่างๆ

		การปฏิบัติตามวิถีพุทธเข้า วัดวันอาทิตย์ชีวิตเป็นสุข การรด เหล้าเข้าพรรษา และถือศีล การตักบาตรทุก วันอังคาร เสี่ยงธรรมตาม สาย ธรรมศึกษาทางสถานี วิทยุ โครงการแผ่นดิน ธรรมแผ่นดินทอง โครงการ ถนนสายวัฒนธรรม และ โครงการผูกเสี่ยวเกลียว สัมพันธ์ และร่วมกิจกรรม ทางศาสนากับวัด และ ชุมชน	
๕	โครงการเข้าวัดฟัง ธรรมในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วัน เข้าพรรษา วันออก พรรษา	วัน ส ำ ค ัญ ท ำ ง พระพุทธศาสนา รำลึกถึง วันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน	ตอนเช้า ตอนบ่าย ทำบุญตักบาตรที่วัด ทานขันข้าวให้กับผู้ ล่วงลับ แห่งเทียน เข้าพรรษา ฟังเทศน์ ตอนเย็นทำพิธีเวียน เทียนที่วัด นอนวัด

ตารางที่ ๔ แสดงแผนชุมชนพึ่งตนเองทางด้านการพัฒนาปัญญา

นายโสภณ อาริยะกุล กล่าวว่า “ด้านปัญญา การพัฒนาด้านต่างๆ นั้น หากขาดการให้ความรู้แก่ชุมชนทางด้านความรู้ความคิด คิดเป็นทำเป็นต่อยอดได้ ยกตัวอย่าง เหมือนกันกับเราจะให้เขาช่วยตัวเองได้เราจะต้องให้เบ็ดแก่เขาให้เขาตกเบ็ดเอง ไม่ใช่ป้อนให้เขา จะเป็นการพัฒนาคนและชุมชนอย่างยาวนาน ปัจจุบันชุมชนมีแผนชุมชน โดยแผนต่างๆ ออกมาจากการประชาพิจารณ์ของชุมชน โดยความร่วมมือจาก บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน แนวคิดทำแผนชุมชน คือการพัฒนาจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับ

ราชการ แต่ส่วนใหญ่จะต้องได้จากการประชุมลงความคิดเห็นจากประชาชน แผนชุมชนเกี่ยวข้องกับ การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่จะต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นช่วยเหลือตนเอง ต้องทำเป็น แก้ปัญหาเป็นโดยจะต้องพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน”^{๑๘๙}

นายชาเต ฮั่น กล่าวว่า ชุมชนมีจุดเด่นในด้านของวิถีชีวิตที่อยู่กับธรรมชาติ ซึ่งง่ายต่อการ สร้างองค์ความรู้ ฝึกอบรมกาย วาจา ใจ และผู้คนมีความเมตตาสูง การใช้สติในการทำงาน ทำให้ทุกสิ่งทุก อย่างในโลกนี้ดำรงอยู่ได้และดำเนินไปได้อย่างมีสาระ เป็นการรักษาทั้งตนเอง รักษาสิ่งแวดล้อม และ รักษาธรรมชาติ อันเป็นศูนย์รวมของทุกสิ่งทุกอย่างในโลก มีสติในการใช้ชีวิตตามวิถีพอเพียงตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึดมั่นในคำสอนของบุพการีชน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ^{๑๙๐}

นายสมาน สุกสินธ์ กล่าวว่า “เรื่องแผนชุมชนนั้น ชุมชนเป็นตัวกำหนดให้ไปในแนวทางตาม ความต้องการของชุมชน ร่วมกันคิดกันสร้าง การพัฒนาในชุมชน ในชุมชนมีข้อดี ข้อเสีย จุดด้อย จุดเด่น อย่่างไร จะมีหลายอย่างด้วยกัน ก็มีการประชาคมถามความต้องการของชุมชนว่า เราต้องการจะมีการ พัฒนาอะไรบ้าง ตรงไหน การประชาคมจะมีผู้ใหญ่บ้าน มีพระทางพระสงฆ์ด้วย ทางโรงเรียนด้วย และ ชาวบ้านจะได้เข้ามาแต่คุณมีความต้องการใดบ้างที่จะเราจะได้ทำพัฒนาในหมู่บ้านของเราไม่ว่าจะถนน หนทาง ที่ในชุมชนเราต้องการ เราจะไม่ทิ้งกันบ้านวัดโรงเรียน สำหรับแผนนี้จะมีหลากหลายในการที่จะ ทำขึ้นมา นี้จะมีเกี่ยวกับพัฒนาถนนหนทาง พัฒนาเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรม ทางพื้นบ้านของเรา ทางพระพุทธศาสนา มีการนำเอาเยาวชนมาฝึกอบรมพัฒนาทางด้านจิตใจเน้นการใช้หลักธรรมหรือธรรมะ เป็นที่แผนบรรจุไว้ตลอดเวลา ทุกวันอาทิตย์จะนำนักเรียนมาอบรมที่ศาลาของวัดเรา นี้ ประธานเยาวชนมี การร่วมกันมีโครงการเสนอเข้ามาว่าจะมีการอบรมกี่วันจะใช้งบประมาณเท่าไร จะทำให้เยาวชนห่าง กันยาเสพติด มีจิตสำนึกในการที่เราได้ที่เราับถือศาสนาพุทธ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปู่ย่าตายาย (พ่อ

---

^{๑๘๙} สัมภาษณ์,นายโสภณ อาริยะกุล ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

^{๑๙๐} บพสัมภาษณ์ นายชาเต ฮั่น ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้าน หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัด ลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

อ้วยแม่อ้วย) เราได้ทำไว้ เด็กเยาวชนนี้จะรู้ว่าการประกอบประเพณีวัฒนธรรม พิธีทางศาสนามีอะไรบ้าง สอนเด็กให้มีความกล้า สอนให้มีการแสดงออกสามารถที่จะเอาไปต่อยอดได้”^{๑๙๑}

การสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกันและกันการพัฒนาจึงจะมีความสมบูรณ์และสรุปออกมาเป็นแนวทางการพัฒนาแผนชุมชนได้ดังนี้

การสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธ

วิสัยทัศน์	ตำบลอุโมงค์ “เมืองของคนสุขภาพดี ทุกภาคีมีส่วนร่วม ศูนย์รวมแห่งภูมิปัญญา” ตำบลบ้านธิ “ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี บนวิถีความพอเพียง คู่เคียงวัฒนธรรมท้องถิ่น”				
พันธกิจ	โครงการ/กิจกรรมแผนชุมชนที่ตอบสนองตามประเด็นยุทธศาสตร์ตามหลักพุทธวิถี				
ศักยภาพหมู่บ้าน	ทางสายกลาง	การพัฒนาทางกาย	ความรู้/คุณธรรม	การพัฒนาทางศีล	ความสมดุล / มั่นคง / ยั่งยืน / พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง
ประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนา หมู่บ้าน		๑.โครงการรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ		๑.โครงการตลาดนัดศีล ๕ และหมู่บ้านรักษาศีล ๕	
๑. การพัฒนา หมู่บ้าน		๒.โครงการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของครอบครัวและสังคม		๒.โครงการส่งเสริมครอบครัวศีล ๕ (สะอาด สว่าง สงบ)	
		๓.โครงการพระเยี่ยมไข้เยี่ยมยาด้วยแนวพุทธ		๓.โครงการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ในมิติวัฒนธรรม	
		๔.โครงการออกกำลังกายวิถีพุทธ มหกรรมกีฬามหามงคล		๔.โครงการลดเหล้าเข้าพรรษา	
		๕.โครงการชุมชนคุณธรรมพลังบวร ศรีธำประชาชนวัด บ้าน และโรงเรียน			

^{๑๙๑} สัมภาษณ์, นายสมาน สุภสินธ์ ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์ ป่าเหี้ยว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒

<p>๒.การจัดการ สิ่งแวดล้อม</p> <p>๓. การพัฒนา คุณภาพชีวิตแห่งการ เรียนรู้คู่คุณธรรม</p> <p>๔. การพัฒนา เศรษฐกิจบนพื้นฐาน ของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง</p> <p>๕. การปกครอง และ รักษาความสงบ เรียบร้อย</p> <p>๖. การอนุรักษ์ ถ่ายทอด และ ส่งเสริมศิลป วัฒนธรรม จารีต ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น</p>		<p>การพัฒนาทางจิตใจ</p> <p>๑.โครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐานเพื่อชุมชน</p> <p>๒.โครงการส่งเสริมพัฒนาการ ด้านอารมณ์- จิตใจชาวพุทธใน ชุมชน</p> <p>๓.โครงการสุขภาพจิตดีชีวิรมีสุข</p> <p>๔.โครงการสวดมนต์สัจจร/เข้า เฝ้าพระพุทธเจ้า</p> <p>๕.โครงการยกวัดให้บ้าน</p>	<p>๕.โครงการคัมภีร์ชุมชน แผ่นดินธรรมแผ่นดิน ทอง</p> <p>การพัฒนาทางปัญญา</p> <p>๑.โครงการธรรมะ บรรยายทุกวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน</p> <p>๒.โครงการฟังเทศน์ ยามเช้าทุกวันอาทิตย์ ผ่านเสียงตามสาย</p> <p>๓.โครงการน้อมนำพระ ธรรมคำสอนตามหลัก พุทธวจนสู่ครอบครัว และชุมชน</p> <p>๔.โครงการต้นกล้า คุณธรรมและส่งเสริม ค่านิยมไทย ๑๒ ประการ</p> <p>๕.โครงการเข้าวัดฟัง ธรรมในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วัน เข้าพรรษา วันออก พรรษา</p>	
--	--	---	---	--

จากการสนทนากลุ่มงานวิจัยเรื่อง พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูนBUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๒ ณ ศาลากลาง บ้านแพะป่าตันยางงาม ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน มีผู้เข้าร่วม ๑. พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ๒. คุณขวัญณา ยาจันทร์ ๓. คุณชาติ อึ้ง ๔. นายโสภณ อาริยะกุล ๕. นายสมาน สุกสินธ์ ๖. พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ ๗. นายธวัชชัย มีคำ ๘. นายพัลลภ หารุคำจา ผู้วิจัย

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ได้กล่าวเปิดการสนทนากลุ่ม นำไหว้พระ และมอบให้ผู้วิจัยดำเนินการต่อ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเรื่องที่มาที่ไปและแนวคิดการเสนอแผนชุมชน ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาแผนชุมชนเชิงพุทธวิถีให้แต่ละได้วิเคราะห์และเสนอแนวคิด

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. กล่าวว่า การพัฒนาเริ่มจากแนวทางพระพุทธเจ้ามาพัฒนาชุมชนป่าเหี้ยว มีการทำให้วัดร่มรื่น ปลูกต้นไม้ ซึ่งมีต้นแบบจากพื้นที่อื่นๆ การพัฒนาชุมชนเกิดจากชาวบ้านเข้ามา ยังมีโครงการตรวจคนในชุมชนว่าเป็นโรคอะไรบ้าง เจอคนมีความดันมีเท่าไร เจอโรคที่ตามมา แนวทางการพัฒนา งานแนวคิดจากคหบดีนิพนธ์มาทำต่อ เอาหลักภาวา ๔ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนวัดป่าเหี้ยว เป็นวัดสุขภาวะ วัดส่งเสริมสิ่งแวดล้อม วัดสนับสนุนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง วัดได้มีส่วนช่วยส่งเสริมกลุ่มด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ ๔๔ หลังคา ให้แนวคิดไปแล้ว โดยมีหน่วยงานทางราชการมารับงานไปทำต่อเนื่อง ทำแล้วมันดีมาก โดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากพูดคุยสร้างความเข้าใจผ่านบุคคลในหมู่บ้าน มีแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ในชุมชนมีหมู่บ้านที่ไม่มีคนอยู่ ๓ หลัง ไปทำงานที่อื่นๆ มีคนหน้าใหม่เข้ามา มีความเจริญเข้ามา แผนส่วนมากอยู่ในรูปแบบของเทศบาลใช้กระบวนการอริยสัจ ๔ โดยให้ชุมชนเป็นผู้ให้คำตอบ พูดคุยกัน ด้านอารมณ์ จิตใจเจ้าอาวาสทำด้านกายภาพพระมหาไกรสรทำ ผู้ใหญ่ด้านการปกครอง สิ่งแวดล้อมดี โรงเรียนดีมีนักเรียนเข้ามามาก เข้ามาดูแลชุมชน มีกรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน กรรมการวัด เป็นชุดเดียวกัน แผนชุมชนมาปรึกษาทางวัด เขียนตามหลักการ เขียนอย่างไม่เป็นทางการ โครงการที่เข้าไป กลายเป็นทั้งตำบล เช่น โครงการเลิกเหล้า ตำบลสุขภาวะ ทางหน่วยงานวัฒนธรรมเข้ามา เน้นให้เขียนเป็นแผนชุมชน เป็นชุมชนคุณธรรม ทำเป็นแผนขึ้นมา เน้นแนวคิดหลักพุทธศาสนาให้เข้าไปสู่ชุมชน

พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ กล่าวว่า ในอดีตชุมชนไม่มีแผนชุมชน สสำรวจสามโนคร้ว เริ่มมีแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี ๕๗ โดยที่ภาครัฐเริ่มมีนโยบายให้ดำเนินการ ตอนแรกจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เขียนแผนไปทางอำเภอ ก่อนนั้นไม่มีท้องถิ่น ท้องถิ่นเข้ามีเมื่อปี ๓๘ ๓๙ นี้เอง และประสานอบจ แผนมาจากท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อด แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เข้ามาเริ่มมีแผนจากท้องถิ่น ชุมชนเริ่มพัฒนาชุมชนมารีเริ่มกองทุนแม่จากกองทุนแม่ของ

แผ่นดิน มีมานานแล้วตั้งแต่ปี ๕๗ มาจากแควภาคอีสาน ขยายผลในปี ๕๗ พัฒนาชุมชนเข้ามาพัฒนา หมู่บ้านร่วมกันชาวบ้านในปี ๒๕๔๔ หัวหน้านิเทศาเข้ามาจุดประกายในหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านเริ่มมา เมื่อปี ๔๔ เป็นหมู่บ้านหมู่ขยายผลกองทุนแม่ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดการทำแผนชุมชนมาจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน เป็นรากฐานของหมู่บ้าน ประเทศไทยต้องมีรัฐบาล โดยเริ่มทำด้วยกัน เพราะการพัฒนาต้องมีกรรมการหมู่บ้านเป็นหลัก ร่วมกันคิดข้อมูล รวบรวม ร่วมกันวิเคราะห์ จากนั้นเรียกประชุมชาวบ้าน ประกาศประชาคมหมู่บ้าน ถามความคิดเห็นชาวบ้านจะเอาไหน ต้องมาทุกคน อย่างน้อยต้องมา ๑ คน แล้วจัดลำดับความสำคัญของแผน ตามลำดับ ๑ ๒ ๓ ในอดีตเป็นส่วนใหญ่จะโครงสร้างกายภาพถนนหนทางไม่ดี มีฝุ่นเป็นการสัญจรเพราะอาชีพทำนาทำสวนอยู่แล้ว มาทำก่อนแล้วอาชีพมาก่อน เริ่มพัฒนาอาชีพก่อนเริ่มพัฒนา ชุมชนมาช่วยเสริม มีเย็บผ้า พัฒนาชุมชนก็เข้ามาพัฒนาอาชีพ จะพยายามดึงคนที่ออกมาเข้ามาทำ อาชีพในบ้าน จักสาน ทำขนม เย็บผ้า เข็มขัด พมจ มีบทบาทเข้ามาช่วยสวัสดิการสังคม พัฒนาฝีมือ แรงงานจังหวัด เริ่มแรกปี ๔๒ ได้พัฒนาฝีมือแรงงานมาก่อนมากำหนดไว้ในแผนก่อน เย็บหนังเป็น กระเป๋าเครื่องหนัง รองเท้า ไปติดต่อ แล้วส่งคนมาสอนในหมู่บ้าน มาสอนเป็นเวลา ๒ เดือน มีหนังมาให้ ตอนนั้นท่านอนุสรณ์มาเปิดโรงงาน

นายโสภณ อาริยะกุล กล่าวว่า แนวคิดเชิงพุทธการพัฒนานั้นจะต้องมีความคิดจากชุมชน และจะต้องมีแนวคิดเชิงพุทธมาร่วมด้วย เพราะการพัฒนานั้นจะต้องนำหลักสำคัญทางศาสนา มาเกี่ยวข้องด้วยคือ จะต้องยึดหลักศีล ๕ มาเป็นพื้นฐานด้วย แนวคิดเชิงพุทธจะพัฒนาชุมชนอย่างไร คนเราถ้าจะทำอะไรให้เจริญก้าวหน้าขึ้น หากมีความเจริญทางโลกแล้ว แต่ถ้าทุกคนขาดคุณธรรม จริยธรรมแล้วสังคมนั้นจะเจริญไม่ได้ มีแต่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันโดยไร้คุณธรรม แนวคิดเชิงพุทธ จะต้องสนับสนุนการพัฒนาชุมชน โดยจะต้องยึดหลักของศีล ๕ เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนด้วย รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหา เป็น โดยจะต้องเอาหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้วย การพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางกายด้วยกายภาพนั้น หากเจริญทางด้านวัตถุแล้วแต่ถ้าทุกคนมีศีลธรรมจรรยาแล้ว จะทำให้ คนได้แต่รับอย่างเดียว เป็นสาเหตุแห่งการคอร์รัปชั่นเข้าทำนองมือใครยาวสาวได้สาวเอา ด้านสังคม การพัฒนาด้านนี้จะต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันคิด ร่วมมือกันทำ คนละไม้คนละมือ แต่ สำคัญจะต้องมีการเอาหลักศีลธรรมมาเป็นส่วนในการพัฒนาสังคม การพัฒนาด้วยจิตใจ คือ จะต้องให้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของศีล ๕

คุณชาเต ฮัน กล่าวว่า ปัจจุบันในชุมชนมีแผนชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาจะต้องพัฒนาคนก่อน ปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักในสถานที่และที่เราอาศัยอยู่ การท่องเที่ยว

ชุมชนเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การใช้แนวคิดเชิงพุทธมาใช้ในการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างคนที่จิตใจให้มีจิตใจดี เป็นคนดี ชุมชนก็จะดีตาม แนวคิดเชิงพุทธทำให้ผู้คนมีศีลธรรม ปลอดภัยในช่วงเข้าพรรษา หมู่บ้านไม่เสี่ยงเหล่าในงานศพ การสร้างจิตสำนึกที่ดี จิตใจดี

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาตนเองและสังคมตามหลักทางพระพุทธศาสนา ผู้ที่จะได้รับผลจะต้องน้อมนำหลักธรรมะที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำมาปฏิบัติฝึกฝนอบรมตนเอง เป็นการประกอบเหตุแห่งความเจริญก้าวหน้าทั้งทางกาย วาจา ใจ ทั้งระดับเบื้องต้น ท่ามกลาง และเบื้องสูง ทำให้เกิดสติและปัญญา สามารถหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมทั้งหลาย ตลอดจนความชั่วบาปต่างๆ จึงส่งผลให้ชีวิตประสบความสำเร็จก้าวหน้า การสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเองเป็น ๔ ด้านที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนมาได้อย่างยั่งยืน ชุมชนมีลักษณะทางกายภาพของครอบครัวเป็นรูปแบบครอบครัวขยาย คนในชุมชนมีลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินชีวิตของชุมชนมีรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เด่นชัด และเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาแผนชุมชน นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ได้ดำเนินการภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การสนทนากลุ่มย่อยของคนในชุมชน ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้แสดงความคิดเห็นและได้ออกความรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เป็นต้น และได้เข้าใจถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้ามาเป็นรูปแบบการพัฒนาแผนชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงมีลักษณะของความยั่งยืน การจัดการตนเองของชุมชนจึงเป็นจุดเด่น และปัจจัยสำคัญของการพัฒนาแผนชุมชนที่ยั่งยืน เพราะคนในชุมชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะภาวนา ๔ ปัญหา หมายถึงการเจริญ การทำให้เป็นให้มีขึ้น การฝึกอบรม การพัฒนา : cultivation; training; development ๑. กายภาวนา การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development ๒. สีสภาวนา การเจริญศีล, พัฒนาคความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development ๓. จิตภาวนา การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development) ๔. ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้

บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development มาสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาเป็นแนวทางของการพัฒนาชุมชนต่อไป เมื่อคนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองและสามารถบริหารจัดการตนเองได้ ชุมชนจึงเกิดแผนการพัฒนาชุมชนขึ้น ถึงแม้ยังไม่สามารถชี้ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่จับต้องและละเอียด แต่แผนการพัฒนาชุมชนได้ดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนตามหลักทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การสร้างแผนชุมชนพึ่งตนเองแบบพุทธวิธีที่สอดคล้องชุมชนในปัจจุบัน

สรุป การพัฒนาแผนชุมชนนั้นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อแก้ไขปัญหามุมมองของตนเอง และทุกคนในชุมชนร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น กระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนกระบวนการเตรียมการ มีการเตรียมความพร้อมชุมชน จัดประชาคมหมู่บ้านโดยผู้นำชุมชน กระบวนการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน แผนพัฒนาชุมชน หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูนและหมู่ที่ ๑๑ บ้านแพะตันยางงาม ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ ศักยภาพหมู่บ้าน ประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางกาย แผนชุมชนพึ่งตนเองทางศีล แผนชุมชนพึ่งตนเองทางจิตใจ และแผนชุมชนพึ่งตนเองทางปัญญา

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและการถอดบทเรียนชุมชนในจังหวัดลำพูน ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง ๓) เพื่อศึกษาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดและการถอดบทเรียนการพึ่งตนเองของชุมชนในจังหวัดลำพูน

การพัฒนาชุมชนมุ่งเป้าหมายไปที่ประชาชนให้มีความเข้มแข็งพอที่จะดำรงชีวิตต่อไป และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด การประกอบอาชีพและตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๗๙) มีวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญาทางการพัฒนาประเทศต่อเนื่อง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดลำพูน ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองหัตถนิวัตกรรมสร้างสรรค์ ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเกษตรสีเขียว ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองจุดหมายปลายทางแห่งการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์การวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่เมืองคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่เมืองนิเวศน์ แผนยุทธศาสตร์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดลำพูน ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถประชาชนบนรากฐานทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมินิเวศน์วัฒนธรรมและอารยสถาปัตย์ ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์ การพัฒนาแผนชุมชนจะต้องอาศัยทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย เป็นทฤษฎีพัฒนาสังคมที่ประกอบไปด้วย ๒ ส่วนสำคัญ คือ ศักยภาพการพัฒนา

และการแพร่กระจายนวัตกรรม ทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท การพึ่งพาตนเอง คือ ความมีอิสระที่จะกำหนดเป้าหมายของตนพร้อมกับตระหนักว่าเป้าหมายจะบรรลุได้ด้วยความพยายามและพลังกำลังของตนเอง รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วย ทฤษฎีบูรณาการ การประสานเนื้อหาหลักการ กิจกรรม การฝึก ฯลฯ เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน บูรณาการ คือ ทำให้เกิดองค์รวม องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์ มีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือการมีดุลยภาพ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม พลังบวร (บ้าน วัด ราชการ) จึงเป็นพลังที่สำคัญในสังคมที่จะสามารถนำมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างสังคมคุณธรรม อย่างยั่งยืน แนวคิดการพึ่งตนเอง ที่พึ่งทางกาย ได้แก่ ปัจจัย ๔ ที่พึ่งทางใจเป็นที่พึ่งทางใจการพัฒนาตนเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดี หรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม แนวคิด ทฤษฎี และปรัชญาการพัฒนาชุมชน คือ การเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นจริงอยู่ ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ กล่าวคือเป็นการจูงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน เพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ในชุมชน โดยยึดแนวทางประชาชนมีส่วนร่วม การถอดบทเรียนการพึ่งตนเองของชุมชนในจังหวัดลำพูน บ้านแพะต้นยางงาม หมู่ที่ ๑๑ เป็นหมู่บ้านที่ชาวบ้านอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อยู่กันแบบญาติพี่น้อง มีการร่วมกันปลูกพืชผักสวนครัวในครัวเรือนและที่สาธารณะต่างๆ เพื่อสร้างความอุดมสมบูรณ์ ลดรายจ่ายในครัวเรือน การทำงานจะทำงานในรูปแบบของกลุ่ม ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปในหมู่บ้าน การพัฒนาชุมชนบ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ เป็นชุมชนเข้มแข็ง จัดการตนเอง มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในแต่ละด้าน ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน จากการผ่านเวทีประชุมประชาคมหมู่บ้าน เวทีประชุมประชาคมตำบล ซึ่งผ่านกระบวนการพูดคุยรับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุม

๕.๑.๒ หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง

หลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาแผนชุมชน ทิฐุธรรมมีกัตถะประโยชน์ ๔ อุดมฐานสัมปทา หมายถึง มีความขยันหมั่นเพียร อารักขสัมปทา หมายถึง รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่หามาได้ พละ ๔ หลักธรรมที่ทำให้เกิดพลัง ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา วิริยพละ กำลัง คือความเพียร อนวัชพละ กำลัง คือการกระทำอันไม่มีโทษ สังคหพละ กำลัง คือการสงเคราะห์ อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ๑. ฉันทะ ความพอใจ คือความต้องการที่จะทำ ไฟใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆขึ้นไป ๒. วิริยะ ความเพียร คือขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อ ๓. จิตตะ ความคิด คือ

ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกไฟ ไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป ๔. วิมังสา ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง การพัฒนาจึงตรงกับคำว่า ภาวนา ๔ หมายถึง กายภาวนา พัฒนากาย สีสภาวนา พัฒนาความประพฤติ จิตตภาวนา พัฒนาจิต ปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา

๕.๑.๓ การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน

การพัฒนาแผนชุมชนนั้นคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง และทุกคนในชุมชนร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น กระบวนการในการจัดทำแผนชุมชน กระบวนการเตรียมการ มีการเตรียมความพร้อมชุมชน จัดประชาคมหมู่บ้านโดยผู้นำชุมชน กระบวนการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูล การสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน แผนพัฒนาชุมชน หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูนและหมู่ที่ ๑๑ บ้านแพะตันยางงาม ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ ศักยภาพหมู่บ้าน ประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางกาย คือ โครงการรูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ การบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมสุขภาวะองค์กรรวมของครอบครัวและสังคม พระเยี่ยงไฉ่เยียวยาด้วย แนวพุทธ ออกกำลังกายวิถีพุทธมทรรณก็ห้ามห้ามงคล ชุมชนคุณธรรมพลังบวร ศรีธธาประชาชน วัด บ้านและโรงเรียน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางศีล คือ โครงการตลาดนัดศีล ๕ และหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ส่งเสริมครอบครัวศีล ๕ (สะอาด สว่าง สงบ) สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในมิติวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา ลดเหล้าเข้าพรรษา คุ้มชุมชนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง แผนชุมชนพึ่งตนเองทางจิตใจ คือ โครงการปฏิบัติธรรมกรรมฐานเพื่อชุมชน ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจชาวพุทธในชุมชน สุขภาพจิตดีชีวิที่มีสุข สวดมนต์สังฆจร/เข้าเฝ้าพระพุทธรเจ้า ยกวัดให้บ้าน แผนชุมชนพึ่งตนเองทางปัญญา คือ โครงการธรรมะบรรยายทุกวันเสาร์ที่ ๒ ของเดือน ฟังเทศน์ยามเช้าทุกวันอาทิตย์ผ่านเสียงตามสาย น้อมนำพระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจนสู่ครอบครัวและชุมชน ต้นกล้าคุณธรรมและส่งเสริมค่านิยมไทย ๑๒ ประการ เข้าวัดฟังธรรมในวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

๕.๒ อภิปรายผล

การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาชุมชนที่มีการจัดการตนเองและเป็นชุมชนมีการบริหารจัดการชุมชนที่เข้มแข็งผ่านผู้นำชุมชนที่รู้จักนำปัญหาของชุมชน

มาสู่เวทีประชาคมเพื่อนำไปวางแผนในการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูธรรมธรรวเรเดชา อคฺคเตโช (พรหมเสนา)^๑ ได้ศึกษา “การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเกษตรกรรมอินทรีย์ตามแนวพุทธธรรม เพื่อชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่ภาคกลางตอนบน” ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของชุมชนเกษตรกรรมอินทรีย์ภาคกลาง เดิมเกษตรกรในชุมชนภาคกลางประกอบอาชีพการเกษตรโดยใช้สารเคมี ทำให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพและภาวะหนี้สิน เพราะต้องลงทุนมาก แต่หลังจากได้เปลี่ยนการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ภาวะหนี้สินลดน้อยลง คุณภาพชีวิตของเกษตรกรหลังจากเลิกใช้สารเคมีได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หลักธรรมที่เกษตรกรนำมาใช้คือ ความรู้จักประมาณ โภชนะมัตตัญญูตา ภาวนา ๔ และอริยมรรคมีองค์ ๘ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวพุทธธรรม ควรประกอบด้วยแนวทางการสร้างความร่วมมือแบบบูรณาการ กล่าวคือ วัด หน่วยราชการและชุมชน จะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการและควรส่งเสริมให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในการประกอบเกษตรกรรมแบบอินทรีย์อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิทย์ พันธุ์สุมาและคณะ^๒ ได้ศึกษา “การศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนของเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน: กรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์” ผลการศึกษาพบว่า ๑.ปัจจัยด้านเทคโนโลยี เกษตรกรมีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อใช้เป็นเครื่องทุ่นแรง โดยรถไถนาเดินตาม มีความจำเป็นต่อการเตรียมแปลงซึ่งเป็นกระบวนการเพาะปลูก เกษตรกรส่วนใหญ่มีรถไถนาเดินตามเป็นของตนเองที่ไม่มีก็จะอาศัยการว่าจ้างซึ่ง เกษตรกรมีความพึงพอใจที่จะใช้รถไถนาเดินตามแทนการใช้แรงงานสัตว์ที่มีข้อจำกัดอยู่หลายอย่าง ดังนั้นการเลี้ยงสัตว์จึงเพื่อไว้ขายในด้านของความรู้ข้อมูลข่าวสารเกษตรกรมีแหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้มากมายที่จะเป็นประโยชน์ต่ออาชีพของตนมีความรู้ความเข้าใจและสนใจที่จะนำวิธีการผลิตแบบใหม่ที่จะทำให้เกิดผลประโยชน์มากกว่าที่ทำอยู่ในปัจจุบันและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยน ๒.ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งพาเงินกู้จากภายนอกเป็นทุนและใช้สอยในชีวิตประจำวันและชำระคืนเงินกู้เมื่อขายผลผลิตได้ซึ่งการกู้เงินนั้นส่วนใหญ่จะกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จากสหกรณ์การเกษตรและจากกองทุนหมู่บ้านซึ่งเกษตรกรสามารถกู้เงินได้ง่ายและสะดวกขึ้นในด้านของ

^๑ พระครูธรรมธรรวเรเดชา อคฺคเตโช (พรหมเสนา), “การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเกษตรกรรมอินทรีย์ตามแนวพุทธธรรม เพื่อชุมชนที่ยั่งยืนในพื้นที่ภาคกลางตอนบน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^๒ สุวิทย์ พันธุ์สุมาและคณะ, “การศึกษาศักยภาพการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนของเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน: กรณีศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์”, *รายงานวิจัย*, (คณะรัฐประศาสนศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๙).

รายได้รายจ่าย เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงานเพราะแรงงานในครอบครัวไม่พอต้องซื้อปุ๋ยที่มีราคาแพงทำให้ผลกำไรที่เกษตรกรได้รับเหลือน้อย จากการที่ช่วงเวลาทำนามีเพียงปีละ ๓ - ๔ เดือน เกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพอื่นๆ เช่น การรับจ้างไปพร้อมกันด้วยจึงมีเวลามาทำการเกษตรไม่เต็มที่จึงต้องจ้างคนอื่น ๓. ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองและยังต้องปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง เกษตรกรในเขตชลประทานมีข้อได้เปรียบที่มีแหล่งน้ำจากชลประทานอุดมสมบูรณ์ ส่วนพันธุ์ข้าวส่วนใหญ่จะปลูกข้าวหอมมะลิที่มีผลผลิตสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วไปมากและพันธุ์ข้าวยังมีคุณภาพดีเพราะจะมีการนำพันธุ์ดีมาใช้อยู่ตลอดเวลา ๔. ปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ เกษตรกรมีปัญหาด้านแรงงานในการทำการเกษตรในแต่ละกระบวนการผลิตสืบเนื่องมาจากสมาชิกในครอบครัวในวัยทำงานต้องไปทำงานอื่นๆ เช่น รับจ้างทำให้มีสมาชิกที่ทำการเกษตรเพียง ๑ - ๒ คน ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการให้ความรู้ในด้านที่เกี่ยวกับการเกษตร การใช้น้ำชลประทานแต่ยังเห็นว่าไม่มีประโยชน์ซึ่งอาจเป็นเพราะเกษตรกรมีอายุมากและไม่ได้นำความรู้ไปปรับปรุงพัฒนาการผลิตอย่างจริงจัง ๕. ปัจจัยด้านสังคมและการเมือง เกษตรกรทุกคนจะเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำชลประทาน นอกจากนั้นยังเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ อีกด้วยจึงมีความคุ้นเคยในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ซึ่งเกษตรกรให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันเป็นอย่างดี ๖. ปัจจัยการสนับสนุนและความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้มีส่วนส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรในด้านต่างๆ เช่น การแนะนำฝักอบรม การดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตเพื่อทำการเกษตรซึ่งเกษตรกรมีพฤติกรรมสนองตอบต่อความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกเป็นอย่างดี เมื่อสรุปผลการศึกษาปัจจัยทั้ง ๖ ประการพบว่าทุกปัจจัยมีผลดีต่อศักยภาพในการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเองแบบยั่งยืนของเกษตรกร ยกเว้นปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์ที่เกษตรกรค่อนข้างเป็นผู้สูงอายุที่อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาแต่ก็สามารถแก้ได้โดยใช้การกระตุ้นที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องและใช้วิธีการทำงานเป็นกลุ่มที่เกษตรกรคุ้นเคย สร้างแกนนำเกษตรกรที่มีความสามารถข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต การสัมภาษณ์เชิงลึกจะได้รับข้อมูลความรู้มากมายจากเกษตรกร ผู้วิจัยควรที่ศึกษาวิถีชีวิตของเกษตรกร โดยการสังเกตพฤติกรรมด้วยจะทำให้ได้รับทราบข้อมูลด้านอื่นๆ ด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยหลักการทางแนวคิด ทฤษฎี และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

สู่การปฏิบัติจริงในชุมชน การดำเนินการจึงเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต เป็นต้น

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน ทั้งพระสงฆ์ ฆราวาส ที่ทำร่วมมีการคิดวางแผนการทำงานร่วมกัน มีกิจกรรมที่หลายหลากทำให้การพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายที่ชัดเจน

๒) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

การจัดทำแผนชุมชนที่ผ่านมาจะให้ความสำคัญกับด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม การเมือง การปกครอง ด้านการศึกษา, ศาสนา, วัฒนธรรม ประเพณีด้านสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อมแลทรัพยากรธรรมชาติ ในส่วนของด้านศาสนาจะเข้าไปมีส่วนในแผนชุมชนมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้นจึงจำเป็นในการนำมาสู่นโยบายเชิงปฏิบัติการของการพัฒนาชุมชน ภายใต้การบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการนำแนวทางการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูนไปประยุกต์ใช้หรือบูรณาการกับการพัฒนาแผนชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่อไป

๓) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรมีศึกษาการเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดอื่น ๆ หรือในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้แนวคิดที่หลากหลายในการพัฒนาชุมชน

๓.๒ ควรศึกษาหลักการสำคัญอื่นที่อยู่นอกเหนือวัตถุประสงค์ และแนวคิดหลักการทางพระพุทธศาสนาในประเด็นด้านชุมชน แต่มีส่วนสัมพันธ์กับการนำแนวทางการพัฒนาแผนชุมชน เช่น หลักการบริหารจัดการตามหลักโพชฌงค์ ๗, แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) เป็นต้น

เพื่อการศึกษาวิจัยที่จะทำให้การพัฒนาแผนชุมชนควรใช้เครื่องมือในการวิจัยที่หลากหลาย เช่น การใช้แผนที่ทางความคิด การจัดเวทีกลุ่มย่อยตามประเด็นศึกษา และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามกระบวนการเรียนรู้ชุมชนเพื่อให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐฉบับที่ ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กระทรวงวัฒนธรรม.สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรม “ฉลอง ๖๐ ปีครองสิริราชสมบัติ”.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, ๒๕๔๙.

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

จีรพรรณ กาญจนกิจจา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๓.

_____. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๙.

_____. แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๘.

เจริญผล สุวรรณโชติ. ทฤษฎีการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: ทักษิณี, ๒๕๓๖.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. ชุมชนและการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

ทวีศักดิ์ นพเกษตร. ต้นฉบับร่างวิกฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนกร.

กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

ธนากร สังเขป. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: วี.พรินท์ (๑๙๙๑), ๒๕๕๕.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เจริญธรรมสังคมในสายตานักวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๓๒.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. กลวิธีแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบบพัฒนาชุมชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, ๒๕๒๗.

_____. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๑.

บัวเรศ ประไซโย และคณะ. การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรในท้องถิ่น ในแนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน (๒) กรมป่าไม้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศาสนา, ๒๕๓๘.

บุญตัน หล้ากอง. แนวคิดเรื่อง “การพัฒนาชุมชน” ในพุทธศาสนา. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์. พจนานุกรม มคอ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๔๖.

ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบล. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๔๑.

_____. ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๑.

ปิ่น มุกทุกันต์, พ.อ.. มงคลชีวิต ภาค ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระเทพวิสุทธกวี (พิจิตร จิตตวณโณ). การพัฒนาจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). ศัพทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

พระธรรมญาณมุนี. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น” เอกสารประกอบการประชุมพระสังฆาธิการและผู้นำประจำปี ๒๕๒๓ อำเภอท่าม่วง จังหวัดชลบุรี. ชลบุรี: คณะสงฆ์อำเภอท่าม่วง จ.ชลบุรี, ๒๕๒๓.

พระธรรมธีรราชฆานมุนี (โชดก ป.ธ.๙). มงคล ๓๘ ประการ. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

_____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๕๑.

_____ . **ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาและลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๔.

_____ . **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, ๒๕๕๐.

_____ . **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **“เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ”**. (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ,ดร. **พุทธวิถี**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๘.

พุทธทาสภิกขุ. **การเมืองคือธรรมะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชุมชน: เอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖.

_____ . **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, ๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.

_____ . **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

วิทย์ เทียงบูรณธรรม. **พจนานุกรมไทย - อังกฤษ ฉบับห้องสมุด**. กรุงเทพมหานคร: รวบสาสน์, ๒๕๔๑.

วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: ฉบับแกระ, ๒๕๒๗.

สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๓.

สมาน รังสิโยภักดิ์. **การบริหารราชการไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, ๒๕๔๖.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

เนตินา โพธิ์ประสระ. “การมีส่วนร่วมของพนักงาน”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขา จิตวิทยาอุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑.

บุญตัน หล้ากอง. “แนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒.

บุปผา กาลง. “มงคลสูตรกับการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. โครงการบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒.

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. “การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการของการพัฒนาตามแนวคำสอนใน มงคลสูตร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช. “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โพธิยอง จากมุมมอง ของพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระแก้วพงศ์ ปิยะมโหม (พิมพ์พร). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธการธรรม ๔ ในฐานะ เป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระครูสุนทรธรรมโสภณ. “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๗.

พระจรัส ฐิตมโหม (สวาสโพธิ์กลาง). ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ ในการบริหาร จัดการชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาชูศักดิ์ น้อยสันเทียะ. “บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๕.

พระมหาธีระวุฒิ ธีระมโฆ (โสเมเกษตรรินทร์). “บทบาทของพระสงฆ์ สื่อบุคคลชั้นนำปลูกจิตสำนึกประชาชนชนบท เพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาปกานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์). “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาประเสริฐ ญาณสีโล (ธรรมจง). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องแนวความคิดเชิงจริยศาสตร์ในมงคลสูตร”. **วิทยานิพนธ์ศาสนาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาพรสวรรค์ กิตติวโร (จันโปรด). “ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

พระมหาสนอง อคฺคธมฺโม (ยาจิตร). “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมชาวบ้านให้พึ่งตนเอง”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระศรชัย จุกวโร (แนบกลาง). “การศึกษาวิเคราะห์หน้าถรณ์ธรรมอันเป็นที่พึ่งของชีวิตในสังคมปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระศักดิ์ วิสุทธิญาณ. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาณ. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พิสุทธิ วรรณฉัตรสิริ. “การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและผู้บริหารโรงเรียนของการจัดระเบียบสังคมในชุมชนกลุ่มรัตนโกสินทร์กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

มานพ สุขจ้อย. “การพัฒนาารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม บ้านลวงเหนือ หมู่ที่ ๕ ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ยุพาพร รูปงาม. “การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณ ในการปฏิรูป ระบบราชการ”. **ภาคินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

เริงฤทธิ์ พลนามอินทร์. “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธศาสนาในจังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

ศุภธัญย์ ไชยสองวรัญญ์. “การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถนธรรมของชุมชนในภาคเหนือ”. **ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๓) รายงานวิจัย:

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. “การพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในชุมชนประสภภัยพิบัติสึนามิ: กรณีศึกษา ชุมชนในพื้นที่จังหวัดพังงา”. **รายงานวิจัย**. สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และการพัฒนาสังคม คณะศิลปศาสตร์ ได้รับการสนับสนุนจาก ศูนย์ส่งเสริมวิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๓.

(๔) บทความ:

ประเวศ วะสี. “องค์กรชุมชนกับกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน หัวใจของการพัฒนา”. **รวมบทความวิชาการพัฒนาสังคม: แนวคิดและปฏิบัติการ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. **หลักสูตรนักพัฒนาชุมชนชนก่อนประจำการ: สำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็น อสพ.** กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๓๘. (เอกสารอัดสำเนา).

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ศุภชัย ภูธร. **หลักเมือง, อุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง [ออนไลน์].** แหล่งที่มา: <https://www.gotoknow.org/posts/377641> [๑๔ เม.ย. ๒๕๖๐].

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์, ศ. ดร.สิทธิ บุตรอินทร์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระสมุห์ณัฐธีร์ สุขวฑฒโก ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าบุก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์, พ่อหลวงสนั่น สมจันทร์ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านป่าบุก อ.ป่าซาง จ. ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์, พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระมหาไกรสร โชติปญโญ (แสนวงศ์), ผศ. ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พระครูประโชติพัฒนากร ตำแหน่ง รองเจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, คุณขวัญนภา ยาจันทร์ ตำแหน่ง นักพัฒนาชุมชน ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, นายชยัน วิพรหมชัย ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีตำบลอุโมงค์ ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์,นายชาเด ฮัน ตำแหน่ง ผู้ประสานงานกลุ่มอาชีพ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ
จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์,นายโสภณ อาริยะกุล ตำแหน่ง ผู้ทรงคุณวุฒิบ้านป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือ
เมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์,นายสมาน สุขสินธ์ ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลอุโมงค์ ป่าเหว หมู่ที่ ๕ ตำบล
อุโมงค์ อำเภอมือเมือง จังหวัดลำพูน วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๒.

สัมภาษณ์, พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านแพะป่าต้นยางงาม หมู่ที่ ๑๑ ตำบลบ้านธิ
อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์, นายกฤตพงษ์ สายป่า ตำแหน่ง กลุ่มอาชีพ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลบ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน วันที่
๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๑.

๒. ภาษาอังกฤษ

United Nation. (1981). Development of international economic and social affairs:
Popular participation as a strategy for promoting community level
action and national development report of the meeting or the adhoc
group of experts held at UN. Midquarter from May 22-26, New York:
United Nation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายชื่อผู้ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์งานวิจัย

๑. ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร
๒. ผศ.ดร.โผน นามณี

ที่ ศบ ๒๑๒๕.๑ (๑๐) / ๖ ๓๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง จ.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๓๖๕๖๓๖, ๒๓๖๕๑๙๕, ๒๓๖๑๙๕๑,
๒๓๖๓๓๕๕ มีดีย์ ๐๙๙-๐๙๙๕๙๓๑๒

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๖๑๙๕๒

เรื่อง ขอลงความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.ปรุฑมภ์ บุญศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย จำนวน ๑ ชุด
๒. เครื่องมือวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย นายพิลลภ ทารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนซึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAOPHUN PROVINCE"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำคุณนิตินิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อนำปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณคุณ ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิลลภุฑ์ ทารุสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๓-๕๙๖๓ ถึง ๓๓๐

ติดต่อ นิตินิพนธ์ นายพิลลภ ทารุคำจา โทร. ๐๙๙-๐๙๙๐๖๓๐๐

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

ข้อนี้ ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	ดี
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับ การวิจัย	✓	.....	.....	ตรงตาม
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	น่าจะ
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	น่าจะ
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	เหมาะ
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	น่าจะ
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	น่าจะ
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	น่าจะ
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กระตุ้น สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	น่าจะ
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	น่าจะ
	รวม				

ลงชื่อ..... *อรุณพร* ..... ผู้ประเมิน

(รศ.ดร.อรุณพร มงคลรัตน์)

ตำแหน่ง *อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาศาสตร์*

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่า คำถามแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่จะระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนน โดยพิจารณาตามความเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าเห็นไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

อนึ่ง ข้อใดในแบบสัมภาษณ์ ที่ท่านเห็นสมควรปรับปรุง แก้ไขหรือตัดออก กรุณาให้ความเห็นในแบบสอบถามตามความเห็นของท่าน

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓	.....	.....	
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓	.....	.....	
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสัมภาษณ์ถูกต้องและเหมาะสม	✓	.....	.....	
9	คำถามในแบบสัมภาษณ์กะทัดรัด สามารถตอบได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓	.....	.....	
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับลำดับเนื้อหาของการวิจัย	✓	.....	.....	
	รวม				

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(น.ส. อรุณรัตน์ งามจันทร์)
 ตำแหน่ง.....
 อรุณรัตน์ งามจันทร์

ที่ ศธ ๒๖๒๖๔.๓ (๓๐)/ ๖ ๗๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสามแคว พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๒๗๕๖๗, ๒๒๕๓๔๖, ๒๒๖๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มือถือ ๐๙๖ ๑๙๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๒๖๔๕๒

๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ผศ.ดร.โชน นามณี

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๓ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๓ ชุด

ด้วย นายพัลลภ หารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๑๐๕๐๑๕ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคหุขุญ์นิพนธ์เรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเอง ในจังหวัดลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำคหุขุญ์นิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๖๖๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อนิสิต นายพัลลภ หารุคำจา โทร. ๐๙๘๑๕๐๑๑๐

แบบสัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง “พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน”

BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN
LAMPHUN PROVINCE

ผู้วิจัย: นายพัลลภ หารุคำจา

*****

คำชี้แจง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ นามสกุล .....

ตำแหน่ง / หน้าที่รับผิดชอบปัจจุบัน .....

.....
.....

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทร.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นในการสัมภาษณ์ (ข้อคำถามเกี่ยวกับงานวิจัย)

๒.๑ ปัจจุบันและอดีตชุมชนของท่านมีแผนพัฒนาชุมชนหรือไม่ อย่างไร?

.....

.....
.....

๒.๒ แนวคิดของแผนพัฒนาชุมชนของท่านคืออะไร ได้มาอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....
.....

๒.๓ แผนพัฒนาชุมชนของท่านมีความเกี่ยวข้องกับการพึ่งพาตนเองหรือไม่ อย่างไร ?

.....
.....
.....
.....

๒.๔ ท่านได้นำแนวคิดเชิงพุทธมาร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือไม่ ?

.....
.....
.....
.....

๒.๕ ถ้ามีท่านใช้แนวคิดเชิงพุทธในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ?

.....
.....
.....

.....
.....

๒.๖ ท่านคิดว่าแนวคิดเชิงพุทธใดบ้าง จะมีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๗ รูปแบบการพัฒนาชุมชนพึ่งพาตนเองที่ผสมผสานเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๘ การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเองเชิงพุทธใน ๔ ด้าน ควรทำอย่างไร/ควรทำแผนพัฒนาอย่างไร ?

๒.๘.๑. การพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ (คิล)

.....
.....
.....

.....

.....

.....

.....

๒.๘.๒. การพัฒนาชุมชนด้านด้านสังคม (สังคม)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๘.๓ การพัฒนาชุมชนด้านจิตใจ (จิต)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๘.๔ การพัฒนาชุมชนด้านความรู้ (ปัญญา)

.....

.....
.....
.....
.....

๒.๙ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ครั้งนี้

ลงชื่อ..... ผู้ให้สัมภาษณ์
(.....)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

เวลา.....น.

ที่ ศธ ๖๑๒๕.๑ (๑๐) / ๑๓๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วิสามนตย พระอารามหลวง ด.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๗๕๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๑๔๕๑,
๒๑๑๓๓๕ มีซีดี ๐๘๓-๒๘๕๖๗๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๑๔๕๒

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนคู่มือ

นมัสการ พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร.

ด้วย นายพัลลภ หารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๕๑๐๕๐๑๕ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคู่มือเรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนคู่มือของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิตศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณ ณ โอกาสนี้

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโทธี)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ๖ ๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๓๗๕๖๗, ๒๓๗๕๖๘, ๒๓๗๕๖๙,
๒๓๗๕๗๐ มีดึก ๐๘๗-๑๘๕๖๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๗๕๖๒

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้มิสติดเก็บข้อมูลประกอบการเขียนคู่มือ

เรียน *ม.ธ. ๗ โสณวิมลนันทิก*

ด้วย นายพัลลภ หารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๑๐๕๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรคดีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคู่มือฉบับเรื่อง “พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองใน
จังหวัดลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN
PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนคู่มือฉบับของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. พิชัย โสตรสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๗๖๗-๘๐๖๖๗ ต่อ ๓๑๑๑

ที่ กธ ๖๓๒๔.๓ (๓๐)/ ๖ ๓๓๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสามัคยา พระอารามหลวง อ.สุเทพ อ.เมือง
เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๖๖๖๖, ๒๖๖๖๖๖, ๒๖๖๖๖๖๖.
๒๕๐๖๖๖ มีที่ กธ ๖๓๒๔.๓ (๓๐) ๖ ๓๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๖๖๖๖

๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นิสิคเก็บข้อมูลประกอบการเขียนชุมชนิพนธ์

เรียน ศ.ดร.สิทธิ์ บุตรอินทร์

ด้วย นายพัลลภ พารุคำจา เลขประจำตัวนิสิค ๕๕๐๕๑๐๕๐๑๕ เป็นนิสิคหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองใน
จังหวัดลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN
PROVINCE”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนดุษฎีนิพนธ์ของนิสิคเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์
บัณฑิตศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิคเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิคจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิสิฐ์ โศภสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐ ๕๓๒๓ ๘๘๖๗ ต่อ ๓๓๓

ที่ ศธ ๖๒๒๔.๑ (๑๐)/ว ๓๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๗๖๖๗, ๒๖๗๖๖๘, ๒๖๗๖๖๙,
๒๖๗๖๗๐ มีอیدی ๐๘๖๖๗๕๖๗๘๙

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๗๖๕๒

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญร่วมอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group)

นั้สการ/เวียม ผู้ใหญ่บ้านบ้านแพะตันนางงาม, ผู้ใหญ่บ้านบ้านป่าเหว

ด้วย นายพัลลภ ทารุคำจา เลขประจำตัวนิติต ๕๙๐๕๑๐๕๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำดุขฎินิพนธ์ เรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัด
ลำพูน BUDDHISM WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"
และจะได้มีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อยในเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำดุขฎินิพนธ์ของนิติตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
เชิญเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) วันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.
เป็นต้นไป โดยนิติตจะเข้าไปประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร. พิชิต ภัทรสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๖-๘๗๖๗ ต่อ ๓๑๑

ผู้ประสานงาน นายพัลลภ ทารุคำจา โทร. ๐๘๙-๖๕๓๐๓๑๐

พ.ศ. ๒๕๖๕.๓ (๓๐)/๖ ๓๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
โถงสามดอก พระตำหนักหลวง ด.สุเทพ อ.เมือง
เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๕๖๒๖๒, ๒๕๕๕๐๘, ๒๕๖๘๙๘,
๒๕๖๘๙๙ ถึง ๒๕๗๑๕๗๑๕
โทรสาร. ๐๕๓ ๒๕๖๘๙๒

๓๘ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญร่วมอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group)

นมัสการ/เวียน พระครูวิจิตรวิมลคุณ, ๙๙.๑๖.

ด้วย นายพัลลภ ทารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๕๑๐๕๖๑๔๕ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตร
ศึกษานิเทศ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พุทธวิธีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัด
ลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"
และจะได้มีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อยในเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
เชิญเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) วันที่ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.
เป็นต้นไป โดยนิสิตจะเข้าไปประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(Signature)

(ดร. พิชิต โคตรสุโพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๐๕๖๗ ๓๑ ม.๑๓
ผู้ประสานงาน นายพัลลภ ทารุคำจา โทร. ๐๙๗-๑๕๓๐๗๑๐

ที่ ศธ ๖๑๒๕๑ (๑๐)/ร ๑๑๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วิมลวาลุภรณ์ พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๕๖๖๕๖, ๒๕๖๖๕๕, ๒๕๖๖๕๑,
๒๕๖๖๕๕ มือถือ ๐๘๑-๘๘๕๗๗๖๒
โทรสาร. ๐๕๓ ๒๕๖๖๕๖

๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญร่วมอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group)

นมัสการ/เรียน **นายวัลลภ สวัสดิ์กุล**

ด้วย นายวัลลภ ทารุคำจา เลขประจำตัวนิสิต ๕๓๐๔๑๐๕๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตร
ดุขฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคุณูปการเรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัด
ลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"
และจะได้มีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อยในเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำคุณูปการของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
เชิญเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) วันที่ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.
เป็นต้นไป โดยนิสิตจะเข้าไปประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิชิต ภัทราดิษฐ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๖๖๕-๘๘๖๐๗ ต่อ ๓๓๓
ผู้ประสานงาน นายวัลลภ ทารุคำจา โทร. ๐๘๘-๓๕๓๐๖๑๐

ที่ ศธ ๒๑๒๕.๓ (๑๐)/ว ๓๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
เชียงใหม่ ๕๐๑๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๑๒๕๖๒, ๒๑๕๑๑๕, ๒๑๒๑๑๑๑,
๒๑๑๑๑๑๑ มือถือ ๐๙๓-๑๗๕๑๓๒๒
โทรสาร. ๐๕๓ ๒๑๑๑๕๖๒

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๒

เรื่อง เชิญเข้าร่วมอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus Group)

นมัสการ/เรียน *นายวิชาญ คุ้ม*

ด้วย นายพัลลภ ทารุก้าชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๔๑๐๕๐๑๔ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตร
ศึกษบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนที่ตนเองในจังหวัด
ลำพูน BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN LAMPHUN PROVINCE"
และจะได้มีการจัดอภิปรายกลุ่มย่อยในเรื่องดังกล่าว

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทาง
บัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอ
เชิญเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม (Focus Group) วันที่ เดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๒ เวลา ๑๓.๐๐ น.
เป็นต้นไป โดยนิสิตจะเข้าไปประสานด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและเข้าร่วมอภิปรายกลุ่ม และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

ดร.พีสิฎฐ์ โศตรฐ์โพธิ์

(ดร.พีสิฎฐ์ โศตรฐ์โพธิ์)

รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๒ ต่อ ๓๓๕

ผู้ประสานงาน นายพัลลภ ทารุก้าชา โทร. ๐๘๘๓๕๓๖๑๑๑๐

บันทึกการสนทนากลุ่ม

พุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน

BUDDHIST WAY TO DEVELOPMENT SELF-RELIANT COMMUNITY PLAN IN

LAMPHUN PROVINCE

วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๒

ณ ศาลากลาง บ้านแพะป่าต้นยางงาม ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ผู้เข้าร่วม

๑. พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร.
๒. คุณขวัญภา ยาจันทร์
๓. คุณชาเต ฮัน
๔. นายโสภณ อาริยะกุล
๕. นายสมาน สุขสินธ์
๖. พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่
๗. นายธวัชชัย มีคำ
๘. นายพัลลภ ทารุคำจา ผู้วิจัย

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าเหี้ยว ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ได้กล่าวเปิดการสนทนากลุ่ม นำไหว้พระ และมอบให้ผู้วิจัยดำเนินการต่อ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอเรื่องที่มาที่ไปและแนวคิดการการเสนอแผนชุมชน ได้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาแผนชุมชนเชิงพุทธวิถีให้แต่ละได้วิเคราะห์และเสนอแนวคิด

พระครูสิริสุตายุต, ผศ.ดร. กล่าวว่า การพัฒนาเริ่มจากแนวทางพระพุทธเจ้ามาพัฒนาชุมชนป่าเหี้ยว มีการทำให้วัดร่มรื่น ปลูกต้นไม้ ซึ่งมีต้นแบบจากพื้นที่อื่น ๆ การพัฒนาชุมชนเกิดจากชาวบ้านเข้ามา ยังมีโครงการตรวจคนในชุมชนว่าเป็นโรคอะไรบ้าง เจอคนมีความดันมีเท่าไร เจอโรคที่ตามมา แนวทางการพัฒนา งานแนวคิดจากดุชฎินิพนธ์มาทำต่อ เอาหลักภาวนา ๔ มาใช้ในการพัฒนาชุมชนวัดป่าเหี้ยว เป็นวัดสุขภาวะ วัดส่งเสริมสิ่งแวดล้อม วัดสนับสนุนแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง วัดได้มีส่วนช่วยส่งเสริมกลุ่มด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่ ๔๔ หลังคา ให้แนวคิดไปแล้ว โดยมีหน่วยงานทางราชการมารับงานไปทำต่อเนื่อง ทำแล้วมันดีมาก โดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากพูดคุยสร้างความเข้าใจผ่านบุคคลในหมู่บ้าน มีแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน ในชุมชนมีหมู่บ้านที่ไม่มีคนอยู่ ๓ หลัง ไปทำงานที่อื่น ๆ มีคนหน้าใหม่เข้ามา มีความเจริญเข้ามา แผนส่วนมากอยู่ในรูปแบบของเทศบาล ใช้กระบวนการอริยสัจ ๔ โดยให้ชุมชนเป็นผู้ให้คำตอบ พูดคุยกัน ด้านอารมณ์ จิตใจเจ้า

อวาสาทำ ด้านกายภาพพระมหาไถสรทำ ผู้ใหญ่ด้านการปกครอง สิ่งแวดล้อมดี โรงเรียนดีมีนักเรียนเข้ามามาก เข้ามาดูแลชุมชน มีกรรมการสถานศึกษา กรรมการชุมชน กรรมการวัด เป็นชุดเดียวกัน แผนชุมชนมาปรึกษาทางวัด เขียนตามหลักการ เขียนอย่างไม่เป็นทางการ โครงการที่เข้าไป กลายเป็นทั้งตำบล เช่น โครงการเลิกเหล้า ตำบลสุขภาวะ ทางหน่วยงานวัฒนธรรมเข้ามา เน้นให้เขียนเป็นแผนชุมชน เป็นชุมชนคุณธรรม ทำเป็นแผนขึ้นมา เน้นแนวคิดหลักพุทธศาสนาให้เข้าไปสู่ชุมชน

พ่อหลวงเกษม ปัญญาใหญ่ กล่าวว่า ในอดีตชุมชนไม่มีแผนชุมชน สำรองสำมนครวั เริ่มมีแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี ๕๗ โดยที่ภาครัฐเริ่มมีนโยบายให้ดำเนินการ ตอนแรกจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เขียนแผนไปทางอำเภอ ก่อนนั้นไม่มีท้องถิ่น ท้องถิ่นเข้ามีเมื่อปี ๓๘ ๓๙ นี้เอง และประสานอบจ. แผนมาจากท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม อบต. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เข้ามาเริ่มมีแผนจากท้องถิ่น ชุมชนเริ่มพัฒนาชุมชนมาริเริ่มกองทุนแม่จากการได้รับกองทุนแม่ของแผ่นดิน มีมานานแล้วตั้งแต่ปี ๕๗ มาจากแถวภาคอีสาน ขยายผลในปี ๕๗ พัฒนาชุมชนเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านร่วมกันชาวบ้านในปี ๒๕๔๔ หัวหน้านิเทศาเข้ามาจุดประกายในหมู่บ้านกองทุนหมู่บ้านเริ่มมาเมื่อปี ๔๔ เป็นหมู่บ้านหมู่ขยายผลกองทุนแม่ และหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดการทำแผนชุมชนมาจากคณะกรรมการหมู่บ้านก่อน เป็นรากฐานของหมู่บ้านประเทศไทยต้องมีรัฐบาล โดยเริ่มทำด้วยกัน เพราะการพัฒนาต้องมีกรรมการหมู่บ้านเป็นหลัก ร่วมกันคิดข้อมูล รวบรวม ร่วมกันวิเคราะห์ จากนั้นเรียกประชุมชาวบ้าน ประกาศประชาคมหมู่บ้านถามความคิดเห็นชาวบ้านจะเอาไหน ต้องมาทุกคน อย่างน้อยต้องมา ๑ คน แล้วจัดลำดับความสำคัญของแผน ตามลำดับ ๑ ๒ ๓ ในอดีตเป็นส่วนใหญ่จะโครงสร้างกายภาพถนนหนทางไม่ดี มีฝุ่นเป็นการสัญจรเพราะอาชีพทำนาทำสวนอยู่แล้ว มาทำก่อนแล้วอาชีพมาก่อน เริ่มพัฒนาอาชีพก่อนเริ่มพัฒนาชุมชนมาช่วยเสริม มีเย็บผ้า พัฒนาชุมชนก็เข้ามาพัฒนาอาชีพ จะพยายามดึงคนที่ออกมาเข้ามาทำอาชีพในบ้าน จักสาน ทำขนม เย็บผ้า เข็มขัด พมจ. มีบทบาทเข้ามาช่วยสวัสดิการสังคม พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด เริ่มแรกปี ๔๒ ได้พัฒนาฝีมือแรงงานมาก่อนมากำหนดไว้ในแผนก่อน เย็บหนังเป็นกระเป๋าเครื่องหนัง รองเท้า ไปติดต่อ แล้วส่งคนมาสอนในหมู่บ้าน มาสอนเป็นเวลา ๒ เดือน มีหนังมาให้ ตอนนั้นท่านอนุสรณ์มาเปิดโรงงาน

นายโสภณ อาริยะกุล กล่าวว่า แนวคิดเชิงพุทธการพัฒนาจะต้องมีความคิดจากชุมชนและจะต้องมีแนวคิดเชิงพุทธมาร่วมด้วย เพราะการพัฒนานั้นจะต้องนำหลักสำคัญทางศาสนา มาเกี่ยวข้องด้วยคือ จะต้องยึดหลักศีล ๕ มาเป็นพื้นฐานด้วย แนวคิดเชิงพุทธจะพัฒนาชุมชนอย่างไร คนเราถ้าจะทำอะไรให้เจริญก้าวหน้าขึ้น หากมีความเจริญทางโลกแล้ว แต่ถ้าทุกคนขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วสังคมนั้นจะเจริญไม่ได้ มีแต่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันโดยไร้คุณธรรม แนวคิดเชิงพุทธจะต้องสนับสนุนการพัฒนาชุมชน โดยจะต้องยึดหลักของศีล ๕ เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนด้วย

รูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยจะต้องเอาหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้วย การพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางกายด้วยกายภาพนั้น หากเจริญทางด้านวัตถุแล้วแต่ถ้าทุกคนมีศีลธรรมจรรยาแล้ว จะทำให้คนได้แต่รับอย่างเดียว เป็นสาเหตุแห่งการคอร์รัปชั่นเข้าทำนองมือใครยาวสาวได้สาวเอา ด้านสังคม การพัฒนาด้านนี้จะต้องให้ทุกคนมีส่วนร่วมและร่วมมือกันคิด ร่วมมือกันทำ คนละไม้คนละมือ แต่สำคัญจะต้องมีการเอาหลักศีลธรรมมาเป็นส่วนในการพัฒนาสังคม การพัฒนาด้วยจิตใจ คือ จะต้องให้มีคุณธรรมจริยธรรม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา คือ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของศีล ๕

คุณชาเต ฮัน กล่าวว่า ปัจจุบันในชุมชนมีแผนชุมชน โดยเฉพาะการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาจะต้องพัฒนาคนก่อน ปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักในสถานที่และที่เราอาศัยอยู่ การท่องเที่ยวชุมชนเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การใช้แนวคิดเชิงพุทธมาใช้ในการพัฒนาชุมชน คือ การสร้างคนที่จิตใจ ให้มีจิตใจดี เป็นคนดี ชุมชนก็จะดีตาม แนวคิดเชิงพุทธทำให้ผู้คนมีศีลธรรม ปลอดภัยในช่วงเข้าพรรษา หมู่บ้านไม่เลี้ยวเหล่าในงานศพ การสร้างจิตสำนึกที่ดี จิตใจดี

ภาคผนวก ข.

แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน”

ผู้วิจัย: นายพัลลภ หารุคำจา

*****

คำชี้แจง

ชื่อชุมชน.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. .... เวลา.....

การทำแผนที่ทางสังคม(Social Mapping)

๑. แผนที่เดินดิน

คำอธิบาย -ทำผังชุมชน แสดงเป็นเส้นทาง ถนนและสถานที่สำคัญทางสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและสถานที่สำคัญให้เห็นสภาพของชุมชนที่กำลังศึกษา ได้เป็นภาพแผนที่ที่เขียนด้วยมือ แสดงข้อมูลกายภาพที่สำคัญของชุมชน

วิธีการ - เดินเท้าร่วมกับผู้แทนหรือผู้รู้ในชุมชน กำหนดจุดเริ่มต้นตามขอบเขตในพื้นที่ที่กำหนด

สังเกต ซักถาม บันทึกเป็นสัญลักษณ์ ข้อความ ถ่ายภาพ อัดเสียงหรือวิดีโอ ไว้ใช้ประกอบการอธิบาย แผนที่เดินดิน

.....
.....
.....
.....

๒. ประวัติศาสตร์ชุมชน

คำอธิบาย - ศึกษาความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อดูที่มา การพัฒนา การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งด้านการตั้งถิ่นฐาน ทรัพยากรชุมชน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิธีการ - ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนก่อน เช่น คุ่มอะไร บ้านอะไร มีประชากร/ครัวเรือนเท่าใด สภาพเศรษฐกิจ เช่น อาชีพหลัก รายได้ หนี้สิน สภาพสังคม เช่น ความสัมพันธ์ในชุมชน ความเชื่อ นับถือและปัญหาสังคม สภาพทางสิ่งแวดล้อม แล้วค้นหาผู้รู้ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้สูงอายุ ประชาชน พระสงฆ์ ชักถามเชิงลึกถึงประวัติความเป็นมาด้านต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การก่อตั้งหมู่บ้านความหมายของชื่อหมู่บ้าน กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกราก การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรซักถามจากหลาย ๆ คน แล้วนำมาประมวลความตรงกัน

๓. สภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี

คำอธิบาย - การสืบค้นข้อมูล ความจริง เกี่ยวกับสภาพทางสังคมของชุมชน สถานการณ์ทางการเมือง การเมืองการปกครองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสรุปเป็นข้อมูลสภาพการเมือง การปกครองสถานการณ์ทางสังคมและทรัพยากรของชุมชนเป็นศักยภาพชุมชนต่อไป

วิธีการ - ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากข้อมูลหมู่บ้านที่อยู่กับผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน หรือจากแผนชุมชน และค้นหาผู้รู้ระหว่างการหาแผนที่เดินดิน แล้วสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นต่อไปนี้

ด้านสภาพกายภาพและระบบนิเวศน์-แหล่งน้ำ ป่าไม้ ป่าชุมชน แหล่งหาปลา เลี้ยงสัตว์ ความสมบูรณ์ของพื้นที่ มีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร มีปัญหาหรือมีข้อดีอะไรบ้าง

ด้านสังคม - ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ในทางสังคมของครัวเรือนในพื้นที่ที่ศึกษาเป็นอย่างไร ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติหรือมาจากต่างถิ่นมาอยู่ร่วมกันในชุมชน มีกิจกรรมอะไรที่ร่วมกันทำ มีความสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด ชุมชนโดยรวมมีรูปแบบการศึกษาหรือการเรียนรู้อย่างไร มีโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้อะไรบ้าง มีหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน หรือมีการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารในหมู่บ้านกันอย่างไร

ด้านการเมืองการปกครอง - สังเกต สอบถามถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางการเมืองในชุมชนวิธีการสื่อสารในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน หมู่บ้านหรือเทศบาล ระบบการปกครองที่เชื่อมคนต่างถิ่นให้อยู่ด้วยกันได้เช่น กลุ่มผู้นำ กรรมการหมู่บ้าน หัวหน้าคุ้ม ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยฯ ประธานกลุ่มต่างๆ ผู้นำไม่เป็นทางการ เช่น คนที่ชุมชนนับถือผู้ประสานงานการพัฒนาในชุมชน

ด้านวัฒนธรรม ประเพณี - สังเกต ซักถาม ถึงกิจกรรมหรือความเชื่อที่เป็นวัฒนธรรมประเพณี/ความเชื่อที่สำคัญ ของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับ สังคม อาชีพหรือสภาพแวดล้อม

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๔. สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจชุมชน

คำอธิบาย - การสืบค้นข้อมูล ความจริง เกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับ

ฐานะ ความเป็นอยู่ อาชีพ รายได้ รายจ่าย หนี้สิน กองทุนทางเศรษฐกิจ กลุ่มอาชีพ เพื่อสรุปเป็นข้อมูลศักยภาพชุมชนต่อไป

วิธีการ - ศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากข้อมูลหมู่บ้านที่อยู่กับผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน หรือจากแผนชุมชน และค้นหาผู้รู้ระหว่างการทำแผนที่เดินดิน แล้วสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็น การเป็นเจ้าของหรือเช่าที่ดินทำกินหรืออยู่อาศัย อาชีพและจำนวนครัวเรือนที่ทำอาชีพ/รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ทรัพย์สิน

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ..... ผู้บันทึก

(นายพัลลภ หารุคำจา)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ. ....

เวลา.....น.

แบบสนทนากลุ่มเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน”

*****

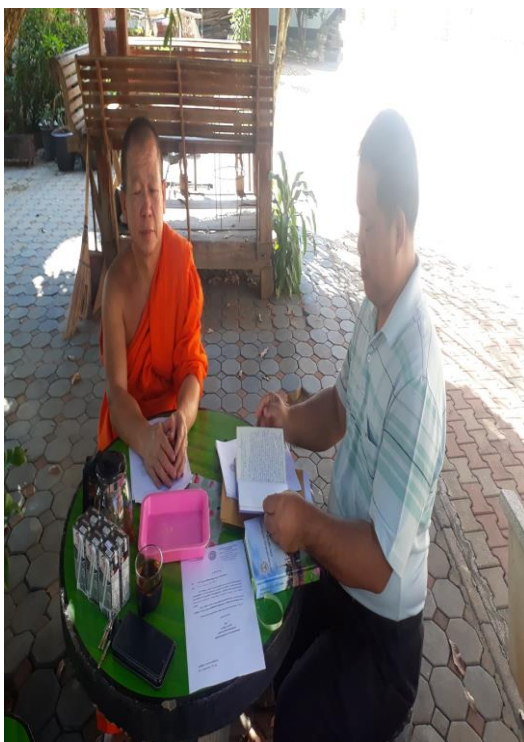
- ผู้วิจัย** นายพัลลภ หารุคำจา
 นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ชื่อวิทยานิพนธ์** การพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองเชิงพุทธในจังหวัดลำพูน
- วัตถุประสงค์** เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน
- คำชี้แจง** แบบการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม โดยมุ่งหมายให้การทำสนทนากลุ่ม เป็นการ ๑) ขอรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๒) เพื่อเติมเต็มข้อมูลจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่อาศัยอยู่ในชุมชน(Key Informant) ๓) ทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ๔) สามารถหาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) สังเคราะห์ ร่างแบบจำลองรูปแบบ “รูปแบบพุทธวิถีกับการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองในจังหวัดลำพูน” เพื่อนำเสนอไว้แนวทางต่อไป โดยผู้วิจัยได้ตั้งกรอบคำถามเบื้องต้นไว้ ๓ ประเด็นคำถาม ดังนี้
- ประเด็นที่ ๑ ผลของการพัฒนาชุมชนว่ามี ความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมของชาวบ้านเป็นไปตามแนวทางพระพุทธศาสนา มากน้อยเพียงใด
- ประเด็นที่ ๒ ผลการดำเนินชีวิตแบบพึ่งตนเองตามแนวทางเชิงพุทธ
๑. ด้านการพัฒนาทางกาย
  ๒. ด้านการพัฒนาด้านศีล
  ๓. ด้านการพัฒนาด้านจิต
  ๔. ด้านพัฒนาด้านปัญญา
- ประเด็นที่ ๓ แนวทางการพัฒนาการพัฒนาแผนชุมชนพึ่งตนเองโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ภาคผนวก ค.

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์

หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหี้ยว ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน

หมู่ที่ ๑๑ บ้านแพะตันยางงาม ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์

หมู่ที่ ๕ บ้านป่าเหว ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน
หมู่ที่ ๑๑ บ้านแพะตันยางงาม ต.บ้านธิ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ ฉายา/นามสกุล : พัลลภ หารุคำจา
- วัน เดือน ปีเกิด : ๑๙ มกราคม ๒๕๑๕
- ภูมิลำเนาที่เกิด : จังหวัดลำพูน
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๔๒ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาสังคมวิทยา
คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ประกาศนียบัตรบัณฑิต (ป.บัณฑิต) การจัดการและ
การประเมินโครงการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๔ การศึกษามหาบัณฑิต (ก.ศม.) สาขาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
- ผลงานทางวิชาการ : พ.ศ. ๒๕๕๕ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การปกครองท้องถิ่น
ไทย: กรณีศึกษานโยบายการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้าน
โฮ้ง จังหวัดลำพูน” กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง
สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า
- ตำแหน่งทางวิชาการ : พ.ศ. ๒๕๕๕ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การปกครองท้องถิ่น
ไทย: กรณีศึกษานโยบายการปกครองเทศบาลตำบลศรีเตี้ย อำเภอ
บ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน” กองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง
สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า
- ตำแหน่ง : พ.ศ. ๒๕๕๑ นักวิชาการศึกษา ๑๓๙ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๙๗ ต่อ
๓๑๑
- รางวัลที่เคยได้รับ : พ.ศ. ๒๕๔๙ ประกาศเกียรติคุณ ผู้นำองค์กรเครือข่ายพัฒนา
ชุมชนดีเด่น จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
ประจำปี ๒๕๔๙

พ.ศ. ๒๕๕๑ โล่ห์รางวัล “สิงห์ทอง” เครือข่ายศูนย์ประสาน
องค์กรชุมชนดีเด่น จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
ประจำปี ๒๕๕๑

ปีเข้าการศึกษา : มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๒๔/๑ หมู่ ๒ ตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๕๑๑๓๐

E-mail Panlob19@hotmail.com